
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 06 14 11 019 6

BM Hirsch, Jacob
740 ha-Mo"D
H5
v.6

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

LÉVAY MÁRTON
KÖNYVKÖTŐ
NAGYVÁRAD

1/2 v,

Mor-Dror

Freie reine Myrhe

enthaltend

226 gründlich erläuterte und 534 kurzgefasste

wissenschaftliche Vorträge

über

Pentateuch u. Talmud

wovon 203 der ersten, 437 der zweiten Folge in den ersten 5 Theilen enthalten.

Dieser 6. Theil

enthält 23 der erstgenannten, also von 203—226 und 97 von 437—534 der zweitgenannten, ausser den 12 Memoiren, über Abschnitte der Väter, im Abschnitt 396 einverleibt, zusammen also 546.

Alle öffentlich vorgetragen nach Zeit und Gelegenheit

in den Jahren 5600—5660 a. m.

in Mattersdorf, Wien und Provincialstädten

von

Rabbiner Hirsch, Wien XIV.

Verfasser der israel. pract. Religionslehre „Masse Abot“.

Druck von Adolf Alkalay & Sohn, Pressburg.

1900.

ספר המו"ד

והוא מאמרים ודרשות

הנרמזים בספרי

תפארת ישראל

כולל כו"ר דרשות ותקל"ד מאמרים אשר ר"ג דרשות ותל"ז
מאמרים כבר באו בחמשה חלקים הראשונים וזה עתה

חלק ששי

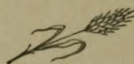
כולל כ"ג דרשות מן ר"ג עד רכ"ו בכלל וצ"ז מאמרים מן תל"ז
עד תקל"ד, מלבד י"ב מאמרים על פרקי אבות הנלוים בסוף ספר
חמשי למימרא שצ"ו והם כס"ה תקמ"ו לסימן, עצת ה' היא תקו"ם

והדברים נאמרים ונשמעו לפי העת והזמן
משנת ת"ר עד שנת ס'ת'ר' לפני קהל ועדה בביהכנ"ס הק' בקהלתי
ק"ק מאטערסדארף ועי"מ וויען יע"א
אשר אנכי יושב כעת על התורה ועבודה.

אני הרב יעבוד צעיר (מי' קצ"ב)
יעקב בה"ר ר' צבי הלוי
המכונה.

Rabbiner Hirsch

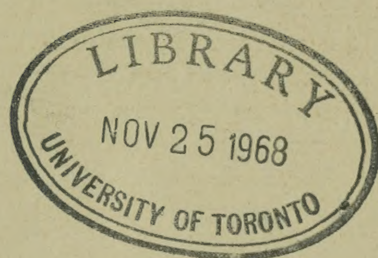
מחב' ס' מעשי אבות ללמד אמונת ישראל בקוצר אומר.

Jac. Hirsch Rabbiner XIV/3

נדפס בדפוס אברהם אלקאלאי ובנו בק"ק פרעסבורג.

BM
740
H5
v. 6

בעזה"י כס' תבא תרמ"ד לפ"ק געונ"ם.

חלק ששי.

דרוש ד"ר.

והוא יסוד גדול באמונת ישראל.

ויהי' כי תבא וגו' ולקחת מראשית וגו' כבר כתבתי בטעם מצוה זו להראות שאנחנו גרים בארץ כנאמר גרים ותושבים אתם עמדי ולכן באת ג"כ המצות התלויות בארץ שש שנים תזרע וגו' והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ (עיי' דרוש קע"ז) והכלל העולה מכולם הוא שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו והיינו כמו שכתבתי במקום אחר שיהי' מקום בעולמו לשכינת כבודו שיהי' כבודו בתחתונים וזהו רק ע"י תוה"ק אשר קב"ה ואוריתא חד הוא ורק ע"י תוה"ק הוא ית' דר בתחתונים ונתגשם כבודו י"ת בתחתונים ע"י תוה"ק ובזה כביכול דר בתחתונים ממש וזהו תכלית יצירת עולמו אשר נרמז במלת בראשית היינו כמשאז"ל בשביל התורה וישראל ומשה שנקראו ראשית בשביל אלו נברא העולם, ועל שעוה"ז הוא עולם גשמיי אשר כל יושבי' נוטי' אחר תאותיהם הרבים ויצרם נוטה לנסוג אחור, שלא להיות כבול ומאוסר כ"א לעשות כל שעולה על רוחיהם וטוב בעיניהם, לשכוח את בוראם ויהי' כל יצירה הבל וריק לכן רצה הקב"ה שיהי' עם אחד בארץ אשר לא יהי' תושבי' כי אם נכרי' וגרים בארץ הזאת כבא מארץ אחרת ואינם פה כ"א כגר בארץ נכרי' אשר בא לגור בתוך יושבי' ולא יהי' לו נחלה ואחוזה בין יושבי' ונהפך הוא שהוא נרדף ושנוא מכל יושבי תבל על שאין גורלו בתוכם ועי"ז יעמוד על עמדו לעשות ולמלאות רצון קונו אמנם איך אפשר להמציא עם אחד שנברא בעולם ולא יהי' לו חלק ונחלה בארץ כי אם נברא להיות בעולם הלא הוא ככל יושבי תבל ולמה יהי' עם כזה כגר בארץ נכרי' אכן הי' באפשר לכונן איש אחד אשר בטבעו הי' עקר שאינו מוליד ואם מאת ד' היתה זאת שחננו בבנים ובנות ולהעמיד ממנו עם גדול והם חוץ לדרך הטבע רק ע"ד חן וחסד נבראו, אלו אין להם חלק ונחלה בעוה"ז והם מבני העלי' אשר באו רק כגר נטה ללון אלה יהי' מוצלחים לעשות חיל לבלתי היות משוקעי' בתאות תבל ומלואה וזה מצא הוא י"ת באברהם אבינו אשר מתולדותו הי' הוא ואמנו שרה עקרים בטבעם והוצרכו הבטחה יתירה שירבה את זרעם ככוכבי השמים.

ולזה ג"כ ניחא מה שאמר לו הוא י"ת לך לך מארצך וכו' ואעשך לגוי גדול ופירש"י כאן אי אתה זוכה לבנים ומדוע לא יזכה כאן לבנים (עיי' מש"כ ע"ז רשום בספרי ת"י) ולזה ניחא כי הוא רצה ית' שלא ייחסו בני' לארץ מולדתם אשר יאמר עליהם כי הן המה מיושבי ארץ ההיא אשר נולדו' שם כאשר הוא בכל יושבי ארץ ע"כ אמר לו שילך אל ארץ אחרת אשר הוא שם רק כאורח נטה ללון ואין להם מקום מושב ולא ארץ מולדת כלל, ובזה מיושב ג"כ מדוע לא נתן הארץ מיד לא"א כאשר הבטיחו כי אם נתנה לו מיד הי' זרעו בני ארץ ההיא ולא הי' עוד גרים בארץ לכן המתין עד שנתהוו לגוי גדול אשר אין להם ארץ מולדת ואח"כ הביאם לארץ אשר נתן להם על התנאי שישמרו מצותי' ואין המעשה מתקיים כ"א בקיום התנאי ולא הי' בזה מתנה חלוטה כמובן והדברי' נכוחים וברורים.

ולכן אז"ל ע"פ אלה תולדת השמו"א בהבראם הבראם אותיות אברהם ולכן הוסיף לאברהם אות ה' בשמו כי בהבראם אמרו ז"ל בה' בראם שהעוה"ז נברא בה' וע"כ הוסיף לו ה' שיהי' לו חלק בעוה"ז אשר לא הי' מעותד לזה וג"כ לשרה נתן ה' תחת יו"ד ולזה השנאה ששונאים אוה"ה את ישראל הוא בדרך הטבע כי אף אם אינהו לא חזו מזלייהו חזי כי אין לישראל נחלה וחלק בארץ הזאת. וגם זה מאת ה' היתה זאת לבל יתערבו ויהי' לגוי אחד ויחזור העולם לתוהו ובוהו כי ישכחו את בוראם כאשר הי' בדור המבול וכאשר כתבתי בשנאת עשו ע"פ וישטום עשו וגו' על הברכה וגו' שמאת ד' היתה שנאה תקועה בלב עשו על יעקב כדי שתתקיים הברכה ביעקב (דרוש י"ד) ועל שמציאת עשו בעוה"ז הוא ג"כ חוץ לדרך הטבע כמו זרעו של יעקב הוצרך להשים בפרטית משטמה בלבו על זרעו של יעקב כדי שאף ממנו יהי' שנואי' ומובדלי' ממנו וא"כ תכלית ישראל בעוה"ז כמו אשר ישלח איש את בנו לארץ אחרת ללמוד וללמד שם מלאכה נכבדה או חכמה נפלאה ולשוב אח"כ לארצו כן תכלית עם ד' כי היום לעשותה ולמחר לקבל שכרה וכמו האיש אשר ישלח את בנו לארץ אחרת לקנות שם חכמה ודעת לא יבנה לו אביו בית ולא יטע לו כרם שם כי הוא שם רק כאורח נטה ללון כן לא הי' ראוי' ישראל ליתן להם בזה העולם נחלת שדה וכרם ולזה הוצרך אבינו להבטחה יתירה שאף בזה העולם יתן ד' להם ארץ ונחלה בין יושבי תבל, אבל זהו רק לתכלית כדי שיוכלו לעמוד על מדתם להרבות תורה ומצות משא"כ אם ירצו להחיות שם בארצם ככל גויי הארץ ולסור מאחרי ד' ותורתו אז השתות יהרסון ונפל היסוד אשר בית ישראל נסעד עליו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש ונתגרשו מן הארץ. ומה שאמר הוא ית' לא"א כי גר יהי' זרעך בארץ וגו' לא ע"ד עונש נאמר כי אם ע"ד הטבע שבעוד לא יקבלו ישראל את התורה הם נרדפים נדכאים מאוהע"ו ולכן אף מאז שלא הי' תורה לישראל והי' מתי מעט הי' שנואים בעיני האומות ובקוצים בעיניהם עד שגם לבן אבי אמם רצה לעקור את הכל, וכשירדו למצרים במתי מעט גם שם נענו מאד עד שהוצרכו לצעוק ולזעוק לפני ד' אלקיהם אשר שמע בקוליהם ויוציאם ביד חזקה ומוראים גדולי' ולולא

צעקתם לפני' עוד לא הגיע זמנם לצאת כי לא הטיבו עדין את דרכם לילך בעקבי אבותיהם אשר יהי' מוכשרי' לקבל את התוה"ק ולהיות עם ד' אשר תרועת מלך מלכו של עולם בהם, והנה ישראל בעוה"ז בבחינת לויים בעם ד' אשר לא ניתן להם נחלה בתוך אחיהם כנאמר ולא יהי' להם נחלה כי ה' הוא נחלתם נגד זה הוטל על ישראל ליתן להם מעשרותיהן חלף נחלתם ואין זה מתנת חנם וכן יהי' ישראל בכללם לויים לכל גויי הארצות ונוסף עליהם ישראל כי הלוים לא הי' כגרים בארץ אף שלא ניתן להם נחלה כי ישראל נטלו חלקם אבל ישראל לא בלבד שלא ינחלו נחלה בקרב הארץ אף גם זאת יהי' גרים בארץ הלזו כי אין להם חלק כלל אמנם על אשר היצירה כולה היתה בשבילם לפרסם שם שמים בארץ הם בבחינת לויים שיתפרנסו ע"י יושבי תבל ושוכני ארץ אשר רק בצילם יחי' וזהו הודוי שמתודים המביאי' ראשית בכוריהם לה' וראשית הדברים להשריש בתוכם האמונה שלא ניתן להם ארץ ככל גויי הארצות להיות משוכני תבל כ"א שבאו רק לארץ אשר נשבע ד' לאבותיהם ולולא כן לא הי' זוכי' לארץ נושבות פה עלי אדמה וראי' ע"ז מארמי אובד אבי ואח"כ גלות מצרים אשר מוכח מזה שנאת עולם לישראל מבלי כל ומאומה כ"א על שאינם מברואי מטה ואין להם יישוב בארץ ורק ע"י חמלה יתרה וחנינה אשר חנן ד' את אבותנו נתן לנו גם ארץ נושבת בארץ אשר לא לנו ואם כל אלה הוא מכיר ויודע אשר זה כל תכליתו בירושת הארץ אז הארץ נתן לבני אדם וכל אשר יש לו היא שלו ולזה מסיים ואומר ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ד' והוסיף לאמר אתה והלוי והגר אשר בקרבך. והיינו אם אתה על בחינה זו הוא נכלל בשלשה היינו האדון, והלוי, והגר' זהו שאמר והלוי והגר אשר בקרבך בפנימיותך והבן. ובזה עם ישראל מובדלים ומפורשים מכל יושבי תבל אשר נבראו להנהיג וליישב את העולם ולכן גם אמונתם אשר יאמינו ואשר הם עושים הוא רק לכונן וליישר את מושבם פה עלי אדמה אשר בלי אמונה לא יתקיים עלמא, ואמונתם היא תכלית היישוב ובישראל נהפוך הוא כל תכלית הישוב היא האמונה היינו שצריכים ליישב העולם כדי להקים את דתם, ולכן הם האו"ה יעריכו אמונתם לפי הזמן והעת ולפי העת והזמן יסדרו ויכוננו אמונתם משא"כ ישראל יעריכו הנהגתם עפ"י אמונתם כמובן כ"ז באר היטב (במימרא קע"ג ומימרא קפ"ד ומימרא ש"ע ועוד במימרא תקי"א ומימ' תקכ"ו וביותר בדרוש קעז' ובל"ז אם יאמינו כי מאת ד' היתה כל התורה הזאת לא יתכן לשנותה לפי העת והזמן כי כמו שמעשי השם לא ישנו את תפקידם מעת נבראו עד עתה כן תורתו אשר יַסַד לא ישתנה ולומר כי רק על זמן ההוא נתנה ולא לכל הזמנים כי זה יתכן לומר על חוק ודת שנתיסד ע"י אדם חכם אשר עינו צרה לראות למרחוק על מאה ואלף שנים משא"כ בבוב"ה אשר עיניו צופות עד סוף כל הדורות לא יתכן לומר שרק על זמן ועת יסד חוקים ומשפטים. לכן אלה אשר יאמרו כי דברי תורתנו הקדושה כבדו מזוקן והדברים עתיקים ונתישנו ואינם עוד לפי העת והזמן אלה הם האנשים אשר לא יאמינו כי מאת ה' יצאו הדברים ומעשה בני אדם המה ומישר

מפי עצמו אמרם, ולזה נאמר בפ' הזאת היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החוקים האלה וגו' פירש"י בכל יום יהי' בעיניך כחדשי' כאלו בו ביום נצטוית כמובן ולזה נאמר בפ' נצבי' לאחר שהזהירם לשמור מאד את התורה הזאת אמר העדותי בכם שמים וארץ וכתב רש"י א"ל הקב"ה הסתכלו בשמו"א שבראתי אם שינו את מדתם וכו' וזהו מש"כ שיש לך ראי' ברורה מבריאת שמו"א אשר נתכוננו לקום על מתכונתם מבלי לשנותם מישנבראו כן תורתי נאמנה מאד שקיים לעולם והבן. ואם הוא ית' חָקְ חקת הטבע על כל ימי עולם ולא צריכי' להשתנות איך לא יָחוק חוק ומשפט בארץ אשר די בהם לכל ימי עולם זהו עדות נאמנה של שמים וארץ.

והכלל העולה מכל זה כי לא נברא האדם עלי אדמה הזאת כ"א לקנות לו עוה"ב עולם נצחיי ולזה צריך התורה והמצוה אשר נתן לני הוא ית' לזכות אותנו וכל זמן שלא יגיעו עם ה' על מתכונת הזה ולחשב א"ע כגרים בעוה"ז ובעוד שעיניהם פתוחות לכל תענוגי העולם ולחיות על הארץ כגויי הארצות ולהיות סגנים וחורים, שרים ואדונים, בכל אלה אין תרופה לחלייתם, ולחכות ולצפות על ישועתם, וע"ז כונו חז"ל באמרם בג' דברים שלא יבואו אלא בהיסח הדעת ואחד מהם משיח המקווה ב"ב, והיינו שכל קויית וצפיית משיח ב"ד הוא רק על שישראל מעונים ומדוכאים בין האומות ואין להם מלך ושרים כשארי העמים ונתקיים בהם מה שנאמ' ובגוים ההם לא תרגיע וגו' ולזה עיניהם תלויות ומיחלות לימים אשר גם להם תשוב המלוכה כשארי הממלכות אשר בארץ, ובזה נכזבה תוחלתם כי לא לזה נבראו להיות מושלי תבל ולבלות ימיהם בהבל אין בו מועיל ולשוב ערום יותר מאשר באו כי אם יסיחו דעתם מזה לבלתי התגאל בעולם עובר כ"א להיות כאן כגר נטה ללון והיום לעשותה ולמחר לקבל שכרם לרוץ כגיבור וללחום מלחמת ד' מלחמת היצר בעוה"ז ולקנות בזה עולם נצחיי אשר אין כליון ואבדון אחריו אם בדרך הזה ילכו עלי ארץ אז כבר בן דוד בא אף אם לא יבא הם יביאוהו.

ולזה לא בא בתורה יעודים טובים מעוה"ב ומחיי נצחיי כי זה נודע מעצמו ולמהד"ד למלך גדול אשר היה לו בן אהוב ונחל ומצא כל הכבוד שבעולם בבית אביו כבן מלך רק לא הי' עדין מוצלח להיות מיושבי ראשנה במלכות כי עדין לא למד כל החכמות הנצרכי' לזה ורצה אבי' המלך לישלחו למדינה רחוקה אשר ילמוד שם כל המדעות הנצרכי', ובראות המלך איך נפש בנו נכאב ונעצב אל לבו לעזוב עיר מלוכה ובית חמלך ולילך לדור בכפרים בין יושבי פראים, דבר על לבו והבטיחו שאם יתמיד שם בלימודו יספיקהו בכל משאלות לבבו וכל אשר ישאלו עיני' לא יאצל ממנו הן במאכל ומשתה והן בבגדי כבוד וכסף וזהב וכל אשר לו ירבה שם רק יתמיד בלימודו עד אשר ישוב לארצו לביתו, הבטיחו רק על כל הטוב אשר ינחילנו שם בהיותו בארץ אחרת אשר לא תואר ולא הדר לה אבל לא אמר לו מאומה מכל הכבוד ומכל התענוגי' אשר ישיג בשובו לביתו כי כל אלה ידע מנפשו וכן הוא בשכר המצות צריכי' רק הבטחה בזו ולא בבא כמובן.

מימרא תלח.

בס' וילך ויאמר ד' וגו' הנך שוכב עם אבותיך וקם העם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ ועזבני להפר וגו' וחרה אפי וגו' והסתרתי פני ביום ההוא וגו' ואמר על כי אין אלקי בקרבי וגו' ואנכי הסתר אסתיר את פני וגו' הדקדוקים רבו בכאן וביותר מה שנאמר אחר אשר יתודו לאמר על כי אין אלהי בקרבי וגו' אמר עוד הפעם ואנכי הסתר אסתיר וכבר כתבתי ע"ז (דרוש ר"ג) שאם ישראל לא ישובו כהוגן ובכ"ז רוצה הי"ת להצילם מיד אויביהם מושיעם בהסתרת פנים כאלו בא תשיעתם בדרך הטבע. ועוד יוכל להתפרש עפ"י מה שפירשתי (במימרא ר"ל) ע"פ בפרישכם כפיכם וגו' אעלים עיני היינו שיפעלו בפרישת כפם שיעלים עין מחטאתם מבלי לענוש אותם וכן כאן הוא אומר שבידוי קלה כזו יפעלו שיסתיר פניו מבלי להענישם כפי הטאתיהם.

וכעת נראה עוד לפי מש"כ (מימרא ת') ע"פ את הברכה וגו' אם לא תשמעו שהוא ית' אינו מעניש הכלל כ"א בהטותם מדרכי ד' אשר יוליכם הדרך אשר בחרו לשוב מאחרי ד' מכל וכל ע"ש ועז"א שם אם לא תשמעו וסרתם וגו' ע"ש והנה כאן לא נאמר וקם העם ועבדו אלהים אחרים כנאמר במק"א ועבדתם אלקים אחרים כ"א וזנה אחרי אלהי נכר הארץ ילדעתי נאמר זה הלשון בענין שאינם עובדי' ע"ז כ"א שזונים אחרי' לעשות כמעשיהם והיא כדמית מה שנאמר איכה יעבדו הגוים את אלהיהם אעשה כן גם אני שיתנהגו בעבודתם ואמונתם כמו שיתנהגו הגוים באמונתם וזה ענין הזנה כאיש אשר לו אשה אשר לקחה בחפה וקידושין ועם הזונות יפרד לזנות תחת אשתו או בהיפך האשה אשר תזנה תחת בעלה, וכה יעשה ישראל באמונתם אשר יזנו אחרי אלהי נכר הארץ אשר היא בא שמה בקרבו וירצו לדמית להם ולעבודתם אשר המסתעף מזה אשר לבסוף יעזבוני להפר הברית אשר כרתי עמו, ועז"א וחרה אפי בו ביום ההוא היינו ביום ההיא אשר רק יזנו אחרי אלקי' אחרים אף כי עדין לא עזבוני ולא הפרו בריתי כ"א קיימו את אשר קבלו בכ"ז יחרה אפי בם מיד ועזבתים והסתרתי פני מהם ובזה יהי' לאכול ומצאוהו רעות רבות ואמרו ביום ההוא אשר עדין יחזיקו באמונתם לדעתם ובכל זאת תבא הרעה להם יאמרו הלא כי אין אלהי בקרבי היינו שהוא ית' לא משגיח בהם ע"כ באה עליהם הצרה הזאת ובזה יתפקרו עוד מבראשנה כי יכחישו בהשגחתו ית' על בני אדם ועז"א ואנכי הסתר אסתיר את פני על כל הרעה אשר עשה היינו על כל הרעה אעפ"י שאין ראוי להענישם על כל הרעה אמנם אענישם כי פנה אל אלקים אחרים כמיבן (עיין בדרוש פ"ד) שכתבתי מאז קרוב לענין זה אשר פירשתי לנכון הפסוק שאמר הלא כי אין אלהי בקרבי שפי' מלת כי כמו אם שיאמרו הלא רק אם אין אלקי בקרבי מצאוני רעות כאלה ועתה על מה ולמה ככה עושה לנו הלא לא עזבנו את ד' כי לא ידעו במה יכשלו לכן צוה לכתוב את השירה הזאת וללמדה ולשימה בפיהם כאשר יתחילו לקרות ילשנות בה יכירו וידעו כי עזבו את ד' ותורתו.

ובזה פירשתי מה שאנו אומרים בודוי שאין אנו עזי פנים וכו׳ לומר לפניך צדיקי׳ אנחנו ולא חטאנו וכו׳ וזה קשה דמהיכא תיתא שנאמר כן שאנחנו צדיקי׳ (עיי׳ מש״כ ע״ז דרוש הי״ת) ולזה יוצדק מאד כי באמת כמו שלא נעדר האומה הישראלית מצדיקי׳ וחסידי׳ ולא אלמן ישראל כן לא נעדר מן רשעי׳ ולצני הדור בכל עת רק הרשעים ברשעתם ידעו אשר חטאו ועוד מעט בבא העת והעונה לשוב אל ד׳ גם אלה החוטאי׳ ישובו מעט לעזוב דרך רשע ולעשות צדקה ומע״ט להכריע על מעשיהם אשר הרעו לעשות אבל בדורתנו אלו אשר כמעט נעקרו שרשי אמונה שלא ידעו כלל במה יכשלו כי באו זרים והללו תורת ה׳ ולומר לרשע צדיק אתה כי כן דרכה של תורה ולא פעלת עון בזה אין תרופה הלילה למכתם לכן זה תהילת ודוינו שאומרי׳ שאין אנו עז״פ לומר צדיקי׳ אנחנו ולא חטאנו כי בזה יהי׳ כופרים בבה״ת כ״א אנחנו ואבותנו חטאנו כי מאמינים אנחנו בבוב״ה ובתורתו המצוי״ה בידינו שהיא עדין כמו שנתנה לנו ומשה אמת ותורתו אמת ואנחנו חטאנו וה׳ היא הצדיק על כל הבא עלינו כמובן.

מימרא תלט.

בס׳ נצבים והי׳ כי יבואו עליך וגו׳ אם יהי׳ נדחך וגו׳ ומל ד׳ וגו׳ ונתן ד׳ אלקים את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך וגו׳ הנה זהו גאולה אחרונה אשר אין עוד גלות אחריו והן לימות המשיח והי׳ קשה לי מאד מה לנו עוד להבטחה זו שיתן ד׳ כל האלות האלה על אויבינו אשר רדפונו ומה לנו ולהם עוד אם כבר נקבצנו יחד מקצה השמים ויתכן לפי מה שביארתי זה כמה פעמים שהאומות ובפרט עשו אחינו הם מיועדים לייסר בהם את ישראל ובכל אשר עם ד׳ אינם על מתכונתם הם קיימים בהזקתם וכאשר המישלתי ע״ז המשל בשבט אשר הכין האב לייסר את בנו באם נוטה מדרך הישר והטוב (ועיי׳ בדרוש קצ״ג קצ״ד קצ״ה) אמנם בגאולה אחרונה המקווה אשר ימול ד׳ את לבבינו יראו עינינו וישמח לבנו בראותנו שהוא ית׳ ישבור שבט המושל בנו ולכן הוא ההבטחה האחרונה שיתן ד׳ את כל האלות על אויבינו אשר רדפונו והבן כי נכון הוא (עי׳ דרוש צ״ח).

לסמיכת התורה.

מימרא תמ.

ולא קם וגו׳ לכל האותות והמופתים וגו׳ עפ״י מה שפירשתי ע״פ סוף פ׳ תבא ויקרא משה וגו׳ אתם ראיתם וגו׳ המסות הגדולות וגו׳ ולא נתן לכם לב לדעת וגו׳ ותבאו אל המקום הזה ויצא סיחון וגו׳ שאמרתי שהוכחתו הי׳ מזה שמלא לב סיחון אותו ליצא למלחמה לקראת ישראל למלחמה הסיבה בזה הוא על ישי״ת־אל בעצמם לא פקחו עיניהם

עדין לראות בנפלאות ה' אשר עשה וכמש"כ ע"פ הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו' והנה בהתחלת התורה לא נדע עדין מנפלאות ד' וכי הוא בקרב הארץ לעשות משפט בארץ אבל אחר אשר נאמר ונשנית בה מנפלאות אשר עשה נודע ד' משפט עשה ולזה אמר כאן לכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל לא ניתן לנו לב לדעת עד שעדין קיימי' אנחנו להתחיל בראשית כמובן.

בס' בראשית תרמ"ה.

מימרא תמא.

בראשית ברא וגו' רש"י בראשית בשביל ראשית שהתורה נקראת ראשית וא"כ הפסוק הראשון הוא הקדמה כוללת לבריאת עולם ותכליתה וכמו שהארכתי בזה לעיל (מימרא תל"ח) והנה אם לא גברא העולם לתכלית התורה הזאת הי' האדם כחית ובהמת הארץ וכל אשר יחפוץ יעשה ולא היה צריך לבראו במדה"ד אמנם אם כל הבריאה לא היתה כ"א לתכלית התורה ועבודה צריכי' אנו למדה"ד ולזה אמר בראשית בשביל התורה הזאת ברא אלקי' וגו' במדה"ד כמובן.

מימרא תמב.

ויאמר האדם זאת הפעם וגו' כבר כתבתי ע"ז (דרוש ק"ע) וברמב"ן כאן סיים בפסוק זה וז"ל, ובמלת זאת סוד יודע מדברינו בפ' וזאת הברכה ולכך החזיר כי מאיש לוקחה זאת והבן עכ"ל ותוכן דברי' שם שהכונה במלת זאת היא התורה שכתוב בה וזאת התורה וז"ל שם כי המלה הזאת תרמוז לברכה שהיא התורה והיא הברית דכתיב זאת בריתי עכ"ל וכבר כתבתי במה שאז"ל עפ"ז זכה נעשה לו עזר לא זכה כנגדו והיינו שהאשה נתנה לו לעזר כאמרם ז"ל אדם מביא חיטן חיטן כוסס וכו' וא"כ אם האדם זכה לתורה נעשית לו עזר כמו שאמר ר"ע לתלמידי' על אשתו שלי ושלכם שלה הוא שעל ידה נתגדל בתורה ואם הוא ליסטם או קוביוסטוס היא עוזרו למעשי' הרעים וא"כ היא כנגדו כי טוב הי' לו אם לא נעזר למלאכתו הגרוע ואמרתי בטעם הדבר שרק התורה נקראת זאת כי האי עלמא דשיקרא נקרא כי רובא ככולא הנעשה בעלמא הדן אין האמיתית בדבר הנעשה כ"א בדבר המסתעף וכאשר כתבתי על מאמר תמוה בתלמוד ע"פ טוב מראה עינים מהלך נפש שאמר בו ר"ל טוב מראה עינים באשה מגופו של מעשה וא"כ אין תכלית הטוב אמיתי כי לא טוב הוא בעצמותו וכן הוא בחכמת התבל ומלואה אין תכליתם בלימוד החכמה בעצמה כי אם בהיוצא ממנה אשר על ידה נוכל לבצע מעשינו במלאכה יקרה וכדומה משא"כ בלימוד תוה"ק הלימוד בעצמה הוא טוב האמיתי כי על ידה נדבקי' באור עליון מקור החיים וכל הטובות לכן לא נוכל לומר זאת רק על התורה כי זולתה איננה זאת כ"א אחרת היוצא ממנה והבן את זה (ועוד מבואר זה מימרא רצ"ג). ומצינו שאמר רבי יוסי מעולם לא נמנעתי

מלקרות לאשתי ביתי ולשורי שדי כי הוא רצה לתאר התכלית היוצא ותכלית האשה היא ביתו ותכלית השור ישדהו ואדם בראותו האשה אשר נתנה לו הבין תכליתה שהיא נתנה לו לעזר המועיל לעסוק בתורת ה׳ ולכן אמר זאת הפעם והיינו הפעם היא זאת המתבקש והוסיף לפרש לזאת היינו זאת התורה אשר היא תכלית הארץ ומלאה תקרא אשה כי כי מאיש (מבלעדה) לוקחה זאת היינו הבחינה הזאת נלקחה ממנו אם אין לו אשה ע״כ תיקרא התורה הזאת אשה כי רק על ידה נתקיימה והבן את זאת וכבר כתבתי במק״א על מה שאמרו שת״ח נקרא זקן על שם זה קנה ובאמת בכל חכמה ומלאכה אשר יקנה האדם נוכל לתארהו בשם הזה ולומר זה קנה ואמרתי שאין קניני עוה״ז קנין עצמיי קנין נפש כי הנפש לא תמלא ממנו ואיננו אלא לחיי שעה הטבת גופו אשר כצל עובר ואיננו משא״כ בתורה הוא הטיב והשביח את נשמתו והאיר את נרותיו להאיר לעולם ועי״ז שייך זה קנה והבן, והיא היא אשר אמרתי דלא נוכל לומר על דבר זאת היא כי אם על תורתנו הקדשה כי היא היא אותה דבר בעצמה אשר נתבקש, ולזה כיון המשורר באמרו איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת היינו שהוא אינו מבין בחינת זאת אשר נוכל לומר על מעשינו זאת הנעשה הוא התכלית (כי) בפרוח רשעים וגו׳ ויציצו כל פועלי און שהם מצליחים עד מאד הוא רק להשמדם עדי עד וכל הנעשה על ידם אין אמיתיי כמש״כ והבן. ולזה אמרו ג״כ אין טוב אלא תורה כי אין טוב אמיתיי בעוה״ז כ״א התורה וכל הטובות בלעדה הם רק הרחקת ומניעת הרעות כמובן. והנה האדם קודם החטא הי׳ דבוק בבוראו ית״ש וכל מגמתו לעשות רצון קונו והי׳ כל מעשיו אמיתיים כי מטרת כל מעשיו הי׳ רק לתכלית התורה אשר בעבירה נברא כהעו״כ והי׳ ממש כמו כביכול היא ואורייתא חד, ומה שאמר הוא ית׳ לא טוב היות האדם לבדו הוא ע״ד שאז״ל חרב אל הבדים חרב על שונאי ישראל שעוסקים בתורה בד בבד ולא עוד אלא שחוטאים ולכך נתנה לו האשה להרבות זרעו כדי להגדיל תורה ולהאדירה, והיא גם היא אשר רק מגמתה למלאות רצון בעלה לשם שמים זכתה שהתורה תקרא בשמה וגם היא ואורייתא חד הוא ג״כ אמנם אחר אכלה מעץ הדעת ולא היתה כונתה שלימה עוד כ״א לרוות תשוקתה תשוקת היצר אשר בקרבה והיא גם הוא איננו עוד כתמול שלשום אשר כל עסקו רק לטוב אמיתי ע״כ נתקללה אדמה עד שבזיעת אפו יאכל לחם ומאז הי׳ צריך לעזר לתקן לו המאכל אשר יאכל מה שלא הי׳ קודם החטא שהי׳ הכל מוכן לפניו ועי״ז נאמר זכה עוזרתו ואם לאו היא כנגדו כמש״כ והנה קודם החטא הי׳ הוא בבחינת הפרי פרי קודש לה׳ והיא אשר היתה לו מחברת הקודש היא היתה בבחינת העץ כי על ידה נגמר הפרי והי׳ א״כ טעם עץ ופריו שוה משא״כ אחר החטא אשר לא טהורה היא להיות מחשבתה רק לש״ש לא הי׳ עוד טעם העץ כטעם הפרי לפיכך נפקדה אז הארץ ג״כ על עונה שלא עשאתה כן גם היא ועיי׳ מש״כ ע״ז (בדרוש י״ב וק״ע) ולזה ניחא מה שהשיב אדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי והדקדוק עצום מה שאמר נתת עמדי ולא אמר אשר נתת לי אכן מצינו נדרש מלת

עמדי על ההשתוות כמו שדרשו חז"ל ע"פ ואתה פה עמוד עמדי ישאז"ל כביכול אף הוא בעמידה, ובאמת קודם החטא היתה האשה שקולה נגדו ואפשר עוד הי' מדרגתה גדולה ממנו כי היא נתנה לו לעזר על התורה ולכך קרא התורה בשמה וכמו זבולון שהקדימו הכתוב ליששכר ע"כ הי' לו טענה יפה האשה אשר נתת עמדי שקול כנגדי היא נתנה לי ע"כ שמעתי אלי' ואוכל. ובזה יובן ג"כ קריאת שמה חוה כי היא היתה אם כל חי כי כל חי לא נברא אלא עבור האדם והאדם לתכלית התורה אשר היסוד בה לכן היא אם כל חי כמובן ולכן אחר החטא אמר הוא ית' והוא ימשול בך שלא תהי' שקולה כנגדו כי אם היא נתנה תחת ידו למשול בה כי איננה שוה לו כבראשנה והבן.

לס' נח.

מימרא תמג.

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים וגו' הנה לעיל מסיים ויאמר ה' וגו' אמחה את האדם וגו' ומסיים ונח מצא חן בעיני ה' הנה בזה י"ל שגם נח בעצמו לא טוב הי' מהם ורק ע"ד חן והסד נחנן מאת ה' כאשר יקרה זה בדיני אדם אשר המשפט והדת יחייב אדם על מעשי' הרעים ואין להצדיקו אכן ביד המלך לבדו לחננו לעשות אתו לפנים משורת הדין לזכותו וככה נוכל לומר בנח לכן התחיל הכתוב בזה לומר נח איש צדיק תמים הי' ולזה מצא חן בעיני ה'.

בס' לך לך.

מימרא תמד.

וילך אתו לוט הנה כבר כתבתי במה שאמר ממולדתך הכונה שיצא ממשפחתו שלא יקרא ע"ש משפחתו והי' ראוי' לו להתרחק מכל קרובי' ולכן נאמר וילך אתו לוט שהלך מעצמו אתו ולא רצה לדחיתו ולולא כן לא לקחו עמו עד שלבסוף נפרד ממנו ע"י מריבת הרועים והי' הדיבור אל אברהם אחרי הפרדו כמובן. ועיי' בדרייש ל"ה על דקדוק מלת ויקח תרח שמשמע שלקחו בדברים ולהנ"ל ניחא שאברהם רצה ללכת בלי אבי' ומשפחתו כאשר נצטוה במלת וממולדתך רק תרח לקחו בדברים ויצאו אתם ולכך נאמר שם ויצאו אתם אשר אין לו פירוש ולהנ"ל ניחא שקאי על משפחתו שיצאו עם אברהם ושרה שלא מדעתו, ואמירת לך לך מוקדמת כמש"כ הראב"ע ודו"ק.

שם: ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען והוא מיותר אבן כבר כתבתי במה שנאמר אצל אבימלך במגילת רות ויבואו שדה מואב ויהיו שם שהוא גם מיותר ואמרתי דכל חטאו הי' על שנתישב שם לגמרי ומתחילה הי' בדעתו רק לגור שם עד תום הרעב אבל אחר שבאו לשם לא הי' דעתם עוד על ארצם כי א היו שם בגופם ונפשם והבן: ובזה פירשתי על מאמרם ז"ל כיון שהקב"ה בא לביהכנ"ס ולא מצא שם עשרה

מ״ד כועס וח״א סתירה למה שאמרו עשרה קדמה שכינה ואתי׳ והיינו שקדמה השכינה אף שא״נם עוד בישוב דעתם ע״ש. (דרוש נ״ח) וכאן באברהם שלא נאמר לו הארץ אשר יראנה לו אכן כשבא לארץ כנען לא הי׳ דעתו ע״ד ליסע לארץ אחרת על כן נאמר ויבואו שמה כי הרגיש בנפשו שה״א אר״ץ הנבחרת ורק בה יסע וילך ולא לארץ אחרת כמובן ע״כ נאמר ויבוא׳ שמה שם הי׳ ביאתם מיום ההוא והלאה ולדעתי כל ביאה הנאמר במקרא ה״א אל מקום שמושבו שם ותכליתו כמובן והוא ההיפוך הנאמר אח״כ כשירד מצרים נאמר לגור שם לכן אמר כאן ויבואו להודיע שכאן הוא מקום ביאתם ודירתם כמובן.

מימרא תמה.

אמרי נא וגו׳ וחיתה נפשי וגו׳ אין זה כסדרן להקדים הטפל לעיקר והי׳ לו לומר וחיתה נפשי וגם יטיבו לי הגם שהי׳ קשה מאד בעיני שאבינו תהי׳ כונתו ליטול מתנות והוא אמר למלך סדום הרימותי ידי וגו׳ ולא תאמר אני העשרתי את אברם ואם כל העושר הזה בא לו במצרים ע״י אמנו מהיכן נתעשר לוט כנאמר וגם ללוט ההולך את אברם הי׳ צאן ובקר וגו׳ אשר מזה נראה שהוא אמר למען יטב לי בעבורך במה שחיתה נפשי בגללך כמובן — וגם מקנה בקר וצאן הרבה הי׳ לו טרם רדתו למצרים ולא בא שמה כ״א על שלא הי׳ מרעה למקנהו הרבים כמו שאמרו בני יעקב לפרעה כי אין מרעה לצאן עבדיו וגו׳ אכן מה שנאמר אח״כ ולאברם הטיב בעבורה ויהי׳ לו צאן ובקר וגו׳ לא נאמר שהטבה היתה בזה שנתן לו פרעה כל אלה כי א״כ הי׳ אומר ויתן לו כל אלה אלא שאברהם לא הי׳ חושב כל מקנהו לקנינו עד שראה שהמלך טוב לו ואז חשב לקנינו מה שהי׳ לו כי בל״ז לא הי׳ בטוח שלא יקחו את כל אשר לו ולזה אמר הכתוב ולאברם הטיב בעבורה ומה היא הטבה כי מעכשי׳ הי׳ לו צאן ובקר וגו׳ ושלא נטעה בזה שקיבל כל אלה עבור שרה אשת׳ לזה אמר וגם ללוט וגו׳ הי׳ צאן ובקר וגו׳ וכפירוש רש״י על שהלך עם אברהם גרמה לו כל אלה והבן.

ומצאתי און לי בפירש הזה בתרגום יונתן ב״ע שכתב וז״ל ולאברם אוטיב פרעה בגינה והוי לי׳ מדיליה עאן ותורין ע״ש והוא ממש כמש״כ שעד כאן לא חשב אברהם את כל אשר לו לקנינו כמובן — גם זה הי׳ קשה לי מאד אם אברהם לא הי׳ מתירא על חיותו כ״א ע״י שרה אשתו אשר ירצו לקחתה והיא אשתו וכפירש״י ז״ל א״כ למה אמר וחיתה נפשי בגללך, כי באמרו שהיא אחותו הוסר סיבת הריגה וממילא יחי׳ ולא בגללה. — אשר מזה נראה כי אברהם לא עבור יופי שרה פחד שיהרגהו כ״א שהי׳ השודי׳ על שפיכת דמים ויהרגוהו לקחת את כל אשר לו כי הם חשודי׳ על שפיכת דמים, אמנם ה״א לא תהי׳ בסכנת מות כי אשה כלי זינה עלי׳ ובפרט אם היא אשה יפה עד מאד אך למענה גם אותו יחוננו להחיות אותו אכן כ״ז אם היא איננה אשתו אבל בהיותה אשתו לא תגין בעדו ונהפוך

הוא שימהרו לשפוך דם ע"כ אמר הנה נא אשה יפת מראה את וחן וחסד ימציאך בכל רואיך ותוכל להגן בעדי אך שיאמרו אשתו זאת ולא ישאו פניך שלא להרגני ע"כ אמרי נא אחותי את למען יטיבו לי שלא אהי' להם לאבן נגף באהבתם אליך ונהפוך הוא שיחי' נפשי בגללך ולא ימהרו לשפוך דם כדרכם.

ועיי' במה שכתבתי דרוש נ"ז בענין הזה ומימרא ע"ד וע"ה. ועוד במימרא שפ"ד.

או שנוכל לומר כפשוטו שלא נתן רשות לגר הבא מארץ אחרת לגור שם שיהי' לו עבודה רבה כזה במקנה רב ולרעות בשדות ויערים וברדת אברהם למצרים מכר את כל מקנהו ועבדי' ושפחתי' הרבים והטיב עמו המלך ונתן לו החירות להיות לו כל אלה וזה נראה יותר.

מימרא תמו.

ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו כי הי' רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו הכפל במלות אלו נראה כי באמת באברהם אבינו שהי' מקור הברכה העליונה לא יתכן שלא תוציא הארץ הנבחרת מרעה רב לכל צרכו אף אם יהי' לו מקנה רב בכפל כפלים מאשר היה לו ולא יתכן כלל לומר שלא נשא אותם הארץ ליתן די והותר אמנם ללוט שהלך אתו הוציאה רק לפי דרך הטבע וזה הי' הריב בין הרועים כי לרועי אברהם הי' מרעה טובה בכל אשר הוליכו את מקניהם מה שלא הי' ברועי לוט והוצרכו גם הם לילך ולרעות במקום רועי אברהם וזאת לא נשא הארץ [ומלת נשא כמו איך אעשה להם או נושא עון ונשיאת פנים] לנשוא פני לוט עבור אברהם ולתת גם לו די מקנהו כי רק ליראי השם תעשה זאת ע"כ לא נשא הארץ אותם לשבת יחדיו וע"ז נותן טעם כי הי' רכושם רב ולא יוכלו ע"ד הטבע לשבת יחדיו ורק הוין לדרך הטבע תתן הארץ את יבולה לשניהם לזה לא נשא הארץ פנים והבן. אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רועי ורועיך וגו' הקדים מריבה בינו לבינו למריבת הרועים ובאמת נהפך הוא כי הם לא היו מריבי' עדין רק שיוכל להיות ע"י מריבת הרועי' תבא ג"כ מריבה ביניהם והי' לו להקדים מריבת הרועים אמנם לפמש"כ ניחא כי באמת אם הי' לוט על מתכונת אברהם הי' זוכה ג"כ לברכה בזכות אברהם ועל שלא הי' כן ראה אבינו שלוט איננו כאשר יהי' בחברת הצדיק ואין תוכו כברו ויצטרך להוכיחו על פני' עד שיריב עמו ואם יכביש פני' להוכיחו רק כדי הכאה וירף ממנו בזה לא תשקיט הריב בין הרועים כי אם הוא לא יטיב את דרכו הארמה לא תוסיף תת כחה לו הוין לדרכה וא"כ לא ישקיט הריב בין הרועי' לזאת הקדים ריבו לריבם ונכון הוא. ויתכן עוד שבאמת הוכיח אברהם את לוט כמה וכמה על מעשי' שלא ישרו בעיני' וזה הי' הכל בינו לבינו שלא ידע הדבר כי איך יוכל לקרב רחוקי' (אשר זה הי' כל מגמתו) אם הקרובי' אליו לא ילכו בדרך אשר דרך הוא ובנשמע דבר זר מלוט אחי' הוצרך אבינו להתנצלות ולדין איתו לטוב שלא ידע הדבר וכן רועי' אנשי בית אברהם הי' כלם צדיקי' וישרים בלבותם ובראותם מעשי

רועי לוט הוצרכו לריב עמם לבל יתחלל שם אדוניהם וגם שמים אבן היה ג״כ הריב רק בינם לבינם לבל יצא הדבר חוצה כי הכנעני והפריזי יושבי הארץ הי׳, והם לא ידעו ג״כ שאדוניהם יריב ריבו עם לוט בעצמו אבן ע״ז שלא נשא הארץ אותם ראה אבינו שאין תרופה למחלה זאת כי מן השמים הסכימו שלא יתחבר עוד עמו ולכן אמר אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רועי ובין רועיך, כי אנשי׳ אחים אנחנו, וממך יראו ולא ישמעו לי ע״כ הפרד מעלי ואין אחריותך עלי כי אז יאמרו כי אני רחקתיך על מעשיך, ולזה אמר אח״כ ויסע לוט מקדם אשר אמרו שנסע מקדמוני של עולם והיינו עכשיו יצא ביד רמה לעשות מה שעשה תחילה בסתר והיינו ויסע מקדם ממנהגו הקודם ויפרדו איש מעל אחיו וידעו הכל כי לא ראי זה כראי זה כמובן.

מימרא תמז.

אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד סדום הרמב״ן אברם ישב בכל ארץ כנען וגו׳ ע״ש היינו שישב בארץ שלא לצאת עוד ממנו ואף שלא דר כל פעם במקום אחד ולוט ישב בערי הככר לישב שם ומה שאמר ויאהל עד סדום יתכן לפ״ש לפי מה שפירשתי במק״א על הפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל שאינו התורה מתקיימת אלא במי שמחשב דירתו בעוה״ז לדירת אוהל ואיננו פה עלי תבל כ״א כגר נטה ללון ולישיב אח״כ למקומו וזה הי׳ יסוד הראשון שנתיסד לאומה הישראלית ומה שנאמר לא״א לך לך מארצך לא לו לבדו נאמר כ״א על הכלל כולו יצא על כל יוצאי הלציו שלא יהי׳ להם בעוה״ז ארץ מיוחדת כבני הארצות אלא בכל מקום שהם הולכי׳ שמה יהי׳ וכן תרגם יונתן על וממולדתך איתפרש מן ילדותך וכונתו שיפרוש מעוה״ז. (וכאשר הארכתי בזה במימרא קע״ג קפ״ד). ונוסיף לזה מה שאל כאן אי אתה זוכה לבנים כי רצה הוא י״ת שלא יתיחס זרע אברהם לארץ מיוחדת אשר יאמרו זהו ארץ מולדתם כי אם יתילדו בארץ לא להם כי רצה שיהי׳ גרים ותושבי׳ בתבל הזאת וע״כ לא מצינו ג״כ באבינו בכל אשר ברכו השם בכסף וזהב ומקנה לא בנה לו בית ולא קנה לו נהלת שדה וכרם ומקחו הראשון היה באחוזת קבר לשרה אשתו כי חישב עצמו לגר בעוה״ז וכמו שאמר גר ותושב אנכי עמכם והי׳ כל ימי׳ יושב אוהל, וכן נהג לוט עמו כל ימי היותו אצל אברהם ובזה ניחא מאד מה שנאמר בתחילת הפרשה וילך אברם כאשר דיבר אליו ד׳ וילך אתו לוט וגו׳ ואח״כ אמר ויקח אברם וגו׳ ואת לוט בן אחיו וגו׳ והכפל בזה ללא צורך ומתחילה אמר וילך אתו לוט משמע שהלך מעצמו עמו ואח״כ אמר שאברהם לקחו והגם שכולו מוקשה דלענין מה נאמר שהלך אברם כאשר דיבר אליו ה׳ והי׳ די במה שאמר ויקח אברם וגו׳ ולהנ״ל ניחא כי מיד שדיבר אליו המקום שיהי׳ מופרש מעוה״ז בכל מה שיוכל נהג עצמו כן אף שלא הלך עדין מארצו ועוי״ז שייך ג״כ לשון הילוך כמו אל תלך דרך אתם שנאמר

על הרשעים והכונה להתנהג כמותם ועז״א שמיד הלך אברהם בדרך אשר נצטוה ועז״א וילך אתו לוט שגם הוא דיבק עצמו באברהם להתנהג ולהתהלך כדרכו דרך ה׳ ואח״כ אמר שמילא דבר ה׳ בכל גדותי׳ ולקח שרי אשתו וגם את לוט ועזב מקומו ומולדתו אבן אחר שפרד לוט מאת אברהם וכאמרם על ויסע מקדם שנסע מקדמונו של עולם שאמר אי אפשי באברהם ואי אפשי באלהי׳ לא הלך עוד בדרך אברהם להיות פה עלי הארץ כיושב אוהל ובבואו לסדום מצינו שהי׳ אז מיושבי בתי חומה כי המלאכי׳ באו אל ביתו לא אל אהלו כאמור סורו נא אל בית עבדכם כי לא הי׳ עוד מיושבי אוהל לא במחשבה ולא במעשה על כן אמר הכתוב במליצה נשגבה ויפרדו איש מעל אחיו שלא לבד שלא דרו עוד יחדי׳ כ״א שהי׳ נפרדי׳ גם במעשיהם אברם ישב וגו׳ ולוט ישב וגו׳ ופירש לך הפרידה הזאת במה שאמר ויאהל עד סדום היינו שהוא הי׳ יושב אוהל בעוה״ז עד בואו לסדום ובבואו שם לא הי׳ עוד יושב אוהל כי בבואו לסדום אָיָה למושב לו העוה״ז ולא לשי׳ כפרוזדור בפני עוה״ב כ״א כאן נמצא וכאן הי׳ והבן.

מימרא תמח.

ויקרא פרעה וגו׳ למה לא הגדת לי כי אשתך היא למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה וגו׳ הנה מכפל הלשון נראה כי היכיחו בשת״ם כי בלי ספק כאשר נודע אברהם במצרים הכירוהו לאדם גדול ונכבד מאד אשר לא בכל עת ימצא אדם גדול כזה כנראה מיושבי הארץ שכרתו עמו ברית וגם מלכים קדמו לפתחו ובאמרו שהיא אחותו לא לבד שהמלך חפץ בה לאספה לביתו כ״א אף גם זאת שלקחה לו לאשה מולכת לעטרה בכתר מלכות ובאמת אם פרעה לקחה לביתו להיות כאחת מפילגשי׳ ואח״כ נתגלה שהיא אשת איש לא הי׳ דבר זר כל כך כי לא נתפרסם הדבר מאד משא״כ אחר שלקחה לאשה מולכת הי׳ הדבר נודע וגלוי לכל ונתבייש מאד לזה אמר למה לא הגדת לי כי אשתך היא ולא נגעתי בה כל עיקר ועוד הרעותה עוד מזה שאמרת אחותי ועי״ז לקחתי אותה לאשה ונתפרסם הדבר לעין כל והבן כי הוא נכון מאוד לפשוטו של מקרא.

ומה שנראה לי עוד בענין הזה בהבדל הרב בין מעשה הזה למעשה אבימלך כי שם נאמר ויבא אלקים אל אבימלך והתרהו ואו״ל הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל וכאן נאמר מיד וינגע ה׳ את פרעה ואת ביתו בנגעים גדולי׳ ע״ד שרי אשת אברם משמע שנודע לו מיד שהיא אשת אברם שבל עצמו הוא מיותר שאמר ע״ד שרה אשת אברם ומי לא ידע בזאת הלא בה קיימינן [עיי׳ דרוש נ״ז שישבתי זה] ובאבימלך נאמר סתמא והיא בעולת בעל עיי׳ רמב״ן שכתב שאבימלך הי׳ צדיק נגד פרעה עד שאמר לאברהם מה ראית כי עשית זאת ואמר בעצמו הגוי גם צדיק תהרוג אבל פרעה מסתמא לא היתה זו ראשנה אשר לקח אשה מתחת בעלה ואם גם אמר אברם שהיא אשתו לא נמנע מלקחה לו ובאמת אם רק המלך חשק בה ללקחה לא הי׳ לירא שיהרגו אותו כי על מה ולמה יהרוג איתו כי אם הוא לקחה לביתו

להתעלל בה ולאברם הרבה להיטיב לרצותו כי זה דרכם ולא הי׳ לירא אלא מהמון עם שלא יוכלו לעשות כל העולה על רוחם ובחשקתם על אשת איש ירבו בתחבילות להמית אישה כי לולא כן לא יוכלו לקרב אצלה. ולזה נראה כי פרעה בעצמו חשב בלבו אולי היא אשתו ורק מיראתו מעם הארץ אמר אחותי היא ולכך לקחה לביתו ובהיותה בביתו הרבה להטיב את אברהם לרצותו וגם היא תרצה בזה ולכן לא בא אלי׳ המאמר להשיב את האשה כי היא בעולת בעל כי היא לא היתה ראשנה לו ומה אכפת לי׳ ע״כ וינגע ה׳ וגו׳ ושלא נדמה שנלקה עבור רשעו וחטאתו כי אלו כן כבר הי׳ ראוי לענוש כאלה וכאלה לכן אמר וינגע ד׳ וגו׳ ע״ד שרה אשת אברם שנענש עתה מיד ולא האריכו לו כמו עד הנה הוא על שהיא היתה שרה ואשת אברהם שרצה היא י״ת שתשוב שרה לבעלה לכן אמר לאברהם מה עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא היינו לי לרידי כשאני לקחתי אותה הי׳ לך לומר כי אשתך היא כי ממני לא יגורך רע כי אני אוכל לקחתי׳ אף אם איני הורג אותך למה אמרת אחותי היא ואקחה לי לאשה וזה לא יתכן אבל אם אמרת אשתך היא לא לקחתיה לאשה כ״א קרבתי אותה כאחת מבני ביתי והבן את זה ומזה ידע אברהם רשעתו ואת טומאתו לכן לא השיבו דבר כמו באבימלך שהתנצל עצמו כי נגד זה לא היה לו התנצלות כמובן.

מימרא תמט.

הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה וגו׳ הי׳ ראוי׳ שיאמר הפרד מעלי לימין או לשמאל כי באמת הי׳ לאברהם לישאר במקומו ורק לוט יפנה לימין או לשמאל אשר מזה נראה כי רצה אבינו שלא יתפרסם הדבר שהפריד הוא את לוט מעמו כי זהו יבאיש ריחו בכל יושבי הארץ אשר יאמרו אם אברהם רחקו מביתו איש אשר מקרב רחוקי׳ ירחיק את קרובו אין זה כ״א על רוע מעלליו של לוט וכמו כן יאמרו אם אברהם יפיר ממנו וישאירנו פה ואולי בזה לא יכול לקום כלל וכלל כי גם הכנעני והפריזי לא נשאו לו פנים כ״א עבור כבוד אברהם לכן בל יודע הדבר עזבו גם שניהם מקום הזה ולא נודע מי עזב את מי והבן.

מימרא תנ.

ויאמר וגו׳ סורו אל בית עבדכם וגו׳ ויפצר בם וגו׳ הנה יתכן הפצרת לוט שיסורו אליו כי ירא אם ילינו ברחוב לעיני בני העיר יקומו עליהם לעשות עמהם כרצונם ויתפרסם בעולם רעת אנשי העיר אשר הוא דר בתוכם לכן הפציר בם שיבואו לביתו ובזה ימלטו כי לא יודע הדבר ובבקר ילכו לדרכם טרם יכירו בהם אנשי מקומו כי באו אל קרבנו ולכן אמר והשכמתם והלכתם לדרככם ובזה ניחא מה שאמר לאנשי העיר כאשר בקשו ממנו להוציאם אליהם אמר רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורתי ופירש״י כי הטובה הזאת תעשו לכבודי על אשר באו בצל קורתי ולהנ״ל יותר ניחא כי הוא התנצל שלא הכניסם על שהוא בעל מכניס

אורחים כ"א על אשר ידע רוע מעלליהם אשר יקומו עליהם על כן הכניסם לביתו והבן.

מימרא תנא.

ויאמר כי את שבע כבשות וגו' לעדה וגו' על כן קרא למקום ההיא באר שבע כי שם נשבעו שניהם הדקדוק עצום כי משמעות שעל שם שבע הכבשות נקרא המקום והוא אמר כי שם נשבעו שניהם ויתכן על פי המדרש שהבאתי (מימרא שס"ד) תנא דב"א יזהר אדם מלעשות שותפות עם העכו"ם שע"י שכרת אברהם ברית עם אבימלך נהרגו שבעה מבני' ע"ש ואבינו כאשר הרגיש בעצמו שהמכשלה הזאת יצאה מתחת ידו לישבע לאבימלך ובילקוט בס' ויצא הובא ג"כ שיצא יעקב מבאר של שבועות שירא אולי ירצה אבימלך לחדש השבועה אתו ע"כ יצא משם (עיי' מש"כ ע"ז) על כן רצה אבינו שלא יקרא שם המקום על שם השבועה זו אשר לא טוב על כן עשה כן ליתן לו שבע כבשים שלא תה" קריאת שם העיר מוכחת על השבועה כ"א ע"ש הכבשות ולזה נתן הטעם על כן על שם הכבשי' קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם ויתכן לקרות העיר באר שבע ע"ש השבועה ע"כ נתן שבעה כבשי' להעתיק שם העיר ע"ז והבן. ואפשר דאבינו ראה מיד את אשר עשה ואת אשר נגזר עלי' שיפלו לעתיד שבעה מבני' ביד הפלשתים לכן הציג שבע כבשות לבדהן ובשואלו אבימלך מה הנה שבע כבשות האלה השיב ברמיזא כי את שבע כבשות תקח מידי רמז לו על שבעה כבשי' שיפלו בידו ויהי' לו לעדה כי הוא חפר הבאר הזאת לבני' ואולי מן השמי' ירחמוהו לבטל הגזרה כמובן ויהי' לו לעדות שלא יעשה עוד כזאת.

מימרא תנב.

ויהיו חיי שרה וגו' ילד"ד דלא מצינו עוד לשון הזה ויהי' חיי פלוני בלא נזכר בו ימים או שני' כמתאר רק החיים ובאברהם נאמר לקמן ואלה ימי שני חיי אברהם הזכיר ימים ושנים ובישמעאל נאמר ואלה שני חיי ישמעאל ולא הזכיר ימים אמנם כבר הארכתי (במימרא שכ"ו) בענין הספירה שנצטוינו למנות ימינו ימי שנותינו שבעים לבלתי אבוד אף יום אחד בישנה בהבל וריק כ"א בדברי' המביאים אותנו לחיי עוה"ב ע"ש לכן באבינו אברהם אשר קים כל התו"כ עד שלא נתנה בודאי הי' כל ימי' ספורות ונמדדות בעבודת הבורא ב"ה לכן אמר ואלה ימי שני חיי אברהם שסופר בזה כל הימי' אשר חי משא"כ בישמעאל שרצה להודיע רק כמה שנים חי יספיר שנים ולא ימים ובאמת גם ע"ז שאלו למה נמנו שנותי' של ישמעאל ואמרו כדי ליחס בהם שנותי' של יעקב ומונה רק השנים כי לא סגי בלא"ה אמנם כאן בשרה לא נתישב הלשון דלא אמר לא ימי' ולא שנים ומזכיר רק חי"ה ולזה י"ל עפ"י מה שאמרו ז"ל ע"פ כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דאברהם הי' טפל לנבואה לשרה ועיי' דרוש נ"ז במה שכתבתי באב"נ

ישתלה בטחונו בישרה להביאה בדרך סכנה לומר עלי' אחותי כי בטחונו הי' חזק בה יותר ממנו ולזה נוכל לומר שגדלה בצדקתה שלא בלבד שימי' נמנים כ"א גם לרגעים תבחננה וראוי' למנות כל חיי לכן אמר ויהי' חיי שרה וגו' שכל חיי' נמנה לטובה (ועיי' מימרא של"ח) שכתבתי כי בשלשה דברים נשתנה האדם בימי חייו כי בנערותו הוא תם וישר כנאמר כי נער הישראל ואהבהו ובגדלו ומגיע לעשרים שנה אז הוא נשלם בגופו ותוארו אדם שלם ובזקנותו נשלם בו החכמה כי בישישים חכמה ובישרה הי' כל חיי' שוים וכל ימי' היתה כבת ז"ן וכבת ך' וכבת ק' לתמימות וליופי ולחכמה ולכן בכל אדם יספיר ישנות' כי הם שונים זמ"ז משא"כ בשרה מונה רק חיי' כי כלם שוי' לטובה וגם זה ניחא כמובן.

מימרא תנג.

אלה תולדת יצחק וגו' ויעתר יצחק לד' לנכח אשתו כי עקרה היא הנה לקמן ע"פ וילן שם כי בא השמש אז"ל על שלא נאמר ויבא השמש וילן שם מלמד ששקעה שלא בעונתה וכאן ג"כ קשה שלא אמר ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק אשר מזה נראה כי גם כאן כמו התם היתה עקרה חוץ לדרך הטבע וזהו עפ"י מה שאז"ל מפני מה הי' אמותנו עקרות שלא יאמרו ברכתנו עשה פירות וכתבתי ע"ז (מימרא פ') על מה שאנו מברכים את הכלה בברכה זו ממש אשר ברכי לבן ואנשיו בצאת רבקה מהם ואמרתי שאנו רוצים להפך ברכתם שהם אמרו אחתנו את ואנן נאמר אחותנו את יכל דילדא כוותנו תוליד ע"ש ולזה אמר הכתוב ויעתר יצחק לנוכח אשתו כי עקרה היא שלא בדרך הטבע רק ע"י ברכתם ע"כ ויעתר לו ה'. ואפשר שגם רבקה בעצמה ידעה כן והתפללה שלא תלד מיד אחר נשואין לכן הוצרך הוא להתפלל נוכח ונגד אשתו והבן. (עי' לקמן דרוש רט"ו).

מימרא תנד.

וירא אלי' וגו' שכון בארץ אשר אומר אליך גור בארץ הזאת עיי' רמב"ן שכ' אין טעם שיאמר אלי' בבת אחת שכון בארץ אשר אומר אליך גור בארץ הזאת ע"ש שכ' ע"ז ישני אופנים שיתכן שיהי' וירא אליו מוקדם וקודם צאתו ממקומו נאמר ע"ש והד מן שימעי' הוא חתני היקר מו"ה אפרים ני' אמר שיתכן כי שכון נאמר על מקים שרוצה לישב שם ולהיות מתושבי המקום וגור הוא על מקום שרוצה להיות שם לפי שעה כמו לגור בארץ באנו ולזה אמר לו השם שכון בארץ אשר אומר אליך להיות שם מקום דירתך גור בארץ הזאת היינו בארץ הזאת לא תתישב כמובן. ואני אמרתי על שמצינו שאין השכינה שורה בחוצה לארץ ולכן ברח יונה תרשישה כי לא רצה להתנבאות על נגוה ולזה א"ל שכון בארץ אשר אומר אליך היינו בארץ אשר אוכל לדבר אליך ע"כ גור בארץ הזאת ואהי' עמך ואברכך וגו'.

כס' ויצא תרמ"ה לפ"ק.

מימרא תנה.

ויצא יעקב מבאר שבע וגו' כבר כתבתי ע"ז (מימרא תל"א) שרמז בזה שיצא מתחת המזל משטרי השמים וזהו כונת המדרש שיצא מבאר השבועה שנשבעו אברהם ויצחק לאבימלך להקים ברית ביניהם אשר לא טוב עשו בזה כנאמר שם (מימרא שס"ד) במאמר תדב"א יזהר אדם בעצמו שלא יעשה שותפות עם עכו"ם וכו' ע"ש עיי' עוד במה שכתבתי לעיל מימרא תנ"א בענין הזה וכעת נראה עוד במה שכתבתי בדרוש ט"ו על ענין המדרש שראה יעקב שר של בבל עולה ויורד של מדי עולה ויורד של יון עולה ויורד ושר של אדום לא ראה יורד ע"ש שכתבתי שכל עלייתם של אומות האלה הי' רק ע"י ישראל שגלו אצלם אבל עלייתם היא ירידתם (ומעולם תמהתי על המדרש הנ"ל שלא מנה שר של מצרים והיא גלות ראשונה של ישראל ובזה ניחא כי כל עלייתם שחושב שם לא הי' אלא ע"י ישראל אשר למדו מהם קצת דרכי שי"ת וזה הי' רק אחר שנתנה תורה לישראל אשר ע"י ישראל זכו גם האומות להאמין בה כנודע משא"כ במצרים שלא קבלו ישראל עדין התורה לא עלו המצרים על ידם) ועיי' מש"כ (דרוש קנ"א) על מאמר רבבב"ח על האי צפרתא דהוי קאי עד קרצולי' במיא (ודרוש קנ"ו) בענין נכבדת לב פרעה בתי' קושי' הרמב"ם בח"פ שלו ותוכן הענין כי כל מה שמתחכמים לעלות להר ד' ולהשיג מציאת הבי"ת ע"י חכמת תבל ומלואה כן ירבו וכן יפרוצו להרחיק איתו מהם ועיי' (בדרוש ע') במה שכתבתי על הנאמר השמים מספרי' וגו' שמהלק שם המשורר היטב הדק מה בין המכיר את בוראו ע"י ברואי' שמו"א לבין המכיר אותו מתוך תורתנו ה"ק ועיי' (במימרא ת"ה) בהבדל הגדול אשר בין חכמת תוה"ק לחכמת תבל ומלואה ולא נוכל להכיר הבורא ב"ה כ"א ע"י תוה"ק אשר הוא ואוריתא חד הוא וע"ז נאמר לא בשמים היא ולא מעבר לים היא והיינו מחכמת תבל ומלואה לא נכיר את מי שאמר והי' העולם ולהשיג עמקי תוה"ק כ"א ע"י התורה בעצמה ושם הוא ושם נמצא הבורא ב"ה וכל אשר נחפשנו ונבקשנו במקום אחר לא די שלא נשיג איתו כ"א עוד נרחיקנו ממנו עד אשר לא נשיג אותו כלל וכלל.

וזהו כוונת הכתוב שאמר דרשו ה' בהמצאו והיינו דרשו וחקרו את ה' כי הוא נמצא קראוהו בהיותו קרוב היינו נמי על שהוא קרוב ולא תצטרך לדרשנו ולבקשנו במקום רחוק בשמים ומעבר לים כאמיר לא בשמים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך היינו תורתו הקדושה אשר היא בעצמה ה' על הארץ וע"ז מוסיף לאמר יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותי' היינו שיסור מן הדרך אשר דרך בה לבקש את כבודו וישוב ממחשבתו אשר חשב על ה' ותורתו כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וכמש"כ שאין מבוא לשכל אנושי להכיר בהם הבורא ב"ה אף אם יהי' חכם מכל אדם בחכמת תבל ומלואה ונהפוך הוא כל אשר יוסיף דעת בחכמת אדם יוסיף מכאוב ותהלואים להרחיק עצמו מהשגת שמו ית'

כנראה זה בכל אשר יחכימו יוסיפו סרה לדבר תוה: על ה׳ ועל תורתו כי כגבוה שמים מעל הארץ גבהו דרכ׳ מדרככם ועתה נותן טעם לדברי׳ שאם נבקשנו שם באשר הוא נמצא ואשר הוא קרוב וזהו ע״י תוה״ק שנמצאנו שם בטח לזה אמר כי כאשר ירד הגשם והשלג מה״ש ושמה לא ישיב ריקם כ״א אחר הרוה את הארץ ונתן זרע לזורע כן דברי אשר יצאו מפי לא ישוב אלי ריקם ואם הוא ית׳ הורך הדרך אשר תלך בה תדע נכון שתמצאנו שם ולזה אמרו סלם בגי׳ סיני עיי׳ מש״כ ברמזים (מימרא רצ״ד) וראה שרק הר סיני הוא אשר עלי׳ ירד כבודו י״ת בכבודו ובעצמו אל דרי מטה ימאז והלאה לא בשמים היא והעולים למעלה להשיג כבודו י״ת שם בשמים הם תועים בדרך ועלייתם שם הוא ירידתם וע״כ ראה מלאכי אלקי׳ אשר עלו לבקש שם כבודו י״ת הם יורדי׳ בעליה זו ומתרחקים בזה מכבודו י״ת וע״ז אמר ונותן טעם לזה כי הנה ד׳ נצב עלי׳ שכבודו י״ת נצב רק עלי׳ ושם הוא נמצא דוגמא למה שאמרו במדרש ע״פ והי׳ כל מבקש ד׳ יצא לאוה״מ שאף המלאכים בשאלם אי׳ מקום כבודו משיבי׳ להם שהוא באהלו של משה, וגם יתפרש זה על העוסקי׳ בתורה עצמה לפי מה שאמרז״ל זאת התורה אשר שם משה זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם המות והיינו שאם הוא מהפך ד״א חיים נוח לו שלא למד כלל כי ע״י עסקו שלא לשמה נתרחק הרבה יותר מאשר לא למד כלל ולא ישיג עוד אורחות חיים לזה אמר עולים ויורדים שיש בזה הסולם עולים ויורדי׳ כמובן. ועיי׳ (מימרא ת״ז) שכתבתי שלכך נטמן עתה יעקב בבית שם ועבר ללמוד שם יומם ולילה הוא טרם יצאו ללבן לשלוח ידו בהנהגת עולם מילא כריסו תחלה בקדושה וטהרה בלימוד התורה כאשר יעיץ הרשב״א ז״ל בדורו שלא לעסוק בחכמת הטבע כ״א אחר שמילא א״ע בתורה ועבודה ולכך זכה עתה למראה זו אשר הראה לו נתינת התורה על הארץ וכל תהלוכותי׳, והיא עתה עקרת הבית ועוד יתפרש מלאכי אלקי׳ עולים ויורדים בו ביעקב עצמו כאשר כתבתי ג״כ מאז והבן כל זה.

מימרא תני.

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו וגו׳ המוקשה בפסוק זה שכיפל ומשליש לבן אחי אמו שלשה פעמים ורש״י כתב לעיל על אחי רבקה אם יעקב ועשו לא ידעתי מה בא ללמדנו וזו קשה ממנה שמזכיר זה שלשה פעמים לולא שנאמר שהפסוק נאמר לשבחו של יעקב שכל מה שעשה בזה הי׳ לכבוד אמו היינו שקירב את רחל והשקה הצאן הוא הכל לכבוד אמו כדפסקינן לענין כיבוד או״א שצריך לומר בכל עשיותי׳ לכבוד אבא או משום דהזכיר שם לבן אשר הי׳ מן הראוי׳ להתרחק ממנו בתכלית הריחוק שלא לאהוב את בתו ושלא להשקות את צאנו לכן מזכיר בכל פעם שהוא אחי אמו ועי״ז ראוי׳ לקרבו כמובן.

וכבר כתבתי (מימרא קצ״ה) במה שהשיבו הרועים כאשר שאל אותם השלום לו אמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן שתארו ברמיזא מעמד השלום שלו שרחל בתו צריכה לרעות את צאנו כי אין להם מגע ומשא

עמו ולזה גילה לן שלולא כבוד אמו לא הי׳ כבודו לדבר את בתו או להשקות צאנו. וגם לרבות אף שאהב יעקב את רחל בראותו אותה לא הי׳ כל אלה כ״א על שהיתה בת אחי אמו והבן.

מימרא תנז.

ותרא לאה כי עמדה מלדת וגו׳ ותקח את זלפה וגו׳ הנה כבר ראתה אחר לידת יהודא כי עמדה מלדת ולמה המתינה עד עתה מלתת שפחתה לאישה דהנה באמת רצון האמהות הי׳ לבנות בית ישראל וכאשר עמדה מלדת לא ידעה שהמניעה ממנה אולי המניעה הי׳ מצדו כי כבר הי׳ יעקב יותר מבן תשעים רק כשראתה שרחל נתנה שפחתה ליעקב והולידה ממנו אז ידעה כי רק המניעה ממנה לכן עתה באתה ליתן שפחתה לאשה כמובן.

מימרא תנח.

ותאמר לאה המעט קחתך את אישי וגו׳ הנה זה פלא במה שאמרה המעט קחתך את אישי ונהפוך הוא שרחל יכולה לומר כן ללאה ואפשר שכונה על שרחל נתנה שפחתה ליעקב בעוד שלא ידעה אם לאה תוליד עוד או לא ולמה זה ועל מה זה הלא טוב אם בית ישראל נבנה ע״י אחותה מלהבנות מבני השפחות ולזה כונה באומרה המעט קחתך את אישי בזה אשר נתת לו שפחתך וכאשר ראתה רחל שצערה את אחותה בזה נתנה לה לילה אחת משלה להראות שאין עיני׳ צרה בה.

מימרא תנט.

ותאמר לאה נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי וגו׳ והוא פלא שהיא אמרה ליעקב שכר שכרתיך בדודאי בני ונראה שעל שם כך ראוי׳ לקרותו בשם יששכר שהחזיר לה י״ת שכרה ולמה תלתה הדבר בנתינת שפחתה לאישה אשר לא יגיע לה שכר ע״ז אמנם מגודל צדקתה רצתה להסיר ממנה עקשות פה שלא יאמר עלה כי מחמת תשוקה ותאות נשים עשתה כל אלה לשכור לה בעלה בדודאי בנה וביותר שהיא תפרסם עוד זאת בקריאת שם בנה אבן אחר אשר ראינו קשוט מעשיה שנתנה שפחתה לאישה ואין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה ולמה לה זה ועל מה זה עיי׳ רמב״ן שכתב לא ידעתי מה המעשה הזה ללאה וכו׳ שכתב שכונתה לש״ש לבנות בית ישראל ומזה נראה ג״כ כונתה אך לטובה בשכירת בעלה ולזה אמרה נתן לי אלק׳ שכרי דודאי על שנתתי שפחתי והבן.

מימרא תס.

וישלח יעקב וגו׳ כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וגו׳ מן התימא בפסוק זה שאמר להם שיאמרו לעשו כאילו הוא בעצמו מדבר עמו גרתי ואחר ע״ע וגו׳ ואין זה דרך הלשון לאמר להנשלח איתו הלשון עצמו שאמר המשלח

ובס' יתרו ע"פ אני חותנך יתרו בא אליך דקדק כן הרמב"ן וכתב שבכתב אמר לו כן ונראה שמזה דקדקו לומר שהתכוין בלשון הזה לאמר תרי"ג מצות שמרתי אשר על כן הוצרכו לומר הלשון בעצמו שאמר יעקב וצריכי' לומר שהמלאכים ביארו לו לעשו מה שהתכוין בלשון הזה כי לולא כן מהיכן ידע עשו לכוין זה במלת גרתי כמובן, וגם זה עדין קשה שלא אמר כה אמר עבדך יעקב לאדוני עשו או כה אמר לך עבדך יעקב אשר מזה נראה כי יעקב באמת לא רצה לשלוח מלאכי' לעשו ובכל זה רצה לידע דעת אחיו מה שבלבו עליו אם עודנו עומד בשנאתו או אם שב אפו ממנו וישמח לקראת בואו ולכן צוה להמלאכי' האלה שיבואו אליו ויאמרו מעצמן כאלו רוצים לתקן השלום בין האחים ולאמר לו מה ששמעו שאמר יעקב וכה אמר לבני ביתו או להם עם לבן גרתי וגו' ואשלחה היינו שרצונו לשלח ולהודיע זאת לאחיו והוא למצוא חן בעיניך והוא מאמר השלוחי' שדעתו למצוא חן בעיניך ובזה ידעו ויכירו דעתו אם עוד עברתו שמורה או לא ובאו המלאכי' ואמרו לו שבאו לנכון לעשו ופעלו בו שגם הולך לקראתך לקבלך בסבר פנים יפות ואכן בכל זאת ירא יעקב ויצר לו על שידע מרמת אחי' כאשר אמרה לו אמו במה שכתבתי ע"פ הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך והבן, ולדעתי נכון הדבר מאד.

מימרא תסא.

ותצא דינה בת לאה רש"י בשם ב"ר בת לאה ולא בת יעקב אלא ע"ש יציאתה שאף היא יצאנית היתה ע"ש מאד תמהתי על מ"ר הנ"ל איך נתנו דופי באמתנו לקרואתה יצאנית ובפרט שלא נמצא כן אלא פעם אחת שיצאת לקראת יעקב אישה אכן מגודל הקושי בזה נראה ליישב עפ"י מש"כ לעיל (מימרא תנ"ט) שהתנצלה בקריאת שם יששכר שלא לחשדה שיציאתה ושכירת שכיבת בעלה הי' מצד תאוה ותשוקה ועיי' סיפורני שם שכתב ג"כ וז"ל ובזה הסיפור הנראה מגונה אצל בעלי מגלי פנים בתורה הודיענו שהיה התולדה אצל האבות כמו שהיה אצל אדם ואשתו קודם החטא ע"ש ובזה נראה ג"כ אם לא היתה דרכה של לאה לצאת לפעמים לצורכה הי' נראה יציאה זו כמגונה שהלכה עתה לקראת בעלה אמנם על שהי' דרכה כן לצאת כפעם בפעם לצאת לשוח בשדה לא הי' עתה יציאתה נרגש שיצאה לקראת בעלה ונדרש א"כ זה לשבחה ולא לגנותה כמובן,

ניתן לפרש יותר כי התורה חסה על כבוד הבריות כנודע מהפסוק וגם את הבהמה תהרוגו ומאתון של בלעם וק"ו על כבוד הצדיקי' וא"כ מזה שספר הכתוב שיצאה לאה לקראת בעלה בודאי לשבחה נאמר והיינו שיציאתה לא עשה רושם כדכתבתי שהי' דרכה לצאת ואם דרכה הי' לצאת כנשים דעלמא אשר בביתם לא ישכנו הי' זה א"כ ג"כ לגנותה אע"כ שהי' דרכה לצאת לדברי' טובי' כמו לשוח בשדה וכדומה ונכתב רק לשבחה כמובן ויתכן שגם לשבח דינה נכתב שלא נאמר שיציאת דינה היתה כיוצאת חוצה להראות את יפיה לבחורי הארץ שיתנו עיני' בה כדרך כל הנערות

אשר לא טובות הנה כ"א העיד הכתוב שלא הי' יציאתה רק לראית בבנות הארץ ולא בבחורי הארץ והי' דעתה לראותם אם מתנהגות הבנות בדרך הישר ואם תמצאם עד"ז תיטיב אותם ולזה אמר דינה בת לאה שגם אמה כל יציאותי' הי' עד"ז והרי זה בא ללמד ינמצא למד ששם לאה בא ללמד על בתה שהיתה יצאנית כמותה ונמצא למד כמו בתה היתה יציאתה רק לראות בבנות הארץ כן הי' יציאת אמה אך לטובה והבן.

מימרא תסב.

וישב יעקב וגו' רש"י ועוד נדרש בו ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עלי' רוגזו של יוסף מעולם הי' קשה לי שאמר הלשון קפץ עלי' מה זו קפיצה שאמר ובעת נ"ל במה שהי' קשה לי בהתידע יוסף אל אחי' אמר אני יוסף אשר מכרתם אותי מצרימה העוד אבי חי וזה קשה מאד דהלא כל משא ומתן שלהן וההתרגשות הי' שלא יוכלו לשוב אל אביהם אשר נפשו קשורה בנפש בני והאיך יתכן לשאול מיד העוד אבי חי ועיי' סיפרני שגם היא רוצה ליישב זה יכתב שהיא בלשון תמיה אי אפשר שלא מת מדאגתו עלי עכ"ל אבל לפי מש"כ שם בהתנהגות יוסף עם אחי' שהי' הכל לעוררם על מעשיהם ודרכיהם אשר לא היטבו בעיניו וע"ז נתגלגל הגלות להם ולבניהם כאשר כתבתי על מה שאמר מרגלים אתם [דרוש קמ"ה] עיי' באריכות הדברים נכונ' מאד אשר היכיחם בשבט פיו על כל אשר לא ישרו בעיני' ועיי' עוד מזה [מימרא שס"ו וגם במימרא שנ"ב] במה שאמר להם מהרו אל אבי שצוה שיעשו הכל במהירות כי ירא פן ישהיתו הירידה למצרים אשר היתה ראוי' בשלשלאות של ברזל ע"ש והנה מן התימא שהוצרך יעקב אבינו בעצמו לירד למצרים והגלות נחשב מלידת יצחק ובכל זה הי' אבותינו אברהם ויצחק בארץ כל ימי חייהם וג"כ יעקב עד היותו בן ק"ל שנה ומדוע עלתה כך בימיו כי הי' יכול להיות אחר מיתתו שימכרו אחי' את יוסף למצרים ויבואו שמה ולמה הוצרך אבינו לירד בעצמו, אמנם כבר כתבתי (דרוש צ' ומימרא צו) במה שנאמר לאאע"ה ידוע תדע שהש"י הודיע לאברהם הגלות כדי שיתחיל הגלות בימי' [עיי' דרוש קעה] במה שכתבתי במה שאומרי' באגדה של פסח מריר זה ע"ש שמררו את חיי אבותינו במצרים דזהו קאי על אבותינו ממש במה שידעו שבניהם יהיו בגלות מר במצרים ע"ז נתמרמר גם חייהם, וכבר כתבתי במה שביקש יעקב לישב בשלוה הוא על שדימה כי כבר נשלם הגלות ע"י האבות כמו שנשלם אח"כ ברד"ו שנה ע"י הקושי ובאמת הי' כך אלא שלא הי' דורו ראוי' לכך וא"כ אם יעקב דימה שכלה הגלות בימי' א"כ לא נצטער עוד בזה ולא הי' נחשב לגלות והוצרכו להשלים יותר על רד"ו שנה ולכך קפץ עלי' רוגזו של יוסף שלא בעונתו ושפיר שייך לשון קפץ כי קפץ לפני זמנו. וזהו שרמז להם יוסף במתק לשונו ותחילת דיבורו כי באמת אף אם לא מכרוהו בחיי אביהם הי' מעותד לירד למצרים אחרי מית אביהם אכן הם גרמו להקדים ירידתו כדכתבנו לכן אמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה העוד

אבי חי, היינו בעוד שאבי עדין חי והבן. והנה כל הזמן שהי׳ יעקב מתאבל על יוסף נחשב לו ישיבת הארץ לגלות אבל אם ידע שיוסף לא לבד שהיא חי אלא אף גם זאת שנעשה מלך יושב בשלוה בארץ אין כאן גלות לכן לא גילה לו יוסף כל ימי היותו במצרים לא חייו ולא שלותי כי אז היה צריך אבינו מיד לעזוב את ארצו ולהתחיל הגלות כי לא יחשב לו ישיבת הארץ לגלות. ובזה ניחא מה שרצה יוסף לעשות בבא אליו גם אחי׳ בנימן ונתקיים החלום מאחד עשר ככבים ומה הי׳ עוד חסר אם התודע מיד אל אחי׳ לאמר להם אני יוסף אחיכם ועלו אל אבי והורידוהו אותו אלי, ולמה לו להעמיס עליהם ולהביאם אל צרה גדולה הזאת להתעולל עלילה זו של גביעת הכסף והמפורשי׳ תרצו ע״ז כי רצה לידע אם יתנו את נפשם על בני רחל וזאת לא נודע לו מזה כי כל מה שעשו ודברו לא עשו אלא בשביל אביהם כאמר יהידא כי עבדך ערב את הנער, ג״כ קשה במה שאמר ולא יכול יוסף להתאפק משמע דאם הי׳ יכולת בידו להתאפק עוד לא לא נודע להם ומה הי׳ רצונו לעשות עוד מה שלא עשה ונסה עד הנה, אמנם הוא ידע שאם יֵדַע ליעקב שהוא עודנו חי והוא בכבוד וגדולה יצטרך לירד למצרים כי מאז לא נחשב לו ישיבת הארץ לגלות ואם ישאר שם יאריך הגלות לבני׳ אחרי׳ ובאמת הי׳ צורך גדול למהר את הקץ ולכן בחיפזון יצאו ממצרים והוא ג״כ ידע שלא ירצה אבי׳ לצאת מן הארץ לכן אמר שיעכב כאן את בנימין ויצטרך יעקב לירד בעצמו להוציאו ממצרים, ובאמת אם לא התודע עצמו עכשי׳ לאחי׳ נעשה כן או אפשר שהי׳ אומר להן כן בפירוש שלא יוציא את בנימין כ״א בבא אביהם בעצמו והוא ישלח לו מרכבתו לכבודו ובכבוד וגדולה יקבלנו אמנם אם הי׳ הדבר כן וירד אבינו עד״ז למצרים אף אם לא הי׳ אלה שלשלאות של ברזל יהי׳ עכ״פ שלשלאות של זהב כי בעל כרחו הובא שם לכן מה״ש עכבוהו ולא יכול עוד להתאפק עד שגילה א״ע ולכך אמר עתה לאחיו מהרו ועלו אל אבי לאמר לו רדה אלי אל תעמוד כי באשר נודע לו מחיי בנו ושלותו כל רגע ורגע אשר ישתהה עוד מלרדת למצרים ישתהו בני׳ אחריו להיות במצרים לכך צוה לו שימהר. ואף כי שלא יבקש לישאר עוד בארצו ושם יכלכלנו יוסף כי יאריך הגלות כל ימי חייו עוד ובשבת יעקב אבינו במצרים אף שישב שם בכבוד וגדולה נחשב לו ישיבתו לגלות מר מאד על עזבו ארץ אבותי׳ ועל ידעו כי עדין צריכי׳ בני׳ לעבוד בארץ לא להם. ובזה ג״כ ניחא שלא התהיל השיעבוד כל ימי אשר אחד מן השבטי׳ חי כי הם הי׳ צדיקי׳ גמורים ונצטערו ג״כ כמו אביהם על ישיבת הארץ. ומעשה אבות סימן לבנים בגלותם אם יצטערו על ארצם ועל מקדשם השמם לעיניהם אז אם גם ישבו בגדולה וכבוד בין העמים נחשב להם לגלות כי מר להם מאד על ישיבתם בארץ אחרת לא להם משא״כ אם לא יתנו לבם ע״ז והארץ תעזב מהם ושכחו א״ע בארין אחרת מבלתי נתון על לבם לשוב עוד לארצם ואין מחַכים עוד על גאולתם אם אז ישיגו גם החופש והחירות לא נחשב להם לגלות כלל וצריכי׳ התעוררת לבל ישכחו עצמן מכל וכל ולזה כונו חז״ל במה שאמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ולא אמרו בלשון עתיד

יזכה לראות כי הוא רואה מיד כי גם בטוב לו בין העמים לא ישכח עצמו וטבא הוא וטבא להוי ועיי׳ בדרוש נ״ט שכתבתי ג״כ באופן קרוב לזה. וגם בדרוש ס״ז בענין הזה*).

ס׳ שמות.

מימרא תסג.

ויצו פרעה לכל עמו וגו׳ רש״י אף עליהם גזר יום שנולד משה אמרו איצטגנוני׳ היום נולד המושיע ואין אנו יודעי׳ אם ממצרים או מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך וכו׳ וכן הוא בילקוט והביא עיד שם מגמרא דסוטה ע״פ וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות וידעונים המצפצפים והמהגי׳ צופין ואינם יודעי׳ מה צופין וכו׳ ראו מושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד וגו׳ וכיון שהושלך למים אמרו תו לא הזינן כי האי סימני׳ ובטלו לגזורותיהו והם לא ידעו וכו׳ והדברים נפלאים דשם במס׳ סוטה איתי ג׳ גזירות גזר פרעה בתחילה אם בן והמיתן אותו ואח״כ כל הבן היאורה תשליכוהו ולבסוף גזר אף על עמו, דמשם משמע דבלידת משה לא אמרו עדין האיצטגנינים שלא נידע להם אם מישראל או ממצרי׳ הוא דא״כ הוי לי׳ לגזור מיד גם על עמו, ועוד דקדוקי׳ הרבה יש כאן אמנם זה כמה אשר אמרתי דמהיכן יצא להם טעות גדול כזה שלא ידעו אם מישראל או ממצרים ובאמת הובא שם במ״ר ע״פ זה ויצו פרעה וגו׳ א״ר יוסי ב״ח אף על עמו גזר וכו׳ באותה שעה כנס פרעה כל עמו וכו׳ ולא קבלו ממנו שאמרו בן מצרי לא יגאל אותם לעולם ע״ש ומהיכן טעו האיצטגנינים ואמרתי כי טעותם הי׳ מהא דאמרי׳ במס׳ מגילה ע״פ ואלה בני בתי׳ בת פרעה וגו׳ וכי בתי׳ ילדה והלא יוכבד ילדה אלא כל המגדל יתום ויתומה מעה״כ כאילו ילדו, ומדתלה הכתוב לידת משה בבת פרעה שגדלו מזה נראה שרק על שמה נקרא ולא ע״ש אמו ואיתי שם במ״ר הנ״ל וז״ל שהי׳ אסטרלוגי׳ אומרים לו גואל ישראל נתעברה ממנו אמו ואין אנו יודעי׳ אם מישראל היא או מצרי ע״ש מזה משמע שבעת הריון אמרו כן ובזה ניחא באמת מה שיכולה להצפינו ג׳ ירחי׳ כי ביום ההוא עדיין לא גזר כי לא העידו רק על ההריון וא״כ חשבו על ט״ת חדשי׳ וט״ת חדשי׳ מיום ההוא כל הבן הנולד השליכו ליאור או שחששו גם כן על בן ז״ן ואחר ז״ן חדשי׳ התחילו להשליכם ליאור וצ״ל כאמרם ז״ל שהיתה כבר מעוברת ג׳ חדשי׳ מ״מ טעו בזה שראו שנתעברה ממנו אמו מישראל וגם ראו שנולד מן המצרית ע״כ לא ידעו מה הוא וזאת לא ידעו שהמגדל הילד נקראת הלידה ע״ש וביום ההוא שהושלך

*) וזה ראינו בעינינו כי מאז אשר החלו לשנות התפלות אשר תקנו לנו קדמונינו אנשי כנסה״ג וסלקו ובערו מתוכם כל הנוגע לגאולתנו וישיבת ארצנו כי חופשה ניתן לנו בארץ אויבנו וא״כ לא נחשב לגלות מה שגלינו מארצנו ע״כ הוכבד עול הגלות עלינו לתתנו לשמצה בקמינו ולא נקראנו ע״ד יעקב על אחיזת בעקבו של עשו ולא ישראל ע״ש שרית עם אלקי׳ ואנשי׳ כי לא נשתייר אלא השם [וקראונו שמיטען] כי לא נכתרנו עוד כ״א בשם יודי והבן.

משה ליאור ביום ההוא התחיל הגזירה לכל עמו, ומאז שניתן בתוך היאור אמרו האיצטגנינים שכבר הוא מוטל במים ונתבטלה הגזירה לגמרי, ולזה ניחא מה שאמרו ז"ל ע"פ שש מאות אלף רגלי העם וגו' כלכם נצלתם בשבילי שהגזרה היתה מעיקרא על ישראל לחוד ולבסוף גם על המצרים ועי"ז שהושם הוא ביאור וראו האיצטגניני' שכבר הוא במים נתבטל הגזירה וניצולו כלם בשבילו, והדבר נכון מאד. ומ"מ זה קשה מאד אם כל רְאִיַּת האיצטגנינים לא היתה אלא שנלקה ע"י מי מריבה והאיך אמרו אח"כ שאין רואין עוד האי סימנא, אשר מזה נראה שהם ראו שנלקה במים היינו שיושלך למים רק כמו בישראל שנהפך לדם מילה כן נהפך בו למי מריבה והוא נתהוה ע"י שנעשה עתה בן בתי' ע"כ לא ראו עוד האי סימנא.

דרוש רה.

ויאמר פרעה מי ד' אשר אשמע בקולו וגו' לא ידעתי את ד' וגו' ויאמרו אלקי העברים וגו' למה משה ואהרן תפריעו וגו' לכו לסבלותיכם ויצו פרעה וגו' תכבד העבודה וגו' עתה תראה וגו' וכבר כתבתי ע"ז דלולא הקושי שיעבוד שהשלים לצאת קודם לא הגיע הקץ בימי משה אשר היה אז כבר בן שמונים ע"ש וכעת נראה שלא הקושי בלבד גרם יציאתם מהר כ"א שע"י שהרעו להם המצרים עי"ז הטיבו דרכם לשוב לאלקי אבותם, כי אין דינא בלא דינא ואם לא חטאו ישראל במצרים יותר מדאי לא הכביד פרעה עולו עליהם עד אשר לא יכולו לקום כי זה לא נגזר עליהם כמש"כ הרמב"ן בענין עונש מצרים שעשו יותר ממה שנגזר על ישראל ואף אם מצרים הי' רעים וחטאים מאד בכל זאת אם ישראל לא הי' ראוים לענוי גדול כזה לא הועילו כל תחבולותיהם לענותם בכל אלה ורק עונותיהם הטו כל אלה והוא י"ת מגלגל חיוב ע"י חייב ומצרים חבו את ראשם להיות נאבדים מן העולם כסדום ועמורה אף בלא ישראל וע"כ בחר הוא י"ת לענות על ידיהם את ישראל על פשעיהם וחטאותיהם, וכן הוא בכל דור ודור אשר עומדים עלינו לכלותנו רק עונותנו הטו אלה ובזה אמרתי מה שאומרי' בהגדה ש"פ בכל דור עומדים עלינו לכלותנו דקדקו לומר מלת עלינו והי' די באומר עומדי' לכלתנו רצי בזה שעמידתם היא עלינו היינו עבורנו שאנחנו הגורמים לזה. ולולא כן לא יצליחו בכל רשעתם להרע לנו, ועיי' במה שכתבתי (בסוף דרוש ר"ג) אשר בארתי שם שאם ישראל אינם כדאי להצילם ובכ"ז ד' ברוב רחמי' לא יעזבם ביד אויביהם נעשה להם גם בהסתרת פנים אשר לא ידעו שהוא י"ת הצילם ולזה אמר וה' מצילנו מידם היינו שהתשועה באת ע"י ידם בעצמם אשר לא ידענו מאומה מזה ולזה ניחא מאד שאמר בכל דו"ד עומדי' עלינו היינו כמש"כ שעמידתם רק עלינו על רוע מעללנו ע"כ הקב"ה מצילנו ע"י ידם בנסים נסתרי' וכן ממש הי' במצרים העבודה קשה אשר היטל עליהם הי' רק ע"י חטאותם אשר חטאו כנזכר בס' ירמי' אשר הזכיר להם

חטאתם בע״א במצרים ומי השיד קב״ה לעבוד דינא בלא דינא (עיי׳ דרוש קנ״ז). ואילו בביאת משה ואהרן הוקל מיד השיעביד מעליהם אשר ידעו מזה כי עת הזמיר לגאולתם הגיע נשארו על מתכונתם לבלתי שוב לאלקי אבותם, וכאמרם ז״ל באסתר שזימנה להמן כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך אמנם ע״י שפרעה הרע להם יותר מבראשונה ע״ז תלו לבם לשמים ואמרו למשה ואהרן ישפוט ד׳ בינינו וגו׳ וכן כתבתי בדקדוק מלת וירעו אותנו מצרים ולא נאמר לנו שלא הי׳ ביכולתם להרע לישראל כ״א אחר שהרעו אותם והרחיקם מאמונה אבותיהם ע״ש (מימרא שט״ז) ולכן אמר הוא י״ת למשה עתה תראה כי ע״ז יטיבו מעשיהם ויגיע הקץ בימיך, וכן יוכל להתפרש בדרך הזה לפי מה שביארתי בדרוש ק״ס) שאם פרעה היקל עולו מעליהם יהפך להם לאוהב לא רצו לצאת ע״ש ועיי׳ בדרוש ס״ג שלכך הוכבד העבודה עליהם בשליחות ראשונה של מ״ר על שלא שמעו לו מקוצר רוח אמנם גם פרעה הי׳ ראוי לעונש גדול על שלא הכניע עצמו לשמו י״ת בראותו הנפלאות הנעשי׳ לעיני׳ ולזה אמר השם עתה תראה ואף גם זאת על שהרבה עוד להרשיע ולהכביד עולו על עם ד׳. והנה כל תכלית היציאה ממצרים הי׳ רק כדי שיעבדו את ד׳ ולכן מתחילה עד סוף נאמר שלח עמי ויעבדוני וזה הי׳ להורות שלא הוציאם שמו י״ת להצילם מעבודת הפרך אשר עבדו בהם כי באמת עיניתיהם הטו אלה ואין מעצור לה׳ להושיעם שם גם בהיותם בא״מ ולהגביר עבדים על אדוניהם אמנם היתה עקר היציאה לעבודת שמו י״ת ואם הטיבו את דרכם לאחוז בדרכי אבותם אז גם טרם נשלמו רד״ו שנה יצאו משם כי הקושי השלים זאת, כ״כ הוא בכל צרה שלא תבא על ישראל היא רק לנחותם הדרך ולישוב אל ד׳.

ולזה אמרתי טעם הגון במה שנצטוינו במצות עשה לזכור אשר עשה לך עמלק אשר ניתן ג״כ ל״ת על הדבר באמרו לא תשכח וכל כך למה ובפרט שנצטוינו בתורה להיות בכל דרכינו מן הנעלבי׳ ואין עולבי׳ כנאמר לא תשנא וגו׳ לא תקום וגו׳ ואף שהיא רק לישראל נאמר מ״מ לצות לנו לנקום ולנטור אף בשאר עממי׳ היא מן הזהות בדרכי תורה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותי׳ שלום.

אכן הזכירה לא נאמרה לזכור רשעת עמלק כ״א לזכור לנו עונותנו אשר אנו בעצמנו היינו בעוכרנו וכאשר אמרו במדרש שמ״ר לא ידע איך יוכיח את ישראל על ריבתם אודות המים ועל נסותם את ד׳ מיד אחר צאתם ממצרים ואחר ק״ס אשר ראו עין בעין כי יד ד׳ עשתה כל אלה עד שאמרו בשירת הים זה אלי ואנוהו כאמרם ז״ל ישהי׳ מראים עלי׳ באצבע וכאשר נחסר להם המים אמרו מיד היש ד׳ בקרבנו אם אין ולכך הביא עליהם עמלק ובזה הוכיחם האדון הנביאים לזכור אשר עשה להם עמלק וע״ז יזכרו את מעשיהם לא טובי׳, ובאמת הי׳ זה מדה כנגד מדה הם לא לקחו מוסר מאשר ראו גדולת הבורא ב״ה וגם היא כמותם לא ירא את אלקים להלחם עם ישראל, וכן היא גם בדורות אלו במה שלא יטיבו ישראל את דרכם בראותם את כל הטובות ונפלאות אשר עשה ה׳ עמהם, גם

אויביהם לא לקחו מוסר להיַסר בראיתם על מה שעבר במי שהרע לישראל נלכד בעונו ונעשה לו כאשר זמם וכמו שאמר אחשורוש מסתפינא מאלקי׳ דלא לעבד לי כדעבד בקדמאי ע״ש במס׳ במגילה ולזה צוה הוא ית׳ זכור אשר עשה לך עמלק והוא דומה לאב המכה את בנו ומייסרו על עַוְתָתי, אשר עיות וא״ל זכור לך המכות אשר הכתיך ולא תשכחם שאין כונתו בזה להכאיב לבו לזכור תמיד אשר באו עלי׳ מכאובי׳ כ״א כונתו אשר לא ישכח א״ע ולא יצטרך להיַסר שנית כן רק לטוב לנו נצטוינו לזכור מעשי עמלק כמובן, וכן בזכרנו אשר עבר עלינו במצרים נזכור ג״כ בזה שלא נשכח עצמנו לשכוח את בוראנו כמו אז אשר יצטרך עוד חלילה להעיר ולהזכיר אותנו ע״י מכות אכזריות לשוב אל ה׳, ומלחמת עמלק הי׳ לתועלת כפולה לישראל הא׳ שידעו כי ד׳ בקרבם והשנית שלא ישענו ע״ז בבטחונם על ה׳ לאמר מי ימלא אותו לבו לקום עלינו אחר אשר נראה לכל כי ד׳ לוחם לנו הראה להם מיד אחר אשר עברו בים ביבשה אשר לא נעשה כמוהו עוד כל ימי ארץ בכל זאת אימץ עמלק את לבבו להלחם אתם א״כ לא ישענו על משענתם כי ד׳ יושיעם בכל צרותם דוגמת מה שכתבתי לעיל באסתר שאמרו שלא יאמרו אחות לנו בבית המלך ולזה מצות עישה של זכירת עמלק תועלתה בכפלים ובזה נתיישב לי מה שהוקשה לי מעולם כי בהיות שכבר נשכח ממנו ומכל העו״כ עם עמלק וא״כ נתבטל מצוה אחת ממצות ד׳ כי למאי נזכור עוד עַם אשר איננו בעולם עוד (עיי׳ דרוש קל״ה מזה הענין) ולזה ניחא כי המצוה לא נצטוה עבור מחייתו ולשנוא אותו כ״א להזכיר אותנו לבל נשכח עצמנו ולחטוא על ד׳ כאמור, ולפי מה שביארתי (מימרא רפ״ה) מצות גיד הנשה אשר נצטוינו עלי׳ יש להם תכלית אחד ששניהם באו לזכור אותנו לבל נשכח שעישו וצאצאיו הועמדו עלינו לעמוד על משמרתנו, והנה עתה בדורותנו כאשר קם אחד מיוהד בישראל ומתאמץ בכל כחו להשיב רבים מעון בדברי תוכחה ומוסר אז יאמרו בגוים החדשים מקרוב באו מה יועיל זה הלהטיב הוא אומר להכשיר דרא וישתיקתי יפה מדיבורו כי מי ישמע ויהייש על דברי׳ ועל תוכחתו ויפנה אל מלאכתו ואל ישעה בדברי שקר לדרוש אל עם אשר לא שומע לו ואין כל חדיש תחת השמש (עיי׳ דרוש קנ״ו) אישר כתבתי שם שגם פרעה לא האמין בישראל שייש בהם ריח אמונה להאמין בה׳ ורוצים לעבדו וזהו שהורה לן הכתוב כאן וכאשר א״ל מישה ואהרן כה אמר ד׳ וגו׳ אמר הוא לא ידעתי את ד׳ היסיפי לאמר לו אלקי העברים נקרא אלינו וגו׳ והיינו אם גם לא ידעת ולא שמעת משם ה׳ נאמר אליך אלקי העברים היינו האל אשר לעברים ובשמעו כזאת פנה למישה ואהרן וא״ל במיטב הגיון ודברי נעימים מישה ואהרן למה תפריעו את העם והיינו למה זאת לכם להטריח בחנם ולהשבית העם ממעשי׳ אשר לא יועיל ולא יצליח כי איה אלקי העברים והיכן נראה שייש אלקי לעברים אשר יעבדנו הלא כל הארץ ממילא מהם לילך מקצה ארץ מצרים עד קצהו ולאחוז בזמירת הארץ בכל אשר ימצא ידם הלא רבים עתה עם הארץ (רצונו במילת הארץ כפירוש הרמב״ם שהוא התיאר לאלה אשר יאחזו בידם חיי עולם) ומה לכם לאנשי׳ כאלה הלא טיב ממני

לילך לסבלותיכם כי אין לכם שומע, אמנם נהפוך היא תכבד בעבודה על האנשים וגו׳ ובאמת מאת ד׳ היתה זאת על כי לא שמעו למשה והיא ע״ד שאז״ל במס׳ מגילה גדולה הסרת טבעת יותר ממ״ח נביאים ושבע נביאות שעמדו לישראל שכולם לא החזירם למוטב ואלו הסרת טבעת המלך החזירם למוטב וכעין זה הי׳ עתה הכבדת העבודה ולזה אמר הוא ית׳ עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו׳ ובלצ״ג ונ״א.

מימרא תסד.

ויהי בשלח פרעה וגו׳ ולא נחם וגו׳ ויסב וגו׳ ויקח משה את עצמות יוסף וגו׳ אתכם. הנה לקיחת עצמות יוסף לא שייך הכא כלל אחר שכבר נאמר ששלח פרעה אותם וע״ז אמרו במדרש חכם לב יקחו מצות זה משה שכל ישראל עוסקי׳ בביזה והוא לקח עצמות יוסף וכבר כתבתי על המדרש הזה (דרוש ע״ט) על שנאמר ויסב אלקי׳ דרך י״ס לכך הוצרך משה ליקח עצמות יוסף עמי כי רק בזכות יוסף נקרע הים כמה דאיתי במדרש ע״פ הים ראה וינס ארוני של יוסף ראה והארכתי שם בזה ובעת נראה עוד לפי מש״כ במימרא הקודם דכל יציאתם ממצרים הי׳ רק לעבוד את ה׳ וע״כ אמר משה בפעם בפעם שלח עמי ויעבדוני, ועל שישראל הוו מיועדי׳ רק לעבודת ה׳ ע״כ הוציאם הוא י״ת בכבדות ביד חזקה והמציאם כל התלאות אשר מצאם אשר כמעט שיצאו משם פרעה ורדף אחריהם ברוב חילו עד שנמס לבם בקרבם וצעקו אל ה׳ וקרע להם הים וכמעט שעברו הלכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ובהמצאם וישמחו לקראתם מצאם מרים אשר לא יכלו לשתותם עד שהורה הוא ית׳ עין למשה להמתיק המים [והחרזתי ע״ז בשירי שבת שלי ,בבואם מרתה למים המרים, משל לתבל ולעליה דרים, חוקי שבת חדשים לבקרים שם לאבן פינתי] והמכוין שהוא י״ת הראה להם שתבל ומלואה כל מימי׳ הנובעים בו היינו כל תענוגי׳ הם ראש ולענה אם לא יומתקו ע״י מעלות ומדות וימים במישרה תשתה וזהו ע״י תוה״ק שנברא לתבלין וכמש״כ ע״פ אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם היינו ע״י התורה הקדושה יוכל לחיות ולולא היא לא יוכל ליגע בקצה תענוגי העולם לכן שם לו שם חק ומשפט להראותם הדרך אשר ילכו בו לבטח ובפרט מה שאז״ל שנצטוו על השבת שהיא הזכרה לעולם שבולו שבת שיזכיר האדם שלא נברא רק לחיות בעוה״ז ושלא יאמרו אם ישמרו תורת ד׳ יראו עולמם בעוה״ז וינתן להם כל מה שישאלו לזאת אמר להם מיד והי׳ אם שמוע תשמע לקול ד׳ אלקיך והישר בעיני׳ תעשה והאזנת למצותי׳ ושמרת כל חקי׳ לא הניח דבר שלא אמר להיות צדיק גמור ואמר ע״ז כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך רצה בזה להודיעם כי תכלית התורה והמצוה אינם ליטול שכרם בעוה״ז כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא בעשותם מצות ד׳ לא תהי׳ מניעה אצלם להפריעם ממעשיהם בעבודתם עבודת הקודש אשר יעבודו בזה ליטול שכרם בדבא והבן את זה. ולכן בחר הוא י״ת להצילם בדבר שהוא היון לטבע לקריע להם הים ולא הושיעם

בדרך כל הארץ ללחום את רודפיהם וליתן אותם בידם כאשר כתבתי זה במחברת מעשי אבות וז"ל שם „שמעוני בני באהבת ד' לעמו אשר הוציאם ממצרים להדריך אותם בדרך הישרה המיטיב אחריתם רצה להודיעם שלא „יצאו ממצרים להיות בני חורים כגויי הארצות ותחת אשר היו מעונים „ומדוכאים תחת גוי וממלכה יהי' עתה שרים עליהם ולאחוז בזרוע עוזם תבל „ומלואה לאכול ולשתות לאסוף ולכנוס לכבוש ארצות ומחוזות תבל ויושבי בה, לא כן, כי בזה חופשם לא נתן להם כי יהי' עבדים לתאותיהם ואין „תפארתם בדרך הזה ואין זה מגדר הקדושים אבותינו אברהם יצחק ויעקב „כי הם לא בחרו בגדולה וכבוד וגדולתם ורוממתם אחוזתם ונחלתם לא „תהי' כי אם בעבודת השם אשר מהם יראו יושבי תבל וילמדו לעבוד „ולכבד את אלהי עולם זהו יעודם ותכליתם עלי הארץ וזה הראה להם כי „גם עתה אשר יצאו ממצרים מבית עבדים ונעשו חפשים מאדוניהם בכל „זאת התהלכם בארץ היא כעובר במים רבים אדירים אשר אין רגע בלי „פגע מבלי לירא וליפחד משטף מים רבים הצפים על ראשיהם מלמעלה „כי גם בהיות המים להם חומה מימינם ומשמאלם לא נשכח כי היא רק „ממים הנקפאים אשר אם תתעיף עיניך בו ואיננו ובישב רוחו יזלו מים „צפים על ראשנו וישראל נושע רק בה' לבדו לכן בחר להושיעם בדרך „אשר קצרו ידי אדם לעשות מאומה לזה ולא יאמרו ידינו רמה ואנחנו „פעלנו כל זאת וכו' עכ"ל" עוד שם על מצות סוכה וז"ל „וגדולה מצוה זו „שהיא באה לעורר לב האדם ולהזכירו כי הוא בעולם הזה כגר בארץ נכריה „וכאורח נטה ללון, ופתאום יבא יומו, לשוב לבית מלונו, ויניח לאחרים „חילו והונו, והוא יצא מבין האנשים, לחסות בצל קרשים וישם במעבי האדמה, „בארץ ציה ושממה, שָׁם בסתר אהלו, וזה הלקו מכל עמלו לא יפנה עוד „לכרמו וזיתו, שמוהו בבור כי שם ביתו, על כן בצאת ישראל ממצרים „האיר למו העינים, לא הוליכם בכר וכרמל רחב ידים, כי אם בארץ ציה „וצמאון אין מים, למען ידעו הדורות, כי רק להקים התורות, נתלו בשמים „המאורות, ואנחנו פה לא כיושבי בית, כי אם כנוקפי זית בארץ שמיר „ושית, ובא להם האות, בהמצאם אלה התלאות רבות ורעות, עלי הדרך, „אשר יכרעון ברך, כי לא לבנות מגדלים, כי אם לישב אוהלים, לא להרבות „כספנו, כי אם לעבוד את אלהינו אנחנו פה עלי האדמה, והאוחזנה, בלא „ירפנה, להבל דמה" עכ"ל. ולכן הוא כאשר אמרתי אחר צאתם ממצרים חזק ד' לב פרעה לרדוף אחריהם וזה שאמר הפסוק ויחזק ה' וגו' וירדוף אחר ב"י ונתן טעם לזה ובני ישראל יוצאי' ביד רמה והיינו שיצאו בהתרוממת באמרם עתה אנחנו בני חורין ונהי' אנחנו עתה סגני וחורי הארץ לעשות כל העולה על רוחנו כי גם כסף וזהב הרבה הי' להם לכן חיזק ד' לב פרעה לרדוף אחריהם להזכירם כי עדין חופשם לא ניתן להם ואחר קריעת ים סוף אשר דימו שלא ימלא עוד לב אומה ולשון לקום עליהם באשר יכירו כי ד' ליהם מלחמתם ע"כ בא עליהם עמלק להלחם אתם, והראה להם כי תמיד הם צריכים להשגחת הבורא ובהסתרו פני' מהם יהיו לאכול, ובזה נוכל לפרש כי זהו שאמר הוא יתברך למשה בשאלם מה שמו יאמר

אהי׳ אשר אהי׳ לא התכוין דוקא כפירש״י אהי׳ עמם בגלות אחרת כי אם הודיעם שמצבם על הארץ הוא שתמיד צריך לחיות עמם כי לא נתני תחת ממשלת המזלות כאשר הארכתי בזה במקומות שונות וגם לעיל (במימרא תל״ה) והוסיף לאמר כה תאמר לבני ישראל אלקי אבותיכם היינו כמו אבותיהם שהי׳ תמיד תחת השגחתו כי היו רק גרים בארץ במדה זו הוא שולח להם, וזה הי׳ ג״כ צדקת יוסף אשר עמד בכמה נסיונות ולא נטה מן הדרך אשר דרך בה בהיותו בבית אבי׳ עד שגם אדוני המצרי הרגיש אשר ד׳ עמו בכל אשר עשה וכאשר כתבתי [במימרא ק״ב ובספר ת״י בראשית ס״ג] והוא הי׳ המאסף לכל רכוש גדול הזה, אשר לקחו בני ישראל וארונו בעצמותי׳ הי׳ מוסר גדול לכל ישכחו ישראל עצמם ביורשם רכוש גדול כזה לכל יום לבבם בזה ולכך השביעם אם פקוד יפקוד אלקי׳ אתם ולקחתם את עצמותי מזה אתכם, להיסר בו וזה חכמת לב ממשה בעיסקם בביזה והיינו אשר אסף יוסף הוא לקח עצמותו כמובן.

מימרא תסה.

ופרעה הקריב וגו׳ ויצעקו ב״י אל ה׳ ויאמרו אל משה וגו׳ הלא זה הדבר וגו׳ עיי׳ רמב״ן שכתב איננו נראה כי בני אדם הצועקי׳ אל ה׳ להושיעם יבעטו בישועה אשר עשה להם השם וכו׳ וכתב והנכון שנפריש שהם כתות וכו׳ ע״ש אבל נראה מזה כי הטובי׳ שבהם אשר צעקו אל ה׳ הם אמרו זאת כי כבר כתבתי לעיל שהי׳ ישראל במעמד גרועה במצרים עד שגם פרעה לא האמין בהם שרוצים לעבוד ה׳ [מימרא תס״ד] וכאשר כתבתי גם על מה שאמר מי ומי ההולכי׳ שלא האמין שילכו אתו לעבוד את ה׳ וגם מה שאמרו עבדיו שלח את האנשים ויעבדו את ה׳ אמרו כן במרמה ביודעם שאם יצאו ישראל ממצרים ויכריחם לקבל עליהם עול מצות ינחמו על יציאתם ויבחרו להיות עבדי׳ למצרים מלקבל עליהם ולהיות עמוסי׳ בעול דמצות ולכך אמרו שלח את האנשי׳ ויעבדו את ה׳ ומהרה ?? כי ישובו מהר לעבודתם ובאמת הי׳ רבים מישראל שאמרו מה העבודה זאת לכם כאשר פירשתי שהרשע הזה יאמר הלא עבודה זו קשה יותר מעבודה אשר עבדתם במצרים וכאשר פירשו ז״ל ע״פ זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם היינו בלא מצות והטובים שבהם אשר הכירו בהם השיגו זאת שלא הוכשר דורם לקבלת התורה או ליכנס לארץ הקדושה יטיב להם שיענו עוד בעבודת מצרי׳ אולי יטיבו דרכם ואם לא לא יתחייבו מיתה לשמים כי לא קבלו עדין את התורה ואנוסי׳ הם כי עבודת מצרים עליהם ואם יצאו עתה לקבל את התורה יתחייבו ברשעתם מיתה לשמי׳, וכאשר הי׳ זה באמת שנתחייבו כלי׳ במדבר לולא משה בחירו ולזה אמרו זה למשה בתום לבבם חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד ממצרים מלהתחייב מיתה במדבר ובראותם מצרים נוסע אחריהם יראו מאד כי דימו שגם עתה טרם קבלו התורה נגזר עליהם שימותו בחטאותם אשר חטאו במצרי׳ לכך אמרו המבלי אין קברי׳ במצרי׳, ואמר להם משה התיצבו וראו ישועת ה׳ אשר

יעשה לכם היום דקדק לאמר היום הבטיחם שהי׳ם יושיעם ה׳ כי לא נתחייבו על חטאותם במצרי׳ והיום הזה יְ׳שעי אבל על לעתיד לא יכול להבטיחם וסיים בדבריו ה׳ ילחם לכם ואתם תחרישון מלהזכיר קטיגוריא על ישראל כי רוח המקום אין נוחה מזה ללמד קטיגוריא על בני׳ כמובן.

מימרא תסו.

וישמע יתרו וגו׳ את כל אשר עשה ה׳ למשה ולישראל עמו כי הוציא ד׳ את ישראל ממצרים, כבר כתבתי ע״ז היינו שיתרו הבין ע״י מה שעשה הקב״ה למשה ולישראל אחר יציאתם ממצרים מזה הבין כי ה׳ הוציאם ולא משה מעצמו ע״ש וכעת נראה עוד ממה שיש לדקדק שכתב רש״י מה שמועה שמע ובא קי״ס ומ״ע והכתיב בפירוש ששמע מה שעשה למשה ולישראל אמנם כבר כתבתי [במימרא תי״ד] במה שהוליכם הוא י״ת דרך המדבר י״ס ולא הוליכם דרך ארץ פלשתים והי׳ אפשר שלא ילחמו פלשתים אתם כדרך שנאמר בבני יעקב ויהי חתת אלהי׳ עליהם וגו׳ אמנם הי׳ מן ההכרה לעורר עוד הפעם המצרים עליהם כמש״כ [במימרא ת״ח] וגם זה הי׳ אפשר בלי קי״ס כי אם שישראל יבואו עמם למלחמה וילחמו אתם מבלי השאיר בהם שריד אמנם אם משישראל יראו עצמם מנצחים במלחמה ינחמו על צאתם ממצרים כי מה להם ללחום עם ל״א מלכי׳ הלא יוכלו לשוב למצרים כי הוכו כל חיל המצרים אשר באמת אמרו במדרש ע״פ וימרו על ים בי״ס שזה מרידתם שאמרו אחר שנפל פרעה וחילו הרי מצרים נכבשה לפניהם וזהו ש״א ולא נחם ד״א פלשתים פן ינחם העם בראותם מלחמה היינו שיראו עצמם מצליחי׳ במלחמה ע״כ ישובו מצרים, והנה בקי״ס הראה משה כחו וחילו שע״י הרמת ידו בקע מים אדירים, וישראל לא עשו מאומה לזה אמנם ע״י מלחמת עמלק שלא יצא מ״ר בעצמו כ״א אמר ליהושע בחר לנו אנשי׳, אז הראו הם כחם וחילם שהכו את עמלק לפי חרב וזה שאמר הכתוב אשר עשה ד׳ למשה והיינו קי״ס ולישראל עמו היא מלחמת עמלק כמובן. ואף שגם מלחמת עמלק לא נוצחה כ״א ע״י משה כנאמד והי׳ בהניח וגו׳ וגבר עמלק וכאשר ירים משה וגו׳ וגבר ישראל מ״מ לא ניכר זה כ״א שראו שלחם יהושע וישראל ונצחוהו. ומידי דברי בענין זה זכור אזכור מה שכתבתי (דרוש קצ״ג) בענין הזה על מה שאז״ל לעולם ירגז אדם יצ״ט על יצה״ר וכונתם שאם לא ירגיז האדם היצ״ט על יצה״ר ומעשי יצה״ר נכונים בעיניו אף שלא ילך אחרי׳ ויכבוש את יצרו כבר נלכד במצודי׳ כי אם ימאס כל מעשיהו עד שיהרה אפו בו והוא ע״ד שאמרה תורה לא תחנם שלא ליתן להם הן לומר כמה נאה נכרי זה או כמה נאים מעשיהם ע״ש וכן בהיפך מצינו שאז״ל ע״פ פנו לכם צפונה (הובאה במימרא קלה) שלא ילחמו אתו ולא יעמדו נגדו. וזהו בכלל מה שאמרו ע״פ השבעתי אתכם וגו׳ שהקב״ה השביע את ישראל שלא למרוד בעשו, וא״כ קשה איך אמר משה ליהושע צא הלחם בעמלק והוא מזרעו של עשו אכן כבר כתבתי במק״א (דרוש קמז) דעיקר ביאת עמלק היתה על שראה אותם מריבים את

משה רבן ומצא כאן מקום להסית את ישראל שימרדו לגמרי במשה רבן ואז ממילא הם נלכדים וניצודי׳ ובאמת אמרו על מה שאמר אשר קרך אשר קראך שקרא להם לשלום ואמר הלא אחים אנחנו צאו אלי כדרך שאמר עשו ליעקב נסעה ונלכה יחדיו וע״ז נאמר ויזנב בך וגו׳ שכל מי שיצא אלי׳ הרגו ואמרתי דהריגה זו נאמרה על הריגת הנפש כי המחטיאו גדול יותר מהרגו והיינו כל מי שיצא אלי׳ נלכד ונשחת לכן אמר ליהושע צא והלחם בעמלק ובזה הי׳ תועלת כפילה הא׳ כיון שראו שלחמו אתי לא יטו אחרי׳ לילך בעצתו ושנית שרבים מישראל ימנעו עצמם מלצאת אלי׳ בהחבא כדרך הפוסעים על שתי סעיפים ואם לא יצא יהושיע רבים הי׳ אשר התגנבו עצמם לצאת בסתר לשמוע אלי׳, אבל זאת ידע משה כי לא יוכל לכלות את עמלק ולכן לא יצא הוא בעצמו להלחם אתו, וזהו שרמז בהרמת ידו שצריך להרים יד נגד עמלק שלא להתחבר אליו עוד, וע״ז כיון באמרו כאשר הניח את ידו וגבר עמלק, שנית רמז לנו בהרמת ידו על הצדקה שיעשו ישראל כנאמר ציון במשפט תפדה ושבי׳ בצדקה וביבוש קצירה תישברנה ושלישית רמז על התפילה כתרגום יונתן שם כאשר הרים ידי׳ בצלו מרמז שישראל צריכי׳ תמיד להתפלל להנצל מידיהם אף בטיב להם עמהם כאשר כתבתי שם (בדרוש קצ״ג) וזהו ממש שעשה משה במלחמת עמלק כמו שעשה יעקב בפגעו בעשו אחי׳ שהתקין עצמו לג׳ דברים היינו דורון תפילה ומלחמה והמלחמה היא כמש״כ שנהי׳ עמו תמיד במלחמה ואיבה לבלתי כורת ברית עמו והדורן הי׳ הצדקה והתפילה הוא שנתפלל תמיד לה׳ על עמידתנו בין האומות ולא נשכח עצמנו בטיב לנו ביניהם כי אם נזכור ותמיד יהי׳ לעינינו מה שעבר עלינו בכל דור אבל זאת לא נזכיר בשביל לשנוא אותם או שינקום ה׳ עבורנו כי אין אלה הם אשר עשו עמנו כל הרעות האלה כי אם לתכלית זה נזכיר כל הרעות כדי שלא נשכח עצמנו עוד ונדע כי חטאתינו המו כל אלה כמו מחיית עמלק שניתן לנו במצות עשה עדה״ז. ולזה מצאתי טעם הגון למנהג שנהגנו עד הנה בקריאת המגילה להכות את המן ולמחות שמו .כמבואר בא״ח תק״צ ולא נידע לנו טעם הגון בזה ובזה א״ש כי מראים אנו בזה שצריכי׳ אנו תמיד להיות בהרמת יד נגד המן ואבותי׳ עמלק ומאז חדלנו מהכותו, העיר הוא את חמתי, וראינו בעינינו כי בכל אשר הוכה בכל עת, עוד הוא חי יעיד לא מת. ומלחמה לה׳ בעמלק מדור לדור עד בואנו אל הר המור, אחר הנראה כעני רוכב על החמור בב״א.

בעזה״י לשה״ג תרמ״ה לפ״ק.

בשמחת נשואי בתי המהוללה מרת צביה תחי׳ עב״ג א״א מ״ה אפרים האָפּבויער נ״י.

דרוש רו.

ויהי בשלח פרעה וגו׳ איתי במדרש ויהי מי צוח וי פרעה צוח וי ע״ש במדרש כמה טעמים למה צווח וי חד טעם היא כשראה גדולת ישראל ולמה הם מיכשרים ע״כ צווח וי ששלח אנשי׳ כאלה מתי׳ ע״ש יהדקדק

עצום שלא הכיר פרעה בהם כל השנים הללו שהי׳ אצלו עד עת ששלחם מארצו. הנה כבר אָמַרְנוּ אמור (מימרא תל״ה) כי תכלית כל הבריאה היא תורתנו הקדושה אשר רק בעצמותה ירד כבודו ית׳ עלי הארץ, ולכן בבראו את האדם אמר לא טוב היות אדם לבדו כאשר כתבתי (מימרא תמ״ב) כי אין טוב אלא תורה והיא לא מתקיימת באדם לחוד וקרא האדם להתורה אשה כי היא עקרת ללימוד תורה של בעלה ע״ש ואין טוב אמיתי בזה העולם וגם לא נאמר זאת אלא על התורה ה״ק ע״ש במימרא הנ״ל שהבאתי דברי הרמב״ן ז״ל ע״ז, ותכלית יציאת מצרים הי׳ ג״כ רק כדי להקים את התורה הזאת וכמו שהקדים הוא ית׳ בבריאת שמו״א לברוא כל הנברא ואח״כ ברא את האדם כמו כן עברו כל הדורות וכל המאורעות עד מתן תוה״ק, וכמו שנברא העולם בעשרה מאמרות כדי שיכירו וידעו כי העולם יקר בעיני׳ כן הי׳ היציאה ממצרים בעשר מכות שהי׳ די במכה אחת כמו שאמר הוא בעצמו ית׳ ואולם שלחתי את ידי ותכחד מן הארץ וגו׳ אלא שרצה הוא ית׳ להראות היבתו לזרעו של א״א וכמו שאמר למען תספר באזני בנך וגו׳ ולכך במתן תוה״ק פתח הוא ית׳ ביציאת מצרים ואמר אנכי וגו׳ אשר הוצאתיך מא״מ ולא אמר אשר ברא שמו״א כי ע״י בריאת שמו״א כל האומות צריכי׳ לעבדו ולכבדו, אבל בי״מ הראם כי בחר ד׳ בעם ישראל אשר נבראו לשמור תורתו אשר היא תכלית כל העו״כ (עיי׳ עוד מש״כ ע״ז בדרוש קע״ח בענין הזה) וכל יציאתם ממצרים הי׳ רק לעבוד את השם בקבלת תורתו אשר היא תכלית כהעו״כ. עוד הראם בזה איך הבדיל ד׳ את עם ישראל מיתר העמים ועם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב כי מכות האלה לא נגעו בישראל כמלא נימא והוא נס בתוך נס. ובאמת הטובים והישרים בישראל לא הוצרכו לכל האותות והמופתים כי בל״ז הם מאמינים בה׳ ובתורתו אכן לקטני אמנה ובניהם אשר יקומו מאחריהם אשר לא יאמינו בה׳ אם לא נספר להם כל הנפלאות האלה הן אלה אשר הי׳ צריכים לאותות האלה ולכך נאמר למען תספר באזני בנך וגו׳ כי רק עבור הדורות הבאי׳ אחריהם נעשו כל הנסים האלה. ובזה יתפרש מה שנאמר והי׳ כי יאמרו וגו׳ מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לה׳ אשר פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, וזהו פלא דכל נגיפת מצרים לא היתה אלא בשביל ישראל והאיך לא יפסח על בתיהם, גם זה שהי׳ צריכי׳ לאות על הבתים כנאמר וראיתי את הדם וגו׳ ופסחתי עליכם והיינו שיצילם בזכות המצוה אינה מובן כי איך לא ינצלו אף בל״ז אם כל המכות לא נשתלחו אלא בשבילם (מימרא ט׳ שצ״ו ודרוש ע״ט) אכן באמת כמו שהי׳ בבתי מצרים אין בית אשר אין שם מת כן הי׳ בבתי ב״י אין בית אשר אין שם מת היינו רשע אשר בחיי׳ נקרא מת והי׳ ראוי׳ למות כמו המצרים אכן הוא ית׳ בחסדו הציל אותם כי לולא כן לא הי׳ מובדלי׳ מן המצרים וצוה עליהם לתת הדם על פתחיהם אשר המצות תגין עליהם ובזה יראו בעיניהם וישובו מדרכיהם להטיב מעשיהם, וכן לדורות לא נעשו מעשי המצות כי אם ללמד בהם את בנינו לשמור ולעשות, והנה הבן הזה שואל למה הוא לכם עבודה זאת הלא אנשים כמותכם אשר מולאים בתורה ומצות ולמאי צריכא למעשיות

האלה ולזה באת התשובה כי באמת לא לנו בשבילנו הם נתנו כי אם בשבילכם נתנו לנו מעשי המצות כי זבח פסח היא אשר פסח ד׳ וגו׳ בנגפו את מצרים ובעבור זה שיבואו הבנים לשאול למה זה היא על כן ציה ה׳ לעשות כל המצות האלה. ובהגדה יש״פ נאמרה תשובה אחרת ע״ז כי היא שאלת הרשע ונאמר אלי׳ בעבור זה עשה ד׳ לי וגו׳ והוא אותה תשובה בעצמה אשר נאמר בעבור זה עשה ד׳ וגו׳ לי ולא לו כמובן ועיין מזה במה שכתבתי כי היתה עיקר גאולת מצרים כדי לקיים את כל דברי התורה הזאת והוא שואל ההיפוך מה העבודה הזאת לכם וכמש״כ ישם על מה שאמר אילו הי׳ שם לא היה נגאל היינו שלא הי׳ לו גאולה במה שיצאו ממצרים כי עבודת ה׳ היה לצנינים בצדיו ונוח לו לעבוד את המצרים ולהיות עבד עולם מהיות מסובל בתורה ובמצות ע״ש. והנה אז״ל ע״פ דבר נא באזני העם וגו׳ אין נא אלא לשון בקשה א״ל הקב״ה למשה בבקשה ממך שתאמר לישראל בבקשה מכם שתשאלו ממצרים וכו׳ וכבר כתבתי ע״ז דמאי בקשה שייך בזה ולמה באמת ציה עליהם שישאלו ולא יבצר ממני י״ת שיתנו להם במתנה חלוטה לא בתורת שאלה, אמנם סיבת רעת מצרים ורשעתם זדון לבם ורהבם לא היתה כי אם על כבוד עשרם ורוב כספם וזהבם אשר הזילו כל הארצות למצרים בשנת הרעבון בימי יוסף כנאמר וילקט יוסף את כל הכסף וביותר המלך שנתמלאו אוצרותי׳ ועי״ז גבה לבם ובכל אשר הכה ה׳ בהם לא נכנעו כי זדון לבם ורוב טובתם השיאם לבלתי פנות לכל האותות הגדולות והנוראות הנעשים בקרבם על כן לא שמו לבם ולא הכירו מעלות ומדות הטובות של בני ישראל השוכנים בקרבם כאשר עינינו ראינו גם בזמננו ובכל הזמן אשר עבר עלינו כמאמר החכם מכל אדם העשיר יענה עזות ולא יטה אוזן ולא ישא פנים לחכמי הדור דורשי ולומדי תורתנו הקדושה כי ברום לבבו היא חכם בעיני׳ עד שזדון לבו ישיאו אותו לבסוף ללעוג על דברי חכמים, אשר באמת אמרו נאה עניותא לישראל כי אז יכנע לבם ליתן מקום לדבר אלקי׳ חיים וכבר המשילו במדרש ישראל ואוה״ע לקערה העשוי׳ במעשה ידי אמן מופלא ונקבעים על שולי׳ אבנים טובות ומרגליות והקערה מלאה ירקות שבכל זמן שהיא מליאה לא נראו האבנים טובות ולא הוד יפיה, נתרוקנה מהם אז נראו וכ״כ כל זמן שעשו ומעשיו שולטי׳ בעולם לא נראה יופי תורתנו הקדושה וכן הי׳ במצרים ע״י שהי׳ פרעה ממולא בכסף וזהב יותר מכל מלכי אוה״ע לא נתן לב להכיר מעלות ישראל בני אברהם יצחק ויעקב אכן בצאתם ממנו וינצלו את מצרים ולא הי׳ עוד אוצרותיהם ממולאם בכסף וזהב אז נתן אל לבו לראות מעלות ויקרת ישראל אשר שלח מארצו ולכך אמרו במדרש ויהי בשלח וגו׳ מי צווח וי פרעה כי עכשי׳ נפקחו עיני׳ על עם הנבחר אשר שלח מארצו. אכן הי׳ ראוי לדאג כי עכשיו יתהפך השיטה וברבות העושר בישראל ישובו גם המה מאחרי ד׳ כאשר הי׳ באמת לבסוף אשר עשו להם אלקי זהב לכן אמר היא י״ת שרק ישאלו הכסף והזהב ועדין אינו שלהם ולא יתגאו בו עד שעברו את הים ואז ידעו שלהם הוא.

ובדבר מענינו אמרתי באשר הי׳ בשביעי נשואת בתי תחי׳ אשר ידעתם

את מכאובי של ת"ח בהגיעם לפרק הזה ובפרט בזמננו אלה אשר הוקל כבוד חכמים בעיני העם וגם מצות הכנסת כלה קלה בעיניהם וב"ה ובשה"ג אשר עד כה עזרני אשר לא הוצרכתי לשקוד על פתחי נדיבים ולמליצת ראשי חדשים ונבוני לחשים ואמרתי ע"ד הלצה באשר ה' אז תכלית יציאת מצרים לקבלת התורה אשר המשילו את ישראל לכלה וכבודו י"ת להחתן והי' השאלת כסף וזהב לצורך הכנסת כלה, והא מן הראוי' שהמצרים מעצמם הי' טוענים ונותנים לישראל כסף וזהב הרבה לצורך הכנסת כלה, אך הם יאמרו על מה ולמה יתנו להכנסת כלה זו והחתן הוא י"ת שמו הוא עושרו של עולם וגם ישראל בעצמם ידמו ויאמרו כן. אכן הוא צוה להם כן שאם הם מעצמם לא יתנו להם הם ישאלו מהם, אכן הי' הדבר הזה נגד כבודם כי הם בעצמם ידעו והכירו מעלתם על מצרים ואיך אנשי' גדולים ומהוכמים כבצלאל וחבירי' אשר אמרו עלי' יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ ולעם חכם כזה וגוי גדול חרפה הוא לתבוע חלקם בפה להשפיל כבודם לשאול כסף ושמלות מעם שפל ונבזה כהמצרים לכן באת הצוי מאתו י"ת בלשון בקשה, וגם בעיני משה הי' רעה לאמר לישראל שישאלו ממצרים כסף וזהב לכן גם לו אמר הוא י"ת בלשון בקשה, ואם הוא י"ת צוה מי יאמר לו מה תעשה ומשה רבינו בעצמו הי' צריך לצאת ידי חובת יוצרו לבקש מהם כלי כסף וזהב, ולכן החכים הוא לבחור לו מצוה אחרת ליקח עצמות יוסף, וא"כ הוי' עוסק במצוה ופטור מן המצוה ולזה אמר במדרש חכם לב יקח מצות שכל ישראל עסקו בביזה והוא לקח עצמות יוסף ומלת ביזה שאמר הוא קשה דלא בזבזו כלום ולהנ"ל ניהא דהוא בחר אז במצוה זו כדי לפטור עצמו ממצות שאלה שזה הי' ג"כ מצוה רק מאי אולמא דהאי מצוה מהאי מצוה שכל ישראל עסקו בביזה דהיינו במצוה שהי' מתבזין בה ע"כ לקח הוא מצוה נכבדת וזה הי' חכמת לב כמובן ובלצ"ג ונ"א.

מימרא תסז.

בס' ויהי ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות וגו' הנה לכל המפורשים פירושו לא יוכל לראות היטב כי כבר נאמר וירא ישראל את בני יוסף הרי יוכל לראות אלא פירושו לא יוכל לראות היטב ולכל אלה קשה דהו"ל למימר זה תחילה קודם שראה אותם הגם שקשה מאד מה שאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בזה כאלו לא ידע יעקב מהם דבר עד היום וכבר קראם בשמותם ואמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, אשר מזה נראה לי מה שכבר נתעוררו ע"ז הקדמונים בכהיית עינים של יצחק אבינו אשר הי' עולה תמימה קדוש ה' מרחם אמו אשר הוכה בכהיית עינים וגם יעקב אבינו בחיר ה' מובחר שבאבות קרה לו זה ובאדון הנביאים משבחו הכתוב בזה לא כהתה עינו ולאלה למה אירע להם כזה אשר מזה נראה עפ"י מש"כ (במימרא תט) בענין האור שנברא בששת ימי בראשי' אשר אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו שע"י

השגת אור העליון האדם רואה ממש כל מה שאירע בעולם כי היא ראי' רוחניי אשר לא נתגשם ואין גשם מפסיקו ופירשתי שם מהנאמר בשמואל כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה כי ראה הנביא כל מה שנעשה כאלו נעשה הכל לעיניו, וידוע מאמר חז"ל שמלת זקן תורה בכ"מ על קניית החכמה אשר ע"ז אמרו אברהם זקן יושב בישיבה יצחק זקן ויושב בישיבה הוי וכן יעקב על שנאמר בהם מלת זקן, וכב' נודע ג"כ החילוק העצום אשר הי' בין נבואת מרע"ה לשארי נביאים כי הי' מעותד לנבואה בכל שעה ורגע כי לא יבהלוהו רעיוני' ולא בלבלוהו מראות עיני' מראות מראות האלהי' ומחזה שדי משא"כ בשארי נביאי' [עיי' מימרא שלג] ולזה לעת זקן יצחק שהי' ממולא בדבר ה' וראה כבוד ה' ונפשו דבק באלקי' נכהו עיני' עיני בשרא מראות כי לא הי' צריך להם וראה באור שנברא בששת ימי בראשית כי עיני בשרא רק למכשול ולפוקה יהי' לו להטרידו ממראות אלקי' משא"כ באדון הנביאים אשר מרומם ומנושא מאלה ולא נטרד ע"י ראי' החיצונה משבחו הכתוב שאף זה הי' בו שלא כהתה עינו וכן הי' הדבר אצל יעקב אשר ראה את כל הנעשה תחת ומעל השמש את כל אלה ראה באור הנברא בששת ימי בראשי' אשר נגנז מאז לצדיקים לעתיד לבא, אמנם ראה בני יוסף אבל לא ראם מה טבעם ומהותם היוצא לכן תמה ואמר מי אלה היינו מה מהותם וטבעם כי תמה ע"ז אשר לא ראה העתיד לצאת מהם וא"ל יוסף בני הם והוא ע"ד שאז"ל אל תקרא בניך אלא בוניך שאמרתי שלא לקרות בנים אלא אלה שנבנה האב מהם וע"ז אמר בני הם בנים טובי' שאני נבנה על ידיהם, ועל שלא ראה אותם אבי' בנבואה אמר כאשר כתבתי שהמכשלה הזאת באה על שנולדו במצרים במקום טומאה [עיי' מש"כ דרוש רמ"ו] בענין שנסתם מיעקב אבינו מלגלות הקין ולבלעם לא נסתם ע"ש וכן נסתם ממנו מהות העתיד לאפרי' ומנשה [וכפירש"י] והבן, ובזה מתפרש שפיר מה שנאמר באדה"ר אחר אכלם מעין הדעת ותפקחנה עיני שניהם ואף הסומא יודע אם היא ערום ובזה ניחא כי אדה"ר קודם החטא היתה כל הבריאה גלוי' לפני' וראה בעיני שכלו באור שנברא בששת ימי בראשית שאדם צפה בו מסוף עולם ועד סופו [עיי' מש"כ בדרוש א'] ולא הי' צריך כי אם לכוין דעתו על מה שרצה לראות והוא ומחשבתו הי' דבק תמיד בבוראו י"ת והסתכל בעילמות העליונים כמלאכי עליון ולא נתן אל לבו מה שנראה למטה על הארץ כי אם מה שהי' צריך על כן לא ידע ולא ראה כי ערום הוא משא"כ אחר אכלו מעין הדעת נפסק עיונו מלמעלה ומשמים לארץ הורד ונסתמו בו עינו שכלי ונפקחו עיני בישרא ידע כי ערום הוא וזה הי' ג"כ מיתה ממש כמש"כ ע"פ היום ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי (עיי' מימרא ב' ק"ה) ותוכן הדבר כי אין לדמות תענוגי עוה"ב לתענוגי עוה"ז כאמרם יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז וע"ז נאמר עין לא ראתה אלקים זולתך כי אין לחשיג תענוגי הרוחנים בעודנו מלובשים ולוטים באדרת שער הגופניי החיות של עוה"ז הוי' מיתה ממש נגד חיי הרוחניי אשר מתענגים ונהנים מזיו השכינה ע"כ אמרי ישראל היום ראינו כי ידבר

אלקי' את האדם, אשר אז היא מופשט מכבלי הגופני אז הוא חי ע"ש היטב ועיי' (בדרוש קפ"ד) בהבדלת חכמת אלקית חכמת תיה"ק מחכמת הטבע הנצרכי' לעוה"ז ע"ש במשל שהמשלתי ביואי יקר תפארת המלך בין רואי פני המלך ובין המון העם הבאים לראותו כבוד המלך וכן הי' באה"ר קודם החטא שהתענג מריב כל בהסתכלו בעולמית העליונים מלאכי עליון אשר הי' אז בהשגיתי' כאחד מהם ועוד יותר וכל תענוגי עוה"ז הי' כאפס ואין בעיני' עד אחר שעבר על רצון קונו אשר ירד פלאים שנפקחו עיני השניים בו ולא ראה עוד מסוף עולם עד סופו.

בס' שמות בימי העומרים תרמ"ה לפ"ק.

מימרא תסח.

ויאמרו איש מצרי הצילנו מיד הרועים, הנה מפשטות הכתוב משמע שזה היה בקרוב אשר ברח ממצרים וישב במדין ולזה הכירוהו לאיש מצרי כי לולא כן מנא ידעי אבן לדברי המפרשים כולם משמע שישיבתו במדין הי' כמו ששים שנה אחר אשר ברח ממצרים כי בעומדו לפני פרעה הי' בן שמנים שנה לולא שנאמר כי כל הזמן ההוא עמד במדין עם יתרו ולבסוף נתן לו בתו או שנתנה לו מיד והיא לא הולידה כ"א לעת זקנתה ואין זה במשמעות. גם מצינו במדרש שמפני אשר קרא עצמו איש מצרי לא זכה להיות עכ"פ עצמותיו נקברים בארץ ישראל והאיך מצינו שהוא קרא לו כן ומה יעשה אם הם הכירוהו לאיש מצרי וקראוהו כן אבן אם זה היה זמן רב אחר צאתו ממצרים וישט בעלמא מגוי אל גוי כנראה בד"ה למשה הובא ג"כ בילקוט, בודאי לא ניכר עוד לאיש מצרי ומנא ידעי בנות יתרו לכנותו' כן אם לא כי הוא הגיד להם אשר בלי ספק אחר אשר רב את ריבם והצילם מיד הרועים שאלו לו לידע מי ומי הוא אשר עמד על נפשם והגיד להם כי איש מצרי הוא א"כ שפיר נענש על זה, וטעמו בזה אשר לא אמר עברי אנכי הוא על כי בורח הוא מפני פרעה אשר בודאי חקר אחרי' למצוא אותו ונשמע פתגם המלך כי איש עברי הרג איש מצרי במצרים לכן כינה עצמו בשם מצרי הא חדא ועוד הי' טעמו בזה כי יאמרו בגוים אשר לא טוב עשה לעזוב את אחיו בעבודתם בצרה גדולה והוא ברח מהם שלא להיות עמם בצרה יעיי' בדרוש ק' ובמימרא רצ"ז מה שכתבתי ע"ז על דברי המדרש שכונתם היה על איש מצרי שנהרג ע"י משה על מה ולמה תלו הצלתם באיש מצרי הנהרג ע"ש).

ומה שנראה לי עוד מסיפור הזה כי האיש משה אשר היה גדול מאד גם טרם קבל התורה מהר סיני כי לולא כן לא זכה לזה הוא ראה והבין מיד בואו למדין רוע מעלליהם כי אלה היו בנות כהן מדין והלכו בעצמם להשקות צאנם ובכל יום עמדו עליהם הרועים עד שאחרו לבא לביתם ולזה תמה אביהם לשאול להם מדוע מהרתם לבא היום ואמרו במדרש במה שאמרו וגם דלה דלה לנו שהשליכום הרועים במים ומשה הוציאם וזה מוכח ממה שאמרו הצילנו מיד הרועים והרועים עשו כל אלה

לעיני כל הרואים ואין איש מאנשי העיר אשר התעבר על זה מכל זה ראד הרעי' מהימנא איך ברע הם כל יושבי העיר הזאת אשר לדעתי קרא שם בני הראשון גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה אשר אין לי מובן לקריתה ארץ נכריה ולמי הארץ נכריה הלא רק לו לבדו אשר היה מארץ אחרת ואיך קרא אותה ארץ נכריה בסתם ולא יוכל להיות גר כ"א בארץ נכריה לו אשר לדעתי מלת נכריה בלשה"ק תורה על דבר אשר לא נתקבל ואין רוחנו נוחה הימנה כאמרם על פסוק כל בן נכר לא יאכל בו הנאמר בק"פ שהוא נאמר על אדם שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והיא כמו שאמרו על ע"ז עבודה שהיא זרה לנו וכן הוא הלשון באל נכר שמעשיה ועבודתה נכריות לנו וכן קרא הוא לארץ מדין אשר מעשיהם זרו בעיניו קראם ארץ נכריה. ומזה נ"ל ג"כ שבחר לרעות צאן היתנו להרחיק עצמו מן הישוב אשר לא יכול לראות רעת יושבי הארץ ההיא באין ידו להוציאם מרעיתיהם וכאשר עשו זה גם חסידי חכמי אוה"ע אשר התבדדו ביערים מפני רעת יושבי הארץ אשר לא יוכלון שאת ועל כן נהג את הצאן אחר המדבר לבלתי היות בחבורת אנשים פראים (וכאשר יעין לזה גם הרמב"ם בהל' דעות) ושם בהיותו מובדל מכל אנשי רשע השכיל והתבונן להשיג כבוד אלהים אשר ידע ולמד בבית אביו עמרם אשר הי' גדול הדור והלך במשכלותי' עד אשר בא למדרגת נבואה ויבא הר האלהים חורבה, אשר לדעתי ההר הזה לא הי' בו קדושה יתר על שאר ההרים אשר במדבר כי אם ע"י ביאתו שם אשר כבוד ה' הי' חופף עלי' כל היום נתקדש ההר ההיא ונקרא הר האלהים והוכשר ע"כ לקבלת תוה"ק וכבר כתבתי על מה שנאמר לו אל תקרב הלום של נעלך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא עיי' רמב"ן שדחק א"ע שע"י ההר נתקדש כל סביביו וכבר כתבתי ע"ז (דרוש ד') במה שאמר המקום אשר אתה עומד עלי' היא האדמת קודש ע"ש ולזה ניחא יותר כי כל השראת השכינה במקום ההיא היה ע"י משה אשר עלה בעיוני עד שמי שמים וכבוד ד' ראה עיניו לכן אמר לו אל תקרב הלום כי המקום אשר אתה שם היא אדמת קודש (ואפשר דלזה בחרו גם אבותנו במרעה צאן באשר היו בימיהם ההם רעים וחטאים אשר כל נפש הישר קצה במעשיהם לכן בחרו במרעה הצאן וכאשר כתבתי ג"כ במעשה הבל וקין שהבל בלבו הטוב להטיב לזולתו במה שיש לאל ידו ולא היו אז בני אדם להטיב עמהם בחר היא לרעות הצאן אשר אין להם תקומה כ"א ע"י מנהיג ומנהל וכ"כ בימי אבותנו באשר אין צדיק בארץ להתחבר עמו ולהעניקו מטובם השפיעו את טובם להצאן האבודות ולזה קאמר הכתוב להעמיד שני אלה יחד אשר ישראל היו מעונים ומדוכאים בארץ לא להם ומשה האדם הגדול מכל יושבי תבל הי' רועה צאן במדבר ולא יוכל להיות מנהיג ומנהל לעמו ולהטיב אחריתם שני אלה גרמו אשר נראה אליו האלקים לגאול את ישראל עמו.

בעזה״י. מה שאמרתי בעלותי לחתן תורה **תרו״ם** לפ״ק.

מימרא תסט.

ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני בני ישראל והדקדוק עצום באמרו לעיני בני ישראל וריש״י רוצה ליישב זה באמרו שכיון בזה על שבירת הלוחות שנאמר בהם ויישבר אותו לעיניהם ע״ש רצה ליישב כי לא עשה כל המופתים לעיני ב״י אמנם יתבן עפ״י מש״כ (בדרוש ר״ג, ע״פ במשלי למ״ד) דור טהור בעיניו ומצואתו לא רוחץ וגו׳ שהוא נאמר על דור אשר חכם בעיני׳ ויאמר שהוא התחכם יותר מאביו ואמו והוא דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך כי הם חכמים בעיניהם לנתוץ ולהרוס כל מחמדנו מימי קדם כי לא עם בינות הוא מבלי לתת לב לכל הנעשה ואיך ישראל נושע בה׳ בכל אשר עומדים עלינו בכל דור לכלותנו והקב״ה מצילנו מידם וכאשר כתבתי שלא נודע לנו ההצלה כי נעשה ההצלה על ידם בעצמם ע״ש ועיי׳ מש״כ (מימרא כ״ח) להסיר מעלינו תלונתם במה שאנו מתפללי׳ ואומרי׳ נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך ע״ש ובעת נראה להוסיף כי בודאי הוא י״ת נוקם נקמתו בכל דור מהקמים עלינו אכן בעינינו לא זכינו לראות נקמתו וכאשר הארכתי בזה (בדרוש ר״ג) שהוא ית׳ לובש הנסים במעיל הטבע כאלו מקרה הוא אשר קרה ולא ד׳ פעל כל זאת וכאשר כתבתי בנס פורים „בחיבורי **מעשי אבות** וז״ל שם „ולא זכו ישראל בזמן „ההוא להיות הנעשה להם גלוי וידוע ליושבי תבל אשר יכירו כי מאת ה׳ „היתה זאת להם גם לא הוגד להם מראש אשר יצילם ה׳ מצרותם כי אם „הנעשה להם היה בהסתר כנושע בחתהלוכית הזמן והנהגת עולם ויקר מקרה „אשר המלך חפץ בבת יעקב ולקחה לו לאשה ומאהבתו אליה הטה חסדו „על עמה ונתן אויביהם בידיהם (ולא נודע כי מאת ה׳ היתה זאת) כי לא „הטיבו אז ישראל את דרכם עד שֶׁיִּרָאֶה עליהם כבוד ד׳ להצילם מיד „שונאיהם ונדמו בזה למלך שכעס על בניו עד אשר גרשם מעל פניו (מבלי „להשגיח עליהם עוד) אכן בראותו כי יד אויביהם ענתה בהם להומם ולאבדם „מיהר להצילם ע״י עבדיו מבלי הראות להם כי הוא המציל על אשר עדין „לא שב אפו מהם ולזה אמר בתלמוד אסתר מן התורה מנין ואנכי הסתר „אסתיר את פני ביום ההוא אשר עשו וגו׳ וכו׳ ולולא היה אז האיש מרדכי „הגדול ליהודים וידע כל אשר נעשה בימים ההם לולא הי׳ כן לא נעשה „דבר לזכרון נס הגדול הזה כי אמרו מקרה הוא אשר קרה להם להנצל ולא „ד׳ פעל כל זאת להצילם כי גם בימינו האלה אשר ישראל נושע בה׳ „בנסים נסתרים כי בכל דור עומדים עלינו לכלותנו וה׳ מצילנו על יד סיבות „מסיבות שונות ישראל לא ידע ועמי לא התבונן כי יד ה׳ עשתה כל אלה „מאת ה׳ היתה זאת אשר נפלאת בעינינו ותחת אשר נתן תודה לאלהינו, „על חסדו גבר עלינו, לשים לנו שארית בארץ אויבינו אשר היינו לשמצה „בקמינו, תחת כן עוד הקשינו ערפנו, והעזנו כנחושה מצחנו, לתת דופי באמינתנו „אשר עד פה היתה מניקתנו, ונאמר אלקינו למעשי ידינו״.

(ובסירי לפורים הקרזתי על זה) „בעונותיהם פנים הסתרת ובכל זאת „זרוע אויביהם שברת וכן נעשו נסים לישראל בכל דור ודור ורק עינינו

כהו מראות את ישועת אלקינו ועי"ז אני מתפללים נקים לעינינו שעינינו תחזינה את נקמת ה' ולא נגשש כעור באפילה מבלי לראות אהבתו ית' אלינו ובראותנו זאת תתחזק האמונה בני לירא את ה' בכל נפשנו ומאודנו וזהו תפילת נקום לעינינו ואשר עשה משה בנסים ונפלאות לא היו בלבושי הטבע וכל ישראל ידעו והכירו כי מאת ה' נהיו כל אלה ואף אם באו העי' ישדו בהוא נרגא לאמר עליהם עלילות דברים שנעשו במטמוני הטבע כנודע זה אבל בכל ישראל לא הי' שום דופי בהם ועין בעין ראו כי כולם מעשי השם המה וזה יש"א לעיני כל ישראל היינו עיני שכלם וזהו הי' כאור שבעת ימי בראשית שאדם צופה בו מסוף עולם עד סופו וזהו סמיכת התורה כמובן ודי"ג מתוה"ק.

מימרא תע.

אלה תולדת יצחק וגו' ויהי יצחק וגו' רש"י וכי עדין לא ידענו שהיא בת בתואל וכו' אלא להגיד שבחה וכו' ולא למדה ממעשיהם ע"ש ולא נודע מה שנראה עתה ממעשיה הטובות יותר ממה שנראה שיודיע לנו בזה שלא למדה ממעשיהם לזה אמרתי במה שהקשה הרמב"ן על רש"י שפי' לדרוש את ה' להגיד לה מה בסופה ותמה הוא ז"ל שלא מצינו דרישה לה' רק להתפלל ונראה מדברי' שהלכה לדרוש את ד' בתפילה כאמרם ז"ל אם יש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל ת"ח להתפלל עלי' וכן עשתה רבקה אמנו לילך אצל שו"ע להתפלל עלי' והנה דברים רבים באומה ישראלית אשר לא נאמרו ונשנו באוריתא כ"א הם מקובלים באומה איש מפי איש אשר ראינו אותם מאבותנו והם אלו הדברים בכלל אשר אמרו גדולה שימושה יותר מלימודה וכבר הארכתי בזה שבית האב ואם הוא בית אולפנא ללמוד בו יסודי האמונה (עיי' הקדמה לס' מעשי אבות) וכן אמרו באסתר שזימנה להמן בחד טעמיה במס' מגילה מבית אביה למדה (ורש"י פי' שם מתנוקת של בית אביה שמעה והוא פלא רק שרצה לתרץ הלא אמרו ז"ל ע"פ במות אבי' ואמה וגו' שלא הי' לה לא אב ולא אם משעה שנולדה ומנין לה בית אבי' ע"כ פירש"י שמעה מתינוקת בית אבי') ויתבן במה שאמרו כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות ולא רצו לומר שאסתר ידעה זה מלימוד משלי ע"כ אמרו מבית אבי' למדה מ"מ ראינו מזה שדברים הרבה טובי' ינהגו בבית ישראל אשר לא כתובי' בספר ועי"ז אמרו מנהג ישראל תורה היא (ועיי' לעיל מימר' תנב) במה שכתבתי בפ' ויעתר יצחק לנוכח אשתו וכעת נראה עוד דלא צריכי' לתלות תפילתה עבור ברכת אחי' ואמה כ"א עפ"י מה שאז"ל בברכות פ"א בהא דאמר ישעי' לחזקי' צו אל ביתך וגו' בעי"הז ובעוה"ב על דלא נסיב איתתא והוא אמר משום דנפקין מיני' זרעא דלא מעלי ע"ש וא"כ יתבן דגם רבקה אמנו ידעה כזאת דנפ"מ עשו ולא רצתה להתעבר והי' יצחק צריך להתאמץ בתפילתו על כן נאמר כאן ויעתר מה שלא מצינו במק"א ובאברהם נאמר ויתפלל אברהם על אבימלך וכאן אמר ויעתר שהוא הפצרת תפלה ועז"א לנוכח אשתו שהוצרך לבטל תפלתה כדרך שהתפלל המה"ג שלא יכנס

לפני י״ת תפלה של עוברי דרכים (ואפשר לפרש מילת עקרה כמשאז״ל על פסוק לא יהי׳ עקר וגו׳ עקר מן התפלה שלא תקובל וע״ז התפלל יצחק שתהי׳ אשתו עקרה בתפלתה), והנה לעיל מכל מעשיה שעשתה לא ראינו עדין כלום מצדקתה כי משפחת אבינו נהג בנמ״ח וגם שם שמים שגור בפיהם כאמרם אל אליעזר מה׳ יצא הדבר רק כאן ראינו צדקתה כי בהתרוצין הבנים בקרבה מיהרה לדרוש אלקי׳ לא כהמון עם שממהרים לקדם פני הרופאים בבא להם חולי בתוך ביתם וכנאמר באסא מלך יהודה שגינהו במה שנאמר גם בחליו לא דרש את ה׳ כ״א ברופאים כי זהו הבחינה באיש אשר לבבו שלם עם אלהי׳ שבכל אשר תבא אלי׳ מזכיר כי מאת ה׳ היתה לו זאת וידרוש אלקי׳ וישוב אליו, ולזה גנז חזקי׳ מלך יהודא ספר הרפואות שלא ישענו ויבטחו בכל עוז על זה כ״א ימהרו לשוב מדרכיהם כאשר יהלו ומזה נראה צדקת רבקה אמנו שלא למדה מבית אבי׳ למהר לרוץ לרופאי׳ כ״א תחילה לדרוש את ה׳ וגם לא רצתה מתחילה להתעבר בראותה דנפקא מינה בנין דלא מעלי וזה ממש כאשר עלה על דעת חזקי׳ ויצחק השיג בדעת ישעי׳ הנביא שאמר לחזקי׳ בהדי כבשי דרחמנא למה לך והתפלל עלי׳ והבן.

מימרא תעא.

ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות וגו׳ עיי׳ רמב״ן שם שתירץ דלמה לא הגידה רבקה ליצחק ממה שהוגד לה בנבואה ורב יעבוד צעיר ע״ש והנה הרמב״ן כתב שם שהיה בדעת יצחק לברך את עשו בברכת אברהם לנחול הארץ ולהיות בעל ברית לאלהים כי הוא הבכור ע״כ ואני כתבתי בדרוש נ״ז ודרוש פ״ב, כי יצחק ידע את כל אלה כי רק ליעקב תבא ברכת אברהם ורצה לברך את עשו בברכת עוה״ז כדי להספיק את יעקב על התורה והעבודה וליעקב יברך בברכת אברהם ורק רבקה בחכמתה ביודעה את טבעת עשו בנה אשר לא יוכל יעקב לקום תחתיו לכן עשתה זאת להעמיד יעקב על רגליו ע״ש וכעת נראה עוד ומזה נראה חכמתה ונבואתה ביתר שאת כי באמת אם גלתה ליצחק את מעללי עשו הוא עצמו בירך את יעקב בברכת עוה״ז ולא היתה צריכה לרמותו וכן כבר כתבתי כי יצחק יכוגה במקובלים למדת הדין גרידא ובמדה זו הנהיג כל ימיו ועפ״י הדין היה מבורך את עשו בעוה״ז שהיא עולמו ויעקב שאין לו חלק בעוה״ז הי׳ מבורך בברכת אברהם ונהפוך הוא שמנע ממנו את טוב תבל ומלואה דוגמא מה שאמרו לולא תפלת דוד היו כל ישראל מוכרי רבב כי נאה עניותא לישראל, ולא השאיר ליעקב כי אם מה שצריך להחיות את נפשו להקים עבודתו ותורתו וכבר כתבתי . . . במה שראה הגיהנום פתוחה תחתיו בבא עשו עתה ולא ראה כן מקדמת דנא הוא על אשר לקה עתה יעקב ברכת עוה״ז ועי״ז ניתן החרב ביד עשו להחזירו לעבודתי׳ כאשר יסור האלהי׳ ובבא עשו עתה ראה יצחק את כל הבא אתו מכת חרב והרג ואבדון אשר יצור בו את יעקב ולפי מידתו מדה״ד היה מקללו עד שלא נשאר לי שריד כי גם זה עפ״י הדין אמנם ראה שאם אין עשו

בעולם וישראל ית"ש עישהי הגיהנם פתיחה תחת ותמירת עשי ולכך היתה החרדה הגדולה הזאת ואת כל אלה ראתה רבקה אמנו ופי שנים ברוחה ואם גלתה לו את מעללי עשו וכי לא ראוי היא להיות יעקב תחתיו היה יצחק מברך את יעקב אבל מיראתו פן יחטא מזה היה מצמצם בברכתו בכל האפשרי, ובזה לא היו צריכי' עוד לחרבו של עשו, ויעקב היה קטן בעה"ז מכל וכל ועשו לא היה לו קיום כלל, והיא רצתה בקיום שני בניה כאמרה למה אשכל גם שניכם ביום אחד, לכן רימתה את יצחק והי' מברך את יעקב בברכת עוה"ז במלואו וטובו כאשר יאות לעשו ובעשיתו זאת הוצרך אח"כ לקיים את עשו בברכת חרבו כאמור והבן.

ועיי' בדרוש קפ"ט שהבאתי המשל במלך שהי' לו שני בנים הא' ממונה על שרי חיל כי הי' גיבור ואיש מלחמה והשני איש נבון ומשכיל ומחקר בהכמת תבל ומליאה אשר שלחו לאיים הרחוקים להקיר שם מעשי הטבע ושלה אחיו לשם להושיב שם בני אדם כי היו שם בני אדם פרוא"ב וע"ז שלה לשם ממון הרבה והוצרך לשלחם לבני החכם והיא מסר חלק הגדול לאחיו וכ"כ ביעקב ועשו וכעת נראה עוד כי אם ברך יצחק את עשו במלואו וטובו של עוה"ז לא די שלא הספיק את יעקב כי אם אף גם זאת שהי' קם עליו כקין על הבל אחי' אכן באשר כל השפעה הבאה אלי' מלמעלה הוא ע"י יעקב אחיו ואף דאיהו לא חזי מזלי' חזי ובאבוד יעקב אבוד הוא מכל וכל ובזה הקב"ה מצילנו מידו כי את עצמו הורג ולכן לא גלתה רבקה אמנו את כל אלה לאבינו כי רחמה הגיעה על שני בניה.

ועיי' מש"כ מימרא ת"ט בענין הראי' הגשמיי וראי' הרוחניי על פסוק כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה כי הנביאים ראו בראי' רוחניות את כל הנעשה תחת השמש, והנה אף אם יצחק כהו עיניו מזוקן ראה את כל הנעשה בראי' רוחנית, ולא הי' באפשר ליעקב לבא אל אביו בתמירת אחיו, וגם זה קשה אם גם רבקה לא הגידה לו את רוע מעללי עשו הלא הוא ראה ברוח קדשו את כל הנעשה עמו כמש"כ שם הרמב"ן כי רבקה אמרה שאינה צריכה להודיע זאת ליצחק מה שהוגד לה משם ועבר כי הוא גדול מן המגיד לה ואם כן מדוע אפה לא ידע מכל זה ורצה לברך את עשו. אמנם רש"י פי' בשם המדרש רבה ותכהן עיני' מראות מעשנן של אלו שהי' מקטירות לע"א וגם זה תמה דהאיך נהי' כזאת שיתעשני הבית ביתו של יצחק אבינו בעשן ע"א עד שכהו עיני' ורש"י פי' כאן שני טעמים על כהיית עיני יצחק הא' כמש"כ על שהי' מקטירי' קטרת לע"ז והשנית על שנפלו דמעת המלאכים לעיניו בעקידה ולזה תרווייהו מתפרשי' כי כבר כתבתי במה שאמר אברהם אל נא תעבור מעל עבדך ופירש שם רש"י עד שיכנים את האורחים אשר אין לו מובן לפי פשוטא ואמרתי על שקיבל אברהם כל פעם אורחים שאינם מהוגנים אשר קירב אח"כ להסות תחת כנפי השכינה ובבואם אלי' היו עדין רשעי' אשר היא ית מסתלק שכינת עוזו, ואף כאן על שנשי עשו הכניסו ע"ז לביתו שלאבינו ע"כ נסתלקה השכינה ולא ראה בעיני שכליות ועיני הבשרי לא ראו ע"י דמעת המלאכים. ולזה אמרו ויהי כי זקן יצחק ותכהנה עיניו מראית על דמעות העקדה וגם לא יוכל לראית

בעיני השכל ע״י נשי עשו שהכניסו ע״ז לביתו (כנראה כתבתי כ״ז בשנת תרו״ם), וכהיום ער״ח אלול תרנ״ה נתעוררתי בענין הזה וראיתי כל הנאמר ע״ז הוא רק דרוש וקבל שכר ועל פשוטו לא נתישבו כל אלה ובפרט מה שעוררתי במימרא פ״א אשר נתקשה לי מאד דמה ראה יצחק אבינו לעורר מדנים בין האחים לאמר לעשו בא אחיך במרמה ויקח ברכתך ע״ש מש״כ שם וגם זה קשה מאד דהאיך לא ראה אבינו בהופעה אלקי כאחר מבני בניו הנביאים שעמדו אחרי׳ ולזה נראה לי עוד דקדוק עצום, במה שאמר בא אחיך במרמה וביאה זו מיותרת ולא אמר בקיצור אחיך לקח ברכתך במרמה אשר מזה נראה כי המרמה בעצמה באה מיצחק ורבקה בעצמם כי הי׳ כן ההכרח שיעקב יקח הברכה במרמה כאילו גזלה מעשו אחיו ועשו ג״כ ידע שרק במרמה וערמה לקחה מידו כי לולא כן לא יצא המכוון כאשר כתבתי ברישום בס׳ ת״י ובזה איבת עולם הושם ביניהם כמובן והוצרך יצחק לגלות לעשו שאחי׳ לקח ברכתו במרמה וגם יעקב הוכרח לדעת כן ואכמ״ל.

מימרא תעב.

בס׳ בראשית, ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים. זה בלתי מובן כלל כי אחר אשר גרש את האדם מהגן כלו לבלתי שולח ידו ליקח מעץ החיים למאי צריך הכרובי׳ ולהט החרב לשמור דרך עץ החיים עיי׳ ספורני שרצה ליישב זה וכתב וז״ל וישכן. אז קודם שיצאו לשמור דרך עץ החיים שלא יפנו בצאתם אל דרך עץ ההוא ויאכלו ממנו עכ״ל והוא דחוק מאד, והרמב״ן ז״ל לא גלה דעתו מאומה בפסוק זה לא בנגלה ולא בנסתר כדרכו והראב״ע האריך בזה כדרכו ע״ש ומה שנ״ל בסתום ונעלם הזה הוא עפ״י מה שביארתי בהקודמים שעץ החיים היה כלול בו יסודי תורתנו הקדושה אשר האוכל ממנו האירו עיניו באור הגנוז לצדיקי׳ וחסידי הדור אשר יזכו לסודי וגנזי תורתנו הקדושה כרשב״י וחביריו ואחר אשר אכל האדם מעץ הדעת טו״ר יהגביר הגופני על השכלי אם הוסיף אחרי כן לשלוח ידו לאכול מעץ החיים גנזי מרומים לא די שלא הועילו כי אם גם הזיקו וכמו שאז״ל על ודע מה שתשיב לאפיקורס הנ״מ באפיקורס נכרי אבל בישראל כש״כ דפקר טפי והיינו ע״י שנרבה לו עוד ידיעות אמיתות נוסף לו השתבשות בשכלו כאשר ביארתי כל זה באר היטב (בדרוש קנו) ועל כונה זו יתפרש ג״כ מאמרם על פסוק זאת התורה אשר שם משה שאמרו ז״ל זכה נעשה לו התורה סם החיים לא זכה נעשה לו סם המות ר״ל כי צדיקי׳ ילכו בה ופושעים יכשלו בה ע״ש ולכך גרשו הוא י״ת לאדם מג״ע לבל ישלח ידו לקחת מעץ החיים, אבל הדרך המוליך את האדם לבא אל עץ החיים ולהחזיק בו אשר יביאהו לחיי עד זה הדרך שאר לו אם יעבוד את האדמה אשר לוקח משם (והיינו כמו שאמרו ז״ל) על ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמרה לעבדה במצות עשה ולשמרה במצות ל״ת וכן איתי שם בתרגום יונתן דפירש למהוי פלח

באוריתא ולמנטר פקודהא. וכבר כתבתי (דרוש נ״ה) דהכרובים הנעשים על הכפורת רומזים על שני ת״ה המתוכחים יחדיו במה שניתן בארון היינו תורתנו הקדושה ורק על ידם נדע ממטמון הצפון ואור הגנוז שם תחת הכפורת ובלעדיהם לא נדע מאומה מטוב הצפון שם ע״ש אכן אם הכרובים האלה אכלו תחילה מעין הדעת כאשר קרה זה לאדה״ר והביאו איש זרה למחנה העברים אשר עליהם אמר החכם מכל אדם כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים וכאשר פירשתי שלא יוכלו להשיג עוד דרך ואורח חיים כי נשתוללו ונשתבש שכלם שלא יוכלו עוד להשיג דרך עץ החיים נתהפך כחומר חותם ועץ החיים נהפך להם למות ר״ל וזהו שאמר שגרש את האדם לעבוד את האדמה אשר לוקח משם והיא עבודתו אשר יעבוד לבא ולהשיג עץ החיים וישכן מקדם לג״ע היינו מקדם טרם יבא לג״ע השכין את הכרובים (אשר על ידם ישיג דרך עץ החיים וכמש״כ שם ע״פ ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים את כל אשר אצוה אותך אב״י ע״ש (ואת להט החרב המתהפכת) היינו שמהפך את עצמו לטוב לכן בבואו שמה במשאות שוא ומדוחים לנתוץ ולהרוס אשר לא ישיג בזה אורחת חיים, זהו לשמור דרך עץ החיים לבל יבואו בו זרים ויחללוהו (עי׳ מימרא תצ״ח ובהערה שם) והבן.

ועוד יותר יוכל להתפרש עפ״י מה שאמרתי ע״פ כי יד על כס יה מלחמה לד׳ בעמלק מדור דור, דמחיית עמלק לא תמצא ולא תהיה כי אם ישראל יטיבו דרכיהם אשר לא יצטרכו להיָסר בשבט מוסר ואז ינער ד׳ רשעים מן הארץ כי לא ניתן להם הכח והממשלה כי אם ליסר בהם את ישראל אם ישובון מאחרי ד׳ ותורתו ולכן לא הי׳ יכול יהושע לכלות את עמלק בבואו להלחם עם ישראל כי עשו וזרעו הם חרבו של שמו י״ת לייסר בהם את עולמו לכן אמר כי יד (היינו ידי עשו) על כס יה והיינו שבידו החזקה והרשעה מיסד ומכונן כס יה כי בסור ישראל מתורתו מיד ויבא עמלק וכאמור במדרש אם אין הקול קול יעקב אז הידים ידי עשו. וזהי שאמר וסיים מלחמה לה׳ בעמלק מדור דור שהיינו שהוא י״ת לוחם מלחמתו ע״י עַם עמלק להשיב לב בני׳ לאביהם שבשמים. וכן אית במ״ר ע״פ פנו לכם צפונה שאמר הוא י״ת לישראל אם עשו עומד עליכם הצפינו עצמכם לביהמ״ד וכאשר הארכתי בזה (מימרא קל״ה ודרוש קצ״ג) ואז״כ עשי ברשעתו מחזיר התורה ליושנה ולזה אמר וישכן מקדם לג״ע כמש״כ לעיל מקדמת ג״ע השכין הוא י״ת את הכרובים והם הת״ח שבכל דור וכדי שלא יפנו ישראל אליהם עורף לשמוע מהם דברי התורה הזאת השכין נגדם את להט החרב המתהפכת לשמור דרך עץ החיים והיינו הרשעה תתהפך מרע לטוב לשמור דרך עץ חיים כמובן ונכון הוא.

מימרא תעג.

ס׳ בראשית, ויקח ה׳ אלהים את האדם ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמרה. ויצו ה׳ וגו׳ עיי׳ הראב״ע והספורני במלות לעבדה ולשמרה שהוא מקשה דבמה יעבוד וישמור גן אלקים ובמדרש איתי לעבדה זו מצות עשה ולשמרה

זו מצות ל״ת והיינו שנצטוה בשבע מצות של בני נח וכן ת״י למהוי פלח באורייתא ולמנטר פקודהי׳, ול״נ פשוט במה שנאמר אחריו ויצו ה׳ על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת טו״ר לא תאכל וגו׳ והוא מיותר דלהול״ל אלא ויצו ד׳ על האדם לאמר מעץ הדעת טו״ר לא תאכל כי להתיר לו שארי עצי הגן לא צריך כי הלא לכך נבראו אמנם כבר כתבתי (דרוש ל״ה ודרוש מ׳) בטעם המצות שצריכים להיות דוקא מדברים הבאים לידי חימוץ, כי זהו עיקר עבודת השם במה שנזהרים ונשמרים בדברים העלולים להעבירנו על דעת הבב״ה ואנחנו על משמרתנו נעמיד שלא נכשל בהם, ויותר נוח לאדם אם ימשוך ידו מליגע בדבר אשר יוכל להכשל בו, מאשר יגע בו ויהיה זהיר וזריז לבלתי שכוח עצמו בכל שעה ורגע ואם התורה קבעה חיוב כרת על חמץ בפסח היה יותר טוב לנו לאפית הלחם אשר נאכל בחג המצות מדברים שאינן באין לידי חימוץ כלל מאשר נעשים מדברים הבאים לידי חימוץ וצריכה שמירה יתירה שלא יבואו לידי חימוץ וכן היה זה דבר קל באדם ובאשתו אם עשו להם לסייג וגדר שלא לאכול מכל עצי הגן כי בזה בודאי לא יבואו לאכול מעץ הדעת, ומיתלא אמרי הני נשי עמידת הנקיות גדול מעשיית הנקיות בבית כמובן, וכן הוא באכילת בשר אשר הותר בנזבח בזביחה כשרה והגונה בבדיקת הסכין ובדיקות אחר הטריפות אשר יותר נקלה לנו אם לא נאכל בשר כלל מהעמים עלינו כל אלה התלאות לבדוק הסכין ב״ב בדיקות ולהזהר בכל דיני שחיטות ובדיקות וביותר אם נחמיר עלן שלא לאכול כלל דבר מן החי הצריך שחיטה ובדיקה, ובהקשותם על ר״מ האיך אכיל בשרא אמרי פסח וקדשים מאי איכא למימר דהתורה צוה בהם וכן באכילת מצה אם נרצה להחמיר עלן מיראת העונש ולא נאכל כלל מדברים הבאים לידי חימוץ לא נוכל כי כבר באת המצוה בערב תאכלו מצות אשר רק נעשים מדברים הבאים לידי חימוץ ואפשר דלזה כונו הז״ל באמרם גדול הנהנה מיגיעי כפו יותר מירא שמים והוא תמוה ולזה ניחא כי הם אמרו על מה שנאמר יגיע כפך כי תאכל זה הרואה טריפות לעצמו וזה נקרא אצלם יגיע כפו שהוא מיגע עצמו לראות המותר והאסור והירא שמים ביותר הוא מצד יראתו פירש לגמרי שלא לבא לידי ספק איסור ולזה אף שלפי הנראה זה יותר טוב על זה אמרו גדול הנהנה מיגיע כפי אשר יטרח לראות טריפה יותר מהירא שמים למשוך ידו מכל וכל (עי׳ בדרוש ע״ח בזאת תורת העולה ודרוש ל״ח ודרוש מ׳ על מאמרם אתי מלא קומצא קמחא דדכו ודחי עשרת אלפי׳ ככרי כספא דידי שאמר הצורר.

ולזה נצטוה האדם במצות עשה לאכל מכל עץ הגן ובמצות ל״ת שלא לאכול מעץ הדעת כי באוכלו מפירות הגן וימנע עצמו מעץ הזה לצדקה יחשב לו בכל שעה ובכל עת. וכבר כתבתי (דרוש נד) במה שאמרה הנחש לא מות תמותון שאמרה כי הוא רק סייג וגדר אשר לא יאכלו ממנו בכדי שלא יכשלו; אחרי כן ביודעים טו״ר לפרוץ על מדותם ולעשות כל מה שלבם חפץ, ע״ש, ואם באמת היה העץ הזה סם המות לאכלו היה מן הראוי לגדור בעדם שלא יאכלו מכל עצי הגן כי חמירא סכנתא מאיסורא

נגד זה היה הנגיעה מותרת בכל עצי הגן כי לא יבואו לאכול מהם אבל אחר שהותר להם עצי הגן וזה בלבדו נאסר הוצרכו למשמרת שלא ליגע בעץ הזה אולי יבואו לאכול ממנו וזהו שפתח הנחש באמרו אף כי אמר אלקים מכל עץ הגן לא תאכלו (וזה היה הוכחה שהמית גיתן בעץ הזה) ע"ז ענתה היא מכל עץ הגן אכול נאכל (ע"כ) מעץ הדעת טוב ורע לא נאכל ולא ניגע בו פן תמותון עז"א לא מות תמותון באכלם ממנו כ"א שנפקחו עיניכם ואכילה עצמה לא נאסר לכם כי אם לסייג וגדר ולא תצטרכו להחמיר בנגיעה כאשר כתבתי שם דהיי גזלג"ז.

מימרא תעד.

בס' לך לך. ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון וגו' ברוך אברם לאל עליון קונה שמ"וא וברוך אל עליון וגו' ובגמרא (נדרים ל"ב) אז"ל שמלכי צדק הוא שם בן נח וכן איתי בת"י ואמרו שם בקש הקב"ה להוציא כהונה משם כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם שנאמ' ויברכהו ויאמר ברוך אברם וגו' א"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת רבו' מיד נתנה לאברהם שנאמר נאום ד' לאדוני וגו' על דברתי מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן עכ"ל ולא נודע לן במה שהי' הכהונה בימים ההם ואונקלס תרגם והוא משמש קדם אל עלאה. וכן פי' הרמב"ן שם שהי' לאו"ה כהנים עובדי אלילים והוא הי' כהן לאל עליון ועיי' שם בר"ן נדרי' דהוקשה לו במה הוציאו מן הכהונה דהא אברהם ג"כ מזרעו הוא ונשאר הכהונה לזרעו ע"ש והנה כבר כתבתי (דרוש ל"ד ול"ה) במה שהיה בין מדות אברהם למדות נח כי נח הי' איש צדיק תמים על כי את האלהים התהלך והי' כמעט כהנוך אשר התהלך ג"כ את אלהים ולא התערב בין הבריות כי היה כלו קודש לה' ולא כן עשה א"א כאשר הארכתי שהיה פתח ביתו פתוח לארבע רוחות העולם והכניס אורחים וכמש"כ על מה שאמר אל נא תעבור מעל עבדך שאמר שהוא י"ת ימתין לו עד שיכניס האורחים שלא יסתלק ממנו השכינה בצאתו בין רשעי הדור להתעסק עמהם וע"ז אז"ל גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת השכינה ע"ש (דרוש ר' ועוד דרוש מ"ה) בפסוק ואל יבא בכל עת אל הקדש כי רצה הוא י"ת ובחר במעשי א"א אשר יצוה את בניו ואת ביתו ללכת בדרכי ה' והוא יותר מאשר יבדיל עצמו להתהלך לפני אלקי' מבלי להשגיח על דורו כאשר עשה נח ועיי' מש"כ בדרוש קפ"ט במה שהלכה רבקה אמנו לדרוש ה' בביהמ"ד של שו"ע ולא הלכה לבית מדרשו של א"א שהי' זקן ויושב בישיבה והעולה משם הוא שהי' בית מדרשו של שו"ע חלוק מבית מדרשו של א"א שא"א עשה כראב"ע שאמר יכנסו הכל על שהי' מקרב רחוקים משא"כ בית מדרשו של שם שהוא הלך בעקבות אביו נח ולא הניח לכנוס מי שאין תוכו כברו ע"ש היטב והנה ע"י מדתו שלא"א זכה לכהונה הוא ובניו אחריו שיתברכו בהם כהע"כ כנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכבר אמרו במדרש בפסוק ואלה תולדות נח נח

וגו׳ אז״ל נח לשמים ונח לבריות ואמרתי שהי׳ נח לבריות כי לא הוכיח את דורו והי׳ לו שלום עמהם. והנה עתה במלחמה זאת הראה אברהם צדקתו כי יצא מאהלו אהלו של תורה ללחום מלחמת ה׳ להציל עשוקי׳, והראה בזה מדתו כי גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת השכינה ולא נודע מלכות שמים בארץ כ״א על ידו אשר יצא בין העם ללמד תועים בינה ולכך הקדים שם ברכתו לברכת השם על כי רק על ידו נתפרסם שם שמים בתבל, ובזה הודה שמדתו שלא״א טובה ממדתו לקיום העולם ולכן נטלה הכהונה ממנו ונתנה לא״א, והיה זה ג״כ בכלל הצווי שאמר הוא י״ת לאברהם לך לך מארצך וממולדתך שאף שהי׳ שֵׁם זְקֵנוֹ גדול הדור לא יתנהג כמותו להתהלך רק לפני ה׳ ולזה אמר מלכי צדק מלך שלם שהי׳ לו שלום עכ״ה״ע על אשר היה כהן לאל עליון בלבד כנאמר בנח שהי׳ איש צדיק בדורותיו על אשר את אלהים התהלך, (ועיי׳ מש״כ מימרא רע״ח) ע״פ והוא יושב פתח האוהל שעשה הקב״ה א״א אדון לעולם ולכך א״ל שב ואני אעמוד יאתה סי׳ לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והיינו ע״י התורה שנתתי להם הם נעשים אדונים כי לא בשמים היא ואיתי בילקוט הוציא להם ויין הלכות כהונה גדולה מסר לו לחם זה לחם הפנים ויין נסכים ורבנן אמרו תורה גלה לו שנא׳ לכו לחמו בלחמי ושתו יין מסכתי ומא״ה ומא״ה ול״פ כי ע״י התורה נתנה הכהונה לזרעו וע״כ הקדים ברכתו ורק אברהם לא ההזיק טיבותא לנפשי׳ כאשר כתבתי שם ע״פ ואברהם שב למקומו ע״ש (דרוש רע״ח) ולכך אמר וכי מקדימין ברכת עבד לברכת האדון ועז״א מיד נתנה הכהונה לאברהם כאמרם ז״ל ע״פ כי אתם המעט מכל העמים שממעטי׳ עצמם בגדולתם וכמש״כ על מאמר הלל אם אתה תבא לביתי אנכי אבא לביתך והבן.

וזהו הכהונה שנתנה לא״א היינו היתר הזאת נתנה למדת א״א ולא למדת של נח ושם בנו והבן. (ועוד עפ״י פשוט נוכל לתרץ) קושית הר״ן והתוס׳ שם במה שאברהם הי׳ ג״כ מזרעו של שם י״ל במה שאז״ל לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי. והיינו על שהי׳ כבר בעולם כשנתכהן אהרן ובניו והוא לא נמשח אתם וכ״כ הכא שאבותי׳ שלא״א נולדי׳ טרם נתכהן מלכי צדק והבן ולא היתה כהונת א״א מירושת כהונת שם.

בעזה״י. בס׳ עקב תרו״ם לפ״ק.

מימרא תעה.

והי׳ עקב תשמעון וגו׳ ברוך תהיה מכל העמים וגו׳ והסיר ה׳ ממך כל חולי וגו׳ לא ישימם בך ונתנם בכל שונאיך. (עיי׳ לעיל תל״ט) במה שכתבתי ע״פ ונתן ה׳ אלהיך את כל האלות האלה על כל שונאיך אשר רדפוך ע״ש ועיי׳ ספורני כאן שהרגיש גם בזה ופירש שיסיר ה׳ כל חולי מישראל אעפ״י שיתנם בשונאיך לא ידבקו בך ודפח״ח עיי׳ בדרוש ר״א במה שאמר יעקב הצילני מיד אחי כי ירא אנכי אותו אשר פירשתי שיעקב לא רצה להזיק את עשו וידע שאם יצא עשו להרע לו חרבו תבא בלבו והרעה

תשוב אליו וזה לא רצה כי אתה אמרת היטב איטיב עמך ע"ש וכעת נראה עוד טעם בדבר כי כבר אמרו ז"ל בקשו מלה"ש לומר שירה אמר הוא ית" מעשי ידי טבעין בים ואתם אומרי' שירה ואין הקב"ה שומח במפלתן של רשעים וכאשר כתבתי על פ' והי' כאשר שש וגו' על מאמרם שאמרו מי הדי קב"ה על מפלתן של שונאי ישראל, (ועיי' מימרא י"ב) על מימרא פרקי ר"א שנעשה צווארו של יעקב כאבן של שיש דשיבר עשו את שיניו ובכי תרווייהו ולפי הפשוט בכה גם יעקב על צווארו הנעשה שיש ולא יכול לפנות אנה ואנה אבל לפי מה שפירשתי שכל זה הוא מליצה על הקמת עשו על ישראל אשר ישבור בו את שיניו ומוצין דמי עצמו תחת של ישראל ואיך יתכן בזה בכיית יעקב אמנם אם עונות ישראל גורמים לעורר עליו קנאת אחיו עשו לקום עליו להשיבו אל איתני ואח"כ הרבו תבא בלבו אף בזה נשאר ע"ד הטא בישראל אשר גרמו הם לטבוע מעשי ידיו של הקב"ה, ובזה גם הם נאנחים עדין ילבן בכו תרווייהו, אמנם אם ישראל טובים הם ועושי' רצוני ש"מ ובכל זאת שנואים הם אצל האומות, אם הוא י"ת מעניש אז את האומות אין אשם בזה על ישראל כי הם גרמו לנפשם על אשר מוסר לא לקחו לראות מישראל כי שם ה' נקרא עליהם ולא בלבד שלא למדו מהם ממעשיהם כי אם אף שונאים הם בעיניהם ולזה אמר אם יהי' ישראל במדרגה זאת להטיב דרכיהם יהי' ברוכים מכל העמים יסיר ד' מהם כל מחלה ולא ישימם בם בנתנו אותם על כל שונאיהם כמובן.

מימרא תעו.

בס' וזאת הברכה. וללוי אמר תומיך ואוריך וגו' יורו משפטיך ליעקב וגו' ישימו קטרה באפך וכליל על מזבחך. כבר כתבתי ע"ז (מימרא תכ"ז) (ע"ש וכעת נראה עוד במה שכתבתי זה כמה וביחוד במימרא קעג) אשר המשלתי את ישראל בעוה"ז לשר וגדול שלקח לו איש אחד נבון ומשכיל אשר יהי' אומן לביתו להנהיג הכל על ידו שאין רשות לזה לעשות כל מה שבני ביתו עושים בטולים ורקודים בכל אשר עולה על רוחם ע"ש ונראה מזה יהי' ישראל בעו"הז כאומן הזה אשר רק לוקח לאמן ולחנך האו"הע ויהי' הם העיקר בעוה"ז ובאמת איננו כן כי כל מה שברא ב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו השוכן עלי בארין והיא תוה"ק אשר רק ישראל נבחרו לזה ובכ"ז נאמר ואתם תהי' לי ממלכת כהנים אשר נאמר עלי' שהם יהי' לאו"הע ככהנים הלוים לישראל כאשר הארכתי בזה. ובאמת גם בשבט לוי הם הי' העיקר אף שלא נטלו נחלה בארין כישראל ועמידתב לישראל שיורו משפטי' להם היה הכל כדי שישראל יוכלו להעמידם על מתכונתם וכן הוא באומה הישראלית הם נתנו להעמיד האומות בעולם בכדי שיוכלו הם לקום בעוה"ז לעבודת הבב"ה כי לולא העלי' לא מתקיים אתכלי' והבן. ולזה אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך שהם העיקר (ורק) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל שהועמדו ללמד את בניו התורה והמצוה (אין זה מפני שישראל העיקר והם הטפל (כ"א כ"ז נעשה ע"ש)

ישימי קטירה באפך וכליל על מזבחך שהיא עבודת שמי י"ת אשר נברא בהע"ז רק לעבודתו ולא יתקיים זולתם והבן.

מימרא תעז.

בס' וישלח וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך, ויאמר למה זה תשאל לשמי וגו' רש"י בשם ב"ר אין לנו שם קבוע משתנים שמותינו לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים ע"ש והנה גם במנוח מצינו שא"ל המלאך בשאלו על שמי השיב ג"כ למה זה תשאל לשמי והוא פלאי ששמותם משתנות עפ"י שליחותם והנה מנוח ע"ה הי' אז"ל שהלך אחר אשתו ולכך לא ידע מזה ושאל על שמו אבל על אבינו הזקן קשיא הכי לא ידע זאת שהמלאכים נקראו על שם שליחותם ולאיזה צורך שאל לו על שמו. אמנם כבר כתבתי (מימרא רפ"ה) על מה ולמה נשתלח מלאך אכזרי לאבינו לפגוע בו בלילה ולאבק עמו ושם נאמר על כי לא טוב עשה אבינו בזה לדרוש בשלום אחיו ולבקש אהבתו קראו עליו מקרא אוחז באזני כלב וגו' ובזה נתן לבונה באפו של שרו של עשו לאבק עמו וע"ש שכתבתי שזה הטעם שלא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה שלא ישכחו עיד עצמם בזה לבקש אהבת עשו כי ריחוקו היא קירובו וקירובו היא ריחוקו ע"ש, ולזה שאלת אבינו על שם המלאך לא היה כשאלת מנוח כי אם הוא שאל כחכם וידע ששמות המלאכים לפי שליחותם ולכן שאל מה שמך בכדי שאדע לסיבת מה שנשתלחת לפגוע בי ומה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי וע"ז ענהו המלאך שעמד בחריקאת עשו וא"ל למה תשאל לשמי" זהו שמי ע"שכ נשלחתי על אשר שאלת בשלומו והבן.

מימרא תעח.

(משלי כ"ה כ"ז) אכול דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם כבוד: הפסוק הזה היא קשה ההבנה מאד ובפרט מה שאמר חקר כבודם בלה"ר אין לו הבנה כלל עיי' רש"י ומפרשים שם, וכלם נלחצו ונדחקו לפרשו וביותר במה שאמר דבש הרבות ולא אמר דבש הרבה כפי פי' רש"י שם לאכל דבש יותר מדאי אשר מזה נראה לי כי מלת הרבות בא על רבוי המינים מאיתו דבר ויש במיני מתיקה המכונים בשם דבש מינים הרבה וכבר אמר על מין אחד שלא להרבות בו באומרו דבש מצאת אכול דיך פן תאכל יתר פן תשבעו והקאתו וכאן ידבר על מינים שונים מהדבש, והיא כנוי להחכמות שונות אשר ראוי שלא יהי' אדם ריק מאחד מהם שלא ידע מהות יתוכן ענין החכמות ההם אבל להיות ממילא מכולם להבינם עד תכליתם לא טוב כאשר כתבתי (במימרא שסב) על פסוק ולא קם נביא עוד כמשה וגו' בשני מדרגות בחכמי ישראל ולומדי תוה"ק אשר יש מהם אשר יודעי' לטהר שרץ בק"ן טעמים כרע"ק וחביריו ויש מהם אנשי מעשה אשר נאמר עליהם יתגזור אומר ויקם לך כחוני מעגל וחביריו, וכן הוא בנגלד ונסתר

שׁל תורתנו הק' אף שׁגם עוסקי בנגלה יודעי' גם במסתרים והנסתרים יודעי' גם בנגלה אבל לא ראי זה כראי זה, והמלצתי שׁם בעד רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שׁמה"ש עכבוהו ועצרוהו מהנסתרית שׁבתורתנו חכמת הקבלה בכדי שׁיצא ביד חזקה על הנגלה לברר וללבן הלכית גדולות ובהיפך רשׁב"י הראה ידו החזקה בנסתרות, וכן תהי' מדת הכמים שׁכל חכמה ומדע לא תהי' זרה לו אבל לא צריך להגיע עד תכליתה כי אז אף אחת מהנה לא תושׁלם בידו וזהו שׁאמר אכול דבשׁ הרבות לא טוב, וחקר כבודם היינו שׁיחקור אחר כבודם לידע מהותם היא כבוד לו והבן וע"ז שׁייך הפסוק אחרי' שׁאמר עיר פרוצה אין חומה אישׁ אשׁר אין מעצור לרוחו והבן.

בס' תרומה תרמ"ז לפ"ק.

מימרא תעט.

ועשׂית כפרת זהב טהור וגו' ועשׂה כרוב אחד וגו' מן הכפורת תעשׂה את הכרובים וגו' הנה כבר הארכתי בענין הארון והכפורת בדרושׁ נ"ח ולעיל במימרא תע"ב דבר נפלא על פסוק הסתום והתים וישׁכן מקדם לג"ע את הכרובים ע"ש ובעת נראה יותר לפרשׁ כי כבר ביארתי שׁכל עשׂיית המשׁכן הי' רק להשׁכין שׁמו ית' בתוכו והיא התורה הקדושׁה אשׁר הוא ית' ואורייתי' חד הוא וכמו שׁאין לנו השׂגה אמיתית בבורא ב"ש ולא נמשׁילהו בכל דמיונית ורק ע"י מעשׂיו ובריתי' נדע ונכיר מציאותו כן תורתו הקדושׁה לא נשׂיגה כי אם ע"י פעולותי' ומצותיה אשׁר נצטינו בה אבל מהותה ועצמיתה נעלמה מאתנו כמו הבורא ית"ש כי אם נשׂיגה על אמיתתה ומהותה נשׂיג גם הבב"ה כי הוא ואורייתי' חד הוא ועל כן צוה הוא ית' לתת הארון לפני ולפנים ובתוכה נטמנו לוחות הברית והעדית אשׁר תעיד כי הוא ית"ש בקרבנו וציה לעשׂות כפירת לתת עליה והיא מרמזת על התורה והמציה הנגלית לנו והיא התורה שׁבע"פ הנאצלת מתורה שׁבכתב באין ידיעה אמיתית איך יצאו כל הדברים האלה מדברים שׁבכתב, ואם הי' יחי' אדם אלף שׁנה וכל ימי' יחקור ויחכים בתורה שׁבכתב לא ישׂיג אחד מאלף הנאמר ממנה בתורה שׁבע"פ ובלמדנו התורה שׁבע"פ לא נשׂיג בהשׂגה שׁלמה מאין יצאו כל הדברים הנאמרים בו בתורתנו הקדושׁה והיא כמו שׁלא נוכל השׂג ממעשׂי ה' אשׁר עשׂה מהותו וכבודו. על כן אחת מהדברים שׁהתורה נקנית בהם היא באמונת הכמים כי אם לא נאמין להם אין בידינו מאומה, וידיעה ברורה שׁנדע בבירר מאין יצאו כל הדברים האלה אין לנו כי לא נוכל להשׂיגם בידיעה, ולדעתי רמז לנו זה הוא ית באמרו למשׁה במתן תורה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' וגם בך יאמינו לעולם. רמז לו מה שׁאמר לו בתחילת נבואתו כאשׁר כתבתי (דרושׁ יו"ד) במה שׁאמר לו מה זה בידך שׁהראה לו שׁאין דבר ברור בעולם לומר עליו כי היא זה, וכן אין ידיעה ברורה בתורתנו הקדושׁה והיא תקים רק על האמונה אבל להראות במופת הותך אמיתתה ואמיתת הרעי' מהימנא היא מן הנמנע כמשׁ"כ על מאמרו ית למשׁה באמרו כי לא יראני אדם וחי היינו שׁכל היותו היא על שׁאיננו רואה איתי ובאמינתי יחי' ע"ש וזהו שׁאמר הנה אנכי

בא אליך בעב הענן נראה ואיני נראה וא"ל בעבור ישמע העם בדברי עמך היינו ישמעו (אבל לא יראו) וגם בך יאמינו לעולם היינו שלעולם לא יחזיקו אותך ותורתך כי אם באמונה ולא בראי' וידיעה ברורה כי רק באמונתם יחי' והבן את זה כי נכון וברור הוא.

ועל שהתורה בע"פ כמעט לא ניכרת איך נוציאנה מהכתוב לכן פרט מעשה הכפרת בפ"ע ואחר שגמר מעשה הארון מכל וכל עד שפרט בה גם עשיית הטבעות ועשיית הבדים ופרט גם הבאת הבדים בטבעות, ואם הכפורת נעשית רק למכסה על הארון הי' מן הראוי לצוות תחילה על עשיתה כי בזה נגמרה מלאכת הארון ואח"כ יצוה על הדברים שחוצה לה יציקת הטבעות ועשיית הבדים והבאתם בטבעות מכל זה נראה שרצה להבדיל בין קודש לקודש כאלו הוא דבר בפ"ע וכן הוא בתוה"ק שלא נוכל ללמדה מהתורה הקדושה הרמזת על יחודו י"ת שלא נוכל להשיגה כמו שלא נוכל להשיג מהות השמש בהסתכלנו בה ובאורה ונהפוך היא שאורה הגדול מכהה עיני אדם שלא יראה אח"כ מאומה כן הוא ממש בתורתנו הקדושה מי שרוצה ללמדה מן המקרא הכתוב לא בלבד שלא ישיג ממנה מהות תורתנו הק' לשמור ולעשות מה שכתוב בה כי אם אף גם זאת יכהה עיניו מראות האמת (עיי' מש"כ דרוש קנ"ו) על מאמר הזוהר ארבעין שנין נהיר להון שמשא לישראל וכו' ותוכן הדבר שפני משה הי' כפני השמש אשר לא נוכל להסתכל באורה הרב ובשקיעתה נראה רוב גודלה ומהרתה כאשר נראה הכבבים ומזלות אשר כלם יאירו באור גדול ונחמד אשר יקבלו מאור השמש וכן הי' במרע"ה לא נראה גדולתו ותוקפו ורב אורו כ"א אחר מותו אשר האיר כהעו"כ מאורו הגדול וזה נרמז לו במה שהכתירו הבורא ב"ה במה שלא נראה ונשמע מיום היות אדם על אדמה שפני' האיר כשמש בצהרים. ונחזור לענינו שהכפרת רמז על זה ולא נעשית מיוחד לכסוי על הארון כי אם שניתן עלי' כדבר אחר הניתן לכסות על דבר שנרצה לכסותו, ולכן גם הכרובים לא נעשו מקשה מן הארון כי אם משני קצות הכפורת כי לא נתנו לכסות ולפרוש כנפיהם על הארון כ"א סוככים בכנפיהם על הכפורת להורות שהדיבור היוצא מהם הוא רק מן הכפורת ולא מן הארון וזה על הנרמז שהתורה נדרשת רק מהכפורת והיא התורה שבע"פ הנמסר ולא מן הכתב ורמז לן עוד באמרו ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה להורות לנו שהכפורת עוד למעלה מן הארון והוא לרמז על מה שאמרו ז"ל ע"פ טובים דודיך מיין אהובים דברי רבנן יותר מיינה של תורה, וכאמרם אידי דאתי' מדרשא חביבי לי' והבן את כל זה. (עיי' בדרוש נ"א) דבר נפלא במה שמרומז במצות ציצית והיא צווי הכוללת לכל תורתנו איך ננהג בה בלמדנו ממנה את אשר נעשה לקיים מצותי' ושם ציצית רומז על ההסתכלות והתבוננת בה עד היכן כחנו מגעת והתכלת מרמז שלא לחקור על יסודותי' אשר נעלמה מאתנו ולא נודעו לנו ולא נחקיר עלי' מדוע נצטוינו בזה ובזה ומה טעם יש בה כמו שלא נוכל לחקור בטבע הבריאה למה עשיה ד' ככה על אופן זה ולא על אופן אחר, ולזה באמת לא מצינו בחכמי המשנה והתלמוד אשר נמסר להם מסורת תוה"ק

וכתבום לנו ולא נמצא בהם שדברו מאומה בטעמי חמצות על מה ולמה צוה ה׳ ככה וככה, כי אם בדברים פרטי׳ וידועים לשכל אנושי כאמרם ר״ש דרש טעמא דקרא אבל לא נהתו להכי ליתן טעם למצות ה׳, והוא כמו שכתבתי שאין לנו לחקור ולעיי׳ ולהגות בה יום ולילה כי אם במה שניתן בתוכה ולא לידע ולהודע למה ניתן בתוכה וזהו הנרמז בכפרת אשר על הארון שהכרובי׳ נעשו לפרוש כפיהם ולסוכך על הכפורת ולא במה שניתן בתוכו והבן כ״ז.

והכלל היוצא שלא נשמע לאלה החכמים המדברים לנו מתוך ארון העדות בעצמה כי אם לאותן החכמים המדברים לנו מעל הכפורת אשר על ארון העדות ופניהם איש על אחיו לחדד בהלכה ופניהם אל הכפורת להבין במה שנמסר לנו והיינו התורה שבע״פ ולא מה שחוקרים מעצמם בארון העדות ולזה מסיים ואמר מן הכפרת תעשה את הכרובים שהיו אלו הת״ח נעשים ונגמרים מן הכפורת (מן התורה שבע״פ) ולא מן הארון עצמו, אשר היא עלומה בלי המסורה כמובן (עיי׳ עוד מימ׳ תפ״ב).

בפ׳ פרה תרמ״ז לפ״ק.

מימרא תפ.

זאת חקת התורה וגו׳ כבר כתבתי (דרוש נ״ד ודרוש פ׳) במה שנרמז בטהרת הפרה מטומאת המת ע״ש היטב וכעת נראה במה שאז״ל במס׳ מגילה בשלישית פרה וברביעי׳ החדש הזה לכם ובדין הוא שתקדם חודש לפרה שבראשון הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה ולמה חקדמוה מפני שהיא טהרתן של ישראל ע״כ ע״ש והנה טהרה זו לא נאמרה אלא לטמאי מתים שהם מעוטי׳ דמעיטי׳ אשר יזדמנו אז לעשות הפסח משא״כ בענין החדש הזה לכם שהוא כולל כל ישראל ובכל שעה ולו משפט הקדימה ובזמננו זה אין מבוא לטומאה וטהרה כלל כנודע. אכן לפי מה שכתבתי שם הנרמז במצוה זו הוא טהרת הנפש מטומאת הצרעת הנדבק בגוף האדם לילך אחר יצרו הרע ולעשות כל שיעלה על רוחו ולהשיב מחשבות לנסוג אחור מהדרך הטובה אשר נצטוה עליה בתוה״ק והיא היא הטומאה הגמורה אשר מטמאית את האדם יותר מטומאת המת וכאשר הארכתי שכל טומאת המת לא באת כי אם על ידי טומאת הנפש אשר נטמאת בעון הראשון אשר פרין האדם את גדרו לאכול מעץ הדעת וזהו הזוהמא שאחז״ל שהטיל הנחש כשבא אל חוה ועי״ז הביאה המיתה לעולם ולכן המת מטמא טומאת הגוף להזכירו כי החטא מטמא את הנפש מלהדבק לשרשה אשר היחצבה ממנו והפרה אשר נעלם ממנו כל מעשיה ותהלוכיה ופעלותיה ועקבותי׳ לא נודעו ולא נמצא מקום בידיעותינו להשוות כל הנאמר ונשנה בה, והוא מטהרת הטומאה כי בה נדע אשר לא כמחשבותינו מחשבותי׳ ב״ה ולא דרכינו דרכי׳ ואם נטהר מאפרה נטהר את נפשנו ללכת בדרכי אלהינו ע״ש ועי״ז אמר ר״י לתלמידיו חייכם לא המת מטמא ולא הפרה מטהרת כי אם חוקה חקתי וגזירה גזרתי אין לך רשות להרהר אחרי׳ והיינו שהוא י״ת רצה להירות אותנו שלא

נחקור בישכלנו ולא נחקיר במופלא ממנו וכמו שלא נוכל לחקור בטבעיים על מה עשה ד' ככה והאריך להפיל האף הג־ול הזה והגביה גב הגמל בחטוטרא וברא שרץ באלף רגלים ועשה את האדם בשני אזנים ושתי עינים וכדומה בכל היצירה כלה כן לא נתן לנו לחקור למה ולמה ציה אלקינו אותנו את כל אלה המצות, ואלה אשר יעפילו לעלות בהר ה' בישכלם העכור וליתן דופי בתורת ה' התמימה אלה הם הטמאים בנפשותם ונקראים מתים גם בהחיותם, אשר מטמאים כל הנוגע בהם וכמו שלא נראה ולא נרגיש טומאת המת אשר הנוגע בו יטמא כן לא נראה ונרגיש טומאת הנפש אשר יטמאו בארס שבפיהם כמו הנחש הקדמוני והמדרגות בטומאת הנפש הם ממש כמדרגית טומאת המת אשר המת בעצמו הוא אבי אבות הטומאה והנוגע בו הוא אב הטומאה והוא עושה ראשון לטומאה וכן היא בטומאת הנפש אשר המכחיש והכופר הוא אבי אבות הטומאה אשר אין לו טהרה כלל כמאמר החכם מכל אדם אשר אמר כל באי' לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים וחז"ל אמרו דפריש ממינא מיית אכן האב הטומאה הנטמא במת הזה יש לו טהרה באפר הפרה כאמרנו אם יטהר עצמו בחקת התורה והיא מקוה טהרה לישראל עיי' מש"כ בפסוק והי' אם נישך הנחש את איש (מימרא רע"ג) ועיי' מש"כ (בדרוש ע"ט ק"ה וק"ו) בענין חג המצות והחודש האביב לישראל כי הוא החג אשר נרמז במצותי' הפתח והמבוא לכל המצות אשר רצה הוא ית' לצות את ישראל אחר צאתם ממצרים ולכן המצוה הראשונה היתה לישראל החדש הזה לכם שהוא החודש האביב לאומה הישראלי כי יסודי האמונה והמצות תלוים בזה החדש ולזה הוא ראוי' שתקדם החודש לפרה, אכן כל הנאמר ונשנה בחג המצות לרמז על כל המצות היא רק לאותן אשר לא נמשכו ונשענו על דעותיהם הכל אבל אותם התרים אחר מחשבותיהם לא יפעל חג המצות והקרבת הפסח ומצותיהם הרבות כל אלה לא יפעלו מאומה אם לא יעזוב הרשע את דרכו ואיש און מחשבותי' וידע כי לא מחשבותנו כמחשבות הבורא ית' ולזה הקדימו פרה לחדש כי היא טהרתן של ישראל לטהר נפישותם מטומאת זוהמת הנחש אשר הושך ואז יקרב לעשות הפסח ובלא זה הוא מְטַמֵא מתים אשר הודח לפסח שני ונעקר מחודש הראשון והמץ ומצה עמו בבית כי לא ביער כל מחמצת בביתו כמובן הקצרתי ועוח"למ אי"ה.

מימרא תפא.

במעשה העגל ויאמר להם אהרן פרקו נזמי נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי וגו' רמז להם באשר ידע את הנולד אף אם מחשבתם לטובה שלא רצו לעשות אלא תמורת משה מנהיגם ידע אהרן אשר יצא מזה שיעשוהו לבסוף לאלהים רמז להם במה שאחז"ל בתלמוד (סנהדרין ק"ע"א) "גמלא אזל למבעי קרנא אודני דהו"ל גזיזא מיני" והוא משל נאה על אדם שמבקש דבר שאינו ראוי' לו, ועי"ז ידעו הכל כי אטומים אזני' משמוע כי אם הי' לו אזנים לשמוע כבר שמע בין הבריות מה שראוי' לו ומה שלא ראוי' לו ומרגלא אמרו על אדם שאינו מכיר את מדרגתו ומבקש יותר ממה שראוי'

לו אומרים לו שלח אודניך בין הבריות ואצית מה אינון אמרין ולכן הגמל הזה אם השתמש באזני׳ כבר הי׳ שומע שאין ראוי׳ לגמל להיות לו קרנים על כן אודני דהו״ל לי׳ גם אלה גוזזי׳ מיני׳, וכן אמרו בע״ע שקנה אדון לעצמו ואינו רוצה לצאת ממנו אמרה תורה שירצע את אזנו על שלא שמע בהר סיני כי לי ב״י עבדים, ולזה האוזן היא מן החושים היותר מועילי׳ לגוף כמשאז״ל במדרש האוזן הוא כקינקל לגוף, ולהיותו אבר חשיב באדם מכבדי׳ אותו בעדי זהב בנזמים מוזהבי׳ אמנם אלו אשר לא ישתמשו באזנם לא נאוה לכסיל כבוד ולמה נכבדה יותר משאר אברים ע״כ רמז להם שיפרקו הנזמים אשר באזניהם אולי יבינו עי״ז אשר שאלתם שלא כהוגן במה שלא שמעו במה שנאמר להם בהר סיני לא תעשה לך פסל ומסכה כמובן. והמקשה עוד בענין שהוא אמר להם פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם, ופירשו כי על שידע אהרן שנשיהם לא יתרצו בזה ועי״ז יתבטל הדבר ובאמת נאמר אח״כ ויתפרקו העם נזמי הזהב אשר באזניהם כי לא רצו הנשים ליתן נזמיהם לעשות עגל מסכה, ולכן זכו הנשי׳ שניתן להם ראשי חדשים לקצת יו״ט, ואפשר דגם בזה רצה לרמז להם שלא יטב הדבר בעיני נשיהם כי אז״ל מפני מה האוזן כלו קשה והאלי׳ רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו ראוי׳ לשמוע יתן האלי׳ לאזנו לאטום אזני׳ משמוע, אכן אם מלובש האוזן בנזמים לא יוכל לתחוב האלי׳ באוזן ורמז להן שאם ישמעו נשיהם אשר עשו בעליהם והיא שמועה לא טובה לא יוכלו לאטום אזניהם ע״כ יפרקו תחילה נזמיהם מאזניהם: ובכל אלה אטום אזנם משמוע אלי׳ ועשו אשר יזמו.

לסיום התורה בש״ת שנת ת׳ר׳ח׳ם לפ״ק.

מימרא תפב.

במה שאחז״ל כמה טפשאי הני אינשי דקיימי קמי ס״ת ולא קיימי קמי גברא רבה דאילו באוריתא כתיב במספר ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא וכבר כתבתי על ענין הזה דלפי התורה שבכתב לא יתקיים עלמא כי היא מדה״ד כולה כנאמר בשבת מחללי׳ מות יומת ובמשכן ומקדש והזר הקרב יומת ובישור המיעד הנוגח וגם בעלי׳ יומת ועין תחת עין וכן הרבה מצות לולא המסורה הנמסר לנו בע״פ לא נוכל לקום בתוה״ק, לכן התורה שבע״פ והיא המסורה הנמסרת למ״ר בפי׳ התורה היא עיקרת הבית באמונתנו הארכתי בזה לעיל (במימרא תעט) בענין הכפורת הניתן על הארון והכרובי׳ המקושי׳ ממנו בשני קצות׳ שהם מרמזים על הת״ח אשר רק אל הכפורת יהי׳ פניהם לישא וליתן בו ולא למה שבתוכו והיא התורה שבכתב הנפלאת ממנו ולא בלבד שלא תאיר עינינו להשיג מה שבתוכו כ״א אף גם זאת שתכהה עינינו מראות כמו אם נסתכל הזוהר השמש להשיג מהותה ואורה כן היא בתוה״ק וע״כ הזהירו חכמינו ואמרו מנעו בניכם מן הגיון והיא שלא נהגה בתורתנו בידיעתנו והכמתנו כ״א באמינתו אמינת הכמים כאשר קבלו הם מסורת התורה והמצוה כמובן.

ומזה נ״ל מה שאמרו אביי ורבא כד הוינו בר ארביסר שנין לא הוי׳

ידענו שאין המקרא יוצא מידי פשוטו והוא פלא האם דימו שרק הדרש אמת ולא הפשוט אמנם נהפוך הוא שהם סברי תחלה שהמקרא יוכל להתפרש בשני אופנים היינו עפ״י פשוטו וגם הדרש אמת עד שגדלו בתורה אז ראו שעל פי הפשוט אין מקרא אחד יתפרש כל צרכו ואינו מוצא להבינו ע״י פשוטו באופן שהמקרא בעצמו יוכיח על הדרש שבתוכו וכמו שאז״ל על דברים הרבה אין המקרא אומר אלא דרשיני והם ראו כזה על כל המקראות שאין מהם יוצא מן הכלל להתפרש עפ״י פשוטו לבדו והבן.

ובזה לא נתן לנו רשות להגות בתוה״ק כי אם בהקדם לנו אמונת חכמים אשר נאמין לדבריהם כאשר קבלוה הם עפ״י המסורה וז״ז לא ד׳ שלא תועיל לנו עסקנו בו כי אם עוד תזיק אותנו לתור בה אחר דעותנו דעת אדם קרוץ מחומר, ולזה אחז״ל נכרי העוסק בתורה חייב מיתה כי הוא לא יאמין בדברי המסורה ויתחייב מיתה על ידה כמו שפירשתי אמרם נכרי ששבת חייב מיתה כי אם לא יעסוק במלאכה וישב בטל יביאנו מעשיו לידי חיוב מיתה ועל כן אמרו ג״כ שאסור ללמד לגוי תורה על שנאמר מגיד דבריו ליעקב וגו׳ והיא נאמר על התורה שבע״פ אשר הגוי אינו מאמין וא״כ עסק התורה רק לרעתו, וגם יתפרש בזה מאמרם ע״פ וזאת התורה אשר שם משה וגו׳ זכה נעשה לו סם החיים וכו׳ כי אם לא יזכה בה והוא האות שאינו מאמין במסורה היא לו למות ולא לחיים ח״ו והנה רש״י ז״ל פי׳ לכל היד החזקה היינו שבירת הלוחות וכבר כתבתי ענין שבירת הלוחות (מימרא שלד) שרומז על הפלפול התורה שמשבר ונותץ מה שנלמד ממנו לפי פשוטו וזה הי׳ עסקות הארבעים יום וארבעים הלילה שהתפלל משה להסיר מהם חטא הגדול והיא היד החזקה אשר הראה לעיני כל ישראל וע״ז אמר כאשר נגיע לזה להאמין בכל האותות ומופתים אשר עשה משה וגם ליד החזקה אשר הראה לעיני כל ישראל אז נלך לבטח דרכנו להתחיל בתורתנו במעשי בראשית אשר אין מבוא בו לשכל אנושי ובלצ״ג ב״ב אמן (עיי׳ דרוש רי״ח).

מימרא תפג.

אלה תולדות נח נח וגו׳ ואית׳ במדרש רבה לא הי׳ צריך לומר אלא אלה תולדות נח שם וגו׳ אלא נוחה לו נוחה לעולם, נוחה לאבות נוחה לבנים, נוחה לעליונים נוחה לתחתונים, נוחה לעו״הז נוחה לעו״הב ע״כ, הנה זה כבר כתבתי (דרוש לד) שהי׳ נח צדיק אצל דורו על כי עם אלקים התהלך והי׳ נוח לכל אדם כי לא התחר במרעים ולא קנא בעושי עולה ונהפוך הוא בבא על אחד מהם צרה וצוקה דבר הוא על לבו לנחמו מעצבו ובזה הי׳ נוח לכל ואפשר דלזה כיון אבי׳ בקראו נח באומרו זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו ולכך קראו בשם נוח כי הי׳ נח לכל, ומ״מ נחשב זאת לפחיתתו כי לא הוכיח לדורו וזהו בכלל אומר לרשע צדיק אתה, וכן כל אלה אשר ינהגו בדרך היה להחניף לרשעים במעשיהם הרעים מבלי הוכיחם על רוע מעלליהם לכלם בשם הזה נקראו בני נח, ובזה אפשר לכוין המליצה שבמדרש הבאתי (במימרא קעב) שכתב וז״ל בן נח הי׳ אברהם כשמת נח ע״ש במה

שכ׳ שם ולזה ניחא כי בעוד שהי׳ נח קיים לא ה״ אברהם ניה במעשי׳ בהוכיחו את בני דורו על מעשיהם כי אמרו הלא יש נח הצדיק תמים בינינו והיא לא ירשיע אותנו בדברי׳ כנהוג זה בימינו בהעומדים על הפקידים אשר הכל ישר בעיניהם וכאשר יעמוד אחד להוכיח את דורו על מעשיהם אשר לא טובים יאמרו כי לא איש שלום הוא כי איש מדון מחרחר ריב עושה דם רע ולא כן העומד על הפקודים היא איש שלום ונוח לכל אדם, אמנם כשמת נח אז אור צדיקים כאור נוגה מאז והלאה הי׳ אברהם ניח לבריות יותר מנח בימי׳ כי ראו אשר יתן עיניו עליהם לטובה ורבים השיב מעון וכאשר פירשתי על מאמרם בדורותי׳ הי׳ צדיק ואילו הי׳ בדורו של אברהם לא הי׳ נחשב לכלום (עיין דרוש ל״ד) וזהו מליצה נשגבה במדרש בן נח הי׳ אברהם כשמת נח משם והלאה התחיל להיות בן נח והבן והנה כבר אמר החכם מכל אדם „חושך שבטו שונא בנו אוהבו שחרו מוסר״ (משלי י״ג כ״ד) ואף שהבן אשר אביו חושך שבטו ממנו יתענג על רוב שלום לעשות כל הטוב בעיניו אבל אחר שיגדול והוא פרא אדם לא למד ולא ידע נוהם באחריתו כי עתה יודע מה עלתה בידו על אשר עשה כל אשר יזם מבלי מוחה בידו, וכן הי׳ בדורו של מבול הי׳ אוהבים את נח וחשבוהו לצדיק על שלא הוכיחם ואח״כ ראו מה עלתה וכמש״כ על מה שאמרו בהנאמר מן הבהמה הטהורה וגו׳ מכאן שלמד נח תורה אשר עד עתה לא נודע בזה ע״ש ולזה אמר אלה תולדות נח אלו הן היינו המבול תולדות של הנח לבריות לבלתי הוכיחם על מעשיהם והבן.

מימרא תפד.

המאמר במס׳ שבת נכרי אחד בא אל שמאי וא״ל למדני כהתו״כ בעוד שאני עומד על רגל אחד דחפו באמת הבנין שבידו בא לו אצל הלל א״ל מה דסני עלך לחברך לא תעביד ואידך פירושא זיל גמור ע״כ וכבר כתבתי ע״ז (מימרא פז ועוד במימרא שסא) אעתיק כאן מתורת ימי עלומי מימי ינקותא וז״ל שם בס׳ וישלח ע״פ ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כ״א ישראל וגו׳ כי שרית וגו׳ ולקמן כשברכו הקב״ה א״ל שמך יעקב ולא יקרא עוד שמך יעקב כ״א ישראל יהי׳ שמך, ומה שאמר שמך יעקב הוא שפת יתר (עיי׳ מש״כ ע״ז בספרי ת״י בראשית נ״ח) ועוד דיקדוקים ומה שנראה לפענ״ד נכון מאד והוא דלעיל בפ׳ תולדות נאמר ואח״כ יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו דשני ילדים כמותן אשר מלכי עמים וגויי הארצות יצאו מהם נוכל לעיי׳ ולהשקיף על כל הדברי׳ הנעשים בהם מיום צאתם מבטן אמם עד שוכבם לאדמתם ולזה נראה כי דבר גדול נרמז לנו בלידתם דהיינו כשזה קם זה נופל דבשני בני אדם האדוקים יחד אשר לא יתפרדו באיפן זה שהאחד נקשר ידו בעקב חבירו הנה אם האוחז עומד קוממיות בהכרח שימשוך אלי׳ רגל השני עד שעומד רק על רגל אחד ויפול אחור ואם חזק הוא ממנו ובכחו ידחוף רגלו על הארץ ויעמוד על שני רגלים יכריח את השני לעמוד כפוף ושחוח עד שמגיע בידו האוחזת לארץ ואם האחד יגבר בכחו יוכל להפיל הנאחז אימת דבעי או עכ״פ להעמידו על רגל אחד וזהי

כשזה קם זה נופל, ועשו נתן ביד יעקב בזה כמובן והנה האיש האבק עמו הי׳ שרו של עשו כנודע והוא בא בערמה עלי׳ ליטול ממשלתו ממנו אשר מושל על עבדו עשו והביא עלי׳ קללה ולא ברכה ואמר לא יאמר עוד שמך יעקב ע״ש אחיזת העקב כי כבר ישרית ותוכל, ולזה א״ל ית׳ שהוא היודע שעדין לא יוכל יעקב לעשו ועוד צריך אחיזת העקב להפילו לארץ לכן א״ל שמך עוד יעקב כמובן . . ועפי״ז נוכל ליישב מאמר תמוה בתלמיד בהאי נכרי שבא לשמאי לאמר לומדני כה״תכ בעוד שאני עומד על רגל אחד וכו׳ דלפי המשל יש ג׳ מדרגות בין יעקב לעשו והיינו אם ישראל הם עַם ה׳ אשר נאמר עליהם ישראל אשר בך אתפאר אז הם עומדים קוממיות ועשו מוטה לגמרי לארץ ואז לא די שיש כח בידם להעמיד עשו רק על רגל א׳ כי אם אף גם זאת שבכחם הגדול אשר יעלו מעלה יפילו אותו לגמרי וזה נתקיים בימי דוד ושלמה שהי׳ אז אדום כעפר לדוש תחת רגליהם ואם ישראל בדרך הממוצע אז נמשלו להאוחז שיש לו כח להגביה רגל חבירו אבל אינו יכול להפילו לארץ ואז יקום עשו בבחינת עומד על רגל אחד וכל דאלים גבר אם האוחז יחזיק ממנו יכול להפילו ואם הנאחז יגבור ויעמיד עצמו על שני רגלי׳ יטה את האוחז לארץ או יפילו לגמרי ובימי הלל ושמאי קרוב להרבן הבית כמאה שנים ועוד יותר וכבר פשטה מלכות רומי על ישראל והי׳ במדרגה עליונה והי׳ בבחינת עומד חזק על רגל אחד הי׳ באפשר שיד ישראל ינצח וירימו את קרנם להפיל את אדום לכלה כמו בשני דוד ושלמה או יתגבר אדום ויפיל אותם וגר הזה יתכן שהי׳ מבני רומי אשר באו אז לארץ לדעתו עוד לא יאריך הזמן ותגבר יד הרומיים על ישראל לכן אמר כמהתל שילמדנו כה״ת בעוד שהוא עומד על רגל אחד שלא יאריך הזמן שתפול בתולת ישראל והיינו שאין פנאי עוד לכך כי במהרה יעמוד על שני רגלים, אכן שמאי ידע שלא קרב עדין זה הזמן וזהו שדחפו באמת הבנין שבידו והיינו לפי שיש בידו האמה שמודדין בו זמן הבנין ולא קרוב הוא עדין לבא ולזה דחפו, וכשבא אצל הלל להקניטו בזה השיב לו בחכמה ואמר לו מה דסני לך וכו׳ והיינו כמו שאינך רוצה שאנחנו נקום עליכם להפיל אתכם כן לא תשיש ותגיל להפיל אותנו עכ״ל שם העתקתי׳ כי גירסא דינקותה הוא.

ומה שנראה לי עתה בדבר הקשה הזה אשר הניה ליסוד כה״ת הפסוק אהבת לרעיך הוא פשוט ביותר מכל הנאמר עלי׳ כי כבר אמרו על שלשה דברי׳ העולם עומד עה״ת וע״הע ועגמ״ח והנה התורה ועבודה לישראל לבד נאמרה ואין לאוה״ע שייכות בהם כלל ולא נשאר אצלם כ״א רגל האחד של גמ״ח וזה אשר רצה להתגייר הי׳ רוצה ללמוד תחילה תורת רגל האחד אשר נשתוה לנו ולכן אמר למדני כה״ת בעוד שאני עומד על רגל אחד והיא גמ״ח שאדע מה שנכלל הכל בזה שאני עומד בה עכשי׳ ע״כ אמר לו הלל שהכלל בכלו היא זה, ועל התורה ועבודה לא שאל כלל.

מימרא תפה.

אלה תולדות יצחק בן אברהם וגו׳ כבר כתבתי ע״ז (מימרא רפ״ג) על המדרש תנחומא שכ׳ אלה תולדת וגו׳ אברהם נתגדל ביצחק ויצחק נתגדל באברהם ע״ש וכעת נראה במה שכתב המ״ר כאן אלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם נקרא אברהם, יצחק נקרא אברהם דכתיב ואלה תולדת יצחק בן א יעקב נקרא שמו ישראל וכו׳ יצחק נקרא שמו ישראל שנאמ׳ אלה שמות ב״י וגו׳ את יעקב אברהם נקרא ישראל אמר רבי נתן מילתא עמיקתא היא ומושב בני ישראל אשר ישבו בא״מ ובארץ כנען ובארץ גושן שלשים שנה וארבע מאות שנה עכ״ל נראה לפרש במה שנאמר בפ׳ העקדה ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש וגו׳ והקושי׳ עצום דכפל האמירה ג״פ ויאמר והי׳ די באימרו ויאמר יצחק אל אבי׳ הנה האש והעצים וגו׳ ואית׳ במ״ר ע״פ זה שהשטן בא לו אצל יצחק יא״ל ברא דעלובתא הולך לשחטך א״ל עמ״כ וכו׳ עד כד לא תיעל כולא תיעל פלגא הה״ד ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי למה אבי אבי ב״פ כדי שיתמלא עלי׳ רחמים וכו׳ דקדק ג״כ מלת אבי ומן הקושי ביותר מה שאמר אברהם הנני בני כאילו יצחק קרא לו מרחוק הלא הלכו יחדי ואיך שייך להשיב לו הנני בני אשר מזה נ״ל כי התשובה הזאת על שהרגיש אבינו בזה שיצחק רוצה לעורר רחמי אב על הבן כאמור והנה עיקר העקדה היתה כאשר כתבתי במחברתי מעשה אבות שרצה הוא ית׳ לקדש זרעו של א״א להיותם עולה תמימה קודש לה׳ שיהי׳ כל חייהם רק לשמו ית׳ ע״ש. יבא האדם אל המדרגה הזאת אשר הקדיש כל חיי׳ לכבודו ית׳ ע״ז נאמר האומר לאבי׳ לא ראיתי׳ ואת בני׳ לא ידע, ובעבודת ית׳ אין כאן רחמי אב על בן ולא רחמי הבן על האב וכאשר כתבתי ע״פ וכל אדם לא יהי׳ באוה״מ כאשר יבא אהרן אל הקדש שכל טבעת האדם ישכח עד שלא יהי׳ עוד בבחינת אדם וכן הי׳ באברהם כאשר באת לו הצוי להעלות בני לעולה לא הי׳ עוד רחמי אב על הבן ובאדם כזה אשר עלה עד פה אל אלהים הוא כאילו עשה דוא את עצמו ולא נולד מאב ואם ואפשר דלזה כיון ג״כ הוא ית׳ באמרו לא״א לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך ע״י מש״כ ע״ז עוד הי׳ המכוון בעבדו את שמו ית׳ לא יהי׳ לו ארץ מולדת ולא אב ואם כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה׳ וכל אהבת עולם ורגשי הטבע לא יפרידו אותו מעשות רצון קונו ובזה דבר גדול רמז ולימד אבינו את בנו במעשה הזה אשר רצה להקריבו אל ה׳ בנפשו ומאודו ולכן כאשר הרגיש אשר יצחק בנו בקש לעורר את רחמי׳ רחמי האב על בני האהוב לו מכל באמירה רכה זו אשר אמר לו אבי אף הוא השיב וא״ל הנני בני והיינו אני אני הנני בני כאילו אין לי אב אחר כ״א אני אבי ואני בני בזה הורה שהאדם צריך להוליד את עצמו כאילו אין לו אב אם נוגע לעבודת ה׳ והיא תוכחה מוסתרת לבנו הנחמד ומיד הפך דיבורו ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה ולא אמר עוד מאימה לכמור רחמי׳ עלי׳ ולזה נאמר עלי׳ וילכו שניהם יחדי׳ היינו שגם יצחק הי׳ עתה במדרגת אבי׳ שהוליד את עצמו כאילו אין לי אב ואם בנוגע לעבודת ה׳, וגם אצל נח

יוכל להתפרש כן אלה תולדת נח נח היינ׳ שהוא הוליד א״ע והי׳ במדרגה זו של אברהם ויצחק ורק החילוק שבין אברהם ליצחק שאף שגם יצחק הוליד א״ע לא הי׳ הוא המוליד לבדו כ״א ע״י שגדלו אברהם אבי׳ משא״כ באברהם שלא הי׳ לו ממי ילמוד הוא עשה א״ע וזהו כונת המדרש אברהם נקרא אברהם ויצחק נקרא אברהם שנאמר אלה תולדת יצחק בן אברהם ולא נאמר כאן תולדות יעקב ועשו על שרמז לן ע״ז שיצחק הוליד א״ע כאשר נאמר אצל נח אלה תולדת יצחק יצחק ומזה הוכיח שגם יצחק נקרא אברהם וכאילו נאמר א״ת יצחק יצחק כמובן; ושינה כאן שמו לקרא אותו בשם בן אברהם ולא אמר כמו בנח א״ת יצחק יצחק עז״א אברהם הוליד את יצחק שבכ״ז הי׳ אברהם הגורם שהוליד א״ע והבן.

מימרא תפו.

ויהי מקץ הימים ויבא קין מפרי האדמה וגו׳ והבל הביא גם הוא וגו׳ וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה וגו׳ לא נודע הטעם מדוע שעה הוא ית׳ למנחת הבל ולא למנחת קין (עיי׳ מש״כ בספרי ת״י בראשית ט״ו) שמעשי הבל הי׳ רצוים לפני׳ ית׳ כי הוא רצה להשפיע מטובו לזולתו ולא מצא מקום לזה כי אם באלו הצאן אשר נאבדו בלי רועה אותם כי אדם אין בארץ להטיב עמו והי׳ מעשי׳ רצוים ובכ״ז הביא גם הוא קרבנו לה׳, ומעשי קין לא הי׳ רצוים כי האף שלא הרע אבל גם לא הטיב לזולתו, והראה הוא ית׳ כי לא יחפוץ בעולה וזבח אם לא יטיב ויטהר מעשיו ויטהר נפשו מהלאות מידות הרעות ובאשר לא הטיבו מעשי קין בעיני׳ גם אל מנחתו לא שעה ובאשר הבל ומעשי׳ הי׳ רצוים לפני׳ לכן שעה אלי׳ וגם אל מנחתו לזה אמר וישע ה׳ אל הבל היינו מעשי׳ הטובי׳ וגם אל מנחתו ובהיפך לא שעה אל קין לא לעצמו וגם לא אל קרבנו כמובן.

מימרא תפז.

בשירת הים ימינך ה׳ וגו׳ עד יעבור עמך יי עד יעבור עם זו קנית וגו׳ הנה המפרשים כלם פה אחד ששני העברים האלה הוא עברת נחל ארנון והעברת הירדן והראב״ע פירש על עברם את הר שעיר ימים רבים ע״ש ולכל אלה קשה דאלה העברות לא הי׳ ולא נעשו כ״א ע״י חטאתם אשר נתעכבו במדבר והוצרכו לסבוב ולבוא לנחל ארנון ולעבור את הירדן ולא יתכן להזכיר כאן בשירת הים דברים אשר רק בחטאם יבא להם, ויותר מזה קשה ישנתן קצבה לברכתו שיפול אימה ופחד על האומות רק עד יעבורון את הירדן ומשם ואילך מה תהי׳ עליהם אשר מזה נראה כי בזה גלה לני מה שהוכחתי במימרא קע״ג ויתר מימרות הנרשמים כי אברהם וזרעו רק כגרים בזה העולם כאורח נטה ללון כנאמר כי גרים ותושבים אתם עמדי והם בעוה״ז כעובר אורח אשר יחפוז לדרכו לבא אל מטרתו אשר ישם ביתו וזה נרמז להם מיד בצאתם ממצרים באכילת קרבן הפסח כאשר כתבתי שם ע״פ וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וגו׳ שעל הכלל כלו יצא שכה יהי׳ חיינו על הארץ ולזה נאמר וכל דרי ארעא כלא חשיבין

היינו כל אותן הנקראים דרי ארעא אשר דירתם ומיישבם פה אל הארץ הן
המה אשר כלא חשיבין לא כן אלה אשר רק יעבורון בזה העולם ותכליתם
להיי עד הם נחשבין כי יפה שעה אחת בעוה״ז בתשובה ומע״ט מכל חיי
עוה״ב.

ועיי׳ מש״כ דרוש ל״ח ומימ׳ שי״א במה שאחז״ל ע״פ ויבקעו המים ויבקע
הים לא נאמר כ״א ויבקעו המים מלמד שכל מימות שבעולם נבקעו ואמרתי
לרמז שאז כאשר בקע הוא ית׳ את הים כל מימות שבעולם אשר יעברו בי
בני ישראל נבקעו שיוכלו ישראל לעבור בתוכם ע״ש וזהו ג״כ במחזה אשר
חזה אבינו בברית בין הבתרים ושם נאמר ויהי השמש לבא והנה תנור עשן
ולפיד אש עבר בין הגזרים האלה (עיי׳ מימרא ש״ע) שהבתרים האלה
מרמזים לא״הע אשר בתר אותם אברהם ויתן איש בתרו לקראת רעהו
שיהי׳ האומות נחלקים לבתרים כדי שיוכל ישראל לעבור בתוכם כאשר
חלק יעקב מחנהו לשני מחנות ע״כ ותנור עשן ולפיד אשר עבר בתוכם
מרמז על ישראל אשר עברו בין הגזרים הגזירות אשר גזרו עליהם א״הע
ע״ש כי טוב הוא ועיי׳ לעיל מימרא תס״ד מה שהעתקתי ממחברתי מעשי
אבות. מזה נראה כי ישראל רק כעוברים במים רבים בזה העולם, ולזה
כאשר ראו שכל מימות שבעולם נבקעו להם לעבור בתוכם לזה אמרו
שיפול עליהם אימתה ופחד עד יעבור עם ה׳ והוא כנוי לת״ח שבדור
שנקראים עם ד׳ ועם זו קנית הוא הכנוי׳ ליתר העם שהם רק קנוים לה׳
וא״כ זהו תפלה לדורות עולם שלא ירעו ולא ישחיתו והוא דבר נכון
וברור בעז״ה.

מימרא תפח.

מאמרם ז״ל במס׳ חגיגה י״ח קללות קלל ישעי׳ ולא נתקרר דעתו עד
שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד וכבר כתבתי על מאמר זה (דרוש
נ״ז צ״ה וקכ״ח וקס״ה) וכעת נראה עוד בראה מעשה ונזכר הלכה בהוצאת
את ספרי תפארת ישראל אשר הי׳ כל מגמתי להורות בו בני ישראל יסודי
אמונת תוה״ק ולהסיר התלונות המתלוצצים על פשטי תוה״ק וכאשר כתבתי
בהקדמת הספר שהוא לזקנים ונערים לפתוח פיהם בשערים לבלתי הטה
אחר אלה אחר דעותיהם הבל תרים, כי אף אם רק לנערי וצעירי הצאן
נעשה בכל זאת טמינים וצפונים בו דברים יקרים אשר לא קדמני אדם
בו, ואשר יגורתי בא עלי כאשר התחלתי ליתן פרזונו בישראל ושלחתי
לראשי רבני עמנו להחדשים והישנים לא למען בצע כסף רב שבעתי בוז
אבל לא מהחדשים אשר שפכתי חמתי עליהם במחברתי כי אם מהישנים
אשר קויתי מהם שישמחו לקראתו כמוצא שלל רב כי רבתי בו את ריבם
נגד חקמים על ה׳ יתירתי והם לא כן עשו וריבם כבולם לא השיבוני דבר
ואיזה מקומן של קדשי קדשים שלחוהו לחזרה כאילו נחש נשכים אולי על
אשר לא מצאו בו פלפלא חריפתא בפתחם לקרות והשער סגור לפניהם
וישבח אני את החדשים בזה אשר הרבה מהם נתנו תורתם לי והללוהו
בשערים וברוב עצבוני ויגוני ע״ז אמרתי דזהו קרורי דעתי׳ של הנביא ישעי׳

בראיתי מעמד ומצב האימה אשר תעלילים ימשלו בם נעצב ונכאב בידעי כי לא אלמן ישראל והצרי אין בגלעד ולמה לא יקימו זקני הדור להוכיחם על פניהם אמנם כאשר נאמר לי ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד וכי ידע נכון שאין לאל זקני הדור לעמוד בפרץ ולא עלתה בהם ובזה ראיי' הם בצדקתם וישרתם להגין על דורם אשר ימששו כעור באפלה בזה נתקרר דעתי ולבו הנרעש ונפחד על עם ד' (עיי' דרוש ר"ב) שגם נח איש צדיק תמים בהאי פחדא יתיב ובזה נתקרר גם דעתי בעצביני ויגוני על כל אשר נעשה בישראל ואיכבה אוכל וראיתי בנכרתה הלילה האמינה ועשיתי יותר מאשר ידי נוגעת ובמבוא למחברתי מ"א כתבתי שרציתי ליסע בו מעיר לעיר להשיב ישראל לעבדתו ולהגיד לעמי פשעו וחטאתו ועתה נתקררה דעתי בזה בראיתי שאין לעשות מאומה לזה כי אם בארזים נפלה שלהבת והגדולים בעיניהם ובעיני חצי קהלתם ישימו יד לפה לבלתי גלות מצפיניהם מה יעשו אזובי קיר כמוני ואני את נפשי הצלתי וה' הטוב יכפר.

עוד אמרתי בזה במה שהביא החסיד בעל חובה"ל בענין ההשתוות במה שסיפר באותו החסיד ששכב פעם אחת בירכתי הספינה ובא בן בליעל אחד שההציף את פני' לבזותו להשתין עלי' והוא לא החליף את מתכונתו תכונת רוחו ונפשו הטובה כאילו לא נעשה עמו דבר ואמר כי לא הי' לו יום טוב כזה מעודו בראותו את השקט רוחו והשתוותו והיא המידה המעולה ומשובחת ביתר שאת ועוז בבן האדם אשר בא למדרגה זו, ואני אמרתי בזה דבר נחמד ונעים במאמר ר"ש בפרק"א (מימי שצ"ו) באמרו כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה שכונתו על השקטת ושלות רוחו שלא די במה שכובש את יצרו לעצור בכח גבורתו ולכבוש את כעסו כ"א שגופו ישקיט וינוח בו מבלי לכעים כלל ולעצב רוחו על כל הפוגעים בו ובכבודו והמדה הזאת רפאות לגופו ולכל בשרו מרפא ע"ש. והנה בהנביא כל החזיון הזה אשר חזה על ישראל הי' לו לדאבון נפש ובכל אלה שקטה רוחו ולא עזבוהו רוח קדשו אשר איננה שורה מתוך עצבות כי זה הי' פי שנים ברוחו בהאי גיסא עצב ותוגה ובהאי גיסא תודה וזמרה שמח לבו בה' והיא מדת השתוות ביתר שאת ובכל הי"ח קללות אשר ראה על שונאי ישראל הי' מקום להשקיט עצבונו ואין בזה יתרון להשתוות עד שראה כי עד כל אלה יעבירון אשר ירהבו הנער בזקן ואין מקים נשאר להתנחם ובכ"ז שקטה רוחו ובכל אלה לא נתקו את רוח קדשו ממנו והיא נשאר על מתכונתו בזה נתקירר דעתו הנשארת לו ברורה וצלולה ועיי' מש"כ בזה בענין הדיבור שנאמר לאהרן בשכר שקיבל תנחומין על שני בניו נתקדש בהם משכן כבוד ד' (עיי' מימרא רמ"ז).

וכבר כתבתי (דרוש נז) במה שרצה יעקב אבינו לגלות הקץ ונסתלקה השכינה ממנו היא על אשר ראה חבלי משיח אשר עצבוהו עד מאד ואין השכינה שורה וכו' ע"ש שהי' זה בנביאי ה' אשר נבאו לישראל מה שיגיע עליהם בעינם אשר עצבה את רוחם ובכ"ז לא נסתלקה השכינה מהם בראותם כל אלה וזהו אשר שאל אלישע מרבו אליה' שיהי' פי שנים ברוחו, והנה אז בהסתלק אליה' ממנו אשר צעק וזעק במר נפשו על עזבו את רבו

ובכ״ז שרתה השכינה עלי׳ וזהו שאמר לו אלי׳ בראותך לוקח אותי ממך יהי׳ לך כן והבן. כי קצרתי שהי׳ שני הפכים בנושא א׳ מר נפשו והשגת רוח הקדש לראות סילוקת רבו לשמים ודוק.

מימרא תפט.

מאמרם בתלמוד שבת ל״א ע״ב. אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון (משלי י״ז י״ד) והוא סותר למאמרם שאמרו סנהדר׳ מ״ז, שראשית דינו של אדם הוא ששואלים אית׳ נשאת ונתת באמונה, וכבר אמרתי ע״ז דבר נכון והיינו דלכאורה יש לאדם אמתלא על ביטולו מתורת ה׳ כי כבר אז״ל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ומלסטם את הבריות ולכן יראת ה׳ תעשה זאת לפשיט את ידו בתהלוכי תבל ולאמן את ידו במלאכה אשר תהי׳ את בעלי׳ או במסחר ובקנין ולזאת נעתק מדברי תורה לגמרי אכן בראיתנו במה טפלי תלוי במסחר וקנין לכל יחטא א״ע במדה ובמשקל באונאת ממון ואונאת דברים וכאמרם ז״ל המלמד את בנו חנוני כאילו מלמדו לסטות כי רבות המכשלה ע״כ יותר טוב להחזיק בעץ החיים אשר אין המכשלה כ״א שנהגה מד״ת כמובן אכן באדם אשר באמת נותן ונושא באמונה במאזני צדק והין צדק באדם כזה אמתלאו טובה מאד שיירא לנפשו להחיות בעץ החיים ולזה דברי חכמינו ז״ל כפתור ופרח דבאמת תחילת דיני ששואלי׳ אותו נשאת ונתת באמונה הוא רק על דברי תורה שאם לא עסק באמונה א״כ אמאי עזב את תורתי והבן.

ובעת אשר הוצאתי לאור מחברת הקטנה תפארת ישראל על אשר קנאת ה׳ צבאות אחזני על כל המאורעות הרעות אשר אירעו לנו בשנים האלה וראיתי כי רק עלבון תורתנו הקדושה אינתה כל אלה כי התורה אף בקרן זוית לא נחתה עוד אצלנו, ואיה שוקל ואיה סופר וחבל על דאבדין בימים הראשונים אשר תורת ה׳ היתה כל מחמדנו וכבודנו ועתה גלה כבוד מישראל ואין סיני ואין עוקר הרים ואין מתרץ הויות ואין סובר סברים והוצאתי מחברת קטנה הזאת ללמד בו בני ישראל שיכירו וידעו כי כל תבל ימליאה על עמידי תורתנו הקדושה הטבעה אכן נצטערתי מאד על ביטול תורתי אשר קרה לי ע״ז וגם בלילה לא שכב לבי כי נצטערתי מאד עד אשר גם חלומותי יבהלוני ובשבוע זה בס׳ משפטים דהאי שתא ראיתי בחלומי שדרשתי ברבים דברי הגדה על מאמר זה שהתחלתי בו והי׳ לי למשיב נפש כי שמחתי מאד בחלומי כי נדמה לי שדרשתי ברבים דברים נחמדים המשמחים לב כל השומעים אבל בהקיצי שכחתי כל מה שאמרתי אך אחת מהם נשאר בזכרוני שסיימתי במאמר הזה בשאלת נשאת ונתת באמונה שאמרתי שכונתם אם נשא ונתן בענין האמונה היא אמונתנו הקדושה ואיקן והנה הלים ולא ידעתי פתרונו ואמרתי אילי נרמז לי במה שאמרתי בהקדמת ספרי מעשי אבות אשר הוצאתי ללמד בו בני ישראל אמונתם בששישי הקידם מלומדם ובו כתבתי אגרת פתיח לגאוני זמנני במה שרובא בדגדר

„ש״פ בחכמי ישראל שהי׳ מספרים בי״מ כל הלילה עד שבאו תלמידיהם
„א״ל רבותינו הגיע זמן ק״ש של שחרית ואמרתי דאמונת בני ישראל על
„שני עמודים הוטבעה על אמונת ה׳, ואמונת התורה ואמונת ה׳ בילדות
„ושחרות האדם מתבקשת וכל באי עולם שוים בה והיא נרמזת בק״ש של
„שחרית ובבריאת העולם יסודה, אמנם אמונת התורה והמצוה יסודה בי״מ
„כי מאז צאתנו ממצרים נצטוינו על התורה והמצוה והיא נרמזת בק״ש של
„ערבית כי לא איברא לילה אלא לגירסא וחכמי ישראל לא עסקו כ״א
„בחלק שני הנרמז ביציאת מצרים ללמוד וללמד התורה והמצוה כי איך
„יעלה על דעתן של רבותינו הקדושים שצריכים ללמד לישראל חלק
„הראשון ממציאת הבי״ת ובריאתו של תבל ומלואה הלא כל העמים שוים
„בזה אכן תלמידיהם אשר יצאו חוצה בין העם המה ראו כן תמהו כי שכח
„ישראל עושהו אשר גם העמוד הראשון מאמונתנו מתמוטט בעם על כן
„אמרו רבותנו הגיע זמן ק״ש של שחרית לאמר לישראל כי יש אלהים
„שופטים בארץ, כן מורי ורבותי קורא אני אליכם היום דגיע זמן ק״ש של
„שחרית ועת לעשות לה׳ ללמד תועים בינה כי שכח ישראל עושהו, ועת
„לעשות לה׳ הפרו תורתך הקהילו את העם פעמים ושלש בשבוע ללמדם
„ת אבותינו ויסודי האמונה מבלי הגד לפניהם ד״ת ודברי אגדה״ עכ״ל ישם
בשנוי הלשון ובקצירת אומר ע״ש כי טוב הוא, גם אחר שלחתי את ספר
ת״י לאחד מיוחד למדן מופלג אשר שם לו לחריף ומקשה פגעתי בו בבואו
הנה לבקר קרובי׳ אמרתי לו מה אשר יאמר על ספרי אשר שלחתי לו
השיב לי טוב טוב הוא אבל אני לומד כעת סוגי׳ דזוז״ג ראיתי מה בלבו
שהוא אינו מבלה זמנו בזה כ״א הוא עוסק בהוית דאביי ורבא אמרתי לו גם
אני לא נופל ממך בדבר הזה וכאשר באתי הנה אספתי לי עדרים מבחורי חמד
ולמדתי שיעורין תמידין כסדרן ות״ל ראיתי סימן יפה בלימודי אכן מה אעשה
והזמן גרמא לצאת חוצה כמאמר מ״ר ליהושע צא והלחם בעמלק והרבה זמן נתבלה
בזה במה שצריכי׳ ללחום עמהם ולהשיב את העם באומר ודברים ואמרתי
לו מה שכתבתי מימרא י״ב י״ג ע״פ וירא כי לא יכול לו ותקע כף יעקב
בהאבקו עמו אשר סוף הפסוק מתמיה שמסיים בהאבקו עמו ואמרתי שהמלאך
ידע היטב כי לא יכול לו וכן הי׳ שהוא לא יכול לעשות לו מאומה אבל
בכל זאת נתקע כף אבינו על האבקו עמו ובלה זמנו בו וכן הוא באו״הע
אם יעמדו על ישראל אף כי אין לאל ידם לעשות מאומה כי ה׳ הוא
בעוזרם אבל בכל זאת נתקע כפם בלחמם עמהם כי יתבטלו ע״י כך
מעבודתם עבודת הקדש ולימוד תורתם וע״ז אמרו אם פגע בך מנוול זה
משכהו לביהמ״ד ובזה אם אבן הוא נימוח מעצמו כי זהו כל מגמתו לבטלך
מתירתך, וזה וזה גורם לפרוע פרעות בישראל כי החדשים נעורים, והישנים
נחבאו בחורים, ובְשָׂרִי קוננתי באות ל׳ והרזתי במר רוחי וכה אמרתי „לימוד
תורתך הָשְׁבַּת מִנִּי, ודברתי בם בִּינִי לְבֵינִי״, „להברים מקשיבים כלה עֵינַי״
„שברת הקנקן שמור את יֵינִי; מחֶרֶב אל הבדים יהרדו עצָמַי, יגון ואנחה
„לילִי וימַי בתורתך חנני וְגוֹאֲלִי קָמַי, מחטוא לך הַשְׁבֵּנִי, ורחץ פעמַי״. ובאמת
לא לעון יחשב ביטול תורה ע״ז ולא יחשבו את האנשים כי באמונה הם

עישים, אכן באלה אשר טמנו ידם בצלחת לבלתי צאת ביד רָמָה נגד אלה המישהיתים ובכ״ז גם לימוד תורה משביתים אלה לא יצאו ידי חיבתם ואשמם בראשיהם ובזה יצדיק המאמר והיינו תחילת דינו של אדם אם עסק ונשא ונתן באמונה היא רק לחייבו על ביטול התורה והבן. וה׳ יראני נפלאות מתיה״ק.

מימרא תצ.

במגלת אסתר, ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודי׳ מרדכי אשר החילות לנפול לפני׳ לא תוכל לו כי נפל תפול לפני׳ עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיע ויבהילו וגו׳ הנה זה קשה עד מאד דהאיך יתכן דהמן בא לביתו נדחף ואבל וחפוי ראש וסיפר להם צרתו אשר קרה לו ותחת אשר ידברו על לבו לסור ממנו עצבונו ויגונו הגדילו עוד חמת רוחו לאמר אשר אין לו תקוה להמלט אשר מזה נראה כי באמת הי׳ להמן חכמים ויועצים כאמרם ז״ל ע״פ ויאמרו לו חכמי׳ כל האומר דבר חכמה אפילו באוה״ע נקרא חכם ורצו ליעצו איך יעשה להקל מעלי׳ הָרעָה המעותדת לו וכי הוא נלכד ברשת אשר לא יוכל להמלט וכאמרם ז״ל שאמרו לו אומה זו נמשלת לעפר ולככבי השמים, ורצו ליעצו שיראה להטיב אשר הרע לעשות ולהשיב מחשבתו אשר חשב על היהודים ולהתרפס לפני מרדכי היהודי ולהעתיר לו ולבקש אהבתו ולמחול לו על אשר יזם לעשות לו ולעמו ומה נקל הי׳ זה להמן להטות לב המלך להשיב את אשר גזר על היהודים כן הי׳ נכון ליעצו וגם הם רצו בזה לעשות כן אכן ביודעם את רוע לב המן וקשיות ערפו אשר גם אם חרבו תבא בלבו עוד לא יעזוב את רוע מעלליו לכן הקדימו לו את כל אלה גם חכמיו גם אוהבי׳ גם זרש אשתו אמרו לו שאין תוחלת ותקוה לעמוד על דעתו ומחשבתו כי נפל יפול ובהודיעו את כל אלה רצו לפתוח לו פתח תקוה שאין לו מעתה לעשות כ״א לשוב אחור מאשר זמם לעשות ובזה ורק בזה יושיע למלט נפשו וזו״ז אין תקוה וזה הי׳ באמת טוב לו אכן נסכלה עצתם כי עודם מדברים עמו מבוא עצתם לכונן אותו לעשות אשר יאמרו אלי׳ המה לא כלו לדבר והנה סריסי המלך באו ויבהילו אותו לבא אל המשתה, וזה הכל נעשה בחכמת אסתר והוא בכלל אמרם מה שראתה להזמין את המן ואמר הד מנייהו כדי שלא יטול עצה וימרוד, כי באמת גם זה הדרך הי׳ למפלט לו בראותו כי כלתה אליו הרעה להמריד כל שרי המדינה והעם נגד המלך אחר שגדלו המלך על כל שרי המדינה וגם הסיר את טבעתו לעשות בו כטוב בעיני׳ והי׳ לו ממשלה בלתי מוגבלת והי׳ זה דבר קל להמריד כל מדינות המלך ולהביא ולהסב לו המליכה, ובאמת אם לא הי׳ כ״א דרך הראשון לפליטה להשלים את מרדכי ולשוב מדרכו הרעה, לא עשתה אסתר תחבולה לסכל עצתו אכן על שים דבר זה הי׳ פתוח לפני׳ להמליט את נפשו להרים יד במלכו לזה החכימה לסכל עצתו ונמהר ונבהל, לזה אמרו כדי שלא יטול עצה וימרוד והבן.

מימרא תצא.

במגילת אסתר אחר הדברי' האלה וגו' רש"י אחר שנבראת רפואה זו וכן היא במאמרם מס' מגילה מפסיק כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים כשרוצה הוא י"ת להכות את ישראל בורא להם רפואה, וכתבתי שם בגליון דמה בין בורא רפואה תהילה לבורא אותה לבסוף, אמנם כבר כתבתי במק"א (דרוש ע"ג ומימרא ע"ה) בהא רזימנה אסתר להמן שרצתה להגדיל המדורה בין המן למרדכי ובראיתי תקפי וגבירתו ובכל זה מרדכי לא ישתחוה בזה לא יוכל להתאפק עוד עלי' לצאת עלי' ביד רמה ובזה תהי' מפלתו, וכן הי' באמת בביאו ממישתת אסתר ובכ"ז מרדכי לא יכרע וישתחוה בא לביתו לספר זאת לאשתו וחכמי' ויצא הדבר מביניהם להכין העץ, וכן אמרתי שהי' בינת א"א להביא את אמנו הצדקת שרה אשתו ברשת זו טמנו לו והוא ידע כי זכותה גדול מזכותו ובזה ימצאו כדי רשעתם וכן הי' הדבר באמת, והנה אז"ל מפ"מ נתחייבו שונאי ישראל באותו הדור כלי' ואמרו מפני שהשתחוו לצלם, בימי נבוכדנצר כן פירש"י ובאמת קשה דלמה לא נענשו אז בימי נבוכדנצר, אכן לא הי' אז באפשר לכלותם כי מה יעשה הוא י"ת לשבועת האבות אמנם אחר הדברים האלה שאסתר עלתה למלוכה ומרדכי הציל את המלך ממית ושני אלה בודאי ניצולו אף אם נתקיי' גזירתו ומהם תהי' פליטת ישראל כמו שאמר הוא י"ת למשה ונבראת רפואה למכתם חלילה שלכן תצא הגזרה חלילה.

ועל זה אמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה והיינו שהוא ידע שרק הוא עתה היסוד אשר כונן עלי' בית ישראל וזהו דוגמת מרע"ה אשר אמר לו הוא י"ת ואעשה אותך לגוי גדול לקיים שבועת האבות לכן גם הוא עשה זאת כמשה, ומסר נפשו עליהם ומה עשה לזה קרע את בגדיו ולבש שק ואפר ויצא בתוך העיר עיר המלוכה ויצעק צעקה גדולה ומרה ומה צעק אמרו ז"ל שהכריז בקול רם גבה המן מאחשורוש והוא מרידה גדולה במלכות ואחת דתו להמית ואיכא דאמרי שצעק גבר מלכית עילאה מתתאה והיינו שבימי אחשורוש נתיסד חופש האמונה ואיש הישר בעיני' יעשה בענין האמונה ורק את פי המלך ישמור והוא הכריז שאינו כן כי גבר מלכית עילאה מתתאה ואם צוה המלך להשתחות להמן והיא תלה אנדרטי מלפני' ולאחרי' בזה בטל גזירת המלכות והוא מרידה גדולה במלך ונשא נפשו בכפו, ולזה נאמר כי בא עד לפני שער המלך אכן גם בשער המלך רצה לבא אכן לא הניחוהו כי אין לבא בשער המלך בלבוש שק ולולא כן גם שם בא להכריז כאלה, ולכן כשמוע המלכה כל אלה ותתחלחל המלכה כי ראתה כי פתע בין מרדכי למות ומיהרה לשליח לו בגדים ללבוש וכבר כתבתי במק"א (דרוש ב' ע"ד) במאמר מרדכי לאסתר אל תדמי בנפשך וגו' שאמר לה שאל תדמה בלבה שעל ידה תקים זרע אברהם כי אם תחריש בעת הזאת שלא תמסור נפשה על הצלת ישראל כאשר עשה מ"ר איננה כדאי להקים זרע אברהם ממנה ירוח והצלה יעמיד ליהודים ממקום אחר והיא ובית אביה יאבדו הוסיף לאמר ומי יודע

אם לעת כזאת הגעת למלכות והיינו אם היא השובה כ״כ ותהא היא נ״צילית שיתקיים זרע אברהם עבורה, ובא הכתוב פשוטה בלא נצטרך להוסיף תבת לא היינו שלא נדע אם לא הגעתה למלכות עבור זה ובאמת כשמעה זאת גם היא מסרה נפשה על כך ובקיום הגזירה על ידם נתבטלה עבירם כי כדאי היא ומרדכי להציל כל ישראל כי מסרו נפשם עליהם ונתקיים גם בהם ואעשך לגוי גדול כאשר כתבתי כזה במשה רבינו כי רק בזכיתי נתקיים ישראל והבן.

מימרא תצב.

ויהי כאמרם אלי׳ וגו׳ ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי פירש״י היעמדו דברי האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי והוזהר על ע״א ע״ש עיי׳ א״ע שכתב וז״ל ויש לישאול למה והכנים מרדכי עצמו בסכנה גם הכניס כל ישראל הי׳ ראוי׳ שידבר אל אסתר ותסירנו משער המלך ולא יבעים את המן אחר שראה שהשעה משחקת לו התשובה כי לא יוכל לסור משער המלך כי אם יסור בלא מצות המלך דמו בראשו עכ״ל ותי׳ זה דחיק מאד כי הלא יוכל לעשות כל אלה ברצון המלך והנני מוסיף להקשות אם רצי לנקום במרדכי ולהבאישו בעיני המן למה הביאו את שטרו ושובריו עמו לאמר התנצלותו אשר היא יהודי ובאמת למה חרה להמן עד בלי די וכבר כתבתי שגם המן ידע שאין להאישים אדם אם רק שמירת דתו מבדילנו מיתר העמים (דרוש פ״ו וספרי תפארת ישראל בס׳ קדושים) ולמה חרה לו כל אלה אמנם ראה זה מצאתי בתרגום המגילה ונהנתי בו כי לא בא רמז במגילה אשר המן תלה לו אנדרטי להשתחות לה כ״א בזה האחת אשר נאמר כי הגיד להם אשר היא יהודי אמנם לפי התרגום נרמז זה במה ששינה ושילש במלות כריעה והשתחויה הבאים בלי הפסק וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וגו׳ והתרגום חילק בטוב טעם ודעת בין הכריעה והשתחויה כי היא תרגם וכל עבדי מלכא גחנין לאנדרטא די הקים בהדי׳ וסגדין לי׳ להמן ארום כן פקיד עלוהי מלכא ומרדכי לא הוי גחין לאנדרטא ולא הוי סגיד להמן על די הוה לי׳ עבד פלח ואזדבין לי׳ בטילמא דלהם, ובפסוק שלאחריו כאשר הגידו להמן כתב ארום חוי להין די להמן לא הוי סגיד על דהוי עבדי׳ דאזדבין לי׳ ולאנדרטא די הקים בהדי׳ לא הוי גחין על דהוה יהודי ויהודאי לא פלחין ולא גחין לי׳ עכ״ל אמר על מרדכי חד טעמא על דהוי עבדי׳ ולהמן אמרי תרי טעמא, אשר מזה נראה כי כן הי׳ צואת המלך שיתלה לו המן עכ״ום בבגדי׳ שלא יהי׳ המן שיה בגדולתו להמלך לכרוע ולהשתחוה לו ולכך תלה לי׳ יראתו שלא ידע אם לו או ליראתו משתחוים, והנה קשה על מרדכי דמדוע לא ישתחוה להמן ודינא דמלכותא דינא ומה איכפת במה שתלה לו המן על צוארי׳ הלא היא רק לו ישתחוה, אמנם בראות מרדכי כי המלך צוהו ע״ז ליתן יראתו עלי׳ כדי שלא ידע

אם המן הוא גדול בעיני' עד מאוד או רק יראתו א"כ הוא באשר הוא יהודי וישתחוה לו מוכח כי רק לגדולת המן ישתחוה וזה לא רצה להשתחות לעבדו אשר נמכר לו כי בזה יתן הירותו והי' א"כ עיקר טעמו משום דהוא עבדו וכשרצה להלשינו להמן א"ל בטעמא דלא גחין לי' על דהוא עבדי' וניכר שמשתחוה רק לאנדרטי' וזה נאסר ליהודאי כי עיקר צוואת המלכות לא היתה כ"א לכבד יראתו והמן הוא רק הנישא של הבריעה ע"כ מלא המן חימה. וטעם שמרדכי הכנים עצמו לכל אלה ולא נסג אחור משער המלך כקושית הרא"בע הוא מפני שנתחייבו כלי' על השתחוית הצלם בנבוכדנצר ורצה הוא לרצות עליהם ומסר נפשו על דבר הזה והכנים עצמו לסכנה, והודיע לזה לשרי המלך כי הכרעתו והשתחויתו הי' לא תהי' כ"א לע"א כי להמן לא ישתחוה כי הוא עבדו, ולזה ניחא דלמה לא הגידו זאת למלך והמן עצמו לא אמר למלך כי מרדכי עובר על צוואת המלך כאשר הלשינו על דניאל בבלשצר ולזה ניחא כי אצל המלך יצטדקו מעשי' אשר עשה כי המלך בעצמו יענה לזה שצוה ליתן יראתו עלי' לבל יראה אשר רק לו ישתחוו והבן. ובזה נצטדק ג"כ קושי' עצומה דמדוע לא נפקדו על עונם מאז בימי נבוכדנצר כי כבר כתבתי (בדרוש קצ"ד) בהבאת לשון הזוהר שכתב בעי קוב"ה ביקרא דצדיקי יותר מיקרא דילי' דירבעם ב"נ דפלח לע"ז, קוב"ה אוריך לי' ועל דאושיט ידי' לעדוא הנביא לא אוריך לי' ע"ש והנה הי' לי' אמתלא טובה למרדכי דלא רצה להשתחות להמן באשר הוא יהודי' ואין מאשים לו שום אדם מוסרי אם הוא שומר מצות אלהי' כדכתיבנא אמנם המן אמר ראינו דבצוואת המלך הותר הרצועה דהלה כל ישראל השתחוו לצלם נבוכדנצר ובזה הכניסו את מרדכי בצרה גדולה לכן נפקדה עתה עונם (וכן יש לפרש במה שנאמר אצל העגל ויגוף ד' את ישראל אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן שכל עונשם הי' רק על אשר הכשילו את אהרן בכך) וזהו תוכחת מוסר גם לזמננו אשר ע"י אלו הפושעים היוצאים ביד רמה לחלל שבתות לעיני כל בזה מאשימים את אחיהם נגד העמים בשמרם את דתם כנודע זה והבן.

מימרא תצג.

בס' בא ומושב בני ישראל וגו' ארבע מאות ושלשים שנה וגו' כבר כתבתי ע"ז (מימרא שס"ה) בענין שלשים שנה הנוספות על ד' מאות ע"ש ובעת ראיתי מה שכ' המוציא כ"ע הישראלי במה שאמר גביהא בן פסיסא משכר עבודה של דמ"א שנה והקשה המהרש"א דהא לא עבדי רק ר"י שנה והעלה הוא תי' נכון אשר ראוי לדרוש בשמי' והוא אמר דהנה עיקר השיעבוד והמרירות התחיל משנולדה מרים (כי עש"ז נקראת מרים) והיא היתה בת פ"ו שנה כשיצאו ממצרים ולחד מ"ד בגמ' זהו שנאמר וחמושים עלו ב"י היינו החלק חמישית עלו וארבעה חלקים מתו בג' ימי אפילה וא"כ עבדו חמשה פעמים ששים רבוא פ"ו שנים וחמשה פעמים פ"ו עולים בדקדוק ד' מאות ושלשים שנה אשר מגיע להם שכר עבידה והוא דבר נחמד ומקום הניחו לו בזה. והוסיף עוד שם לרמז על ארבע כוסות שנצטוינו בזה הלילה הוא

כי כוס בגי׳ פ״ו וחמשה פעמים פ״ו נגזר על ישראל והוגה להם ארבעה פעמים פ״ו שהם ארבעה פעמים כ״ס׳ שלא עבדו אלא פ״ו עבודה קשה אמנם נוכל לישדות בי׳ נרגא דהא רק הקושי השיעבוד התחיל אז אבל מ״מ ששכר עבודה מגיע להם אף משנים היצאו עד הקושי, רק ע״ז י״ל דרק על עבודה הקשה יש להם לתביע שכרם אבל על עבודה הנהוגה לא מגיע להם ששכר כי כך נגזר עליהם כמש״כ הרמב״ן שהם הרשיעו לעשית אמנם לא נוכל להצדיק הא דארבע כוסית דהא לא נגזר עליהם עבודה קשה ה׳ פעמים פ״ו ודו״ק והבן.

והנה רש״י כתב בס׳ וארא ע״פ ושני חיי קהת. וגו׳ וז״ל מחשבון זה אני למדים על מישב בני ישראל ד׳ מאית שנה שלא בא״מ לבדה הי׳ שהרי קהת מיורדי מצרים חשיב כל שנותי׳ ושנית עמרם ושנות משה לא תמצאם ארבע מאות והרבה שנים נבלעו לבנים באבות עכ״ל וכן כתב עוד בפ׳ בא ע״פ אשר ישבו במצרים וגו׳ וז״ל ואין לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מיורדי מצרים וחשוב כל שניתי׳ וגו׳ והרבה שנים הי׳ לקהת עד שלא ירד למצרים וכו׳ והנה לולא דברי רש״י הי׳ נ״ל לימר דלכך חשיב שנות לוי ושנות קהת ושנית עמרם להודיענו החשבון של ארבע מאית כי זהו שכתב רש״י ז״ל שהרבה שנים נבלעו מן הבנים בשנת אבות נוכל לומר לפי מש״כ (מימרא צ״ו) ע״פ ידוע תדע שרצה אברהם להיות בטוח על זרעו שהוא י״ת יפקיד איתם עכ״פ אף אם אינם ראוי׳ לכך ולהיות בטוח הוצרך להודיעו לו שיעבודם אשר הצטער ע״ז אבינו ונחשב לו לגלות וא״כ אף אם לא הטיבו את דרכם צריך הוא י״ת לפדותם כאשר הוגלה עמהם אבינו ע״ש ובזה נוכל לומר אף דכבר נחשב ללוי גלותו מה שהי במצרים צ״ד שנה נחשבו לו ג״כ מה שהי׳ עמו בנו קהת בגלית הזה וכן בקהת נחשבי׳ לו אף השנים שהי׳ עמו בצרה בנו עמרם וכן במשה וא״כ נוכל לחשוב לבא״א כל השנים אשר הי׳ וא״כ לוי בבואו למצרים הי׳ בן מ״ג והי׳ עוד במצרים צ״ד שנים וקהת חי׳ קל״ג שנים ועמרם קל״ז שנים ושמנים של משה הרי הכל ד׳ מאו׳ ומ״ד שנים והי׳ א״כ קהת כרדתו למצרים י״ד שנים ונשארו ד׳ מאות ושלשים שנים.

בס׳ שלח לך.

מימרא תצד.

שלח לך אנשים וגו׳ כבר כתבתי ארוכות וקצרות בענין המרגלים (דרוש נ״ג ומימרא רס״א—רס״ג ומימרא ת״ז—ת״כ ועוד שצ״ח) ושם בארתי היטב כל המירא והקושי במה שהסכים הוא י״ת בשליחית הזה יעוי׳ רמב״ן שם שלא הי׳ ראוי׳ לשלוח רק שנים או שלשה אנשים כדרך ששלח יהושע בהכניסו לארץ אבל הוא י״ת רצה שמכל שבט ילך אחד ע״ש טעמו ונימוקו ואני אמרתי שם שרצה הוא י״ת לפרסם את מחשבתם הרעה אשר בקרבם כי רצו לברוח מתחת כנפי השכינה ולהיות כגויי הארצות

ואם ימיתם במדבר טרם נודע מעלליהם אשר לא טובים יתחלל שמו ולכן הסכים לשילוח המרגלים ודוקא אנשים אנשי שם נשיאי מטות אבותם והם הי' הראשונים במעל הזה להסב לב העם לשוב מצרימה כי תהו על הראשונות אשר יצאו משם להיות עם הנבחר לה', ולא הי' כונתם עתה לשוב מצרימה להיות שם עבדים כאשר אמרו אז הלא טוב לנו עבוד את מצרים וכו' כ"א אמרו נתנה ראש שימנו להם ראש למלך וישובו מצרים לכבשם תחת ידם ולישב שם להיות גוי וממלכה כגויי הארצות ואלו המרגלים אשר היו מנכבדי העם ומראשיהם הסכימו לזה, כי לפי שכל הישר מבינת אדם הי' זה יותר טיב לכבוש ארץ מצרים ולהיות שם ממלכה ממלכת ישראל בין הממלכות מלעלות ללחום עם ל"א מלכים ולמה יכנסו לארץ אשר נקשרו בעבותות וכבלות לשמור ולעשות את כל אשר נצטוו בקיום המצות והתורה ובהפרם אשר נצטוו ילכו בשבי ובגולה להיות מפוזר ומפורד בין העמים למשל ולשנינה את כל אלה ראו אז אלה ראשי העם אשר הלכו לתור את הארץ ולזה נכנסו בעזבי הקירה לעשות את כל אשר לאל ידם להניע לב העם מארץ הקדושה אשר ניתן להם לעבוד את אלקים חיים להיות לו לעם הנבחר, וכאשר עדין פשתה המספחת צרעת המארה הזאת בזמננו הזאת אשר קמו בנו אנשי השם ההולכים אחד שרירות לביהם אשר מתאמצים בכל כח ועוז לקרוע את פרוכת הקודש המבדיל בין ישראל לעמים ורוצים להתחבר עמהם ולפרוק עול המצות מעליהם ולא ידעו ולא יבינו כי ישראל נושע רק בה' ולא זולת ותם לריק כחם בזה כי בשתים התחתן ה' בנו בקידוש והבדלה והקידוש הוא אשר קדשנו במצותיו להיות עם קדוש לשמו י"ת וההבדלה היא אשר הבדיל אותנו מן העמים ושתים אלה לא יניעו ולא יזיעו אף אם אלף שנה יחי' אלה חמסיתים והמדיחים זאת היתה אז עצת החטאים האלה בנפשותם וזאת היא עתה מגמתם ותכליתם אולי יוכלו להיות כגויי הארצות להיות כמותם ולא יזכר שם יהודי עוד ולו חכמו ישכילו ידעו ויכירו, כי כבודם בקלון המירו והרבנים הישנים אשר בלו ימיהם בתורה ובמעשים טובים וישבו על התורה ועבודה היו מכובדים בעיני המלכים והשרים עד שהמלך במסיבו נתן ריחו עליהם לקרותם אנשי קודש וכל אשר שאלו ממנו לא אָצל מהם כנודע זאת וכאשר הוא עתה כן הי' אז עצת מרגלים אשר עמדו בראש העם ולולא יהושע וכלב מן התרים את הארץ לא הי' חלילה תרופה למכתם, אכן מה יעשו ושנים ושלישה לעמוד נגד רבים הקמים עליהם וזה הי' באמת נסיון גדול לעם ה' אז אשר נאמר עליהם אחר קריעת י"ס ויאמינו בה' ובמשה עבדו אשר מזה לא נודעו עדין עקבותיהם אם יעמדו בהם אנשים מחוכמים להסיתם ולהדיחם אם יחזיקו עוד באמונתם ותומתם ולולא חסדי ה' אשר הואיל לעשותם לו לעם כמעט נטיו רגלם אז וגם אתה ה' ירחם על עמו להשיבם אליו בכל לבבם כי מי עינים לו יראה את אשר עבר עלינו בזמננו זה אשר הורד כבודנו בגוים ללעג ולקלס למשל ולשנינה אשר לא היה בהיות ישראל בשפל המדרגה בלא ניתן להם החופש והחירות ובכל זאת יאמרו אלה המסיתים והמשחיתים כי הם הרימו קרן ישראל בין העמים בהראותם את

בהם והילם במיעצות ומדעית חכמת תבל ומליאה בכתבם ובלישינם יכי לא גיפלים מהם בכל עניני ותיקוני העילם ולא ידעו ולא יבינו כי רק בזה הירד כבוד ישראל ומשמים לארץ הישלך תפארת ישראל, וראה מה שכתבתי בח"ר ממעשי אבות אשר היברתי מאז לתכלית ויעוד הישראל, ושם נאמר (סי' י"ח בתועלת התורה) „אמנם הבריאה הראשונה לכל באי עולם נבראת „להבין ולהשכיל בה כל ימי חיינו לגלות מצפוניה כאשר נעשה כן בכל „דור והבריאה השני' היינו התורה הקדושה לנו בני ישראל לבד נתנה להבין „ולהשכיל בה כל ימי היינו לגלות מסתריה וצפוניה ואדם אם אלף אלפים „שנה יחי' ובה יהגה יומם ולילה לא ישיגנה עד היסוד בה כי היא עלומה „מעין כל חי וכמו בחכמת הטבע נגלו לנו חדשות בכל דור ודור כן בחכמת „התורה ביתר שאת ועוז יתגלו חדשות בכל דור ודור".

„והקירות הטבעיים לגויי הארצות נתנו לגלות בה תעלומות החכמה „להבין תבל ומלואה, וחכמת התורה לנו בני ישראל לבד נתנה להקיר בה „על פי הדרכים אשר נמסרו לנו והם שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת „בהם ותורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, ועל כן נצטוינו להגות בה „יומם ולילה" עכ"ל והם המירו כבודם בלא יועיל כי שוא עמלו בוניו בו להשיג בזה כביד וגדולה בין העמים ואם גם בדרך הטבע יהי' כן והכמת אדם ובינת נבוניו יעידו על זאת אשר בהראותנו כי לא נופלים אנחנו מהם בכל חכמות והנהגות תבל ומלואה בכל זאת הנסיון הראה לנו החרב המתהפכת והוא רק לשמור דרך עץ החיים ועוד עמי לא ידע ישראל לא התבונן כי מאת ה' היתה כל זאת וכאשר אמרתי על מאמרם שאמר הוא י"ת במעמד הנבחר אם יקבלו את התורה מוטב ואם לאו הו' שמה תהא קבורתכם היינו בעוה"ז אשר רק ישראל באמונתו יחי' ויתקיים, ועיי' (דרוש פ"ז) במשל דומה ממש לנמשל בגן נחמד ונעים אשר הנחיל מלך חכם לבני האהיב לו אשר סביב הגן ההוא הי' חיות טורפות נפש אדם בבואו שמה וצוה המלך לבנו ליתן עיני ולבו על הגן הזה אשר הנחילו ליפותו ולהדרו בכל איפני היפוי והידור ולחדש בו חדשות ובו יבלה ויחדש כל ימי' והיתה כונתו בזה לבלתי מצוא עת ומועד לצאת מן הגן הוצה ע"ש כי טוב הוא וכן היא ממש בתורתנו הקדושה אשר היא אם כל חי ועיי' מה שכתבתי (דרוש קע"ד) בסמיכת הפרשה יתרו למשפטי' שמסיים בפסוק ולא תעלה במעלות וגו' שהיא מרמז לאלה המתפארים בחכמות החיצוניות אשר בלו בהם ימים ושנים ע"ש ועיי' עוד מזה בדרוש ק"ם שהארכתי בענין הזה, ובמאי דפתחינן נסיים שיהי' זה הכל טוב ויפה אם הי' ישראל על מתכונת אומות העולם להנהיג ולנהל לפי דרך הטבע אבל לא כן עם ה' כי לא נברא לתכלית עוה"ז כי אם לירש עוה"ב עולם שכולו טוב וכל מנהגם ותהלוכם בזה הכל היין לטבע כמו שהוכחתי כל זה דרוש קמ"א בענין המועדות ולכן לא נטה אוזן לשמוע לאלה המרגלים ההולכים לתור את הארץ כנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם דגיד לני בפירש"י ההולך אחרי תורי לבבו ועיני' היא הזונה מאחרי

אלהי׳ ולא יסור מתורת ה׳ הנתנה לנו ולבנינו לחיותנו בזה ובבא ובזה נלך לבטח דרכנו אכי״ר.

דרוש רז.

ויאמר ראה ראיתי וגו׳ במ״ר פ״ג ראה לא נאמר אלא ראה ראיתי א״ל הקב״ה אתה רואה ראי׳ אחת ואני רואה שתי ראיות אתה רואה אותן באי׳ לסיני ומקבלין תורתי ואני רואה אותן מקבלין תורתי זהו ראה. ראיתי זה ראית מעשה עגל שנאמר ראיתי את העם הזה וגו׳ כשאבא לסיני ליתן להם את התורה אני יורד בטטראמולין שלי שהן מתבונין בי ושומטין אחד מהן ומכעיסין אותי בו אעפי״כ אינני דן אותם לפי המעשי׳ העתידין לעשות אלא לפי מעשה דהשתא. כי שמעתי את צעקתם אעפ״י שידעתי את מכאובי׳ כמה עתידי׳ להכאיבני במדבר אעפי״כ איני נמנע מלגואלם ע״כ עיי׳ מ״ר על מה שאמר המלאך לגדעון לך בכחך זה להושיע את עמי שאמר כן לגדעון על שלמד זכות על ישראל שהזכיר הנפלאות שעשה הוא י״ת לעמו בהוציאם ממצרים ואמר אם צדקתם עמדה להם הושיענו בזכותם ואם לא זכו בזכותם כי אם אתה עשית להם לפנים משורת הדין גם לנו תעשה וע״ז נאמר לו לך בכחך הזה אשר למדת סנגוריא על בני והוא למד זה ממה שאמר הוא י״ת למשה, ראה ראיתי שתי ראיות וראה את אשר עתידי׳ לחטוא ובכ״ז הושיעם, ועיי׳ (מימרא שי״ן) מה שכתבתי על הא דאמר הדר קבלוהו בימי אחשורוש שאז ג״כ ראו אף שלא שבו בלב שלם לאלהיהם בכ״ז הושיעם הוא י״ת ולכן קבלו את התורה מחדש אשר עד אז היו אנוסים בקבלת התורה מיראת העונש העובר עלי׳ ע״ש וכעת נראה עפ״י מש״כ דרוש פ״ד ודרוש פ״ה במה שנאמר במצות כתיבת התורה שאמר ועתה כתבו לכם וגו׳ שהי׳ סכנה עצומה ליתן התורה בכתב (עי׳ מימרא של״ו) כי צדיקי׳ ילכו בה ופושעים יכשלו בה לגלות פנים בתורה שלא כהלכה ולכן באתה מצוה זו באחרונה אשר ראוי׳ שתהי׳ הראשנה לנו כמובן כי לא הוכשרו ללמדה בכתב כ״א אחר אשר הושרש בלבנו יראת ה׳ במצותיו לבלתי הלוך אחר תאות לבנו לעשות כל העולה על רוחנו ולזה אז״ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכבר כתבתי במחברתי מעשי אבות כי כן למדו ישראל את התורה והמצות במדבר בהיותם שם ארבעים שנה ולא נכתבה להם התורה כי אם טרם פרד מעליהם משה רבן, וכן יהי׳ מוכשר בזמננו אם יתחנכו הילדים טרם בואם ספרה ללמוד מתוך הספר אם ילמדו מה לעשות ושלא לעשות הכל בע״פ כי לא כדורות הראשונים הוא עתה אשר אז למדו האמונה בבית אבותיהם ונתגדלו באמונתם משא״כ בזמננו אלה אשר לא יראו ולא ילמדו האמונה באבותיהם ע״ש, עיי׳ מש״כ על מאמרם הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו ולדעתי פתח הוא י״ת במתן תורה לאמר אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר אשר ברא שמים וארץ כי רצה הוא י״ת לסגור לנו הדרך להסתכל במציאות שמו י״ת ע״י בריאתו

הנפלאה כאשר הוא בחכמת אוה"ע המאמינים בה' שהם יכירו אותו מתוך מעשי' הנפלאים בבריאתו שמים וארץ ומתוך חקירתם בחכמות תבל ומלואה כאשר האריך בזה בעל החו"ל בשער היחוד ושארי המחקרים מאומתנו וכאשר נגלה הוא י"ת למשה ואמר אנכי אלקי אביך וגו' ולא אמר אנכי אלהי העולם בורא שמים וארץ מזה למד משה דלא ניחא למרא עלמא לתארהו בזה כי אם באלקי אביו והיא האמונה ולזה נאמר ויסתר משה את פניו (יצא מאיצטרלוגין שלו) כי ירא מהביט אל אלקים והיינו שהוא הבטה מלמעלה למטה וכמש"כ ישם ע"ז כי כל מה שאנו חוקרים בחקירות אנושי' להכיר כבודו י"ת היא (כביכול) השפלה לכבודו י"ת. ובזה זכה לקירון אור פניו ודוק. ולדעתי הביאו בכל אלה אש זרה במחנה העברים כי לא נזכרו אלה החקירות בכל מדרשי תורתנו הק' ולזה אמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכדמסיים בפ' ציצית שאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והוא ד' אלהינו אשר הראנו מאז צאתנו ממצרים נפלאות אין מספר ועל זה אמר לא יהי' לך אלהים אחרים היינו אלהי' אשר עשו והקרו להם אחרים אף כי האמינו ג"כ בבורא ב"ה את אלה לא יהי' לך לאלקים כ"א אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים וע"ז אמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה כי בלי ספק כל אלה הצלמים והתמונות לא באו לעובדיהם בתהילה כ"א באשר חקרו בשכלם לאלקי עולם יחדו לכל פעולתי' תואר וצלם מיוחד אשר כבדום בכבוד אלקי לקרותם לכל מזימותם וזה הכל בא להם אשר חקרו בשכלם למציאות ומהות הבורא ב"ה ע"כ מנעם מכל אלה ולא יהי' להם אלקים שלאחרים כ"א אלהים אשר הוציאך מא"מ, ולכן כאשר פקרו הערב רב בישראל בעגל אמרו להם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מא"מ ויחדו לפעולה זו דמות ותואר וזה בא להם ע"י שהשיגו והתבוננו במעשי מרכבה כאשר אירע זה לאלישע ב"א בנכנסו לפרדס אשר קיצץ בנטיעות ואילו לא נכנס לא נכשל כי לאו כל אדם זוכה ואם זהו בדרך הקודש מה יהי' בדרך חול בדרכי חכמי העמים המיוסדים על דמיוני שוא ומדוחים ובאומרו ששומטין אחד ממטרפולין שלי וכונתו ע"פ השור אשר במרכבה בזה הורה לן כי לא בא הקלקול מדלת העם אשר עינים להם ולא יראו כי אם מאנשים חכמים ונבונים אשר הסתכלו במעשה מרכבה והשיגו פני השור אשר הי' מורה על פעולת היציאה ממצרים ולהורות על פעולה זו מפעולות שמו י"ת עשו להם העגל הזה ואמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וכמו אז כן נהיתה אחרי כן באמונות שונות אשר נתיסדו בין האומות אחזו בקצת דברים הנאמרים בתוה"ק ובנו עליהם יסודותם ואמינותם עד שלא נכרו עוד מאין יצאו הדברים וכאשר הארכתי בזה בדרוש פ"ה על אמרם ז"ל במליצה נשגבה שהציע המחריב בית מקדשנו את ס"ת ועבר עלי' עברה (ע"ש באריכות דברים אמיתיים) וכמו עשו אז באמונתם כן נהיתה כזאת בזמננו אלה אשר אלה הגדולים העומדים בראש העם והתורה נמסרה בידם ללמוד וללמד ישומטים ממנה דברים לבלות בהם זמניהם ואל תורת ה' עצמותה של תוה"ק לא יביטו מחברים ספרים לברר מי הוא מחבר המכילתא ומי המחבר ספרי דבי רב ותולדת רבינו קדוש קירותי' ותולדותי'

והיג' בו להראות הילופי הגירסאות מכתיבת יד הנמצאים והו' דרך הכמי העמים אשר מראים כזה בקיאותם בבבלי וירושלמי האם זה להגדיל תורה כהויית דאביי ורבא אשר כל אלה זר להם להמציא חדשות בתוה"ק בפלפול וסברא ולדעתם כל אלה ללא צורך עיי' דרוש קע"ו על מה שפער אחד ממגידים את פיו נגד בחירי המד המרבים בישיבות ועוסקים בהוית אביי ורבא שמבלים זמניהם להוסיף עוד גרגרי חול ואבנים על ההר הגדול של ש"ע ואמר עוד שהם משחתי תואר ולא הדר להם לא מוצלחים לכל דבר ע"ש במה שהארכתי שם במשל נחמד ונעים, ונהפוך הוא כי הם יבלעו זמניהם בדברים של מה בכך ומה לנו אם נודע לנו מחברו של כנה"ג תולדתו מושבו וזמנו או לא נודע אם רק נלמוד מתורתו אשר הותיר לנו ועל כאלה הספרים אמר המלך החכם גם עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר משא"כ עשות ספרים לגלות מצפוני תוה"ק ומטמונותי' היא להגדיל תורה ולהאדיר וקב"ה חדי בפלפולא של תורה ואם הם גם נאמרי' באלה הדברים אשר לא יקרה באלף שנה מ"מ תורה היא ומלמדת איתנו דעה בינה והשכל לכל המקרה אשר יקרה ולדעתי נקראים דברים האלה הויות דאביי ורבא כי אביי ורבא היו (עי' רש"י סוכה כ"א א' ד"ה הייות) מחודדים מאוד ומי שבקי בהם ובדבריהם יראה איך חרשו דברים ושאלו והשיבו בדברים רחוקי' מאוד מהיותם ורק הם הנה המהוים אותם והם הויתם ובלעדם לא הי' ולא יהי' והבן את זאת ובמשנה עצמה מצינו דברים כאלה אשר רחוקים ממציאות למשל במשנה מס' ר"ה ישמע מקצת תקיעה קודם עלות השחר ומקצתה אחר עלות השחר או שמע מקצתה בבור ומקצתה חוץ לבור וכדומה הרבה אשר אינם במציאת כלל ואין כאן מקומו להאריך וכן הי' הויות דאביי ורבא וכן עישה הבעל משנה למלך בהעמידו ובעוררו על ספיקות אשר לא הי' ולא נבראו אמנם תורה היא וללמדה אנו צריכי' לדמית ולסבור סברא במק"א והוא הגדלת התורה וכתבתי במק"א שעל זה וכיוצא בה אמר ר"ל ע"פ טוב מראה עינים מהלוך נפש אשר נראה כדבר זר, כי הוא אמר טוב מראה עינים באשה יותר מגופה של מעשה והוא המשיל בדבר הנראה והתכוין גם על זה שפלפול ולימוד התורה גדול מהנישוא. היינו מהמעשה עצמה הנתחדש בפלפול ע"ז וזהו עיקר התעסקות התורה אשר אנו מברכי' לעסוק בד"ת ולא נאמר ללמוד כ"א לעסוק. הארכתי בזה להקל מעלינו המעומס עלינו מאלה החדשים השמים אור לחושך וחושך לאור (עיי' כ"ז בדרוש צ"ג דברים ערבים ואמיתיים בענין הזה) ועיי' מזה הענין מימרא ר"א על הנאמר כי טובים דודיך מיין ע"ש ודרוש קל"ד ומימרא קפד. ואחר אשר הארכתי באלה הדברים נבא אל הבואור מאמרו י"ת אשר אמר למשה ראה ראיתי ולזה צריכנא להקדים עוד מה שכתבתי בדרוש הארוך קל"ט ע"פ על מה אבדה הארץ ומאמרם דבר זה נישאל לחכמים ולא אמרוהי לנביאים ולא פירשוהו עד שהוא י"ת פירשו בעצמו על עזבם את תורתי ותוכן הדבר שהיא דוגמת זמננו שיאמרו לא חטאנו ומה עשינו הלא רק הישן הלבשנו בבגדים חדישים ע"ש וכ"כ הוא בלימיד תוה"ק איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת ורואה בחדשים בתי מדרשות ומחברי ספרים ולא

ידעי ולא יבינו כי התורה נשתכחו מבניהם ואין אלו גופי של תורה כי אם עלים הנובלת ממנה ועיי' מש"כ בדרוש ק"ג על מה שאמרה אסתר למרדכי אילו עברו ישראל על חמשה חומשי תורה שנאמר בהם מזה ומזה הם כתובים והיא דבר נחמד ונעים בבחרה בלשון הזה לכנות התורה במילת מזה ומזה וזהו שגילה הוא י"ת למשה עבדו כי המלת ראה הוא חמקיר בלתי מתיחס אל איש והיא הראי' הנראית לכל אדם אמנם מלת ראיתי היא הנאמר על דבר אשר נראה להרואה בלבד ולא לכל אדם ומשה שמח בשמחת תורה אשר נתנה לישראל בראותו עוסקים בה והיא טובה לישראל מכל טובות שבעולם אך הוא י"ת גילה לו ראיתי אני לבדי את אשר נעשה בה והם עוסקים בה במה ששמטו אחת ממטרפולין שלי ומכעיסים אותי בה ועז"א וראיתי את מכאיבו' היינו איתן אנשים המכאיבים להם בזה והיא פעל יוצא והם העומדים על הפקידים להורות לעם ד' דרכי ה' הן המה המכאיבים אותן. עד יערה ד' רוחו עליהם לפקיח עינים עורות ולעסוק בתורת ה' אשר היא היינו ואורך ימינו. עוד אמינא במה שהוא י"ת פתח בזה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מא"מ ולא יהי' לך אלהים אחרים ע"פ שרמז להן כאן על מה שאמרו ודרשו באגדה של פסח אני ולא מלאך אני ולא שרף אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו לכך א"ל אנכי הוא ה' שהוצאתיך מא"מ אני הוא ולא אחר כי אני בעצמי הוצאתיך ולא ע"י שליח ואנכי אהי' לך לאלהים אשר תעבוד ולא יהי' לך אלקים אחרים והיינו אם תכון לבך ודעתך לכונן עבודתך לאל עליון אשר תצייר בשכלך הוא אל אחר כאשר כתבו ע"ז הבעל חו"ל והרמב"ם שלא יכול לעביד עילת כל העילות כ"א הנביא או הפלסוף ואני אומר שגם לאלה לא תקום כי לית מחשבה תפיסה בי' כלל וזהו נקרא אלהים אחרים כי כל דבר אשר איננו כנראה ממני הוא נקרא אחר וכאשר כתבתי (דרוש קפ"ז) על מה שכנו לאלישע ב"א בשם אחר ועל מה שיצא הב"ק שובו בנים חוץ מאחר, וגם מש"כ (מימרא ר"ט) ע"פ מתתי אותה לאיש אחר שרמז על עשו הנקרא איש אחר וכן איתן הצורות המורות על המאורעות הנפלאות משמו י"ת אף כי לא נעשה לעבדם בעצמם כ"א מרמזים על הקב"ה בכ"ז נקראים אלהים אחרים כי הם דבר אחר מהנראה מהם כי הם נראים שנעבדים ונעשים לאלקי ואינם כ"א רמזים ולכן נקראו אלהים אחרים, ולזה לא נכוין בתפילתנו כ"א לאל אשר הוציא אותנו מא"מ מעבדות לחירות אשר בו הראנו שהוא המנהיג לכל הבראים וביחוד בפרטות לעמו ישראל והוא עשה ועושה לכל המעשים אליו לבדו נייחד לבבנו ולא נעלה על דעתנו שום מחשבה ורעיון בכבודו י"ת כי לית מחשבה תפיסא בי' כלל וכלל, וזה הנרמז לאדון הנביאים מיד בשואלו אם יאמרו מה שמו מה אומר כי לא ידע במה יתאר עילת כל העילות בקוראו שמו וע"ז אמר הוא י"ת שלא יוכלו לתארהו כי אם במה שהוא עמם בכל עת כמו שהוא עמם עתה להצילם ולהוציאם מתחת יד מצרים וזהו ממש כמו שאמר במתן תורה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים והיציאה זו אין לה הפסק כאשר כתבתי ע"פ למען תזכור יום צאתך מא"מ כל ימי חייך היינו יום יציאתך הוא כל ימי חייך

כי תמיד עיני ד' אלהיך בך למחסה ולמגן ולזה תיחד לבבך לעבדו ועיי' רמב"ן בס' שמות ע"פ אהי' אשר אהי' שמפרש דברי המדרש שהביא רש"י ז"ל שכתב שם וז"ל והכונה להם בזה כי משה אמר לפני י"ת מה שמו שיגיד להם השם שיורה הוראה שלמה על המציאות ועל ההשגחה והב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לראי' אחרת כי אהי' עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם. והיא הראי' הגדולה שיש אלהים בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו ויש אלהים שופטים בארץ וזה פי' נכון באגדה זו עכ"ל לענייננו ולא באתי אלא להוסיף על דברי' כי עדין לא ידעו לקרותי בקראם אלי' האיך יכנוהו ולמי יכינו את לבם ומחשבתם בהתפללם אלי' כאשר האריכו בזה חוקרי אלהי המקובלים והמתפלספים אכן לפימש"כ יכונו רק לאל העונה אותם בכל צרותם וכאשר הראה בי"מ שהוא בכבודו ובעצמו הוציאם לא ע"י ממוצע, ואם הי' י"מ ע"י ממוצע כמלאך ושרף והם יתכונו בתפלתם לאל המוציאם ממצרים הי' תפלתם חלילה לאל אחר אמנם באשר הוא בכבודו ובעצמו הוציאם ממצרים יכונו מחשבתם לאל המוציאם ממצרים ולזה הקדים במ"ת ואמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ אני אני הוא ולא אחר ע"כ לא יהי' לך אלהים אחרים ע"פ שלא תכוין לשם כונה אחרת כ"א תכונן מחשבתך לאל המוציאך מא"מ ומושיעך בכל אשר תבא אליך וזהו אהי' אשר אהי' והיינו כמו שי"מ היתה בכבודי ובעצמי כן אהי' עמך בעתיד אני לבדי. וזהו המכוון בקבלת עול מ"ש אשר אנו אומרי' שמע ישראל ה' אלהינו היינו השם המיוחד הזה אשר הוא אלהינו הוא ה' אחד שאין בלעדו והבן וזהו שאמרו השבטי' ליע"א כשם שאין בלבך אלא אחד כך הוא בלבנו ולא נצטרך עוד לכוין ולכנה שמו י"ת בשם אלהי אבותינו כי הוא בלבנו כמו בלבך והבן את זאת.

מימרא תצה.

בתלמוד חגיגה ט"ו ע"ב במעשה דאלישע ב"א אחר כל המסופר ממנו שם פריך הש"ס ור"מ היאך גמר שמעתתא מפום דאחר והארבב"ה אר"י מ"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו אם הרב דומה למלאך ד"צ יבקשו תורה מפי' וא"ל אל יבקשו אר"ל ר"מ קרא אשכח ודרש דכתיב הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם ל"נ אלא לדעתי וכו' כי אתי רב דימי אמר אמרי במערבא ר"מ אכל תחלא ושדי שיחלא רש"י תחלא פרי החיצן הנאכל בתמרה. שחלא גרעינה הנזרקת וכו' ע"ש והדר אמר שם אשכחי' רבה בר שילא לאלי' א"ל מאי קאעביד קוב"ה אמר קאמר שמעתתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומי' דר"מ לא קאמר א"ל אמאי משום דגמיר שמעתתא מפומי' דאחר א"ל אמאי ר"מ רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק א"ל השתא אמר מאיר בני אומר וכו' והיא תמוה דכבר התנצלו בעדו במערבא ולא אמר שמעתתא מפומי' ועוד דמה בין שני אלו שהם אמרו אכל תחלא ושדי שיחלא לברא והוא אמר רימון מצא תוכו אכל וקליפתו זרק אמנם יש שני מינים באלה שפרקו עול השמים מעל צוארם לעשות

כל העולה על רוחם יש מהם שפוק־ים להכחיש כל דבר אשר מתנגד לחכמתם ותבונתם ודעתם הנפסדה והם כופרי׳ בתורה ובמצות ובכל אשר לא מושג בשכלם עד שכופרים לבסוף גם בבורא ומנהיג לכל הברואים והם רוב מן המינים אשר אינם מאמינים ויש מהם אשר יודו על הכל מאמינים כי יש לעולם בורא ומנהיג לכל הברואים וגם מאמין לתורה ולמצות אשר נתן לבני ישראל אכן הוא איננו מושל ברוחו לבער כל טמא מתאותי׳ הרבות ועיני׳ פתוחות על כל מחמדי תבל לעשות בהם כרצונו ולהיות עבד חפשי מאדונו לבלתי היות כבול ומוסכל בסייגים וגדרים והוא מתלמידיו של בלעם הרשע בשליש מידות הרעות עין רעה רוח גבוה ונפש רחבה וכאשר כתבתי (דרוש ק״י) על מה שאמר בלעם הרשע תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו וכלל הדברי׳ שבלעם אשר אמר על נפשו שומע אמרי אל ויודע דעת עליון וזכה לנבואה ובכ״ז לא שב מדרכו הרעה כי תאות הרשע תמיתנו ולא שלט בנפשו ליתן מתג ורסן לתאותי׳ וליצרי הרע אשר משל בו מנעורי׳ אכן הִתְאַיֵה שבאחריתו ובמותו תהי׳ גורלו גורל הצדיקי׳ לזה אמר תמות נפשו מות ישרים שתהי׳ מיתתו כמיתת הישרים ותהי׳ אחריתו כמותם לחיות בחיי נצחי ע״ש. וההבדל בין שני אלה המינים הוא שהמין הראשון מקור מקומו טמא הוא בפנים כי חכמתו ותורתו בהוץ תרונות ותוכו רצוף בצרעת ממארת דעות נפסדות ונכזבות אשר נבוך בהם ומחכם כזה רפויה (רפיון תורה ומצות) קרובה לבא וכל הנוגע בו יטמא מדבש הצירעים הטמונים תחת לישונו ומין השני הוא רק מצופה בכופר מבחוץ ופנימיתו זהב טהור כי הוא ידע את רבונו ודעתו מיושבת עלי׳ ויודע את כל אשר נעשה ושלא נעשה רק יצרו תקיף הימנו ולא יכול לשלוט ברוחו ונשטף בתאותי׳ אשר אין בו כח לעצרם, ומחכם כזה יוכל ללמוד מתורתו וע״ז אמרו שם שנמשל לאגוז מה האגוז אף שמלוכלת בטיט ורפש פריו נשמר בתוכה אף הת״ח אף שמלוכלך במעשי׳ תורתו אינה נמאסת, והנה באלישע בן אבוי׳ הי׳ הדעות נחלקות ואף כי שניהם לגנאי ולא לשבח בכ״ז הבדל רב ביניהם כי אלו אמרו שתוכו נשחת והיינו מה שאמרו במערבא ר״מ אכל תיחלי׳ היינו חיצוני ושדי שיחלא היינו פנימיותו לברא וזה הותר רק לגברא רבה כר״מ שהי׳ בעצמו גדול בתורה ולשאר אינשי לא הותר ללמוד ממנו ולכן לא נאמר שמעתתא משמי׳ כי היכא דלא ליגרר בתרי׳, אבל רבה בר שילא אמר לאלי׳ ר״מ רימון מצא אשר תוכו אכל וקליפתו זרק כי הי׳ אחר ממין השני כאשר מעשי׳ מוכיחים שא״ל לר״מ הזור בך ע״כ תחום שבת ורק הוא לא יכול עוד לשוב והי׳ א״כ רק רוע מעללים ולא רוע לב ומותר לבקש תורה מפיהו ע״כ אמר אלי׳ השתא אמר הוא י״ת מאיר בני כך אומר, ואף כי קמי׳ שמי׳ גלי׳ אף טרם אמר רב״ש דבר זה מ״מ כיון שלא נודע זה בין החכמים לא נאמר שמעתתא מפומי׳ דר״מ כי לדעתם אסור לשמוע תורה מפיו והבן את זה כי נכון הוא (ועי׳ זה הענין מימרא קל״א).

ובזה יש לפרש הא דבפ״ק דחולין דאמר רבי הא דחדידנא טפי מחבראי משום דראיתי את ר״מ מאחורי׳ ואולי ראיתי׳ מפני׳ הוי חדידנא טפי, ובזה ניחא דמתחילה לא הוי רבי גמר שמעתתא מפומי׳ דר״מ על

שלמד תורה מאחר כמבואר במעשה שהובא במס׳ הוריות דכינו לר״מ בשם אחרים אבל בתר הכי גם לרבי נודע מהותי׳ דאחר אשר רק קליפתו לא ט״ב אבל פנימיותו טוב ומאז גם הוא גמר משנתי׳ דר״מ וחדיד טפי מחברוהי ואילו למד ממנו בקדמותי׳ הוי חדיד טפי כמובן.

ניתן לכתוב במה שאמרו בתלמוד ירושלמי על מעשה דאחר כשמת אחר אמר רבי מאיר מתוך תשובה מת יש לפרש עפ״י מה שאז״ל דפריש ממינא מיית ודרשו זה מהנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחת היים והיינו כל באי׳ לא ישובון ואם ישובון לא ישיגו אורחות חיים כי אם מתים מיד. כדי שימותו זכאי׳ ולא ימותו חייבין דאם לא ימותו אז עוד ישובון לקלקולם (ודכירנא זה ששמעתי מפה קדוש אמוה״ג בעל חתם סופר זצוק״ל שסיפר לנו בבדיחותא שפעם אחת אמר לו אחד מיוחד שהי׳ מפורסים לנֶשיך מנשיכת נחיש) וא״ל לרבינו שהוא מודה על עצמו שגם הוא הי׳ מלפנים מין ואפיקורס אמנם עכשיו הוא איננו עוד כבראשונה כי הוא עתה מאמין בתמימות לרחז״ל וע״ז אמר לנו רבינו כי לא ידע האיש כי בעצמו דיבר וממנפשך הוא עדין מה שהי׳ כי אם איננו עוד מה שהי׳ הוא איננו עוד בחיים לפי דחז״ל דפריש ממיני מיית וע״כ איננו מאמין ברחז״ל. ולזה אמר רבי מאיר על רבו דמתוך תשובה מת על אשר שב בכל לבבו על כן מת ואיננו. והבן כי הוא דבר נכון.

מה שאמרתי בליל יו״כ **תרגום** לפ״ק.

מימרא תצו.

בס׳ וישלח ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי נכר אשר בתוככם והטהרו והחליפו שמלתיכם. ונקומה ונעלה בית אל וגו׳ הנה היצר הסוכן בנו להטות לבבנו לכל מחמדי תבל ולסור מה׳ ותורתו הוא המכונה בשם אלהי נכר כאמרם על פסוק לא יהי׳ בך אל זר שלא ניתן מקום לדעות הנפסדות ורעיונות זרות המרחיקים אותנו מאחרי ה׳ ואמונתו והוא האל זר ואלהי נכר כאשר כתבתי לעיל (דרוש ר״ה) ע״פ לא יהי׳ לך אלהים אחרים ע״פ לכן לא נאמר כאן ויאמר יעקב אל בניו כי לא נחשדו בניו בעיני׳ שיהי׳ אל נכר כאלה בתוכם כ״א אמר כן לבני ביתו ואל כל אשר עמו מבני נכר הנחשדים בעיני׳ בדברים כאלו ואמר שמתחילה יסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם וישליכו מהם כל אלה המחשבות רעות ובזה יטהרו כנאמר יעזוב רישע דרכו ואיש און מחשבותי׳ ואח״כ ישוב אל ה׳ וירחמהו כי אם יבא במחשבות רעות כאלה לפני׳ י״ת לא ירחמהו כי זה כטובל ושרץ בידו, אכן מה שאמר להם והחליפו שמלותיכם היא מליצה נשגבה כי זה כל אדם עצמו ומהותו היא הנשמה ורוח אלקים אשר מקורה בשמי שמים כמלאכי אלקים והגוף הוא רק התיק והנרתק אשר האדם שוכן בתוכו הארכתי בזה (דרוש קע״ו) במשל נחמד ונעים איך ישמור האדם את נפשו לבלתי יגעלנה במה שיעסיק ויוסיף לטהר ולנקות את הנרתק (ע״ש כי נחמד היא) והילל הנשיא בנכנסו למרחין אמר בואו ונגמול חסד להדא אכסניא

אמר כן בצאתו לבראות גופו ולהתענג שלא נטעה ישעישה כל אלה למלאית תאית לבו להתענג בדשן נפשו וגופו לעשותי עקרת הבית כי אם שהוא מכבד את גופו על שהוא אכסניא לנשמתו הטהורה אשר בקרבו שיהי׳ הגוף על מכונו וטהרתו עד שתהי׳ נשמתו תשכון בתוכו בהשקט ושלוה לעשית מלאכתה מלאכת שמים מבלי תמנע ולזה כינה את הגוף בשמו הנאה לי׳ הדא אכסניא, אכן האדם יראה לעינים לתת כבוד וגדולה להנראה בו יכבד את גופו בכל אשר לאל ידו ור׳ יוחנן האי תנא קרא למני מכבדותא כי הבגדים מכבדים את האדם בעיני רואי׳ וראוי׳ לאדם לכבד את גופו כי הוא משכן כבודו כבוד נשמתו אבל לא ישכח בזה עקרת הבית לכבד נשמתו אשר בקרבו ביתר שאת ויתר עז ואם כה יכבד את האכסניא מה מאד יגדל כבוד השוכן בתוכו אשר רק עבורו נעשית ונבראת האכסניא ובמה יכבדנה ומה יעשה בה הלא עיני׳ לא תחזנה ומה נעשה לה ליקר וגדולה אכן כמו אשר נלבוש את הגוף הגס ונכבדהו במלבושי כבוד כן נלביש נשמתני בבגדים נאים ואלה הבגדים אשר נעשה לה לכבוד ולתפארת אלה הן התורה והמצות הם לה מלבושי כבוד אשר תתלביש בהם בצאתה מהאכסני׳ שלה לשיב למקירה אל אלקים אשר נתנה אז מתלבישת באלה המצות והמעשים טובים אשר עשינו בעלמא חשוכא הדין והם מלבושי כבוד אשר תלביש בבואה אל הקדיש ליראית את פני מלכה והעבירות ומעשים הרעים אשר עשתה בהיותה המה הבגדים הצואים באמרם על זה שנאמר ביהישוע כה״ג אשר אמר י״ת הסירו הבגדים הצוא״ם אשר עלי׳ ואמרו ז״ל על שנישאו בני׳ נשים שאינם הגונים, ולזה אמר איוב כאשר קרו לו כל אלה ונלקח ממנו כל אשר לו פתח ואמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה לא אמר כן על אשר רכושו נלקח ממנו כי זה כל אדם אף אם מלא ביתו כסף וזהב לא יקח מאומה אתו וערום ישוב וכאשר בא כן ילך אכן היא אמר זאת על קיום מעשים טובי׳ אשר פעל ועשה בהיות לאל ידו ואם כל אלה נלקחו ממנו לעשות צדקה ומשפט בארץ אם כן מאומה לא יקח בידו ולזה אמר ערום יצאתי מבטן אמי כי בלדת האדם על האדמה נפשו ונשמתו ערום מכל דבר ה׳ כי לזה נשתלחה הנה להלביש א״ע במצות ומע״ט ואם אין לאל ידו לעשות כל אלה ישוב ערום בלי מלבושי כבוד כאשר בואו הנה, ולזה בא אבינו בהעלותו בית אל להראות את פני ה׳ אמר לביתו זה לראשונה הסירו את אלהי נכר אשר בתוככם לבער הרעה אשר בקרבכם והטהרו במחשבות טהורות ונקיות והחליפו שמלותיכם היינו שתחליפו ותמירו הרע בטוב ותחת שמלותיכם אשר תכבדו את האכסניא את הגוף תכבדו את הנפש בבגדים יקרים לכבוד ולתפארת לעשות רצון קונם ונעלה ב״א.

והנה זה כל אדם מדקדק במלבושי גופו שיֵעָשׂו באופן היותר טוב ויפה מהדר אחר צמר ופשתים המעולים וטוב ויפים ונותנם אל אומן היותר מהיר במלאכתו לעשותו כפי מדתו מבלי חסר ויתיר מאומה ואף אם האומן הזה נוטל שכרה בכפלים מאומן אחר אמור יאמר ומה בכך אם רק מלבושי מתוקנת מבלי המצא בו שמץ דופי, אבל לא כן הוא עושה כאשר יעשה

מלבושי כבוד לנשמתו במצוה אשר יעשה כ״א יהקיר אחר אשר ימצאנה מבלי הרבות הוצאותיו ע״ז שיקח תפילין מן הבא בידו אם רק לא יוסיף במהירם וכן היא בצדקתו אשר יעשה ישקיל ויפלס במדה דקה מן הדקה לאמר די בזה בעומדו להתפלל ימהר ויחיש מעשהו ומדלג על הרהורים אשר יעלה על מחשבתו לפטור הימנה וככה היא עושה בכל מצותי׳ אשר נצטוה תחת אשר ישיש ויגיל בבא מצוה לידו לקיימנה ולעשות נחת רוח ליוצרו ונשמתו אשר היא (המצוה) רק שמלתה לאורה אשר תאיר בשובה למקורה לאבי׳ שבשמים וע״ז אמר הנביא וכבגד עדים כל צדקותנו והיינו אם גם עשינו צדקה וחסד במעשים טובים הם כבגד עדים בגדים קרועים ומלואים אשר תבוש בהם נשמתנו בבואה ליראות לפני מלכה מלך עולמים, ולזה אמר אבינו התקדשו והטהרו והחליפו שמלותיכם ובמלבושי גופני תהי׳ עיניכם צרה, ובמלבושי נשמתכם תתנו הרוחה לעשותה באופן היותר משובח ומפואר (עיי׳ דרוש צ״א בענין הזה).

בשמחת תורה תרמ״ט והיא סמיכת התורה. מימרא תצז.

ביום השמיני עצרת תהי׳ לכם וגו׳ פר אחד איל אחד רש״י ז״ל איל אחד כנגד ישראל התעכבו לי מעט עוד ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד ע״ש הנה כבר כתבתי במה שקראו עצרת ממלאכה (דרוש ל״ג ע״ש) וכבר כתבתי במק״א שהוא י״ת רצה כאשר כתב רמ״ה בס׳ החינוך שישראל ישמחו ויתענגו לעתים ידועים כי גם זה מצרכי הגוף ובריאתו ורצה שיהי׳ שמחה זו שמחה של מצוה ולא שמחה של הוללות לכן צוה עליהם לחוג המועדים וכבר כתבתי במק״א במשל המלך שבני׳ הי׳ רוצים לעשות מחולות ורקודים בזמן ידוע ומיראתו אולי יפרזו על המדה לצאת מדרך הממוצע אמר להם שיעשו אלו המחולות ורקודים בביתו שגם הוא ישמח בשמחתם ולכן נצטוו ישראל לעלות בשלש רגלים לשמוח שם לפני ה׳ והנה אם יבואו לפני׳ כמצוה עליהם אשר לא יבאו ריקם כ״א איש כמתנת ידו כברכת ה׳ וזה יתראה בתורתו וחכמתו וזה בצדקתו וישרתו אז פרידתם קשה משא״כ אם ינהגו שם כאנשים פראים לאכול ולשתות ולשמוח בשמחה של הוללות דומים לבנים שבאו לראות פני אביהם ובעטו מרוב שמחה לעשות כל העולה על רוחם אז ישמח האב בצאתם כמו בבואם אשר תאוה נפשו לראותם אכן אם יתנהגו כשורה אז קשה עליו פרידתם, והנה בכל השנה כל אחד ילך אחר בצעו ובעת אשר יניח וינפש ממלאכתו אשר עשה ילך לו אל בית משתה היין ואל קרקסאות וטטריאות אשר לצים לצון המרו להם משא״כ בבואם ליראות פני האדון ה׳ לא יעסקו כ״א בשמחה של מצוה כמה שאמר ר״י ב״ח כל ימי החג לא ראינו שינה בעינינו בבקר לתמיד של שחר משם לתפלת השחר משם למוספין משם לתפלת המוספין משם לביהמ״ד משם לתמיד של בין הערבים משם לשמחת בית השואבה ע״ש

פ' החליל ועתה אם יפנו לדרכם לילך לביתם ילכו במועצותיהם לזה אמר הוא י"ת קשה עלי פרידתכם, ואף אנחנו פה אלה היום אף אם אין לנו ביהמ"ק לעלות לרגל לשמוח בראיית מלכנו בכ"ז הימים קדושים הי' השכמנו לסליחות ומאלה לשני ימים טובים של ר"ה אשר העלנו זכרוננו הטוב לפני אבינו שבשמים בתקיעת שופר ובתפילותנו משם ליום הקדוש והנורא יום כיפורים משם למצות סוכה ונטילת ארבע מינים ומי לא ישם אל לבו ולא שב לה' אלקינו והיום הזה ברכנו על המוגמר לסיים ולגמר תורתנו הקדושה אשר היא חיינו ואורך ימינו ושלא נירא ונפחד על פרידתנו מימים קדושים האלה ע"כ מיד נתחיל לחַבר האחרית לראשית ונתחיל מיד תחילת התורה אשר תהי' לנו לששון לשמחה ולאורה אכי"ר. ולחבר ולסמוך סופה לתחילתה, נאמר כי הוא זה שאמר ולא קם נביא כמשה לכל האותות והמופתים אשר עשה לעיני כל ישראל אשר יקשה לנו מאד למה צריך הבב"ה לכל אלה להכניסנו לארץ מצרים ולהוציאנו ביד הזקה באותות ובמופתים והיד ד' תקצר להעלותנו לארצנו וליתן לנו תורתו הקדושה אף אם לא גלינו למצרים ליתן עלינו עבודה קשה עד שהוצרך לכל אלה האותות והמופתים להוציאם ממצרים אמנם כבר כתבתי בארוכה (מימרא ש"ע) במה שהראה הקב"ה לא"א שיעביד מלכיות בברית בין הבתרים ומן הקושי שאמר הוא י"ת ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם וכל הנאמר ע"ז לא יספיק על מה ככה עשה ה' לעם הנבחר להיות מעונים ומדוכאים נרדפים ונכלמים מגויי הארצית אמנם אחת הי בכלם על שרצה הוא י"ת לבחור בעם אשר ישאו מדברות קדשו היא התורה הקדושה אשר בעבורה נברא כהעו"כ והיא כבודו י"ת עלי הארץ ועם זה לא יתערבו בגוים להיות כמותם ואבינו אברהם אשר השיג כל אלה רצה לידע איך נהי' כזאת ואולי ישכח ישראל עושהו לחיות ע"פ האדמה כשארי אומות לכן אמר במה אדע כי אירשנה לא ששאל אות ע"ז ח"ו כי האמין בד' רק שרצה לידע במה ובאיזה דרך יזכו לזה לירש ארץ וכאמרם ז"ל אולי יחטא בני וע"ז בא התשובה ממנו י"ת ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם שתחילת צמיחתם אשר היו יהיו לעם יהי' במדרגה תחתונה עד מאד עד שיהי' ויגדלו בהיותם גרים בארץ לא להם ועבדום וענו אותם עד שיהי' בדיוטא תחתונה מושפלים ונבזים לכל האומות והם בעצמם יוטבעו להיות כעפר נפשם וזה נרמז בנסיעה ראשנה של א"א כאשר נצטוה לילך מארצו וממולדתו וכאשר כתבתי שם שעל הכלל כלו יצאו שיהי' זרעו בעו"הז כגרים בארץ לא להם וע"י יהי' מוצלחים להיות עם קדוש לכן נאמר כבואי אל הארץ, ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלו בית אל מים והעי מקדם, ומה סיפר לן בזה מה שהי' מים ומה מקדם וכן מלת העי היא זרה בלשון לקרוא שם מקום בה' ידיעה ולזה ניחא כי מלת עי היא לשון הרבן ושממה (מיכה א' י"ו) וע"ז רמז כאן שנטע אהלו היינו מהיתי בעו"הז המתואר בשם אהל זה נטע מקדם ביאי לבית אל ולזה אמר ב"א מ"ם היינו באהרית היא בית אל אם הע"י מקדם יהבן וכאשר כתבתי על אמרו י"ת וגר לא תונה ולא תלהצנו כי אתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים והאיך יאמר זה על דורות

העתידים אשר לא הי' במצרים ואמרתי כי כונתו שהוטבע כן בטבעם להיות מושפלים על שנעשו ונגמרו על מתכונת הזה טרם נהיו לעם וזהו לישון ידיעה שאמר והי' גלית מצרים מקור ומרצב לכל הגליות אשר עברו על עם הקדוש כי מאז הי' בעיני כל העמים כעבדים לכל גויי הארצות לעשות בהם ככל העולה על רוחם לגלותם מארצם ולתתם למרמס תחת רגליהם ובזה נודע לאבינו שלא יתערב זרעו בגויי הארצות ובשתים יתחתנו להיות עם ה' שומרי תורתו בקדושה והבדלה והקדושה שיתקדשו בעצמם להיות קדושי ה' והבדלה שהבדיל ביניהם ובין האו"הע שגם אם לא ירצו להיות קדושים כ"א להיות כגויי הארצות הם ידחפום וירחיקום מהם והם הבתרים אשר ביתר אותם אברהם כמש"כ ישם שבתר א"א את האומות לבתרים ויתן איש בתרו לקראת רעהו שלא יעלה להם כל אשר יזמו לעשות ותנור עשן ולפיד איש שעבר בין הגזרים הוא הרמז אם ישראל ישארו על מתכונתם להיות עבדי ד' הם כתנור אשר יתחממו בו מקרירות התבל ומלואה ולפיד איש היא הרמז על הלפידים הנוראים אשר דנו בו עם ד' (שייטער הויפען) אשר בערו בעם ה' ובזה אימה חשיכה גדולה נפלה על אברהם והוא י"ת אמר לי רמז כל אלה שידע שזרעו יהי' גרים בארץ לא להם ויעבדו בהם ארבע מאות שנה וכאשר יהיו על מתכונת הזה יצאו ברכוש גדול ומאז והלאה אין מקים עוד לדאג ולירא שיעשה להם כדור המבול והפלגה, ולכן יציאת מצרים הוא המקור והמחצב ליסוד אימה הישראלית ולהבדלתם מן העמים ולכן באת הצווי למען תזכור יום צאתך מא"מ כל ימי חייך כדי שנזכור כי עבדים אנחנו עלי תבל וישראל נושע רק בה' לא בטבע הארץ וכאשר כתבתי בס' לך לך (מימרא קע"ג וקפ"ד ותמ"ז) והוא על דרך שנאמר והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד והיא אם ראשית אדם מצער והיא נראה נעצב ונפשו עגומה ומושפלת יוכשר ע"ז לשאת רבת הטיבה והגדולה ולא כן אם הוא מפונק מנוער יבעט מרוב הטובה וכה הגדיל ה' לעשות לעמו לתתם בארץ נכרי' לעבדים ושפחות ואח"כ הוציאם בנסים ונפלאות להודיע כי הם גדולים וטובים ורק כאשר ייסר איש את בנו מסרם ונתנם ביד אויביהם והי' ישראל נתונים בדין וע"ז גבר עליהם אחר"כ מידת הרחמים לפדותם ביד חזקה ובמוראים גדולים שידעו כל הארץ כי שם ה' נקרא עליהם והם עמו ונחלתו והוא כיצירת העולם אשר נאמר בראשית ברא אלהים את השמים וכפירש"י שבראו במידת הדין ואח"כ שיתף מד"הרח והוא כמה שאמרתי שע"י הדין תחילה גבר אח"כ מידת הרחמים וזהו סמיכת התורה שאמר לכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל וע"ז יקשה למה זה ועל מה זה נעשתה כזאת לעם הנבחר וע"ז נסמך בראשית ב"א שכן הי' תחילת הבריאה להקדים הדין לרחמים ואם ראשיתך מצער מאד ישגא אחריתך ודינ"מ (עי' לקמן סוף מימרא תקי"א).

מימרא תצח.

בישעי׳ מ״ה ז״ן, יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אנו ה׳ עושה כל אלה: ובתפילתנו בא השינוי׳ תחת ובורא רע אמרינן ובורא את הכל והכתוב בעצמו קשה שמיחד בריאה לחושך אשר הוא רק העדר האור ולא שייך בה בריאה כלל כי היא אין ואפס אמנע כבר כתבתי בדרוש נ״ח ומימרא ת״ט במה שנאמר בתחילת הבריאה ויאמר אלקים יהי אור בזה נכלל כל הבריאה כלה וכאשר ביארתי בספרי ת״י האור הזה הוא המקור ויסוד כל צבא השמים והארץ כי שם האור בלשוננו ה״ק לא נאמר על האור הגשמי אשר תאיר עינינו לראות תבל ומלואה וכו׳ אמנם שם אור מושאל לחכמה העליונה אשר לא נוכל לצייר ולדמות בשכלנו על זה הוא נמצא ונישא ושם בפרק ו״ו האור הזה שנברא היא החכמה הנסתרת צפונה וגנוזה בתוה״ק והיא אינה כדאי להשתמש בה רשעים ונגנזה לצדיקים לעתיד היינו הצדיקי׳ שבכל דור ודור ע״ש והיינו שהרשעים אינם כדאים להשתמש בה ואין להם מבוא אצלה. ואת זה לעומת זה עשה הוא י״ת כמו אשר ברא ויצר החכמה העליונה הגנוזה בתוה״ק כן ברא ג״כ החכמה החיצונה להשיג תבל ומלואה וטבעה והיא חכמת אדם והיא לשמור דרך ארץ החיים לבל יעלה עלי׳ פריץ לפרוץ ולקצות הנטיעות בגן אלקים כי מה יעשו חכמיהם אשר להם בינה יתירה מאחיהם בשכל צח ימצוחצח הלא גם הם יאחזו בעין החיים חכמת תוה״ק ובאין אמונה בהם יעלו עלי׳ בסבך עין קרדומות לכן גם להם נברא ונאצל מחכמה העליונה איר העליון החכמות החיצוניות לחקור ולהעמיק בה*) וע״ז אמר המלך החכם (קהלת ג׳ י״א) ראיתי את הענין אשר נתן אלקי׳ לבני אדם לענות וכו׳ גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף (עיי׳ לעיל מימרא תע״ב) ע״פ וישכן מקדם לג״ע את להט החרב המתהפכת לשמור דרך עין החיים והוא על כונה זו אשר כתבתי כאן וחכמה זו היא כחכמת חושך נגד חכמה העליונה הגנוזה בתוה״ק, ואין לה מבוא כלל וכלל לחכמה הגנוזה ונהפוך הוא כי כל באי׳ לא ישובון ולא ישיגו עוד אורחת חיים (עיי׳ דרוש קנ״ו) וע״ז נאמר בתחילת הבריאה וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל בין האור והחושך אשר אינו מובן כפשוטו כי מה צריך להבדיל והוא מובדל מאלי׳ ובזה מובן מאד כי הוא י״ת הבדיל בין שני מאורות האלה המכונים בשם אור וחושך בין שני אלה הבדיל הבדלה עצומה לבלתי קרב זה אל זה וכאשר הארכתי בזה במשל נאה בדרוש הנ״ל והוסיף עוד לבל יתערבו ויתחלפו לנו לקרותם בשמות מיוחדים לזה קרא לזה יום ולזה קרא לילה אף כי שניהם יזהירו כזוהר הרקיע והאומר אין

---

*) וצא ולמד אמיתית דברים האלה ממה שראינו בזמננו האלה מאלה החכמים בעיניהם חכמי או״ה ע״י אשר העפילו לעלות בהר ד׳ לקרות בהתלמוד הגדול אשר לא ישיגו ממנו אף לא כקורטב מן הים הגדול וראה כמה החציפו פניהם לענות בו סרה להכאיב לב בני ישראל בהבל הבלים אשר העלילו עליהם בינה זאת ותבין האמת.

חכמה באו"ה אל תאמין הבדיל ביניהם הבדל רב כהבדלת היום מן הלילה והבן את זה ובזה נגמר הבריאה ונעשה שלום בין המאורות אשר כל העולם לא נברא כ"א בשביל האור הגנוז ולזה אמר הנביא יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע וסוף המאמר מבאר תחילתו מה הוא האור ומה הוא החושך ומסיים אני ה' עושה כל אלה והבן ואנו משנים בזה לאמר יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל והבן.

מימרא תצט.

קהלת (ט"ת י"א) שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ גו' גם לא לחכמים להם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן וגו' בשלחי את ספרי ת"י לאחד מיוחד טובינא דחכימא בעל המחבר ס' ד' מדניאל אשר שאל על ספרי כתבתי לו שקרה לי עם ספרי בכפלים אשר כתב המהרש"ל בדיני האתרוג כי הוא אמר הקונים מרובים והמבינים מעוטין ובספרי גם הקונים וגם המבינים המה מעוטי' וכתב לי ע"ז שזהו שאמר החכם לא לחכמים להם (ולמה) על כי לא לנבונים עושר כמובן כי המבינים אין לאל ידם לקנות ואשר בידם לקנות אינם מבינים ודפח"ה ואני אמרתי ע"ד מוסר כי תורתנו הנגלה היא על שני פנים והיא משולה ללחם ויין כנאמר לכו לחמו בלחמי ושתו יין מסכתי כי הלימוד הפשיט לידע התורה והמציה אשר יעשה אותם האדם וחי הוא הלחם אשר הוא ההכרחי לאדם להיות בה ופלפול התורה הוא יינה של תורה אשר נדחק ונסחט מן הענבי' ביגיעה ובעמל רב והוא הכנוי לתורה שבע"פ ואפשר דלזה כונו בעלי התלמוד דבריהם בשם מסכתא כי חמרא דלא דרי תלת איננו ראוי' לשתות מחמת חריפותו וכן התורה הק' בלי מסכתא והוא ע"ד טבחה וגו' ומסכה את יינה גו' (משלי ט' ב') וכבר כתבתי (מימרא ת"ע) על מה שאמרו ז"ל כמה טפשאי הני אינשי דקיימי קמי ס"ת ולא קיימא קמי גברא רבה דהתורה היא מדת הדין גרידא אשר תחייב את האדם עפ"י הדין ותורה שבע"פ היא הרחמי' אשר תמתיק הדין וזהו שאמר משה לישראל כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוציא פי ה' יחי' והיינו על הלחם לבד והוא התורה שבכתב והיא הלחם מזה לא יחי' האדם כי ימות בעונו על כל הנאמר בו מות יומת כי על כל מוצא פי ה' והוא התורה שבע"פ שמסר לנו הוא י"ת בע"פ מזה יחי' האדם כמיבן וכבר כתבתי על אמרם בפ' פסל לך שאז"ל משם נתעשר משה מפסולת של לוחות ואמרתי שהוא התואר לפלפול התורה אשר נתנה למשה בזה כי הפלפול ומשא מתן של הלכה להוציא ולהמציא הדשות אשר לא נאמרו בפירוש היא העשירות, וזאת מעולם בישראל אם קרה מקרה בהילופי דינים ומעשיות אשר לא כתובים בספר נשאלו הדברים מגדולי ישראל אשר הוציאו הדין לאמיתו להשיב שואליהם דבר ע"י פלפול וסברא כמו בעתניאל בן קנז אשר מצא השלש מאות הלכות שנשתכחו באבלו של משה וההזירם היא בפלפילו ועי"ז חדשו גדולי הדור הרבו והראו את ידם ההזקה בתורה שבעל פה ואם לא. נשאלו ע"ז

לא נתחדש פלפולם ולא נראה עשרם כמו בדורותנו אלה אשר אין דורש ואין מבקש וידוע דברי חז"ל בהבדל שבין חכמים לנבונים כי החכמים דומים לשולחני עני והנבונים לשולחני עשיר המבין דבר מתוך דבר ולזה אמר על שאין לחכמים לחם והוא לחמה של תורה ואין לחם ושמלה ביד החכמים והם כשאינו יודע לשאול מסתעף מזה אשר לא לנבונים עושר כי על אשר לא נשאלו לא יוכלו להשיב ולא ירבו עושר כמובן אבן הסיבה אשר תסובב כל אלה הוא על כי נתמעט כבוד החכמה ותחת אשר מלפנים הוצק חן בידעי בינה וכבוד חכמים ינהלו ע"ז נתרבה החכמה ולזה נאמר ואבדה חכמת חכמי' וע"ז בינת נבוני' תסתר והסיבה לזה אשר לא לידעי' חן והבן.

בס' ויחי תרמ"ט לפ"ק.

מימרא תק.

ויקרא יעקב אל בניו וגו' האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם וגו' רש"י בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו השכינה והתחיל אומר דברים אחרים ע"ש ובמדרש רבה מפורש יותר שאמר משל למהר"ד לעבד שהאמינו רבו על כל מה שיש לו נטה אותו העבד למות וקרא לבני' ובקש לעשותן בני חורין ולומר להן היכן הוא דייתקא שלהן והאוני שלהן ידע המלך עלה המלך למעלה הימנו נשא העבד את המלך והפליג הדבר שהי' מבקש לגלות והתחיל לומר להם בני עבדים של מלך אתם היו מכבדין אותו כדרך שכבדתי אני אותו כל ימי חיי כך יעקב בקש לגלות לבניו הקץ מיד נגלה עליו הקב"ה וא"ל לבניך אתה קורא ולי אי אתה קורא כיון שראה אותו יעקב התחיל אומר בני בבקשה מכם כבדו הקב"ה כמו שכבדתי' אני ואבותי וכו' א"ל ידעי' אנו מה שבלבך שמע ישראל וגו' כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד ע"ש. והנה שני המאמרים כסותרים וא"ז דהוא אמר שנסתלקה ממנו השכינה וזה אמר שעלה המלך למעלה הימנו וביותר קשה המשל שהביא שהעבד הי' רוצה לעשות בני' בני חורין והאיך היא נמשל במה שרצה יעקב לגלות לבני'. והנה גלוי הקץ שביקש לגלות אין המכוין בו לגלות הזמן קץ הפלאות כי כבר אמרו ז"ל היום אם בקולו תשמעו וגם מה יהי' התועלת אם נדע מתי יבא אם באלף אי באלפים שנה ומה זה שביקש לגלות הקץ ? אמנם כבר כתבתי בדרוש ה' במה שאמרו חז"ל מצות בטלות לעתיד לבא במה שתרגם אונקלס ע"פ בשירת האזינו ע"פ עם נבל ולא חכם עמא דקבילו אוריתא ולא חכימין דכל המצות לא נתנו לנו אלא לצרף אותנו ולהישיר כל מעבדנו לשמו ית' והאבות לא הי' צריכי' לזה כי הם הי' מרכבה לשכינה שמו ית' ולא הי' צריכי' למעשים חיצונים המעוררים אותם וכן הי' רשב"י וחבירי' שאמרו עליהם שתורתן אומנתן היינו במה שעסקו בתורת ה' הוא הי' אומנתן שלהם לעבודתו ית' ולא הי' צריכי' למעורר חיצוני וזה יהי' ג"כ לעתיד לבא ע"ש באריכות דברים ועיי' מש"כ דרוש כ"ד ע"פ שלש פעמי' בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ד' צבאות מאמרי בזוהר מנו האדון זה רשב"י שכתבתי שלזה נקרא רשב"י אדון ה'

צבאות על שהוא בן חורין מכל המצות כי לא נתנו לו ולדכות׳ כי כל עתיו ורגעיו קדושים לה׳ ולזה נקרא אדון ע״ש וזהו הגאולה האמיתיית המקווה לעתיד לבא ולזה אמרו באבות לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל הימנה כי הנה זה האדם אשר עלה במדרגות אבותינו הקדושים כרשב״י וחביריו הן המה הנקראים בני חורין כי לא ניתן עלי׳ עול המצות בהיותו כלו קודש לה׳ ולזה אמר לא עליך המלאכה לגמור שתגמור כל התורה כלה עד שתעלה בזה למדרגת אבותינו הקדושים שלא הי׳ צריכי׳ עוד לעול המצות כי לא אתה בן חורין להבטל ממנה שאינך במדרגה זו הגדלה ואבינו בהפה״ו רצה לחעמיד בני׳ על מדרגה זו העתיד לבא לגלות להם קין הגאולה אחרונה להקרא בני חורין אמנם כבר כתבתי ע״פ ולא קם נביא עוד בישראל כמשה שלא לשבחא דמשה בלבד נאמר כ״א גם לשבח ישראל הי׳ דור המדבר דור דעה עד שאמרו ראתה שפחה בים מה שלא ראה יחזקאל בנבואה וכבר נשמע ב״ק יש כאן אחד מכם שראוי׳ שתשרה עליו שכינה כמ״ר אלא שאין דורו זכאי לכך וא״כ אם יקום עוד נביא שראוי׳ לנבואת אדון הנביאי׳ אם אין הדור זכאי לא יקום ולזה אמר ולא קם עוד נביא כמשה שלא יהי׳ כדור הזה דור המדבר אשר ראוי׳ לנביא כזה וכבר אמרו במ״ר מה שאמר יעקב האספו הוא לשון הטהרו מטומאותיכם כמדא״א במרים אחר תאסף וא״ל שיטהרו מחשבותם כי צריך לטהרת הנפש יתירה להשיג ענין הזה אשר יהי׳ באחרית הימים אשר נאמר בו ומל ד׳ אלקיך את לבבך והיא הגאולה לעתיד לבא טהרת הנפש אשר לא צריכא עוד לעול המצות לקבל עול מלכות שמים כי בקרבם קדוש וכל דבריהם ומחשבותיהם רק לו י״ת נכונו וכאשר נקבצו ונאספו כלם יחד ראה השכינה למעלה הימנו אשר גם השגתו נסגה אחור מלהסתכל באספקלריא המאירה וראה איך לא הגיעו עוד למדרגה זו להיות בני חורין והתחיל לומר עבדים של מלך עולם אתם עדין הוי מכבדין אותו כדרך שכבדתי אותו כל ימי אני ואבותי ולזה התחיל ראובן בכורי אתה ושכחת עצמך וכ״ב שמעון ולוי והי׳ רואה שאינם כדאי עדין והתחיל לומר עבדו את ה׳ כדרך שעבדתי אני ואבותי והם סברו שלכך סגר עליהם הדרך על שלא מצאום מיכשרים כלל וכלל ולכן אמרו שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך הוא בלבנו אין לנו אלא אחד המיוחד בלבנו כמובן.

לס׳ בשלח תרמ״ט לפ״ק.

מימרא תקא.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע וגו׳ אתכם ולעיל בס׳ ויחי בצואה עצמה לא נאמר מלת אתכם וגם מלת עמו אינו מובן עד שדרשו חז״ל עמו במחיצתו וכבר כתבתי ע״ז במה שאמרו במדרש ע״פ הים ראה וינס מה ראה ארונו של יוסף ראה ובעת נראה עוד כי בכל האותות והמופתים הגדולים והנוראים אשר עשה משה לעיני כל ישראל עוד לא האמינו בני ישראל בלבב שלם כי הוציא ה׳ את ישראל

ממצרים אשר ע״ז אמר משה בירידת המן בתת ה׳ לכם בשר בערב ולחם בבוקר וידעתם כי ה׳ הוציא אתכם מארץ מצרים ע״ש רמב״ן כי אף אם ישראל ידעו והכירו כי מאת ה׳ באו כל אלה תהלואים על מצרים והאמינו בה׳ כי פקד ה׳ את עמו וישמע את נאקתם לנקום נקמתם ממצרים וממלכם אשר מררו את חייהם זאת ידעו נכון אבל צאתם ממצרים אמרו אולי משה מעצמו הוציאם בראותו כי פקד ה׳ את עמו ללחום להם במצרים עשה גם הוא את שלו בעת אשר מצרים הוכו עד בלי די מצא זמן מוכשר לפרוק עולם מעל ישראל ולהוציאם ביד רמה על כן לא האמינו עדין כי ה׳ היציאם לכך אמרו למשה בעודם במצרים חדל ממנו ונעבדה את מצרים ובכל אשר מצאם בדרך אמרו למשה מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים ואולי גם זה הניע את לבבם מלהאמין בחירותם ביודעם מגזירת ברית בין הבתרים מארבע מאות שנה שנגזר עליהם אשר לא נשלמו עדין. אמנם אחת היא אשר תעיד על שלימת גלותם והיא עצמות יוסף אשר העלו עמהם כי הובאה במדרש ילקוט ראובני פרשה זו כי החרטומים והמכשפים עשו ארון מת״ר ככרים לארונו של יוסף ושקעוהו בנילוס באמרם אל פרעה אם את עצמות יוסף לא יעלו לא יוכלו לצאת לעולם ע״ש ואולי ידעו זאת מצוואת יוסף שאמר והשביע את ישראל פקד יפקוד וגו׳ וכפל לאמר השבע השביע כי שתי שבועות השביעם אחת שיעלו עצמותי׳ ושנית שלא יעלו בבלי עצמותי׳ עמם ובזה חטאו בני אפרים בצאתם שלשים שנה טרם עת הפקודה כי הרגום יושבי גת והי׳ חטאם עבור השבועה ז׳, וזה מרומז במלת אתכם היינו בהעלותם עצמותי׳ יעלו גם הם כאילו אמר והעליתם אֶתכם אֶת עצמותי כי בלעדם לא יוכלו לצאת ולזה נבון תחבולות יקח לקח משה עצמות יוסף עמו להיות לו לעדות נאמנה כי מאת ה׳ היא יציאתם ולזה אמר כי השבע השביע את ב״י לאמר פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם ומסיים שם במדרש שאמר משה, יוסף יוסף אתה ידעת האיך נשבעת לישראל פקוד וגו׳ תן כבודו לאלקי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל וכו׳ ע״ש מזה נשמע כי לא יוכלו לצאת באין יוסף עמהם והבן.

מימרא תקב.

ויספר משה לחותנו את כל התלאה וגו׳ רש״י שעל הים ושל עמלק. ויחד יתרו על כל הטובה פירש״י טובת המן והבאר והתורה, ולעיל על כל אשר עשה ה׳ למשה ולישראל פי׳ בירידת המן ובאר ובעמלק. הנה בשמחת יתרו הזכיר הבאר והמן והתורה ובשמיעתו הזכיר גם מלחמת עמלק ובספירת משה הזכיר רק קריעת י״ס ועמלק יתבן לפי מש״כ (מימרא ר״י) על מאמרם שיר השירים שהוא עולה על כל השירים כי כל השירים נאמרו על התשועה שהושיע הוא ית׳ את עמו בשלוח את ידו החזקה על הקמים על עמו ונחלתו לנקום את נקמתם ואז אין השירה מלא על כל גרותי׳ כנאמר ולא קרב זא״ז כל הלילה אשר אמרו עלי׳ בקשו מה״ש לומר שירה אמר הוא ית׳ מעשי

ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה ולא חדי הקב"ה במפלתן של שונאי ישראל משא"כ בשיר אשר שר המלך שלמה מלך שהשלום שלו כי השיר הזה נאמר על שלותו והשקטו היא עילה כל השירים ע"ש כי נכון הוא ולזה גם יתרו שמע את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו וזהו כולל כל הנעשה עמהם הזכיר ק"ס ומלחמת עמלק וזה לא עשה הוא ית' אלא רק לטובת משה וישראל עמו, ומשה רבינו כאשר סיפר ליתרו את כל התלאה לא הזכיר אלא שעל הים ומלחמת עמלק כי אלו כינה בהם התלאה כי הם תלאה לכביכול כמדא"א שהטרי"חו על יוצרם לצור צורת ממזרים כי היא תלאה לכביכול וכאשר יספר כי יתרו שמח על כל הטובה אמר רק הדברים הטובי' מכל צד והיינו הבאר והמן והתורה והבן כי נכון זה.

מימרא תקג.

ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ה'. הדקדוק בזה עצום דהו"לל ואת כל התלאה כי הלא הם שני דברים שונים אשר נעשה למצרים ושנית את כל התלאה אשר מצאם וכבר כתבתי ע"ז (בגירסא דינקותא) וכעת נראה עוד עפ"י מש"כ (מימרא תע"ה) במה שאמרו בנשיקת עשו ליעקב שנעשה צוארו של יעקב שיש ובכו תרווייהו שהוא הרמז שאם ישך עשו את יעקב משבר בו את שיניו ועל קדקדו חמסו ירד ובכו תרווייהו כי גם יעקב נפקד בזה על שהוא גרם שירצוץ עשו בו את שיני' והוא דומה לאב שמסר בנו לפדגוג להיות אומן לבנו הנחמד אשר קרה פעם אחת שהכעים זה הבן את מורו עד שכעס עלי' והכהו יותר מדאי האב אשר שמע וראה כזאת היטב חרה לו על הָאוּמָן ההוא וקם עליו והכהו כדי רשעתו באומרו הלזה מסרתי בני אהובי בידך לרדותו במכות אכזריות אשר לא יָעֲשה מֵאוּמָן מוסרי וכאשר כלה חמתו על הָאוּמָן השיב ידו גם על בנו באמור לו כל זה נעשה על ידך ועל רוע מעללך אשר הנעוני להרם את ידי על מורך וכן הדבר הזה אם אומה"עו קמים על ישראל וזהו רק בעברם על מצות ה' כי לא עביד קב"ה דינא בלא דינא וישראל נושע בה' ואשר הרעו והשחיתו תבא עליהם וחרבם תבא בלבם בכ"ז אף ישראל נתונים בדין על שעל ידם מעשי ידי' של שי"ת טבעו בים. בזה נוכל לתת טעם הגון על כל התלאה אשר מצאה את עם ה' אחר צאתם מארץ מצרים על שעל ידם וחטאתם הוכו ונאבדו המצרים. והנה מ"ר סיפר לחותנו את כל התלאה אשר מצאם בדרך ויצילם ה' ומה סיפר לו בזה הלא טוב הי' אם לא מצאם כל אלה התלאות כלל וכלל והלא לא עפ"י מקרה והזדמן מצאם כל אלה כ"א מאת ה' ולמה פגעם השם בכל אלה אמנם כאשר כתבתי בא להם כל זה על אשר הם הסיבו כל אלה למצרים. וכבר כתבתי כי מצרים אף טרם שלחו ידם בעם ה' נתחייבו כלי' כדור המבול אמנם הוא י"ת האריך להם לענות ישראל על ידם ולזה אמר לא"א גם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ולא אמד בלשון עתיד אדון

אנכי כי בזה עצמו דנם שיתנו ישראל תחת ידם. ולעיל מימרא תק״א אמרתי שלא האמינו עדין ישראל בצאתם ממצרים כי מאת ה׳ היתה זאת אולי משה מעצמו עשה כל אלה להוציאם באשר ראה כי נלקו ונפקדו על עוניהם ע״ש והנה גם יתרו לא יוכל לידע אם כל זאת בשביל ישראל אולי בחטאתם הטאת פרעה ועמו עשה ה׳ כל אלה אמנם אם ישראל לא גרמו כל אלה לא המציאם ה׳ כל אלה התלאות אשר מצאו להם אודות המצרים לכך כאשר רצה בחיר ה׳ להרחיק מחשבות און כזה מלב הותנו הוכרח לספר את כל התלאות אשר מצאם ויצילם ה׳ ולזה אמר ויספר משה וגו׳ על אודות ישראל לזה סיפר לו את כל התלאות וגו׳ והבן ובזה נכון לפרש במה שנאמר בנסיון הראשון אשר נתנסו במים נאמר והי׳ אם שמוע תשמע לקול ד׳ אלקיך והישר בעיני׳ תעשה וגו׳ כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו׳ אשר קשה להבין כמובן ובזה ניחא כי ע״י התלאות אשר התחילו הי׳ להם לדאג פן יתיסרו על שהם הגורמים לפורענות שלמצרים (עיי׳ מש״כ מימרא תקי״א) לזה אמר אם תשמעון לא ישים ד׳ עליכם כל המחלה אשר הושם במצרים והבן את זאת.

בע״ה. אשר דרשתי בביהכנ״ס הק׳ לעת מנחת ביום קבורת בן המלך היושב על כסא.

דרוש רח.

בתהלים מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וגו׳ בגמ׳ ברכות מזמור לדוד קינה לדוד מבעי׳ לי׳ דריש ר״ש בן אבשלום וכו׳ כיון שאמר לו הקב״ה הנני מקים עליך רעה מביתך הי׳ עצב אמר שמא עבד או ממזר הוא ואינו מרחם עלי כיון שראה שאבשלום הוא התחיל אומר שירה עכ״ל והדקדוק עצום דמאי פריך קינה מבע״ל הלא אמרו כשם שמברכי׳ על הטובה כך מברכי׳ על הרעה ופירשו דהברכה על הרעה תהי׳ בשמחה ובטוב לב כברכה על הטובה ואומר חסד ומשפט אשירה לך והיינו אם חסד אתה עושה עמדי או משפט תעשה עמדי בכל אלה אמר דוד בכל אלה אשירה לך איוב אמר ה׳ נתן וה׳ לקח והיינו כמו שהנתינה במדה״ר כן הלקיחה במדה״ר ומהיכא תיתא לקונן קינה. במדרש ילקוט (תהלים ג׳) בנאמר לדוד מזמור מלמד ששרתה עלי׳ שכינה ואח״כ אמר שירה ובנאמר מזמור לדוד אמר שירה ואח״כ שרתה עלי׳ שכינה ע״ש ללמדך שאין השכינה שורה מתוך עצבות ע״כ.

והנה נא רבותי בזה אשר אנחנו עומדים פה היום לא עת בשירה היא ולא עת לומר שירה היא כאמרם ז״ל ע״פ ולא קרב זא״ז כל הלילה בקשו מה״ש לומר שירה על מפלת המצרים בתוך הים אמר הוא י״ת מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרי׳ שירה ומיד לא קרב זא״ז כל אותה הלילה ואם זה הי׳ אז כאשר נושע ישראל וניצולו מיד אויביהם אשר מררו את חייהם וכאשר ראו ישראל את היד הגדולה ובכ״ז לא הירשו המלאכים לומר שירה אף כי היום הזה אשר כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף

ה׳ בבית משכנו מלך חסיד ורחמן טוב עם אלקים ואנשים אשר נלקח ממני בן יחידו אשר אהבת נפשו אהבו וגדלו בכל חכמה ומדע הראוים לבן המלך היושב על כסא אביו איך ימלא לב אחד מעמו הנאנחים לשיר ולזמר או לעיון מילין ולדרוש בדברי תוה״ק ופקודי ה׳ ישרים משמחי לב ולא לדרישה קאתינא כי נמס לבי בקרבי בהעלותי את המחלה אשר הושם בבית מלכנו אשר נכאב נעצב ונאנח מלכנו המלך והמלכה וכל לבב דוי וכל ראש לחלי אשר כמעט אין על עפר מָשְׁלוֹ ולא נמצא דוגמתו במכתבי קורות העתים והזמנים, והנה הלך הוא למנוחות ואותנו עזב לאנחות כי גדול כים שברנו ואין להתנחם.

אכן כבר אמר החכם מכל אדם אין כל חדש תחת השמש וכבר גם זה הי׳ לעולמים המלך החסיד והעניו אשר מילא כל הארץ תבל ומלואה בשירה וזמרה אשר שר לה׳ בעת עברו עלי׳ טובות ורעות וגם זה קרה לו כאלה ועוד קשה ועצום מאשר עבר על מלכנו וגם הוא הי׳ לו בן אשר אהבת נפשו אהבו כי הוא זה היה יפה תואר ויפה מראה אשר נאמר עלי׳ וכאבשלום לא הי׳ איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו עד קדקדו לא הי׳ בו מום ונהג עצמו בכבוד וגדולה וחמשים איש רצים לפני מרכבתו גם הציב לו יד בחיי׳ אשר נקראת על שמו יד אבשלום ולבסוף מרד באבי׳ אשר אהבת נפשו אהבו ורצה לכבוש המלוכה ולישב על כסא אביו עד שהמלך החסיד אשר עשה תשועות גדולות בישראל הוכרח לברוח מפניו ולהסתיר בסתרו יערות וסלעים להציל את נפשו לבלתי נפול בחרב בנו ואחר כל אלה כאשר נפל הבן המרד הזה במלחמה על יד חיל המלך וכל ישראל ששו ושמחו באשר כרע ונפל אויב ושונא המלך וכאשר בשרו את המלך מנצחת המלחמה אשר חיל המלך הפילו כל שונאי׳ לפני׳ כאשר בישרוה כל אלה שָׁאַל שאל לראשנה השלום לנער אבשלום וכאשר נתבשר אשר הומת במלחמה ושם נפל ישדוד נראה מה נאמר שם וירגז המלך (אחזו חיל ורעדה) ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מיתי אני תחתך אבשלום בני בני. ותהי התשועה הגדולה ביום ההוא לאבל לכל העם כי שמע העם לאמר נעצב המלך על בני ויתגנב העם ביום ההוא לבא העיר והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום, אבשלום בני בני (עיי׳ בדרוש צ״ה מש״כ יישוב ע״ז) ואם עד כה גברו רחמי האב על הבן אשר קם עלי׳ להורידו מכסא מלכותו ובקש להמיתו עד אשר לא רצה להתנחם על מיתתו ונשא שמו על שפתי׳ בצעקתו בני בני אבשלים בני ומי יתן מיתי אני תחתך כי בחר מות מחיים מה מאד גדלה צעקת תוגת ואנחת מלכנו זה אשר נלקח ממנו פתאום בנו האהוב אשר אהב וכיבד את אביו ואת אמו בכל נפשו ומאודו ועזב עתה את אביו ואת אמו וגם את אשתו המהוללה ואת בתו הקטנה אשר לא ידעה עוד בין טוב לרע ואם מלכנו דוד נשא את שם בנו שמנה פעמים על שפתו על רגשת לבבו וחרדת עצמותי׳ הלא ישא מלכנו החסיד את שם בנו רודאָלף האהוב והנחמד יותר מאלף פעמי׳ על שפתותיו לבלתי התנחם.

אמנם כן אמרו חז״ל בתלמוד שמנה פעמים בני שאמר וזעק המלך בשבעה אסקי׳ משבעה דורי גיהנם ושמיני דאסקי׳ לעלמא דאתי בזה פתרו לנו חז״ל חידה עצומה אשר מקשה עד מאד, כי בחלות הילד אשר לדוד כנאמר (שמואל ב׳ י״ב) ויגוף ה׳ את הילד אשר ילדה אשת אורי׳ ויאניש יבקש דוד את אלקים בעד הנער ויצם ובא ולן ושכב ארצה ויקימו זקני ביתו עלי׳ להקימו מן הארץ ולא אבה ולא ברה אתם לחם, וכאשר אמרו לו בסוף בלב נשבר ונדכה מיראתם שהמלך בשמעו זאת יעשה לו רעה באמרם אלי׳ מת הילד קם מן הארץ וירחץ ויסך ויחלוף שמלותי׳ ויבא בית ה׳ וכאשר אמרו וישאלו מה הדבר הזה אמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה אולי יחנני ה׳ וחי הילד ועתה מת למה זה אני צם האוכל עוד להשיבו אני הולך אליו והוא לא ישוב אלי. וא״כ למה זה הרעיש את כל ישראל בהריעו קול נהי לבכות ולהתאונן על בנו אחר שכבר מת והולך לעולמו הלא יפלא זאת בעיני כל שומעי׳ ולזה פתרו לנו חכמינו ז״ל את החידה הזאת ולא בכה ולא התאונן על אבשלום בנו אשר בחטאו מת ונבער מן הארץ כי אם באשר נכמרו רחמי׳ על בנו האהוב כרחם אב על בנים והוא ראה וידע את כל אשר נעשה עמו להורידו בשאול תחתית משבעה מדורי גיהנם להענישו על חטאותי׳ אשר עשה וחטא ע״ז הרים את קולו להעלות ארוכה למכאובי׳ וצרת נפשו אשר ירד שאולה ולא יעלה, ובאמת כאשר נשמע קולו זעקה גדולה ומרה ובצרת בנו לו צר הרפו ממנו והעלוהו ממדור למדור בכל אשר צעק בני בני עד כי עלה מעלה מעלה ובזעקו עוד הפעם הביאו למנוחה נכונה ופתחו לו שערי גן עדן ובבואו שם מצא טרקלין ופלטרין גדולים אשר בנה לו האב בעשותו צדקה ומשפט בארץ אשר נכנס לתוכן להתענג שם בתענוגי רוחניי אשר אין משלם בארץ כי טובה שעה אחת של קורת רוח בעוה״ב מכל חיי עוה״ז ובזה המתים יורשים את החיים, ובזה שקטה רוח דוד מלכנו ולא נכאב ולא נעצב עוד כמו אשר לא נעצב ונכאב על מות הילד אשר לא הורד שאולה בבואו שמה ולכן אמר למה אבכה האוכל להשיבו, ורק העם לא ידע על מה ולמה מתאונן וזועק ובוכה המלך על מיתת בנו אשר המריד על אביו ובזה הראה המלך הישארת הנפש ושכר ועונש העוברים על האדם אחר צאתו מזה העולם. (עיי׳ ילקוט תהלים תרכ״א במה שסיפר באחד מגדולי צפורי שמת בנו במה שנחמו רבי יוסי בן חלפתא וברוך שכוונתי) ועתה נחזור ליתן צרי ומזור למחלת לב מלכנו ונאמר אם הועלה צדקת וישרת האב לבן אשר רדף את אביו וביקש להמיתו איך לא תועיל צדקת וישרת לב מלכנו העושה צדקה בכל עת ומטיב לרעים ולטובים להעלות בנו האהוב לו מחייו מכל נגע ומחלה אשר יפגעו בו בעולם אשר בא עתה בו וגם לו יפתחו שערי גן עדן ושם יראה ושם ימצא היכלים מפוארים נחמדים ונאים מכל בניני מלכותא דארעא אשר בנה לו אביו בשמים ממעל בצדקה ומעשים טובים אשר פעל ועשה בקרב הארץ אשר הציל כמה וכמה פעמים לקוחים ונשפטי׳ למות ע״י רשעי הארץ וישלח רצוצים חפשי, ועוד ימים מעוטי׳ יום מלאת שנת ארבעים למלכותו אשר כל בני מדינות רצו לכבדו כראוי למלך טוב כמותו יהוא בטובו וחסדו

מחל על כבודו והדבר יצא מפי המלך אשר כל פזרונות אשר ידבנה לב עמו לפזר לעשות כונים ותיקונים לכבוד המלך יפזרו לאלמנות ויתומים, לעניים ואביונים ולהעמיד צביונים, בענינים שונים, למלאות רצון שוכן מעונים וכן נעשה בכל מדינות מלכותו שעשו הוצאות לאלפים ורבבות על דברים טובים ומועילים אשר יעמדו לדורות עולם. האם זה קטן בעינים הלא בנה לו מחדש בית נכון ונישא בשמים ממעל מפואר ונחמד מכל בניני ערי ממלכות בעוה"ז, האם לא יפתחו לבנו הנאהב כל שערי בנינים הנחמדים אשר יסד וכינן אביו החפץ בטובו מרגועו ותענוגו יותר מתענוגי גופו ונפשו כל אלה ימצא בן מלכנו מוכן לפני' ותחת אשר הורישו כתר מלוכה בעולם עובר עכור וחשוך תחת כן הורישו כתר עולמים בחיי נצחי אשר אין כליון אחריו וכאשר דוד מלכנו מצא השקט והבטחה ומרגוע לנפשו אחרי כלותו לבכות ולזעוק על בנו כן אקוה ובטחוננו חזק אשר גם מלכנו ישקוט וינוה מאבלו ויהי' שאנן ושקט בהשקט והבטחה וישמח וירוה ביודעו כי בנו הנאהב עודנו חי וקיים מתענג ונהנה מזיו כבודו י"ת בין מלאכי עליון בעוז חביון ובאין אונן, בצל שדי יתלונן.

ועוד אחת לנחם.

אבינו אברהם אשר אין דומה לו בקורות העתים ותולדות הזמנים כי הוא אב המון גוים אשר השכין כבוד עליון שכינת עוזו עלי תבל ומלואה כי עד ימיו הי' הכל תוהו ובוהו והוא הרגיל שמו י"ת בין הבריות להוריע ולהודע כי הוא י"ת בשמים ממעל ומשמים אל הארץ הביט להנהיג את עולמו ומי לנו גדול הימנו והוא י"ת נסהו בעשר נסיונות עד שבנסיון האחרון אמר לי׳ קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק והעלהו לי לעולה אמרו ז"ל שא"ל הקב"ה עמוד לי בנסיון הזה שלא יאמרו הראשונות לא הי' בהם ממש וזה איננו מובן איך יאמרו כזאת אם איננו עומד בנסיון הקשה מכולם שגם הראשונות אין בהם ממש . . אכן נודע כי כל אשר לאיש יתן בעד נפש בני' ובנותי' אשר המה זרעו אחרי' וטרם נחנן אבינו בזרע אחרי' אמר אדני אלקים מה תתן לי והנה בן ביתי יורש אותי ועל בן הזה צפה וקוה כל ימי' עד היותו בן מאה שנה ושרה אשתו בת תשעים שבה ושמח ושימח גם אחרים כי עשה משתה אשר קרואי' גדולי הדור ההוא כאבימלך מלך פלשתים גדולי המלכות וגדולי הכהונה שם ועבר אשר הי' כולם שמחי וטובי לב ואחר כל אלה אמר לו הוא י"ת העלהו לי לעולה והנסיון ההוא לא הי' ולא נברא כדי לראות אם אברהם ישמע לדברי שמו י"ת להעלות בנו זה לא הי' הנסיון כי מי לא ישמע לקול דברו לכל אשר יצוה אשר בידו נפש כל חי, ואם הוא לא יעלה את בנו היבצר מאדון כל העולמים ליקח את בנו כאשר נאמר בחנוך ואיננו כי לקח אותו אלקים ומה זה מן התמוה אם אברהם ימלא בזה רצון קונו להחזיר לו פקדונו אמגם הי' כל הנסיון הזה אם ירצה להעלות בנו יחידי והנאהב אם יעלהו בנפש חפצה ולא ירבה תפלה ותחנונים שיחום הוא י"ת עלי' לבלתי קחת את בנו וכאשר עמד להתפלל על הפכת סדום ועמורה ואם כן נכמרו רחמי'

על עם נכרי אשר לא ידע איך לא יפיל תחינתו על בן האהוב אבל הוא לא כן עשה ותחת להרבות תחינה ובקשה ולא יתן שינה לעיני' ועיניו דמעות יזולון תחת כן השכים בעוד ליל והכין לו האש והעצים וכמעט האיר היום שם לדרך פעמי' אחר אשר חבש בעצמו את חמורו ולקח את שני נערי' ויצחק בנו והלך בשמחה וטוב לב כאשר ילך לשמחת אפריון של בנו זה הי' עיקר ושורש הנסיון הגדול הזה וכל הנסיונות אשר ניסה עד הנה היו כאפס ואין נגד הנסיון הזה כי כל אלה אשר מילא רצון קוני חי' הכל להעמיד זרעו אחרי' ולהכין דרך סלולה להם ואם איננו עומד בנסיון הזה להעלות את בנו אשר חיי' יקר בעיניו יותר מחייהו יאמרו הראשונות אין בהם ממש כי הכל לטובת בנו יחידי עשה.

והנה מלכנו זה הטוב והמטיב גם הוא נתנסה מעת עלותו למלוכה בעשר נסיונות ואפשר עוד יותר עד אשר פעם אחת הי' כפסע בינו ובין המות ועמד בכלן ואת כלן נשא וסבל בנפש מנוחה ונמוכה עד האחרון הכביד ליקח ממנו בפתע פתאום בנו יחידו אשר ימלא תחתי' ועיני כל עמיו עלי' ואף אם לא נאמר לו להעלותו לעולה כאשר נאמר לאבינו אם יקבל זה בלב טוב ויצדיק עלי' את הדין לאמר כל דעביד רחמנא לטב עבד וכאשר אמר המלך דוד בתהלותי' חסד ומשפט אשירה לך כבר עמד בנסיון הגדול מכל נסיונותי' אשר ניסה עד היום הזה ואשר קרא אז המלאך מן השמים לאבינו אברהם ואמר יען אשר עשית הדבר הזה ולא חשכת את בנך יחידך ממני כי ברך אברכך והתברכו בך ובזרעך כל גויי הארץ כן אני קורא ומוסיף על דברי המלאך יצויתי את ברכתי לך ובכל אשר תפנה תצליח ועוד תנוב בשיבה וארוכתך מהרה תצמיח א"א כי"ר.

מימרא תקד.

במס' מגילה ט"ז ע"א ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים וגו' ארב"ב יפת אר"א שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו ע"ש ולגירסת רש"י גרסי' רק שלח לו יין ולא גרס מלת ישן וכן הוא מסוגר בלשון הש"ס ורש"י כתב שיגר לו יין לפי שדעת זקנים נוחה הימני זה הדבר הטוב לו מן הכל, וגם זה צריך פירוש, והמוקשה בזה מה שאמר מאי מטוב מצרים זה יין והאיך מכנה היין בטוב מצרים האם אין יין הארץ מישובח ממנו והנראה מזה שיוסף רצה להודיע לאביו מה שעסק מאת הפרדו ממנו כי הוא הי' בר חכים לי' וכל מה שלמד יעקב אצל שם ועבר מסר לו כי מצאו כלי מחזיק ברכה יותר מכל אחיו ורצה יוסף להודיעו שלא פנה אל רהבים אלו המצרים בחכמותיהם הכל כ"א בתורתו הגה יומם ולילה ואז"ל אין טוב אלא תורה והוא הי' אז טוב ארץ מצרים והתורה נמשלה ליין כנאמר כי טובים דודיך מיין עי' מ"ר שיר השירים בכמה אופנים שהתורה נמשלה ליין ומה שחידש הוא בתורתו בארץ מצרים הוא נקרא טוב מצרים והנה הלימוד והפלפול הוא על פנים שונים כי יש פלפול חריף ושנון מחודד, וכדמצינו בחוני המעגל שבא אחר שבעים שנה לביהמ"ד ואמרי נהירן שמעתתא כבשני חוני מעגל נראה דהי' אז שנוי בלימודם מבשני חוני מעגל ויוסף רצה לנ"ח דעת

אביו בחר לשלוח לו חידושים אשר דעת זקנים נוחה והוא הפלפול הישר לא כדרך צורבי רבנן העושים חידודים נפלאות ולזה ישתי הגירסות עילות בקנה חדא והיינו ששיגר לו יין אשר דעת זקנים נוחה הימנו והוא באמת יין יישן ומה שאמר עשרה המורים נישאים והוא ג"כ קשה למה שלח לו הרבה יין כמשא עשרה חמורים והלא שלח לו צידה לדרך וידע שאבי' ירד מיד למצרים ובזה ניחא כי יוסף שלח דברים לאביו ברמזי' אשר אמר לאחי' והם עצמם לא ידעו מה שרמז בהם ורק אבי' ידע מה דעתו בזה כאמרם על העגלות שרמז לו ע"פ עגלה ערופה אשר גם הם לא ידעו מאומה וא"כ הי' אחי' נושאים חידושי תורה מיוסף לאבי' מבלי ידעו מה שנושאים והוא כדמות חמור הנושא ספרים ואינם יודעי' מה הם נושאים. והוא מליצה נפלאה. וגם מלת כזאת אשר אמר ולאבי' שלח כזאת על שהתורה נקראת זאת (עיי' מימרא תמ"ב) ויתכן שהתורה עצמה מכונה בזאת ופלפול התורה מכונה ביין, אשר נוציא ממנה בפלפול וסברא כיין היוצא מן הענבים הנדרסים ונסחטים ובזה אמרתי מה שאז"ל על עקב' דמשיחא הגפן יתן פריו והיין ביוקר והיא מליצה שאף שלא תשתכח התורה מישראל ויהי' מצוים מציינים בלימודה אבל היין והוא הפלפול התורה להרש חדישות הוא ביוקר (עי' תוס' י"ט במס' אבות פ"ד מ' כ' בד"ה לאוכל ענבים קהות) שכ' כן בשם המפרשים כי אין דורש ואין מבקש ואין שיור רק התורה הזאת ויוסף אשר שלח לאבי' דברי תורתו וחידושי' רק ברמז הוא כדמית התורה הזאת אשר תזל כטל במעוטו ויערוף כמטר בכל הנרמז בה ולזה אמר ולאבי' שלח כזאת והבן עיי' מימרא רל"ה ענין הזה באר היטב הדק.

מימרא תקה.

מס' מגילה ט"ז א', ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו בי הוי נקיט ואזיל בשבילא דהמן חזיתי' ברתי' וכו' ע"ש והוא פלא דהגמרא ציין זה הפסוק ויקרא לפני' בלא מידי כ"א פתח בסיפור ברתי' דהמן ומה שקרה להמן בזה, ואמרתי דהנה בכמה מקומות בזאת המגילה היכא דכתיב מלך סתם ניתן לדרוש על מלך מלכא של עולם ב"ה וכמי שאמרו ע"פ נדרה שנת המלך וכ"ב על חמת המלך שככה ולזה נוכל לומר דגם כאן תרתי משמע כי צדיקי ורשיעי הדור הי' מדייני' תמיד על מעשי' מרדכי ומעשי המן רשיעי הדור הי' מצדיקים מעשי המן באמרם ראו האיך מצליחים מעשי' ובכל יום ויום הולך וגדול עד אשר גדלו ונשאו המלך על כל השרים ועבדי המלך ומרדכי זה מה מיעיל לו צדקתו וישרתו ולמודו ומידי יום ביומו נקטן כבודו עד שעבדי המלך אמרו לו מדוע לא יכרע ולא ישתחוה להמן וצדיקי הדור אמרו מה לנו להמן ולהצלחתו ולכבודו בעיני המלך בו"ד ומרדכי נאהב ונכבד בעיני מלך העולם אשר אוהב צדק ותורתו של מרדכי אהוב וחביב לפניו יותר מאלף אלפי אלפים כסף וזהב של המן ואחשורוש ועוד יבא יומו ויתפרסם שמו בכל הארץ לשם ולתהלה והנה כאשר קרה זה בדרך ניסא שהוריד המן מכבודו לפאר ולהדר את שונאי אשר שנאת מות שונאו וכל מעשי' הי' לצנינים בצדו ולשכים בעיני' והיא

בעצמו יקרא לפני' בפני כל עמי הארץ לאמר ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו הי' זה כשטר ושוברו עמו, כי אם גם ראו כל עמי הארץ כי הוד ותפארת יכתירו לאיש אשר המלך חפץ לכבדו ולפארו ראו בהמן אשר כבוד מלך בו"ד הוא רק קנה רצוץ כאין להשען עלי' כי אתמול הי' גדול ומנושא מכל שרי המלך והיום הורד והושפל כבודו כאחד העבדים ההולכים על הארץ לשרת את מרדכי היהודי וא"כ תרתי שמעית מהכרוז הזה ועל מרדכי נאמר ככה יעשה לאיש אשר המלך עולם חפץ ביקרו ועל המן נאמר ככה יעשה לאיש אשר המלך (בו"ד) חפץ ביקרו ואדם (כזה) ביקר בל ילין ונראה מה נהי' בסופו, אמנם בכל זאת לא הי' זה רעה מוחלטת להמן והרבה מצדיקי הדור הי' מתאוים להיות מן המשמשים ומפארים צדיקי הדור כהמן אשר זכה להיות הממוצע לחלוק כבוד וגדולה לאוהבי ה' ותורתו כמרדכי אשר כל בית ישראל נשען עלי' והם אמרו הלואי וזכינו לנוח צדיק זה את ראשו עלינו ולא הי' בזה עוד תוכחה מגולה לאוהבי המן אכן כאשר הושלך על ראשו עציצי דבי"הכס ופני המן חפוי ומיזל אזל אָבֵל וחפוי ראש הנה בזה הי' תוכחה מגולה לכל אוהבי' לאמר ככה יעשה לאיש אשר המלך (בו"ד) חפץ ביקרו ובהיפך ככה יעשה לאיש (מרדכי) אשר המלך (עולם) חפץ ביקרו וסוף הכבוד לבא, וזה רמז לנו הש"ס בציינו הקריאה אשר קרא המן ומה שאירע לו ע"י בתו אשר נהי' ע"ז למשל ולשנינה לכל עם הארץ.

מימרא תקו.

במס' מגילה י"ד ע"א והיא יורדת בסתר ההר וכו' מלמד שבאת על עסקי דם הבא מן הסתרים מלמד שהראתה לו דם נדה וכו' אמר לה ברוך טעמך וגו' כי כלתני מבוא בדמים תרתי משמע מדם נדה ויש"ד ק"ק דמאי זה דמנעה מדם נדה הלא הוא אמר לה וכי מראין דמים בלילה גם בתחילת בואה לפני' אמרה לו כי מנעך ה' מבא בדמים, עדיין לא הראתה לו דם נדה הגם שבלה קשה דלענין מאי הי' מראות הדם הזה האם בלא זה לא תוכל לומר וכי דנין דיני נפשות בלילה, גם קושי' תוס' שם בד"ה שגלתה שוקה וכו' קשה עד מאד ובתירוצם לא נתרין קושי' זו אשר נראה מזה כי השכילה להראות לו דם נדה כדי שתהי' היא מנועה ממנו באשר היא בנדתה כי יָרְאָה שיהרג אישה באותה הלילה ותהי' מותרת לו במיתת בעלה ע"כ החכימה לעשות זאת להודיע שגם אם ימית בעלה אכתי אסורה עלי' משום נדה, וגם אולי תהי' היא בעיני' באשר אישה כבר נגמר דינו למיתה וכמת נחשב כאשר הי' זה עצת דואג ואחיתופל דואג בהתירו לשאול לתת אשת דוד לאיש אחר בעודנו חי ואחיתופל התיר לאבשלום פילגשי אבי' לכן גם היא עשתה זאת להחזיק עצמה לנדה בעיני' אמנם על כל אלה קשה איך תִּרְאֶה דם נדה בלילה באישון לילה ואפילה הלא בדרך הי' במחשך עז"א מלמד שגלתה שוקה והוא ע"ד שמצינו בר"י שבא לבקר לר"ש והי' שכב בבית אופל שגלי' ר"י לדרעי' ונפל נהורא כן עשתה גם היא בסתר שלא בפני דוד ואנשי' ונפל נהורא ברחוק ג' פרסאות והם לא ידעי מאנה

יבא להם האור הזה ועי״כ לא גלתה זרועה כמי שעשה ר״י כי אז הי׳ נראה היד יפי׳ אשר לא רצית בזה כמי שאירע זה להומה דביתהו דאביי דגלא דרעה בבי מדרשא בלא התכוין ונפל נהירא כדאית׳ בכתובות ס״ה ע״א והיא היתה רוצה לבא לפני דוד ע״כ עשתה זאת בריחוק ממנו ולא נודע כלל שהיא הבאת האור ההוא ונוסף ע״ז עשתה תהבולה במראית הדם שתהי׳ אסירה ומאיסה בעיני׳ בנדתה ולזה אמר כי כלתני מבא בדמים תרתי דם נדה וש״ד כמובן ישוב מצאתי דרך הזה בענין יעקב מקצתו במהרש״א שם ומקצתו בפי׳ הרי״ף שם וברוך שכונתי — ובהגהת הגאון מווילנא כתוב כל זה צריך למחוק ולא ידעתי פירושו ומנ״ל למחקו וצ״ע.

מימרא תקז.

בס׳ זכור נהג אמוה״ג בעל החתם סופר זצוק״ל כשעלה לקרות בפ׳ זו אמר טרם ברכו על התורה אמר בלה״ז העולם יכוין לצאת בקריאה זו במצות עשה של זכירת עמלק וכן נהגתי א״ע ג״כ לומר כן ובשנה הזאת כאשר עליתי בפ׳ זו כנהוג אמרתי העת והזמן לעורר אחיני ב״י על מצוה זו ומה טעם יש בה שהיא יסוד אמונה שלא נשכח עצמנו ולמניע להיות שותפו של עמלק בהשלימו אתנו כאשר רמזתי זה (מימרא רפ״ה) ובספרי תפ״י שהראה זאת ליעקב אבינו אשר נתקע כף ירכו בהאבקו עמו וזהו הרמז לדורות אשר על כן לא יאכלו ב״י את גיד הנשה על אשר שכח אבינו א״ע כמעט קט לשאול בשלום אחי׳ ע״י מלאכי׳ אשר שלח אלי׳ ע״ש בכל הציונים שרמזתי שם ועוד במימרא תע״ז בשאלת המלאך ותשיבתו.

והעת הוא עתה לעורר על הדבר הזה אשר ע״י כמעט כלונו מן הארץ והיינו לשמצה בקמינו אשר לא הי׳ אז אשר לא נתנה ההיפש והחירות וכל זאת באתנו לנו אשר שכחנו עצמנו מלזכור אשר עשה לנו עמלק, ועפ״י המסירה בתלמיד הגדול שלנו הי׳ הייכוח בין המן ואחשורוש אשר אמר המן תא ונכלם אמר אחשורוש מסתפינא מאלהי׳ דלא יעביד לי כדעביד בקדמאי א״ל המן ישנו היינו ישנים הם מן המצות וכו׳ ואמרתי מאז דהמן טעה ושכח שהישן והנרדם נוכל לעוררו משינתו כאשר הי׳ זה באמת שהיא עירון והקיצו מתרדמתם כנאמר בלילה ההיא נדדה שנת המלך יאחז״ל בתלמיד שנת המלך היא מלכו של עולם ואמרתי דהיינו מה שישראל הי׳ ישנים משנת מלכו של עולם משינה זו נדדו והקיצו כי שינה זו אשר ישנים מהמצות היא שנת מלכו של עולם, ושינה זו היא היותר מצוי׳ בבקר בבקר עת יקים הישראלי משינתו אשר פתח בזה השו״ע על מאמרם היות גיבור כארי לעורר משינתו לעבודת בוראו י״ת, ולזה הי׳ המנהג בכל תפוצית ישראל לפקיד ולדפוק על דלתי השערים והפתחים (שולקלאָפּפּען) לעורר העם משנתם לבא לבית התפילה לערוך שם תחנונים ולא יתנו יד לאמר עליהם ישנים הם מן המצות והדפקה הזאת היא גירא בעיני דשטנא ישנא וצירר היהודים שלא יאמר עוד ישנים הם מן המצות ועל שהי׳ המן הרע הזה הראשון אשר העליל עלינו בזה, מזה נשתרבב המנהג גם להכות את המן אשר כתב הרמ״א באו״ח מנהג ישראל תורה כי הכאה זו יקיצו ב״י

משינתם אשר לא נאמר ע״ד ישנים מהמצית. יהרי זה בא ללמד ונמצא למ״ד כי בהבאת לקרוא לבית התפילה נזכור על הבאת המן אשר עירני אז משינתני שנת מלך עולם ובהבאת המן נזכור לקים בהבאה וקריאה לביהכנ״ס ומנהג ישראל תורה, ועכש״ו שעל הרוב נתבטל ההבאה והדפיקה לביהכנ״ס הדלו ג״כ מהבאת המן יעיי׳ בדרוש ק״ג שכתבתי ג״כ טרם נכון להבאת המן ע״ש בדרוש ההוא אשר נכבדות ידובר בו. ובזה הוקש הבאה להבאה ואין משיבין על ההקש. ודא לדא נוקשן.

לשבה״ג תרמ״ט לפ״ק בס׳ אחרי.

דרוש רט.

וידבר ה׳ אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו׳ דבר אל אהרן אחיך וגו׳ ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו׳ כבר כתבתי ע״ז (דריש ס״א) לשבה״ג אשר הארכתי בו בדבר הלמיד מעניני דפסחא אשר המביא להראות את האדם הדרך אשר יבחר בו לילך מנעורתי ועד זקנתי ע״ש היטב יבעת נראה עוד בהרחבת הדיבור במה שכתבתי שם במה שאמר משה לאהרן כסבר הייתי שיתקדש הבית אי בי או בך עכש״ו אני רואה שהם גדולים ממני ימנך ואמרתי שקידוש הזה הי׳ תהי׳ ללמד את העם את המעשה אשר יעשון אחר עשותם משכן לכבוד שמו י״ת שהוא רק הדתחלה לעבודתו י״ת ולכן נתאחר האש מה״ש לבא והתעוררת זאת ראוי׳ לגדולי ישראל ונדב ואביהו רצו להבריח האש לבא ע״י מעשה הקטורת ולכן נענשו וע״ז ראה מ״ר כי הם הגדולים בהם ע״ש כי היו עוד הרבה בישראל שלא הי׳ ראוים להשראת השכינה בתוכם ולראות כבודו י״ת על הארץ ולכן ישהה האש לבא רק אם ישראל יתיחדו לגוי אחד מכפרים אלו על אלו וע״ז רמז הקטורת אשר הי׳ החלבנה והלבונה יחדיו ולזה הביאו הקטורת הרומזת על האחדות הזה וכן הי׳ המשכן אחד לרמז על עם ישראל והבריח אשר יבריחם מן הקצה אל הקצה הוא מרמז על גדולי ישראל אשר על ידם יתיחדו להיות בקשר אחד והי׳ זה הטאם אשר תחת הביאם הקטורת הי׳ להם לעורר לב העם לאביהם שבשמי׳ כי לא לחנם מתאחר האש השמימה לבא לאכול את קרבנם, ולכן כאשר בא איש השמים נענשו בו (עיי׳ כ״ז דריש מ״ג) כי התוכחה והעירות בעם ה׳ היא דבר גדול מאד עד שאמרו ז״ל חורבן בית שני לא נהיתה כ״א על שלא הוכיחו וא״ז והימים הראשונים הי׳ טובים מאלה כאשר אמרתי אז, אשר החלו בני עיר המלוכה לשנות ולקצר סדר התפילות אשר יסדו לנו אנשי כנסה״ג אמרתי לאחד מיוחד מגדולי העיר ומאצילי׳ זקן ונשוא פנים אחד אשר הרבתי דברי אלי׳ לאמר למה עד כה תרעו לעדת ה׳ לעקר ולשרש אשר יסדו לנו קדמוננו אנשי כנה״ג אשר הי׳ בהם כמה נביאים ובתוך הדברים אמרתי הבל על דאבדין כי בעינים פתוחות ובעינים פקוחות נראה באבדון אחינו בשרינו ואין לאל ידינו להציל אותם ולפקוח עיניהם על כל הנעשה ביניהם כי סגרתם הדרך בעדינו ולא כן הי׳ בדורות הראשונים אשר היו בינינו אנשי שם

אשר שפתם אתם להוכיח לעם ה״ והי׳ נוסעים מעיר לעיר לדרוש ברבים להגיד לעם ה׳ חטאתם ובבואם העירה שאל ישאלו להרב שבעיר אחר שנתכבדו מראשי העדה להרים את קולם במחנה העברים לדרוש ברבים שאלו וחקרו ברב העיר לאמר להם במה פרצו העם בעיר הזאת להקל מעליהם עול מלכות שמים והרב השיב לו בזה ובזה החמורים נעשים קלים וכבר הוכחתים עליהם כפעם בפעם ואז הי׳ דורש ברבים להוכיחם בדברים על אוזן שומעת תוכחת חיים ודברי׳ עשו רושם וכן המאורע בבא רב אחר מעיר הסמוכה או מארץ רחוקה לדרוש בעיר הזאת, זאת היתה מלפנים בישראל ועכשיו, אמרתי סגרתם הדרך בעדנו כי במקום הקודש אשר אנחנו באים, אתם לא באתם שמה ובמקום מקדשכם אשר אתם באים אין מבוא אלינו, ולא תאזינו ולא תשמעו כי אם הדברים אשר יציעו לפניכם ראשיכם ואלופיכם ומי הם אלה? הלא ידעתם אם גם לא שמעתם שרובם אם לא כלם סרו מאחרי ה׳ ותורתו. — בדברי אליו כדברים האלה ועוד הרבתי מלין זלגו עיני׳ דמעות ואמר לו ולמה לא תעשו כנהוג בחכמי אוה״ע אשר יתאספו בבית אשר יכינו לזה לדבר דבריהם אל העם בענינים שונים ואם זה תעשה אנחנו כלנו נבא שם לשמוע בכל אשר תאיר עינינו עניתי ואמרתי אין זה דרכנו לקרוא בראש הומיות כאשר נהוג זה ביניהם כי אם בבואנו אל הקודש שמה נשמיע קולנו לפני ארון הקודש ומשם תצא תורה לעם ה׳ כנאמר ונשמע קולו בבואו אל הקודש, ואמר עוד אני עשיתי את שלי להפר עצת החטאי׳ האלה לבלתי הפק זממם אשר חשבו לשנות עניני התפילה הנהוגים מאבותינו אמרתי לו שמחתני אדוני בדבריך אלה בראותי כי תל״י עוד לא אלמן ישראל ויש בנו עוד שרים נכבדים אשר יראת אלקים עצור בלבבם ויהיו לאות לבני מרי לבלתי עשות כל העולה על רוח טומאותם ויישר כחו וחילו, אמנם שמעני אדוני אם הוא י״ת פקה עינינו ונתגלה לנו סם המות אשר הניח איש צר ואויב בבתינו להמית בו זקן ונער לא די לנו בזה אם נרחיק ונסיר את המות מבתינו כי אם נעשה בכל אשר לאל ידינו להרחיק מעלינו ולבער מקרבנו את האיש אשר זדון לבו השיאו לעשות כאלה, כי לא ישקוט האיש ולא ינוח מלעשות כל אשר לאל ידו להביא המכשול אל בתינו ובלי ראות נלכד פתאום ליפול בחרמו אשר פרש לנו ולכן אמרתי לא די בזה אשר נרחיק המכשול כי אם את המכשיל נבער מקרבנו וכאשר דמיתי ואמרתי כן הי׳ ובעוד ימים מעוטים מצא מין את מינו ופעל ועשה את כל אשר יזם לעשות.

אין כל חדש תחת השמש אמר החכם מכל אדם, אשר קרה לאבותינו זה יותר משלשת אלפים שנה קרה כהיום גם לנו ובצאת בני ישראל ממצרים עוד לא הרחיקו ללכת וישאו ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם ויצעקו בני ישראל אל ה׳ ויאמר ה׳ אל משה מה תצעק אלי דבר אל ב״י ויסעו, ומאת ה׳ היתה זאת כנאמר ויהפוך ה׳ את לב פרעה ועבדיו ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו וירדפו אחרי ב״י וב״י יצאו ביד רמה, ולמה ככה עשה ה׳ לעמו אשר הוציאם מתחת סבלות אשר עבדו שם בעבודת הפרך זה יותר ממאתים שנה ואחר אשר חופשם ניתן

להם הביאם עוד הפעם במצור ומצוק אשר כמעט נהפך ליגון ואנחה כל שמחתם (עיי' מש"כ ע"ז דרוש קכ"א ודרוש ק"ס ע"א) במשל הבת מלך אשר היתה בצרה וצוקה אשר צעקה במר רוחה להושיע לה והמלך אשר שמע את צעקתה והושיעה מכל צרתה ואחר ימים השתוקק המלך לשמוע את קולה עוד הפעם כאשר צעקה אז בצרתה מה עשה המלך הפילה עוד הפעם במצור ומצוק אשר היתה אז כי כן הי' הוא י"ת רצה לשמוע צעקת עמו כאשר צעקו אז בימי ענים, מרודם במצרים ע"כ הביאם עוד הפעם במצור ומצוק אשר הפך לבב פרעה לרדוף אחריהם וכתבתי שם שרצה הוא י"ת שישראל יהי' עיניהם ולבם תמיד לאל המושיעם ואל ישכחו לצלול בצול תאות העולם ובכל שעה ועת צריכים להשגחת אביהם שבשמים ע"ש וכאשר צעק משה בתפילתו שיענהו ה' נאמר לו מה תצעק אלי דבר אבי"י ויסעו היינו עד שעתה מעריך דבריך אלי ערוך דבריך אל בני ישראל כי בודאי פרעה לא רדף מעצמו אחר עם אשר מיהר לשלחם מן הארץ באומרו כלנו מתים, וא"כ ידוע תדע כי רק מאתי וממני יצא הדבר להפוך לבו לרדוף אחריהם ולא לחנם שלחתי' כי אם באשר בני יצאו ביד רמה ממצרים ונעשו בני חורין וירצו להיות עתה שליו ושאנן באין מחריד כאשר ראו זאת בארץ ממצרים מפרעה ומעמו ולא לזה הוצאתים מא"מ כי אם הוצאתי אתכם מא"מ להיות לכם לאלהים שלא יבלו את ימי הייהם בהבלי העולם על כן תחת פינותך אלי פנה אליהם ידבר אל בני ישראל ויסעו בדרך אשר החלו ללכת אחרי במצותי אשר ציותים במצרים בענין המצות ובזה יסעו לפנים ולא לאחור וזהו רדיפת האויב והי' רדיפת המצרים כענין ביאת עמלק כאשר רפו ידם מתורה ומצות, וכאשר קרה להם אז כן קרה לנו אחר הגלית הארוך אשר הארכנו בו מאות בשנים הקילו את עולם מעלינו ובני ישראל יצאו ביד רמה להשוותם במשפטי הארצות חופשם ניתן להם אכן לא עמדנו על עמדנו בזה כי שכח ישראל עושהו להיות כגויי הארצות וכאשר נשתוו עמהם במשפטי הארץ כן רוצים להשתוות עמהם במשפטי השמים לאחוז בזמרת ארץ עד שאין אלקים במזימתם על כן מאת ה' היתה זאת בחמלתו על בניו שלא יאבדו לנצח ויהפוך את לבב שונאינו לאמר מה זאת עשינו אשר שלחנו את ישראל מעבדנו ומה יעשו להפוך את אשר נעשה שמו עליהם עלילות דברים ככל אלה אשר נהיתה לנו בשנים הללו ועוד לא שקטה רוחם מעלינו וה' ירחם על עמו להשיב לב בנים לאביהם שבשמים.

והעת לעשות לה' לדבר אל בני ישראל ויסעו בדרכי אבותיהם אשר דרכו עד עתה זה יותר משלשת אלפים שנה ובבא עתה חג המצות והוא בחודש האביב אשר התחיל עם ה' לצמוח ולשלח פארותי' להיות לו לעם קדוש והחג הזה נבנה על שלשה עמודים והם מראה ח'מ'ה' והיינו חמץ מצה הגדה והיינו בתחילה נבער החמץ מבתינו והוא הרמז לבער ממני מחשבות ההטאים האלה בנפשותם אשר משלחים מדנים בין הבנים לאביהם שבשמים לעזוב דרכי אבותיהם ולילך בשרירות לביהם, לעשות הטוב בעיניהם להיות כגויי הארצות ולילך בחוקותיהם ואחר אשר בערנו הרעה מקרבנו' נתעורר להקים תורת אלקינו בכל אשר צוה עלינו ומצות ימרורים ידי

מאכלינו כאשר הארכתי בזה שהפסח מצה ומרור רומזים לנו על הדרך אשר נלך כל ימי חיינו להטיב אחריתנו ועמוד השלישי היא הגדה אשר נגיד ונספר לבנינו כל אשר בא עלינו ומה טוב יהי' חלקנו ומה נעים גורלנו, אשר הטיב ה' לנו ולבנינו, בנתנו מהודו עלינו בתורתנו הקדושה אשר תטיב אחריתנו לנו ולבנינו ולבנותינו, והגדה זו נצטוה עלינו כנאמר והגדת לבנך ביום ההוא וגו' בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים והיינו שכל צאתנו מא"מ לא נהיתה כ"א בעבור זה לעשות כל אשר צוה ה' לנו כאמור אני ה' אשר הוצאתי אתכם מא"מ להיות לכם לאלקים ולולא זה לא הוציאנו משם.

אכן בעת הזאת אנחנו לא נדע מה נעשה וישראל לא ידע אל מי יפנה ויִוָשע כי בעונתינו נתקיים בנו ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם כי נתקרר דעתו של הנביא בזמננו זה אשר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד אלו ואלו קוראים נסעה ונלכה הזקנים שבדור אומרים נסעה ונלכה אחר ד' אלקינו אשר עד הנה עזרנו ולא עזבנו ואלו קוראים נסעה ונלכה באורח ותהלוכי הזמן אשר תפיץ אורה על כל יושבי תבל ואל תבוש בין גויי הארצות כי זקנה אמך ומה לך עוד בתורת רבינא ורב אשי אשר הובאת לך מבי נשא קום קרא בחכמות תבל ומלואה, אשר תצליח כל בואה וכל העם רואים את הקֹלות והלפידים אשר ללהב יצאו במחנה ישראל וינועו ויעמדו מרחוק מאמונת אבותיהם, אכן על זה אמר המשורר בשיר השירים שלו וכה אמר בחכמתו אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן והיינו אם לא תדע את הדרך אשר תלך אם על הראשונים או על האחרונים, צאי לך בעקבי הצאן הדרך אשר הובן לפניך אשר תכיר בעקבי הצאן אשר דרכו בה עד עתה ורעי גדיותיך גדלי בניך וצאצאיך על משכנות הרועים היינו רועי ישראל כמשה ואהרן ראשי הרועים האלה, ובזה תלך לבטח דרכך, ויהי ה' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו, ואל יעזבנו ואל יטשנו לנצח, ויהי' נועמו עלינו לברך כל מעשינו.

ובמאי דפתחינן נסיים ומשה שפיר קאמר שראה שהם גדולים ממני וממך והי' אשמת העם בראשיהם שעליהם הי' מוטל העורר לב ישראל על מניעת האש אשר שהה לבא ולאמר להם כי בהם הדבר תלוי אשר לא נטהרו כראוי' להם לקבל פני השכינה והם בצדקתם ובענותנותם לא מלאו את לבם להרהיב נפשם עוז להוכיח ולעורר לב ישראל בתוכחתם וקיימו בנפשם במקום גדולים אל תעמוד ובכל זאת לא יוכלו לראות בצרת הציבור ועשו מעש"הם בחשאי ונשאו נפשם בכפם להביא קטרת אשר לא נצטוו ואף לא נטלו עצה זה מזה כי אם שניהם לדבר אחד התכונו ואולי אם יעצו יחדי' אם לעשות או לא לעשות הי' די באחד מהם להביא קטרת ולא נענשו שניהם אכן כל אחד מהם רצה לישא נפשו בכפו להביא תשועת ישראל ולזה אמר חד מ"ד שמתו על שלא נטלו עצה זמ"ז ולחד מ"ד מתו על שהורו הלכה לפני משה רבן ואמרתי דמר אמר חדא ומא"ח ול"פ כי בלא"ה לא היו ראוים לעונש מיתה על שלא הוכיחו את העם כי אימת רבן עליהם אבל מאחר שהורו הלכה לפני רבן על כן נענשו על שלא עשו מה שראוי' לעשות ובזה הביאו אש זרה,

וא״כ בחייהם לא הי׳ מוטל על אביהם שהוא הכה״ג לצאת ולהתערב בין העם ולדרוש במעשיהם כדי להשיבם לאביהם שבשמים כי לבו סמוך ובטוח על בניו שהי׳ גדולים ממנו אכן אחרי מיתתם החיוב מוטל עלי׳ לכן אמר עתה אל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת להתבודד שם לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו כי אם עת לעשות לה׳ הפרו תורתך וצריך לבקר במעשיהם של עם ה׳ ולהדריכם ולהטיתם ולהראותם וללמדם דרכי ה׳ בתורתו, וכאשר במעשי דר״א ור״י וכו׳ במה שעסקו תמיד בי״מ והיינו בתורת ה׳ אשר זכו לזה אחר צאתם ממצרים ותלמידיהם אמרו להם רבותינו הגיע זמן ק״ש של שחרית ללמד בני ישראל את המעשה אשר יעשון הנרמז בק״ש של שחרית (עיי׳ מימרא תפ״ט) במה שכתבתי על מאמרם בתחילת דינו של אדם נשאת ונתת באמונה, כי אלו היוצאים ללהום מלחמות ה׳ לייסד האמונה על מכונה עי״ז יתבטלו מלימוד התורה וע״ז אז״ל גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה וכמש״כ (מימרא תע״ד) שעי׳ מידה זו של אברהם אבינו נטלה הכהונה משם (שהי׳ מתהלך רק לפני ה׳ כנח אביו) ונתנה לא״א, ולזה אין עונש לת״ח האלה על ביטול לימודם ותורתם כי יצאו בצבא ללחום מלחמת ה׳, אמנם אלו ת״ח אשר טמנו ידם בצלחת לבלתי צאת ביד רמה להתגרות ברשעים האלה אשר הרימו ידם לחבל כרם ד׳ צבאות וגם מתרשלים בלימוד תוה״ק עונם גדול מנשוא ולזה אף שתחילת דינו של אדם לשאל נשאת ונתת באמונה היינו אם שם נפשו בכפו לצאת למלחמת ה׳ להקים האמונה הכונה בשאלה זו הוא על ד״ת שאם לא נו״נ באמונה הי׳ לו להתמיד בלימוד תוה״ק ע״ש וה׳ הטוב יתן בלבנו להבין ולהשכיל ללמוד וללמד תוה״ק אכי״ר.

לס׳ מסעי תרמ״ט לפ״ק.

דרוש רי.

אלה מסעי ב״י וגו׳ ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם עפ״י ד׳ ואלה מסעיהם למוצאיהם כבר כתבתי ע״ז (דרוש ס״ה וס״ו) במה שאמר תחלה מוצאיהם למסעיהם ואח״כ אמר ואלה מסעיהם למוצאיהם, ותוכן הדבר שמשה רבינו תלה כל המוצאות את ישראל בעולם מן האומות הוא הכל על מסעיהם עפ״י ד׳ וכאמור במדריש ע״פ לתת נקמת ה׳ במדין שקרא הנקמה על ה׳ על אומרו לולא קבלו ישראל התורה והמצות לא הי׳ רודפי׳ איתנו ובאמת הוא בהיפך שכל נסיעתינו עפ״י ה׳ הוא על כל המוצאות אותנו ע״ש וכעת נראה לבאר יותר עפ״י מה שביארתי שם וביותר בדרוש ס״ב במה שאנו אומרי׳ בהגדה יש״פ ברוך שומר הבטחתו לישראל לעשות כמו שאמר לא״א ידוע תדע וגו׳ והעיקר שאין קיום לישראל בעוה״ז עפ״י דרך הטבע ולא נבראו אלא לזכות בזה לעוה״ב ולכן אמר הוא ית׳ לאברהם צא מאצטגנינות שלך שראית אברם אינו מוליד אל תשגיח בזה כי רק אברם אינו מוליד אבל אברהם מוליד והיינו אחר שמל את עצמו ונכנס בברית עם כבודו ית׳ ומאז איננו תחת משטרי השמים ויוכל להתקיים בעולם עיי׳ כל זה באר

היטב (דרוש ס״ה) ובספרי ת״י בס׳ בראשית בס׳ לך ובו מבואר כי יש קיום לישראל בעוה״ז או שהם בני אל חי שומרי תורתו ומצותי׳ ובצל כנפי׳ יחסיון והם בזה כהבאים לדור בארץ אשר לא חופשה להבאים מארץ אחרת לדור בתוכה ורק המלך בידו לחננם במתנת חנם להתלונן תחת דגלו, ואף גם בזה יוכלו להתקיים אם הם עבדים ומעונים תחת גויי ויושבי הארץ והם בזה או עבדי ה׳ או עבדי גויי הארצות, ולזה נאמר בסוף ס׳ קדושים ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ושם ברש״י וז״ל אם אתם מובדלים מהם הרי אתם לי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו עכ״ל ע״ש וזהו כמה שאמרנו שאין קיומם בעולם כ״א בהיותם עבדי מלך עולם או עבדי או״הע אשר בצלם יחיו. ולזה אמר אבינו לעשו אחיו כאשר רצה להתחבר אליו ליסע ולילך יחדיו והיא ההשתשוות ישראל להאומות אמר למה זה להחשיבני ולהשוות אליך אמצא חן בעיני אדוני וזה טוב לי ויספיק אם רק אמצא כל פעם חן להטיב עמדי אבל בנשתוינו יחד ואני כמוך אין לנו קיום בעלמא כמובן וכבר כתבתי כזה במה שנתברך עשו לחיות על חרבו והיינו כאומן ושומר ליעקב אחיו שאם יסור מהשם ותורתו יקום עליו עשו בחרבו וקשתו ולכן איבת עולם הושת ביניהם, אכן אם ישראל באמונתו יחיו לשמור ולעשות את התורה הזאת ואז הוא תחת ממשלת מלך עולם בזה חופשו ניתן לו מאדוניו הוא נבוכדנצר וחביריו, ולזה אמרו חז״ל בכ״מ שגלו הם נעשים שרים לאדוניהם, והיינו לאו״הע שהם אדוניהם באמת כי הם אדוני הארץ הלזו הם נעשים שרים להם, ולזה כאשר אמר הוא י״ת לא״א גר יהיו זרעך וגו׳ אמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול כי בעוד היותם במצרים היו עבדי פרעה ובצאתם ממנו צריכין להיות עבדים לשארי אומות אמנם אם י״ת יקחם אז לו לעם ויהיו בני אל חי אז הם בני חורים ומה שלהם שלהם אבל בהיותם עבדים אף שלהם אינו שלהם כי מה שקנה עבד קנה רבו לכן הבטיחו שלאחר שיצאו יהיו בני חורין ויצאו ברכוש גדול כמובן, ובזה אתי שפיר מה שאז״ל במס׳ ברכות בשעה שאמר משה שישאלו ממצרים כלי כסף וזהב אמרו ישראל הלואי שנצא בעצמנו למהד״ד לעבד שאל״ל למחר מוציאין אותך ונותני׳ לך ממון הרבה אמר הוציאוני היום ואיני מבקש כלום ע״ש והדבר קשה דאין הנמשל דומה למשל דלא נתאחר יציאתם ע״י השאלה הזאת, ולזה ניחא דבמה שאמר שישאלו ולא יותן להם בתורת מתנה ידעו שעדיין לא יצאו לחירות ולא יוכלו לזכות בתורת מתנה על שיד עבד כיד רבו לזה אמרו הלואי שנצא בעצמנו ולא נהי׳ עוד עבדים. (עיי׳ לעיל מימר׳ תמ״ה על מה שכתבתי באברהם שזהו שאמר ויהי לו צאן ובקר היינו מה שהי׳ לו כבר ע״ש) וכ״כ אצל ישראל רכוש שלהם אשר רכשו במצרים לא הי׳ שלהם כי עבדים היו ובצאתם נתהוו להם רכוש גדול בשלהם, כי זה הי׳ קשה לי מעולם במה שאמר הוא ית׳ לא״א ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ושם רכוש לא הונח לדעתי אלא בדברים אשר רכש אדם במעשי ידיו ולא בדבר שבא לו בקרי והזדמן ולזה ניחא כי באמת הי׳ בישראל הון ועושר במה שרכשו וקנו אף בהיותם מעונים ומדוכאים והראי׳ ממה שאמר גם מקננו ילך עמנו, וממקנה בני ישראל לא מת וגו׳ וגם מבני

ג״ד ובני ראובן שהי׳ מקניהם רב, אמנם לא חשבו איתם שלהם על כי עבדי׳ ה׳ ובחירותם נתהיו להם אשר להם וזהו אחרי כן יצאו ברכוש גדול שאמר הוא ית׳ שיצאו ברכושם אשר רכשו שם מבלי המנע ממצרים, והי׳ זה ממש כמעשי אבות אשר גם אבינו בבואו מצרים הי׳ לו מקנה רב כאשר כתבתי אמנם לא הי׳ שוה לו כי ברצינם יטלו ממנו כל אשר לו עד אשר היטב פרעה עמו ואז הי׳ לו צאן ובקר אשר הי׳ לו כמש״כ שם — וגם לפי מה שכתבתי (במימרא שפ״ד) שהי׳ זה תחבולה מא״א לקבל מתנות בכדי שלא יבא לסכנת מות ע״ש בודאי לא נתנו לו כ״א כסף וזהב ולא בקר וגמלים ועבדי׳ ושפחות ולזה נאמר ויהי לו צאן ובקר וגו׳ ולא נזכר כסף וזהב ובעלותו ממצרים נאמר ואברהם כבד במקנה בבקר וצאן וגו׳ וכסף וזהב ובזה ניחא כמו שנאמר ויהי לו היינו מה שהי׳ לו כתרגים יונתן מן דיליה.

ולזה אמרו בפרק״א פ״ג רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עלי׳ עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד״א וכל הפורק ממנו עול תורה׳ נותני׳ עליו עול מלכות ועול ד״א וזהו נאמר בישראל שאם ניתן עלי׳ עול תורה א״כ הוא עבד לשמו י״ת ואיננו עבד לעבדי׳ ובהיפך הוא עבד לאדוני׳ לאו״הע כרכתיבנא ובזה אתי שפיר מה שאנו כופלים בהגדה ש״פ באמרנו השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה ב״ח והוא כפל הענין ובזה אתי שפיר כי שומרי התורה אף בגלותן הם שרים לאדוניהם והם רק עבדי ה׳ ואינם נחלקים כי אם השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל משא״כ בדלי העם שאין עוסקים בתורה החילוק רב ביניהם כי השתא עבדי כי אין לך ב״ח אלא מי שעוסק בתורה ולשנה הבאה ב״ה כי בזמן הגאולה יהי׳ כל בניך לימודי ה׳ ותורתו ואין קיומם עוד באשר הם עבדים לאו״הע והבן. ולזה אמר הוא י״ת בתוכחתו לישראל ובגוים ההם לא תרגיע ולא תמצא מנוח לכף רגלך*) אשר יאמר עלי׳ כי זהו מקומו וזהו ארצו ומולדתו אשר לא ישולח ממנו וזהו רכושו והונו אשר לא יוקח ממנו כאשר הוא בשארי יושבי תבל כי לא ירגיע ולא ינוח בשלוה כל ימי היותם בארץ נכרי׳ כי כל עת אשר לא ישיבו את דרכם להשיבם על אדמתם ולהיות עבדי ה׳ אשר בצלו מתקיימים בעלמא. הם קיימים רק בצל נחסין הגוים אשר יעבודו, ואם יצאו מתחת ידם לבלתי היות עוד מעונים ומדוכאים ביניהם בהשוותם לגויי הארצות ואינם עוד עבדים לעבדים נמצא קרח מכאן וקרח מכאן ואין להם קיום חלילה בעלמא, וא״כ זה אשר לא ניתן להם החופש והחירות בין האומות הוא מחסדו י״ת על עם כבד עון שיהיו בצל הגוים אשר הם עבדים להם. וחבל על דאבדין ולא משתכחין הם הם גדולי ישראל אשר הי׳ בזמננו והם הגאון מהר״ם בנעט זצוק״ל אב״ד והמדינה בק״ק נ״ש והגאון אמו״ה בעל חתם סופר זצוק״ל והגאון מו״ה עקיבא איגר שהי׳ אב״ד וראש המדינה בק״ק

*) ומצאתי און לי במדרש איכה ע״פ ומרוב עבודה וגו׳ דכתב לא מצאה מנוח אמר רבי יוחנן בר נחמי׳ ארשב״ל אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת וכו׳ דכותה ובגוים ההם לא תרגיע ע״ש.

פוזנא זצוק״ל שלש אלה מטיבי לכת חכמים הרואים את הנולד הם עצ״ו בכל כחם כל ימי היותם לבלתי נתון החופש והחירות לאומתנו ביודעם הרעות אשר יפרחו ממנו יקטני אמונה מבני עמינו היטב חרה להם על מה ככה עשו כן אלה גדולי ישראל כי טח עיניהם מראות אשר יולד מזה ועתה ראינו בעינינו מכל הבא עלינו מאז השגנו החופש והחירות, כי תחת חופש חובש ותחת חירות חרס הנשבר שאין לו תקנה ומעולם לא הורד כבוד ישראל בגוים כאשר הורד בזמננו אלה וכל אלה באו אלינו בשועלים הקטנים אשר המעט (מהאמונה) ברב מבנים ואומרים דיה לַצָּרָה בשעתה והזמן גרמה לטהר כל טמא, ונסעה ונלכה, אומרים אליך, עם העת והזמן, ובזה יתנשא ישורון וישמן, עד אשר נבא אל אדוני שעירה, לתת הצעירה לפני הבכירה, אבל טחו עיניהם מראות, כל אלה התלאות, אשר מצאתנו בזה הדרך, אשר תקע לנו כף ויירך, ונותרה בת ציון כמלונה במקשה, בהביאם עלינו כל דבר הנקשה. וה׳ באהבתו אל עמו סלל המסילה לנו להראותנו הדרך אשר נלך בה בין העמים בעלמא חשוכא הדין אשר אין לנו חלק ונחלה בו כמשל המובא בהר״אב״ע בעיר אשר ירוצון שמה בלי מעצור סוסים פרואים בכל רחובותי׳ ואדם אשר לא ידע דרך מרוצתם לא יכול לילך בעיר בלתי ינזק ובהיות שם אדם פיקח וחכם אשר ידע דרך מרוצתם הוליך את אשר לא ידע בכל העיר לבטח כי ביודעו דרך מרוצתם הוליכו כל פעם בדרך אחר והנה לא עצר מרוצת הסוסים במהלכם ובכל זאת הציל את ההולך אתו בלתי ינזק והמשיל זה על חוקי הטבע אשר יסד הוא ית׳ ובכל מהלכם לא ינזקו שומרי תורתו כי סקל המסילה להם לנחותם הדרך אשר ילכו בה לבטח, אכן אם יסורו מן הדרך אשר הראם ינזקו מכל המוצאות אותם ולזה שני כתובים האלה מחזקי׳ זא״ז ומשה שפיר קאמר לכתוב כל מוצאיהם אשר מצאם בדרך למסעיהם אשר יסעו עפ״י ד׳ ולא נסעו וע״ז אמר הכתוב אלה מסעיהם (הוכנו ונתיסדו) למוצאיהם אשר ימצא אותם לילך בטח והבן כי נכון הוא ודינ״ם.

מימרא תקח.

רבי ינאי אומר אין בידינו לא מִשַּׁלְוַת רשעים ואף לא מיסורי צדיקים ע״ש עיי׳ ברטנורא שהביא שם פירושים הדרך הראשון שאין אנו יודעי׳ מדוע דרך רשעים צלחה ומדוע צדיקים מדוכאים ביסורים והדרך השני אין לנו בזמן הגלות לא מישלות רשעים ואף גם לא מיסורים שימסרו בהם הצדיקים היינו יסורים של אהבה ע״ש ולשני הפירושים לא חידש לן התנא שום דבר כי לפירוש הראשון ידועה שאלה זו ומפורסם למדע״ה מדוע צדיק ורע לו ורשע וטיב לו ובהיפך וכן ירמי׳ הנביא אמר צדיק אתה ה׳ וגו׳ אך משפטים אדבר עמך מדוע דרך רשעים צלחה וכן אמר אסף בס׳ תהלים כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה, על דרך השני ג״כ קשה דבזה יהיה דברי רבי ינאי רק על עצמו בענותנותי׳ נערכים דאולי יש הרבה צדיקים בדורו שמיוסרים ביסורי אהבה ואיזה תוכחה יצאה לנו מזה כמובן. מזה נ״ל כי דבר גדול הורה לן רבי ינאי בזה כי אף שַׁלְוַת שלום

ושלוה יחדיו יהלכון והם שמות נרדפים מ״מ חילוק רב ביניהם כי מלת שלום הונח על מנוחת החיצונה שיש לנו שלום מכל סביבותינו ומזה לא נודע לנו עדין אם זה האדם השלום לו עם כל אדם אם הוא יושב בשלוה והשקט או לא, והכלל בזה מה שאמרו ז״ל אין אדם יודע מטמניותיו של חבירו ואף אם אנו רואים איש מצליח מבורך בעושר וכבוד לא נוכל לידע אם שליו ושאנן הוא בארמנותיו וכבר אז״ל שלשה חייהם אינם חיים והד מנהון אם הוא איסטנית ובדומה ממידות רעות הנטועות בלב אדם אשר ע״ז אשכלות מרורות למו וכל ימיו מכאובים ומה שהעני הזה מעונה ומדוכה בעניו ושפלותו תחתיהן העשיר הזה מסיבל ומעונה בעליתו וגבהותו זה העני תואב לכל דבר וזה כואב לכל העבר ונמשלים בזה לעוזרי הבנאים אשר יושיטו לבני הבנין מלמטה למעלה והעומד למטה עבודתו להושיט הלבנים לזה אשר עומד עליו למעלה והעומד ממעל לו יושיטנו לעומד עליו מלמעלה וכה נעשה תמיד עד שמגיעים הלבנים לעליון על כולם שהם כולם שוים בעבודתם רק זה למטה וזה למעלה וכן הוא בכל יושבי תבל המלך יהלך נשתוו במהות חיותם ושנות חיי האדם הוכחה לזה כי לולא כן היו סגני וחורי ארץ מאריכים ימים ושנים כפלים כאביוני ועניי הארץ. וכן בהיפוך לא נוכל לומר ולהחליט אם ראינו כי לא לחכמים לחם ולנבונים עושר לא נוכל לומר עליהם כי רעות במגורם וחיי צער יהיו כי אילו כל טובתן של רשעי׳ רעים לצדיקים וצדיק אוכל לשובע נפשו בשלום ושלוה והשקט ובטח ויתעדן בו כבעל כל טוב, וכאשר אמרתי על אמרו לא ראיתי צדיק נעזב (שלא יראה עצמו נעזב) גם אם זרעו מבקש לחם (והוא הקשה לו מכל) גם בזה לא יראה עצמו שהוא נעזב. והנביא לא תמה כ״א על הנראות החיצוניות הנראות לכל אדם ולכן אמר מדוע דרך רשעים צלחה אשר אנו רואים (בעיני בישרא) כי דרך רשעים צלחה ונוכל לטעות לומר חלילה לית דין ולית דיין, אבל מהות הטוב לרשעים והרע לצדיקים לא נוכל לשפוט על ראות עינינו וזהו שאמר רבי ינאי אין בידינו לדון משלות רשעים ולא מיסורי צדיקים — ויע״ז מוכיח לשינו שאמר אין בידינו כמורגל זה בתלמיד לומר לא הוי בידיה בנשאל על דבר שלא ידע להשיב על שנעלם ממנו והבן כי טוב הוא.

מימרא תקט.

בפר״א פ״ג מ׳ כ״ד רבי אלעזר בן עזריא אומר אם אין תורה אין דרך ארץ וכו׳ כבר כתבתי (דרוש ר״ב) בזה הענין במה דהראה לן הגס״ין דאין ד״א באין תורה ע״ש היטב וכעת נראה עוד דאתי לאשמעינן דאף מה שנראה לן בהנהגת העולם אשר מכונה בשם דרך ארץ איננו לפי דרך הטבע אשר בכל דור ודור נתוספה חכמת אדם להנהיג את העולם במעגל יושר ומסילת ישרים כי אם הוא רק בהשגחה נפלאה ממנו י״ת אשר נותן חכמה ודעת לעם עליה לכונן תבל ומלואה לקיים תורתו אשר לשבת בה יצרה וכאשר כתבתי (דרוש י״ג) בקשת הניתן בענן שאמר הוא י״ת וראיתיה לזכור ברית עולם ולולא תורתו הי׳ העולם תוהו ובוהו ולזה אמר אם אין

תורה (בעולם) לא יהי' דרך ארץ בעולם ובהיפך אם לא יהי' ד"א לא היה קיום לתורה (עיי' דרוש צ"ח) ועוד יותר נראה לפרש שבא כאן ללמוד על הכלל כלו ע"ד שאז"ל במס' תענית (פ"א ז' ע"ב) ע"פ אם קהה הברזל וגו' אם ראית רקיע שקיהה כברזל (מלהוריד מטר) בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין וכן עוד שם הרבה דברים ע"ד הזה ע"ש וראה מה שכתבתי בספרי ת"י (בס' וירא ל"ח) במה שהוכיח אברהם אבינו את אבימלך במתק שפתיו באמרו כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה ובזה התנצל עצמו על אמרו על אשתו אחותי היא ע"ש כי הדבר נחמד. כי אף אם אין תורה באו"העו אבל דרך ארץ ומוסר השכל יש ביניהם, אכן בשנות ישראל את טעמו לבלתי הלוך בררכי ה' ותורתו והוא י"ת מעמיד עליהם מלך כהמן ר"ל אז יצאו האומות מגדרם ונעשו פראים כחיית השדה וכיענים במדבר אשר לא יחונו זקן ונער כתבתי בספרי ת"י בהקדמה בזה"ל „חטטו שכבי העלילו עלילות „שכבר מתו ונבערו מן הארץ, חפשו והוציאו טמונים בארץ זה כמה ימים „ושנים, למשל ולשנינה לאבות ובנים, אשר בימים ההם העיזו פנים, „להרוג בהם דשנים ורעננים, הוציאם מקברם המובס והמעופש והלבישום „מחלצות וטנפום מהדש, עם ה' בהם לדוש, דברים אשר חפרו ובושו בהם „אבותיהם אשר כך עלתה בימיהם קמו עתה תרבות אנשים חטאים תחת „אבותיהם, להבאיש עוד הפעם את ריחהם בעיני הבאים אחריהם **ומי האמין** „**כזאת** על זמננו זאת אשר יאמרו כי עלו מעלה בסולם החכמות תבל ומלואה „ומלאה הארץ דעה ופני תבל תבונה. אשר יקום איש על רעהו, לנטוש „ולנתוץ, להרוס ולערוץ, לשלול שלל, ולבוז בז בלי עול בכפו וכו'. וכל „זאת באה אלינו על עזיבת ושכחת תורתנו כנאמר על מה אבדה הארץ „וגו' ויאמר ד' על עזבם את תורתי וגו' וזה לשון הזוהר בס' בשלח רבי „חייא אמר ימינך ה' נאדרי בכח דא אוריתא ועל דא ימינך ה' תרעץ אויב „דלית מִלָּה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עוע"ז בר משעתא דישראל „מתעסקין באוריתא דכל זמן דישראל עוסקין באוריתא ימינא אתתקף ואתבר „חילא ותוקפא דעוע"ז, בגין כן אקרית עוז כדא"א ה' עוז ולעמו יתן, ובשעתא „דישראל לא מתעסקין באוריתא שמאלא אתתקף ואתתקף חיליהון דעוע"ז „ושלטין עלייהו וגזרין עליהון גזרין דלא יוכלן למיקם בהו וע"ד אתגליאו „בני ישראל ואתבדרו ביני עממיא הה"ד על מה אבדה הארץ וגו'" ויאמר ה' על עזבם את תורתי דהא כל זמן דישראל משתדלין באוריתא אתבר חילא ותוקפא דכל עוע"ז הה"ד ימינך ה' תרעץ אויב עכ"ל.

ונרמז גם בזוהר פ' בלק הובא (דרוש קל"א) במה שדרש פרשת סורר ומורה על כנסת ישראל וסיים שם ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים אלין כל שאר עמין דהוי מקלעין בהו באבנין וסתרין שורין ומנתצין מגדלין ע"ש.

תלה ג"כ שנאת האומות על ישראל עד שירגמו אותם באבנים על עזיבת התורה ולא די בזה ששולחים ידם בישראל עצמן כ"א אף גם זאת יחדיו יערימו סוד על תורתם ואמונתם אשר מלפנים נתנו כבוד לתורה אשר גם אמונתם נתיסד עליה, אכן אחר צאתם מגבולם להיות פראים כחיות השדה ועוד יותר גם התורה והחכמה נבזה בעיניהם וע"ז רמז לן האי

תנא באומרו אם אין תורה והוא אם תראה שאין תורה בישראל ולא משתדלין באוריתא תדע נכון שאין דרך ארץ עוד בארץ והאדם נעשה כחמור חבר וכשור הבור לעשות כל העולה על רוחו ובאין ד״א אין תורה כדכתיבנא ועד״ז יתפרש ג״כ מה שאמר אם אין בינה אין דעת. ודעת יתר מבינה כפירש״י ז״ל ובמגן אבות לתשב״ץ הביא פירש״י ע״ז ומפריש דבריו ע״ש ול״נ ג״כ כפירש״י שדעת גדול מבינה ולא כפירושו כ״א שהשם בינה נאמר על חקירת הדבר להבינו וללמדו כנאמר בינו בוערים בעם הנאמר שיתנו לכם להבין וכדמסיים וכסילים מתי תשכילו וכן הרבה פעמים שנאמר בינו נא זאת, והדעת באה אחד אשר השגנו אשר חקרנו עליו, ולזה אמר אם אין בינה שלא חקרנו על הדבר שנרצה לידע אין דעת ובהיפך אמר אם אין דעת שלא השגנו הדבר הוא עדות שלא הי׳ בינה בדבר דאילו יגענו להתבונן בו היינו משיגים אותו והיא ע״ד שאמר רבי יצחק (מגילה ו׳ ע״ב) אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין לא יגעתי ומצאתי אל תאמין יגעתי ומצאתי תאמין והיגיעה שאמר הוא הבינה דהכא והיינו אם אין בינה (לא יגעתי) אין דעת ולא תאמין לו שמצא ואם אין דעת (היינו שלא מצא) תדע שאין בינה ולא תאמין לו שיגע כי אלו יגע מצא והוא א״כ כאלו תאמר אם רואין באדם שיגע בתורה נדע שמצא ואם נראה אדם שמצא נדע שיגע וה״ה דהול״ל איפכא אם יש בינה יש דעת ואם אין בינה אין דעת וכן להיפך אם יש תורה נדע שיש בינה ואם אין תורה נדע שאין בינה, וכן הוא במה שאמר אם אין קמח אין תורה דאם הי׳ תורה הי׳ קמח ואם אין קמח נדע שאין תורה, ולא אמר זה על היחיד כ״א על העו״כ וכאילו אמר אם אין קמח מצוי והיינו אם רעב בעולם נדע נכון שאין תורה בעולם ואם אין תורה בעולם נדע נכון שאין קמח ורעב בא (ולא כמו שפירשו המפורשים דלפירושם קשה דאם אין בינה אין רעת ובאין דעת אין בינה א״כ שניהם אין להם מציאות כ״א בבואם תרווייהו בהדדי כמובן ולפירושי ניחא והבן. וצריך להפוך ולאמר אם אין, אין ואם אין, אין כי אם אמר רק אם אין בינה אין דעת נודע לנו שאם יש דעת ע״כ קדמה לה הבינה (שאם אין בינה אין דעת) אכן אם אין דעת לא נוכל להחליט שלא הי׳ בינה כי אולי היה בינה ואפי״ה לא הי׳ דעת לכן כפל ואמר אם אין דעת לא הי׳ בינה, ובזה נוכל להחליט מהבינה על הדעת ומהדעת על הבינה ובזה היסוד מוסד שאם יש דעת חי׳ לפניו בינה ואם לא הי׳ דעת נדע שלא הי׳ בינה ואין להאריך עוד והבן כי נכון הוא מאד.

עוד אמינא ע״ז אם אין ד״א וכו׳ נראה שהמגבלות הראשונות אינם דומים למגבלות האחרונות כי הראשונות נאמרו מן קיומם ומעמדם והאחרונות על התועליות היוצא׳ מהם והתחיל בהויות ומהלך העולם ואמר אם אין ד״א בעולם אין מקום לקיום התורה, ואם אין תורה אין תועלת בד״א והכל תוהו ובוהו כי למה הוא אם אין תכלית קיום יוצאת ממנה, וכאמרם ז״ל ע״פ והארץ הי׳ תוהו ובוהו קאי על קודם מתן תורה, וכמו כן אם אין חכמה אין יראה כי לא יתכן יראה שלימה בלי הקדמת החכמה (כי ראשית חכמה

יראת אלקי׳, ואם אין ראשית אין אחרית) ואם אין יראה אין תועלת בחכמה כדאמרי אינשי „בחכמה מה תועלת אם אֱוֶלֶת מושלת" וכ״כ אם אין בינה אין דעת שאם אין באדם שכל להתבונן לא ישיג דעת (וכפירש״י שדעת הוא יותר מבינה כמובא לעיל) ואם אין דעת שלא בא למדה זו להשיג דבר לאמיתו אין תועלת בבינה שלו שיש לו שכל צח להבין ולהשכיל אם לא יצא הדעת לאמיתו אין תועלת בבינתו ושכלו כמובן וכן אם אין קמח אין תורה כפשוטו שאין מציאת לקיום התורה אם אין קמח ובאין תורה אין קמח היינו אין תועלת בקמח וכלא הי׳, ומאמרם ז״ל כללו כל אלו במשל שאמרו באומר לעבדו העלה לי סאה חטים ואחר העלותו א״ל רבו ערבת בו קב חומטין ואמר לא וא״ל לא אהנית לי כלום כמובן.

דרוש ריא.

בס׳ כי תבא סיים בתוכחה זו ברעה מוחלטת והתמכרתם וכו׳ ואין קונה כאילו ח״ו אין תרופה למכתם ולא כן עשה בקללות שבתו״כ ששם מסיים בנחמה כנאמר ואף גם זאת וגו׳ וזכרתי להם ברית ראשונים וגו׳ וכאן לא נמצא שום נחמה על כל הקללות הנמרצות האלה ולא מצאתי כעת במדרשים ובמפורשי התורה מי שמעורר ע״ז ויודע ה׳ כי נצטערתי מאד כל פעם בקריאת התוכחה, עד עתה שהאיר ה׳ את עיני לראות כי ממכה עצמה מתקן רטי׳ והיינו עפ״י מה שכתבתי (בדרוש ק״ם) לשב״הג ע״פ והוצאתי אתכם מעבודתכם וגו׳ שהוא ית׳ גאלם מעבדות לחירות בלי אמצעי כ״א מאפילה לאור גדול משיעבוד לגאולה דאם רפו המצרים את ידם החזקה מישראל ע״י המכות שהיכו וינחם על הרעה אשר עשו להם גם ישראל ינחמו מבלי לצאת מהם ולזה אמר ויצום על בני ישראל ועל פרעה מלך מצרים וכדפרש״י שם לנהוג בו כבוד אשר המשלתי שם במשל נחמד ע״ש כי טוב הוא. וגם בזמננו זה עינינו רואות כי כמעט רפתה ידי האויבים מעלינו לתת לנו חופש וחירות גם אנחנו שבנו אחור מתורת אלקינו ולא נצפה עוד למשיח צדקנו עיי׳ מדרש איכה ע״פ מרוב עבודה שכתב לא מצאה מנוח ארב״י בר נחמיא ארשב״ל אילו מצאה מניח לא היתה חוזרת וכו׳, וכבר אחז״ל ע״פ ביחזקאל והעולה על רוחכם הי׳ לא תהי׳ אשר אתם אומרים כמשפחות האדמה נהי׳ וגו׳ כי כה אמר ה׳ אם לא ביד חזקה וגו׳ ואמר ר״נ כל כי האי ריתחא לרתח רחמנא עלן ויפרקינן, וע״ז אז״ל אין בן דוד בא אלא בכולו חייב אי כלו זכאי כי אם כלו זכאי וישראל מסתכלין כלפי מעלה לשמור ולעשות את כל התורה מיד נגאלין ואם ח״ו כלו חייב ולא ירצו לצאת כמו שהי׳ בזמן בית שני אשר רבים מישראל לא רצו לצאת מבין העמים אשר ישבו לבטח בתוכם אזי יקום מלך חדש אשר נתחדשו גזירותי׳ ישמחו על ביאת משיחנו לצאת מבין האומות וע״ש שכתבתי שגם אחר צאת ישראל ממצרים ביד רמה הביא הוא ית׳ עוד הפעם את פרעה וכל עמו עליהם לרדוף כדי שידעו ישראל ויכירו כי עוד צריכים לצעוק לה׳ אלהיהם כמו במצרים והראה זאת עוד הפעם בעברם בים סוף אשר העמיד להם המים לחומה ולחימה מימינם ומשמאלם כאשר

כתבתי שם, וכן הוא ממש בגלותנו אחר אשר הונח לנו מעט ונעשים תושבים ביניהם הרימו ידם עלינו למרר את חיינו הרבה יותר מלפנים וזה הכל מהשגחתו הוא ית' על עמו שלא ילכדו ברשת הטמינה להם לאבד מה שנתנה להם לחיי נצחיי וטובה הקללה שקילל אחי' השילוני את ישראל יותר מברכתו של בלעם הרשע כי ברכתו של בלעם הי' לטורדם בעוה"ב (עיי' דרוש קצ"ח) במה שכתבתי על המ"ר בס' עקב אר"ש בר נחמן כל מה שישראל אוכלי' בעה"ז מכח ברכת בלעם הרשע אבל ברכות שברכם האבות משומרים לע"ל ע"ש במשל נחמד. ולפי"ז כל הקללות האלה נתהפכו לברכות. והנה שם בילקוט יחזקאל ב' אתה מוצא כשבקשו לפרוק עול בימי יחזקאל אמרו ליחזקאל כהן שקנה עבד יאכל בתרומה ואם מכרו לישראל יצא מרשותו וא"ל אף אם יצאנו מרשותו ונהי' כאו"הע א"ל יחזקאל העולה על רוחכם הי' לא תהי' חי אני נאם ה' וגו' א"ל כל זמן שלא מכרו ברשותו הוא ואתם לא נמכרתם בדמים שנאמ' כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו כנ"ל.

וכבר כתבתי לעיל (דרוש ר"י) שישראל אין להם קיום כ"א באחת משתים או שיהיו עבדי ה' ותחת דגלו יחסיון או עבדי נבוכדנצר ואם אין קונה אותם נשארים עבדי ה' ולזה מסיים והתמכרתם שם לעבדים וגו' ואין קונה והיא כברכה ולא נמכרו לאו"הע ונשארו רק תחת הבוי"ת ובצלו יחסיון והבן.

והנה רש"י פי' בפסוק כ"ג והיו שמיך וגו' וז"ל קללות הללו משה מפי עצמו אמרן ושבהר סיני מפי הקב"ה אמרן וכו' היקל משה בקללותי' לאמרן בלשון יחיד וכו' ע"ש וזהו יהי' קשה מכלן דלא סיים כלל בנחמה כמו התם ולהנ"ל ניחא דכבר פירשו חז"ל במה שאמר שם לא מאסתים ולא געלתים וכו' שזהו קאי על ארבע הגליות שהעמיד להם הקב"ה גואל ומושיע בעת צרותם כמרדכי ואסתר בגלות בבל ודניאל וחבירי' במדי והחשמונאים בימי יון ובית רבי בימי רומים והנה כל אלה אם גם נושע ישראל בימיהם אם לא הועמדו אז להושיע הי' נושעים בעצמם כי ישבו בכל לבם לאביהם שבשמים בראותם כי אפס תקותם ואין להם מושיע כמו שאמר אדון הנביאים לבסוף והי' כי יבואו עליך הקללות האלה ושבת עד ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ואז תהי' באמת גאולה שלימה ועי' במה שכתבתי במגילת אסתר ע"פ בלילה ההוא נדדה שנת המלך (דרוש ע"ג) אשר אז"ל שנת מלכו של עולם ואסתר בחכמתה עשתה זאת להביא גם את מרדכי בסכנת מית ומאז אפס עצור יעזוב בישראל וה' יצא לישע עמו ע"ש וכן מש"כ (שם) במה שאמר הוא י"ת למשה אם סלח נא אתה מבקש בטל אעברה נא וכו' ולזה לא נתקבלה תפילתו של מרע"ה לכנוס לארץ. ובזה ניחא מה שנאמר בתוכחת תו"כ ואף גם זאת בהיותם וגו' שהלשון ואף גם זאת הוא מוקשה ע"ש פירש"י שנדחק לפרש ואף גם אעשה זאת להם ע"ש ולהנ"ל ניחא שהוא י"ת אמר אף גם זאת אעשה להם שלא אמאסם לכלותם כי אז הישועה ממני תהי' מוכרחת כי מה אעשה לשבועת האבות ולא תמלא הסאה לכלותם חלילה כי אעמיד להם

אנשים אשר ימנעו הכליון והוא א"כ פורענות ומשה הקיל עליהם שאל יהי' עוזר ותומך כ"א הוא י"ת ברוב חסדי' ואז ישובו אל ה' בכל לבבם ויָשְׁעו ישועת עולמים, והבן, וכאשר אמרו על ישעי' הנביא שלא נתקרר דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן וגו' כי לולא כן הי' הקולר תלוי בראשיהם אבל אם אין לאל ידם להוציא יקר מזולל אז תבא הישועה ע"י של הקב"ה וב"ש וכן עשה אדון הנביאים לא נתן מקום להושיע כ"א שהוא י"ת בעצמו יצטרך להושיע, וכבר כתבתי במק"א שאין כאן תשלום תוכחתו כ"א בס' נצבים אשר אמר והי' כבא עליך הברכות האלה והשיגוך ושבת עד ה' אלקיך ורחמך ושם וקבצך מכל העמים וזהו הגאולה שלימה במ"ב ועז"א ונתן ד' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך כאשר כתבתי (מימרא תל"ט) על שהוא גאולה שלימה ולא נצטרך עוד לשבט מוסר ליעָנש מיד אויבינו ע"ש וכעת נראה עוד דהנה ישראל הוריקו פניהם ונפשם נבהלה בשומעם קללות נמרצות האלה כפירש"י עפ"י מדרש אגדה בסמיכת אתם נצבים לקללות ע"ש והיותר קשים שבקללות הוא מה שנתנו ביד אויביהם לעשות עמהם ככל העולה על רוחם דהזינן בדוד מלך ישראל אשר ניתן לו לבחור אם להמסר ביד אויבי' או להיות רעב בארצו ואמר נפלה נא ביד ד' כי רבים רחמי' וביד אדם אל אפולה כי ידע אם ביד אדם יפול אין מרחמין עלי' שוב דכיון שניתן רשות למשחית אין מבחין עוד בין טוב לרע ולא עביד קוב"ה ניסא לשנות בחירת ארם ע"כ זהו מן הקושי שבקללות על שנמסרו ביד אויב אשר יעשה בהם כרצונו ועי"ז נפלה פניהם ונבהלו מאוד אמנם למהד"ר לשני בני אדם אשר הי' להם הריב לפני המלך אשר אחד מהם העמים על חבירו שהזיק לו כמה וכמה אלפים עד שירד מנכסי' מכל הרעות אשר עשה לו חבירו ואחר שהאריכו בדין ודברים יצא דבר המלכות לפני' וכתב משפטו אשר החריץ על הנדון שישלם כל מה שעלה הזיקות אשר הי' עולה לסך כמה וכמה אלפים ואם לא ישלם הנה הוא וכל אשר לו גם אשתו ובניו ובנותי' נתונים תחת יד הניזק לעשות בהם כרצינו לכבשם תחת ידו ולענותם בסבלותי' בכל אשר ירצה לעשות בהם כאשר רודה בשורו ובחמורו, הנשפט הזה ראה וקרא את פתשגן הכתב בראותו כל זה ובקראו שנים ושלוש דלתות הודו נהפך עליו למשחית וצעק צעקה גדולה בכה והתחנן לפני המלך לאמור איככה אוכל לשאת כאלה הלא טוב מותי מחיי מהיות נדון בכל אלה ואיככה אוכל לראות ברעה אשר ימצא את בני ואת בנותי ואת כל אשר יזיד האיש הרע הזה לעשות עמנו ויען המלך ויאמר התנחם אל תבהל ברוחך גם אני ידעתי את מכאוביך אשר יקרא לך אכן אם קרית לא שנית ושפיל לסיפא דקרא מה שנכתב בסוף המכתב ויקח עוד הפעם פתשגן המכתב והנה מצא כתוב אם המצא ימצא אף לזמן מרובה כי שקר ענה באחי' אזי כל מה שנאמר לעשות לאחי' יעשה לו בכפל כפלים כאשר ראה כזאת ותשב רוחו בקרבו ואמר אדוני מלך יפה דנת וטוב עשית ולו והלואי שהרבית עלי מוהר ומתן לתת לו כי ידעתי צדקתי ותומתי ויבא יזמו אשר יצא לצדק דיני ומשפטי באשר אוכיח לו כי שקר ענה בי ועל קדקדו חמתו ירד לעשות

לו כל אשר זמם ועשה לי ובזה יצאו מלפני המלך ומעתה נתהפך השיטה זה יצא שמח וטוב לב באמרו יבא היום אשר אנקמה מאויבי אשר רדפני עד כה והזוכה בדינו נכאב נעצב ולא מלאו לבו להרע לו כי ירא אולי למחר ויש מחר אחר זמן אשר יד מתנגדי יגבור עלי וישיב לי כל אשר הרעותי לו, והנמשל מובן מאלי' כי ישראל נתנו בעונותיהם ביד האומות לעשות בהם כרצונם. ולכן נאמר להם אל תראו ואל תחפזו ואתם נצבים כראי מוצק והקללות והארורים מקיימים אתכם כי בראות אויביכם הקללות והארורים האלה אשר עוד מעט ותשובו אל ה' אלקיכם בכל לבבכם ישיב עמלם בראשם ומי מהם אשר לא ירא מגשת אליכם ולנגוע בכם ולזה מסיים התוכחה הנוראה הזאת והי' כי יבוא עליך וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' (וזהו בידך והיום אם בקולו תשמעו) ונתן אלקיך את כל האלות על אויביך אשר רדפוך וכל אשר עשו לך תעשה עמהם, וכשמעם כזאת הלא ישיבו את ידם מבלע וע"ז מסיים ואמר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. ובזה אל תיראו ואל תחפזו מכל האלות האלה אשר יתהפכו לטוב לך ברגע כמימרי' והבן.

וראה זה מצאתי חדש בתוכחה ז' תרגום יונתן על פסוק ס"ה **ובגוים ההם לא תרגיע וגו'** וז"ל וְאִין יִתְפְּלֵג דעתכון למפלח לטעוָתהון ואיגרי „ביניכון וביני עממיא האינון ולא תנוחון ולא יהוי מַנַח לפירסת רגליכון ויתן „מימרא דה' לכון תמן לְבָא דחלא דמחשכין עיינין ומפחת נפש עכ"ל. „כונתו על אלו המורדים והפושעים היוצאים מן הכלל להמיר ולהחליף את דתם „באשר לא יוכלון שאת החירופים והגידופים שמחרפים ומגדפי' האומות את „ישראל כנגזר עליהם והיית למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך ה' „שמה, ומה נתוסף בזה שאמר ובגוים ההם לא תרגיע אם לא כתרגום „הזה שאם ירצו לנוח בין הגוים בהתערבם עמהם להיות עמם עם אחד גם „בזה לא ימצאו מנוח ושם גם אם אתם עמם יתן לו השם לב רגז וכליון „עינים ודאבון נפש (עיי' מש"כ בשליש האותות שנראו לאדון הנביאים „בתחילת שילוחו שאול השלישי והי' לדם ביבשת רמז ע"ז כי בשנים הוחזרו „לאיתנם ובזה לא הוחזר הדם למים ע"ש (דרוש יו"ד) ואין כונתו דוקא „על אלו היוצאים מן הכלל כ"א גם בזאת אשר ינהגו כחוקותיהם בענין „האמונה לעשות כגוים ההם למצוא חן בעיניהם אין זה שמוציאם משנאתם „את ישראל כ"א מוסיפי' קנאה ותחרות כאשר ראינו זה בעינינו מיום שבאי' „זרים והללו את הקדש להלוך בתהלוכותיהם והוא י"ת יצילנו מיד אחינו „מיד עשו".

מימרא תקי.

כי תשא את ראש ב"י ונתנו איש כופר נפשו ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם וגו' רש"י שהמנין שולט בו עה"ר כבר כתבתי ע"ז דלמה זה דוקא בישראל ולא בשאר גויי הארצות הנמנין ונספרים תמיד בלי עה"ר ע"ש (מימרא ל"ז וביותר בדרוש נ"ט) ובעת נראה עוד דהנה כבר ביארתי

במק"א דהוא י"ת בחר בעם ישראל לסגולתו באשר הם דחופים ושפופים מכל העמים כנאמר לא מרובכם בחר ה' בכם מכל העמים כי אתם המעט מכל העמים ופירשו חז"ל שאתם ממעטי' עצמכם בעלותכם לגדולה הגדלתי את אברהם בכל דורו והוא אמר אנכי עפר ואפר הגדלתי את דוד והי' משכיל בכל דרכי' והי' מלך גדול להכניע ולהפיל כל שונאי' לפני' ואמר אנכי תולעת ולא איש ולא כן היא באו"הע נתתי גדלה לנבוכדנצר ואמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון וכן חירם ואתם לא כן והוא י"ת שוכן את דכה ושפל רוח וזה הי' ג"כ תכלית רדתם למצרים להיות שם מעונים ומדוכאים ובמעמד הזה נהיו לעם עצום ורב באשר נתגדלו בשפל המדרגה כעבדים על הארץ (עיי' מימרא תצ"ז) וכאשר כתבתי ע"פ באמרו וגר לא תונה ולא תלחץ כי אתם ידעתם את נפש הגר וידיעה לא שייך כ"א בדבר אשר נשכיל ונשיג בהויתו וצורתו כי מהות חגירות והשפלות נעשה בהם לטבע קיים באשר נתגדלו בתוכם וכאשר הארכתי בספרי תפארת ישראל שהוא י"ת העמיד לקיים העולם אשר ירד בכבודו ע"י תוה"ק העמיד לקיומה אומה מיוחדת והם ישראל ואיבה השית ביניהם ליושבי הארצות לבל יתקרבו אליהם להיות עם אחד ובזה תקום התורה והמצות ובאמת כשהם משפילים עצמם יש להם קיום בין האומות אבן באם ישאו ראשיהם להיות מנכבדי הארץ ולהיות כגויי הארצות בגדולה וכבוד ולעשות חייהם בעוה"ז לעיקר כאלו לא נבראו אלא להבל הבלים שלעוה"ז מיד יפקחו אוה"ע עיניהם עליהם ונעשו לצנינים בצדיהם לקום עליהם בכל מיני תחבולות ועלילות ולהכאיבם בכל אשר לאל ידיהם כנראה זה בכל דור ודור ואף טרם היתה יהודה לגוי כמו שאמר אבימלך ליצחק אבינו לך מאתנו כי עצמת ממנו מאד וכן במצרים התחילו כזה באמרם הבה נתחכמה כי הנה עם בנ"י רב ועצום ובזה התחיל הגלות המר מאד אשר נצטוינו לזכור את יום צאתנו משם כל ימי חיינו כנאמר למען תזכור יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ולזה אמר הוא י"ת למשה כי תשא את ראש בני ישראל היינו אם תרצה לשאת ולהרים את ראש בני ישראל למנותם ולשאת אותם בכבוד וגדולה ומה יעשו לבלתי התגרות בם שונאיהם ולשאת עיניהם עליהם ליקח מהם כל מחמדיהם הרפואה לזה שיתן כל אחד מהם כופר נפשו ואז לא יהי' בהם נגף בפקוד אותם כמובן.

והוא כענין שאחז"ל במס' מגילה אין הקב"ה מכה את ישראל כ"א אחר שברא להם רפואה שנאמר כרפאי ישראל ונגלה עון אפרים ובאוה"ע אינו כן כ"א מכה תחילה ואח"כ בורא להם רפואה, והרפואה של ישראל היא מונחת ומוכנת בתורה ומצות שנתנו לנו כי ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא זה ג"כ נאמר דליכא פורענות בעלמא אשר לא ניתן תחבושת עלי' ועל כל צרה שלא תבא והיא התורה הקדשה תצילנו מכל צרה וצוקה אכן אם ישראל ירפו ידיהם לבלתי היות אחוז בעץ החיים אז הם מיועדים לכל הדברים ומכשולים המתרגשות לבא לעולם ואין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל כי הנה הנם ממלכת כהנים וגוי קדוש ומהם תצא קדושת שמו י"ת ובשנותם את טעמם המה נענשים תחילה אכן אם ידעו

במה יכשלו רפואתם בידם לתקן אשר עותו ואין לך כל מצוה שבתורה שאיננה מיוחדת להצלה מעונש ופורענות המתרגשות לבא לעולם וכאשר הזכירו מזה חכמינו ז"ל בפרק"א פ"ה איזה דברים אשר עונש ידוע תבא בהתרשל בהם כאמרם חרב בא לעולם על ענוי הדין וכו' ועל המורים בתורה שלא בהלכה חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם ואנחנו לא נדע סיבת העונשים על אלה הדברים הנפרטי' באשר לא נודע לנו תועלת המצות ועד היכן כחן מגיע ולמה נצטוו ועל מה הם מגינים עלינו כי לא נתגלו לנו טעמי המצות, ואילו אנו יודעי' תועלת כל המצות אשר יצא ממנה בעשותנו אותם אינם ראוים ליתן שכר עליהם כמו שלא ניתן שכר ולא נחשב לו לצדקה מה שהוא עושה להטיב נפשו ומה שמונע מלעשות מראות הנזק המגיע לו וזהו כונת חז"ל שאמרו מצות בטלות לעתיד לבא אין כונתם שיתבטלו המצות כ"א שיפסקו מלהיות עוד מצוה בעשותנו אותה כי יתגלו טעמי ותועלת המצות והבן. ולכן נצטוינו לא תוסיפו ולא תגרעו מכל מצות ה' כי לא ידענו עד היכן הדבר יגיע ובאמת ראינו אשר עלתה בימינו מאז אשר שלחו את ידם במצות ה' ובתפלה הנתיסדה לנו מאנשי כנה"ג והם ידעו על מה אדניהם הוטבעו ואנחנו לא נדע מהותם ותועלתם והם דומים בזה לאנשים פראים ריקים ופוחזים אשר אין בינת אדם להם שכבשו ולכדו עיר גדולה מיוסדת על אבני החכמה גרשו כל יושבי העיר ובאו לשלול שלל ולבוז בז בבתים ובחצרות בכל אשר ימצא להם ובתוכם באו ג"כ על בנין נחמד ומפואר בכל מיני הידור ויופי והוא בנין המרקחת אפאָטהעקע אשר הוכן שם בכלים מכלים שונים כל מיני תחבושת ורפואת לכל חולי ומכאוב ובפתחם הכלים אשר הוכן בהם שמן רוקח ובשמים שונים ותחת אשר קוו למצוא בתוכם אבנים טובות ומרגליות וכסף וזהב מצאו בתוכם דברים האלה אשר לא ידעו ולא שמעו מעולם מהותם וטבעם שחקו ולעגו על יושבי עיר ההיא על הכינותם בנין מפואר כזה לדברים כאלה עשבים וסמים שרשים ועיקרים אשר נמצאו בשדות ויערים ונוסף על מה שנתנום בכלים יקרים כאלה ולא התמהמהו ויוריקו כל הכלים האלה מתמרוקיהן ויחדום לכל הנמצא אתם כמחטין וצינורות יתדות קטנות עם הגדולות, וכן עשו אלה החדשים אשר אין דעת ואין תבונה להבין בכל אלו התפילות אשר יסדו לנו קדמוננו מלאכי אלקים על הארץ אשר ידעו יסודותי' ועל מה אדני' הוטבעו וישנו סדרי התפילה בכל העולה על רוחם הטימאה ואנחנו לא נדע מה נעשה לכל העבר עלינו מאז ועד עתה כי גנזו לנו ספר הרפואות אשר בידינו מתוה"ק ומהתפילות אשר יסדו לנו קדמוננו להקדים לחמכה הרפואה ועיי' דרוש נ"ט בסופו מש"כ בענין מחצית השקל שנגלה לנו אחר אלפים בשנים הטעם למחצית השקל שנתנו אז ישראל למשכן העדות (ועיי' בדרוש מ"ם על מאמרם שאמר הצורר אתא מלא קומצא קמחא דדכו ודחי עשרת אלפי' כספא דדי ואף שלא הקריבו אז הקומץ הי' הלימוד עולה כאילו הקריבו) וזהו הי' הצלתם מחרב והרג ואבדן ואיך נעיז להוסיף או לגרוע על מה שנצטוינו במצות ה' ומה שראינוה מאבותינו והוא הגאולה לנו ולבנינו ב"ב אמן.

מימרא תקיא.

אמר ר' אלעזר לא הגלה הקב"ה ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתי' לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין (פסחים פ"ז) והוא נגד מאמרם שאמרו קשים גרים לישראל כספחת. הנה כבר כתבתי שמה שאמר הוא י"ת לא"א לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך ופירש"י לא גלה לו הארץ מיד כדי ליתן לו שכר על כל פסיעה ע"ש שאמרתי (בספרי תפארת ישראל בס' לך לך ע"ש ובספרי מו"ד מימרא קע"ג ובהנרשם מיד שם) שבזה יסד הוא י"ת יסוד ועמוד בני ישראל להיות עם קדוש אשר אין להם חלק ונחלה בעוה"ז כשארי אוה"ע שנבראו רק להכין תבל ומלואה והם כהני ד' יקראו אשר רק מחלק גבוה קאזכו ועל הכלל כלו יצא שיהיו זרעו רק גרים בזה העולם אשר מיועדים ליטול חלקם בארץ החיים אשר אין מות אחרי' וכל ימיהם יסעו וילכו אל המקום אשר יראם ויוליכם ה' ובתת להם חלק ונחלה בעוה"ז אשר נחלו ארץ כנען היו מצוים להתנהג שם כגרים בארץ ולכך צוה עליהם בשמיטן ויובלות ואמר והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי ובדרך הזה בטחונם תמיד בה' אלקיהם לרחם אותם ולהנהיגם באשר ילכו בעוה"ז ובזה דבוקים הם בשמו י"ת, ובזה נוכל להשוות גם פירש"י שפירוש כדי ליתן לו שכר על כל פסיעה על שעי"ז יקבלו שכרם על בטחונם על ה' בכל אשר ילכו. דומה למה ששאלו התלמידים לרשב"י מדוע לא נתן הוא י"ת לישראל את המן בפעם אחת לכל השנה והמשיל להם משל לשרי המלך אשר יתן להם המלך ארוחתם מידי חודש בהדשו או מידי שנה בשנה ולבנו נתן דבר יום ביומו על שרוצה באהבתו אל בנו שבכל יום ויום יבא לראות פני' וכן בישראל הי' עיניהם תלוים תמיד אם ימטיר להם למחר מחיתו ומחית בני' ובנותי' והוא הדומה לזה שלא נתן לישראל חלקם בעו"הז כשארי אומות כדי שיהיו עיניהם נשיאות תמיד לאביהם שבשמים ובזה יזכו לחזות בנועם ה' להיות מן העומדים בשמי מרום אחר צאתם מזה העולם לחיי עד וזה הי' ג"כ עיקר גלות מצרים על שנתירא אבינו שמא יחטאו בני' וישובו מאחרי ה' לזה אמר לו שאל יתירא מזה כי לא יזכו לנחלה בעו"הז עד היותם גרים בארץ לא להם ארבע מאות שנה ובזה יוטבעו ויתכונו להיות גרים בארץ ושוב אף בגדולתם בהנחל להם ארץ טובה ונחלה יתנהגו כגרים עלי ארץ וכמש"כ ע"פ כי אתם ידעתם את נפש הגר שנעשה להם לטבע קיום להיות מעונים ומדוכאים ולא יחטא מהר. ובזה נתיסדה האומה הישראלית על מכונם על היותם לעם בארץ מצרים אשר היו שם בדיוטא תחתונה עבדים לעבדים ונתגדלו ברוח נמוכה ונפש שפלה, וע"ז אנחנו מודים לשמו י"ת במה שאמר בהגדה של פסח ברוך שומר הבטחתו לישראל לעשות כמו שאמר לא"א בברית בין הבתרים ומודים ומשבחים על שהוציאנו משם ומה התודה הזאת הלא הוא הכניסנו לשם, (וכבר כתבתי ע"ז דרוש ס"ב). ולזה ניחא כי ההכנסה לשם הי' טוב לנו ולבנינו כי בה נהי' לעם קדוש (עיי' מימרא יש"ע) וכבר כתבתי דרוש ל"ו) ע"פ כי הוציא ד' את ישראל ממצרים

שהוא כמו המוציא לחם מן הארץ שמוציא מן הכח אל הפועל ע"ש באופן אחר מזה ובזה יותר ניחא שמשם הוציאם אשר עם נברא יהלל יה כמובן (עיי' לעיל מימרא תצ"ז). ושני אופנים צדקו יחדו וז"ז נתקיים בהם.

וזה רמז ג"כ יעקב אבינו בשלחו מלאכים אל עשו אחי' להשיב מעלי' אפו על הברכה שברכו אבי' שאל יתקנא בו אמר לו עם לבן גרתי בבחינת גר אשר זהו תכליתו בעוה"ז אשר גם מנין המצות תרי"ג רומזים ע"ז שלא יקוימו בארץ כ"א ע"י גרים ולא ע"י תושבי' שרוצים להיות פה בבחינת תושבי' ופשוטו של מקרא ומדרשו עולי' בקנה אחד ע"י גרתי נתקיים גרת"י. ועיי' (מימרא רל"ו) מש"כ במה שאמר יעקב לפי פירש"י שאמר שלא נתקיימו בו ברכות אבי' אשר בזה הי' נותן גרעון חלילה בברכת אבי' ואמרתי שם שהוא אמר שלא הי' הכונה בברכה שישתרר על עשו במה שיש לו יותר ממנו כ"א במה שְׁדַי לו בכל אשר יש לו כמשל אלכסנדר הגדול עם דיוגנס שאמר לו אלכסנדר שישאל ממנו מה שירצה ויתן לו והוא א"ל לא תוכל ליתן לי מאומה כי אין מחסור לי מאומה אך זאת תוכל להטיב עמי שלא תעמוד לי נגד זריחת השמש אשר אצטרך עתה לטוח את ביתי זו חביתי בחמר וטיט כ"כ לא יצטרך יעקב לעשו כ"א שעשו לא יעבור עלי' את הדרך לעצור את יעקב מלילך לדרכו דרך בית ה' (וכמ"שכ באופן אחד על אמרו לעשו למה זה אמצא חן בעיני אדוני, והנה שם בהושע בבן ראשון שהוליד אמר ה' קְרָא שמו יזרעאל מביא שם רש"י הת"י קרא שמהן מבדריא התנבא עליהן שיגלו ויהי' זרועי' בין עמים עכ"ל). וזהו קשה דאין זה טעמא דקרא דנאמר שם קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות ישראל וגו' אמנם דהא בהא תליא שאמר הוא י"ת שינקום את דמי בית אחאב שהרג יהוא ביזרעאל על דפלחו לע"ז והלכו הוא ובניו אח"כ ועבדו ע"ז לכך חושב עליהם דמי בית אחאב כדם נקי, וכן הוא ממש בישראל שהם הורישו יושבי הארץ על שעשו כל תועבה ואם הם עשו אח"כ כמוהם נחשב להם כאילו שפכו דם נקי ועז"ג כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם לגרשם מן הארץ ולזרותם בארצות בין העמים עד שבבת אשר הוליד קראה לא רוחמה כי לא אוסיף לרחם ובן השלישי קרא לא עמי כי אתם לא עמי ובראות ישראל כל אלה ישובו ויאמרו אשובה אל אישי הראשון כמש"א אדון הנביאים בצר לך ומצאוך וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושב ד' את שבותך וגו' וזהו הכל ע"י זריעה שיזריעם ה' בין העמים וכמו הזריעה שיזרע האדם בארץ יותן הזרע בארץ מתחת ועפר למטה ועפר למעלה ואח"כ יצמח ויעלה טוב ורטוב עד למעלה הוא ג"כ בישראל אחר אשר כבודם עד עפר הורד בין הגוים ונודע להם כי גרים הם בארץ אז ישובו לאיתנם ובאמת לא אלמן ישראל וצדיקי הדור הם בכל עת ובכל זמן כגרים עלי ארץ וכמאמר מלכנו גר אנוכי עמך תושב ככל אבותי אבל רוב ישראל אינם כן ושוכחים עצמם בהבלי עולם כאילו אין עולם אלא אחד ורוצים לחיות כגויי הארצות אלו הגורמים לחיזק ותוקף הגלות ולזה אמר לא הגלה הוא ית' את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם היינו ביניהם גרים שידעו ויכירו ישראל כי גרים הם בארץ

ולא יהי' כמשפחות האדמה והיום בעוה"ז לעשותם ומחר בעוה"ב לקבל שכר כמובן.

ובזה יש לפרש מאמר תמוה בתלמיד (יומא כ"ב) רבי יונתן רמי כתיב אשר לא ימד ולא יספר וכתיב והי' מספר בני ישראל ל"ק כאן בזמן שישראל עושי' רש"מ כאן בזמן שאין ישראל ערש"מ והוא פלא דהא בפסוק אחד נאמרו שניהם ואיך נחתוך הפסוק בסכינא חריפא אמנם לפי מה שפירשתי (מימרא ל"ז) ע"פ אם תוכל למנות עפר הארץ גם זרעך ימנה שאמרתי שבישראל העיקר הוא נפשם נשמתם וצורתם והגוף טפל ולאלה הטובי' אין קצב למספרם כי יש בהם שאחד שקיל כמאה וכאלף וכששים רבוא לכן לא ימד*) ולא יספר אכן אלו שאין עושין רש"מ הם מספר בני ישראל כי נוכל למניתם וכאן אחר זרעתם בארץ ונקראי לא רוחמה ולא עמי וראו כי אזלת יד ישובו אל ה' בכל לבבם לכן אמר ע"ז והי' מספר בני ישראל היינו איתן שלא עשו רצונו ש"מ אלו יהי' כחול הים אשר לא ימד ולא יספר שישובו כולם לה'. ויניהא ג"כ מה שאמרתי ע"פ בהנחל עליון גוים וגו' למספר ב"י שפירשתי שמאז אשר הציב גבולות עמים ראה הוא י"ת לחלקם ולהפיצם מבלי היות לעם אחד ושפה אחת בכדי שיעמדו ישראל ביניהם ע"ש בספרי ת"י ובזה ניח' דנקט למספר בני ישראל דבעושין ישראל רש"מ לא נגלו בין האומות ולא נצטרך להגביל ולהפריד העמים רק אם אין עושין רש"מ לכן אמר שהציב גבולות עמים למספר בני ישראל כשיש להם מספר כנ"ל והוא נכון מאוד.

בש"ש תרנ"א בס' וילך.

מימרא תקיב.

וילך משה וגו' לא אוכל עוד לצאת ולבא רש"י ד"א בד"ת מלמד שנסתמו ממנו המסירות ועיינות החכמה (עיי' מימרא תכ"ד ותכ"ה) אשר כתבתי שם שהי' אז מרע"ה במדרגה אחרונה והעליונה לכנס בשער נו"ן והוא דביקות בשי"ת אשר ע"ז נסתלק מהעילם להיות נדבק בשכינת כבודו י"ת ולא יכול לשוב עוד וה' סגר הדלת בעדו לבלתי בא בו עד צוותו לב"י ולברכם וזהו סתימת המעיינות ע"ש וכעת נראה עוד במה שהנסיון יורה לנו שהתורה נתפרשת בשמחת והרחבת הלב והיא אחת ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם והיא השמחה וכמו שמצינו ברבותינו בעלי התלמוד דהוי אמרי מילי דבדיחותא טרם פתחו בד"ת והוא דוגמת הנביאים שלא שרתה עליהם רוה"ק כ"א בהיותם ששים ושמחים כנאמר באלישע שאמר קחו לי מנגן והי' כמנגן המנגן שרתה עלי' הרוה"ק ולזה אחז"ל הרוצה להביא ביכורים בזה"ז ימלא גרונם של ת"ח יין והיא משל נאה לשמח לב ת"ח ואז דגפן יתן פריו ורוממית אל בגרונם להגדיל התורה ולהפיצה בין

---

*) וענין לא ימוד היינו בדבר שצריך אומד והשערה באיכות ומספר הוא אשר משער הכמות לכן באשר לא ימוד באיכות לא יספר בכמות והבן את זאת.

העם, ונהפוך הוא בעצבון רוח של ת״ח נסתמו בו מעיינות החכמה מלהוציאם כי לבו בל עמו וכ״כ בנביא הישם אין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות, ועיי׳ מש״כ במה שאמר י״ת למשה כשאמר אעברה נא וגו׳ א״ל אתה אוחז החבל בשני ראשין אם אעברה נא אתה מבקש בטל סלה נא וכו׳ שהוא ית׳ סלקו לרעי׳ מהימנא באשר לא הניחו לייסר את ישראל ע״ש וזה הי׳ כל מגמתו של הר״מ לכפר על בני ישראל וכששמע שאל יעבור את הירדן ויסתלק מצאנו׳ הי׳ מר לו מר עד שנסתמו ממנו מעייני החכמה כאמור בקהלת כי העושק יהולל חכם ויאבד לב מתנה אמרתי הנסיון יורה לנו כי את כל אלה נסיתי שהימים הראשונים הי׳ טובים מאלה בבא כל העם לשמוע לקול מוריהם בבואם אל הקודש להשמיע לעם דברי אלקים חיים ולפרש להם דברי חכמים והידותם ששו ושמחו לשמוע דברים מתוקים מדבש ונופת צופים פירושים נאמנים ונחמדים בדברי תורתנו הקדושה ובזה רוח לבשה גם את הדורש באשר ראה כי כצמא שותים את דבריו ונעשה כמעיין המתגבר להפיק מעיינותי׳ חוצה ולא כן היא בימינו האלה ואוי להם לבריות מעלבונה של תורה כי כמשא יכבד עליהם לשמוע דברי תורתנו הקדושה כי כמעט נשתכחה תורה מישראל ואין דורש ואין מבקש ודברים העומדים ברומו של עולם אשר הם חיינו ואורך ימינו כל אלה כקוצים בעיניהם וכצנינים בצדיהם וגם זה בא לנו מהחדשים מקרוב באו אשר למדו לשונם לדבר אל העם ככתבם ולשונם בלשון לאומים וקול דברים הם שומעים ומאומה אינם רואים בדבריהם לא תורה ולא חכמה ובזה הסר אזניהם משמוע תורה וגם תפלתם תועבה וכל אלה לעצבון רוח ולדאבת נפש להדורש בדברי אלקים חיים ונסתתמו טענות׳ להפיק מעיינותי׳ ולזה אמר לא אוכל עוד לצאת ולבא כבראשונה כי ה׳ אמר אלי לא תעבור את הירדן וגו׳ וגם ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון ובזה לא אוכל לצאת ולבא כבראשונה רק נחמתי בזה כי ה׳ הוא עובר לפניך לא ירפכם ולא יעזבכם. עיי׳ מש״כ (מימרא שס״ב) ע״פ ויהי בכלות אֵבֶל משה וגו׳ ואם זה הי׳ אצל משה שנסתמו ממנו מעייני החכמה על שנצטער מה תהי׳ על יהושע לכן התמו ימי בכיתו ולא אֲבַלו יותר ובכל זאת נשתכחו שלש מאות הלכות באבלו, והוצרך לזה עתניאל בן קנז להחזירן בפלפולו כי אף שכלה האבל אצל כל ישראל אצל יהושע תלמידו שלא מש מתוך אהלו לא פסק עדין האבילות לגמרי ולא הי׳ בידו להחזירן כמובן.

מימרא תקיג.

ויחל משה את פני ה׳ אלקיו וגו׳ הי׳ קשה לי מאד מה שאמר באדון הנביאים ה׳ אלקיו וכי לא הי׳ די לומר את פני ד׳ ואמרתי שרמז בזה מה שאחז״ל שמשה למד סניגוריא על ישראל במה שאמר לי צוית ולא להם שאמרת בלשון יחיד אנכי ד׳ אלקיך (עי׳ דרוש ק״ע בסופו במה שפירשתי מדרש פליאה שאמר משה רבש״ע העגל יהי׳ מסייע לך והוא דבר נחמד ע״ש) וזה בא לרמז כאן דאם רק במשה דיבר לאמר אנכי ה׳ אלקיך א״כ הוא רק אלהיו ולא אלהי ישראל הוי ולזה אמר ויחל משה את פני ה׳

אלקיו בזה חילה פני ד׳ ומרומזים דברי חז״ל כמובן. ועיי׳ מש״כ בדרוש רי״ח במה שאמר הוא י״ת למשה לך רד כי שיחת עמך דמה טיבה של הורדה זו הלא כבר נעשה מה שנעשה ע״ש דבאמת בדיני שמים הי׳ נחרץ משפטם להתחייב אמנם לפי דין תורה הניתן לנו למד מ״ר לזכותם, אמנם אם אין דין למטה יש דין למעלה ואם אין אנו דנין לפי דת תוה״ק הדין מתוה עליני ח״ו מלמעלה לדון בדיני שמים ובהיות עתה רבן של ישראל למעלה בשמים אין כאן מי שיהפך בזכותן לדונם לפי דין תוה״ק לכן אמר הוא י״ת רד מהר מזה כי שיחת עמך ואם אתה כאן תדין גם אתה לפי דין השמים ויתחייבו, ולזה א״ל ועתה הניחה לי ובזה ידע משה כי בו הדבר תלוי לדונם בדין תוה״ק ולא בשמים היא. וע״ש בענין שבירת הלוחות וזהו פילפולי וכאשר א״ל אשר שברת שאז״ל שא״ל יישר כחך ששיברת בזה הסכים לפילפולו וא״ל פסל לך כאשר כתבתי שם.

מימרא תקיד.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו׳ בסוטה י״ב ע״ב ותקח מרים וגו׳ אחות אהרן ולא אחות משה א״ר עמרם מלמד שהתנבאה כשהיתה אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתוליד בן שמושיע את ישראל וכשנולד משה נתמלא הבית כלה אורה עמד אבי׳ ונשקה על ראשה אמר בתי נתקיימה נבואתך וכשהטילוהו ליאור עמד אבי׳ וטפחה על ראשה אמר הרי היכן נבואתך ע״ש והנה המוקשה בזה דלמה דוקא כאן גילה לן הכתוב מסתר זה ולא מקודם לכן אמנם כנראה מסיפור הזה הי׳ נבואת מרים על משה מסופקת כנראה בהצלחת משה הי׳ מחכים על התקיימת הנבואה וכאשר הורד מהצלחתו אמרו נואש לנבואתה כנראה שאבי׳ טפחה על ראשה בראותו שהוטל ליאור אכן היא עמדה כראי מצק על נבואת׳ אשר לזה אמרו ע״ה ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה נעשה בו דהיינו מה תהי׳ בסוף נבואתה והנה עדין כשיצאו ישראל ממצרים עדין לא הי׳ אמונתם שלימה במשה עבד ה׳ כאמרם ברדיפת פרעה אחריהם המבלי אין קברים במצרים וגו׳ הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים חדל ממני וגו׳ ואם הי׳ אמונתם שלימה הלא ידעו כי עפ״י ה׳ הוציאם אמנם כבר כתבתי שאף שידעו כי ה׳ נגף את המצרים בעשר מכות אשר באו עליהם דימו כי ה׳ פקד את עמו לתת נקמתו בצריהם על עבודתם בהם בפרך אבל לא להוציאם בזה כי עדין לא נשלמו ימי השיעבוד אכן דימו כי משה בראותו כי אבדה מצרים אלף הוא עשה זאת מעצמו להוציאם ממצרים ואין הוא עדין מושיען של ישראל אכן אחר קי״ס שנושעו מיד מצרים עד עולם אז ראו קיום נבואתה של מרים לזה אחר קי״ס לקחה מרים התוף בידה לפרסם נבואתה והבן.

מימרא תקטו.

בפ״א פ״ב אף הוא ראה גלגולת שצפה ע״פ המים א״ל על דאטפת אטפוך וכו׳ עיי׳ שם תוס״ט שהרבה להקשות בשם המפורשים ועל כלם המפורסמת בהריגת קין את הבל ע״ש שהאריך ליישב מאמר זה ובעסקי

כעת בענין עדים זוממין ליישב המשנה בפ״ק דמכות אשר היקשו בה כל המפורשים במה שאמרו שם לתשובת הצדוקים שאמרו הרגו נהרגין לא הרגו אינן נהרגים והלא כתוב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחי׳ והרי אחי׳ קיים ומצאתי ישוב נכון דבר חדש לא שערום רבותינו מפרשי הש״ס ישבתי גם דברי המשנה הזאת במה שנאמר אחר הקרבת קרבני האחים ושם נאמר ויאמר קין אל הבל אחי׳ ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחי׳ ויהרגהו ע״ש במדרש רבה על מה הי׳ מחלוקתם עד שבאו לרציחה ולדעה אחת הי׳ מחלוקותם על התאומה יתירה שנולדה עם הבל וקין רצה לקחתה לו על כי הוא הבכור שנוטל פי שנים והבל טען על שאתו נולדה היא שלו ואיתי שם במה שנאמר ויקם קין על הבל שבאמת הי׳ הבל גבר על קין ואח״כ קם קין עלי׳ להרגו, וראיתי בילקוט ראובני שממה שנאמר ויהי בהיותם בשדה מזה נשמע שחלקו עבור התאומה כמו שמצינו בנערה המאורסה שאמר כי בשדה מצאה וגו׳ ובזה אמרתי שהפסוק גלה לן האיך נתהוה רציחת קין והיינו בהיותם בשדה אשר רצה קין לכבוש תאומתו של הבל כי בשדה מצאה וכבר גמרינן דבנערה המאורסה בכה״ג ניתן להצילה בנפשו של הרודף אחרי׳ ורצה הבל להמיתו כדינא אמנם פסקי׳ בזה אם זימרי התחזק בנפשו לעמוד נגד פנחס והרג אותו לא הי׳ נהרג עלי׳ עפי׳ ב״ד כי הוא למוד מפסוק אם במחתרת שהבא להרוג השכם להרגו וכאן נמצא כאן הי׳ שקין הקים עצמו וגבר על אחי׳ והרגו ובזה אין חטא משפט מות על קין ואין ב״ד שלמטה יכולי׳ להמיתו כי בדין עשה אמנם חייב בדינא שמים ובזה ניחא מה שאמרו שם בב״ר ארשב״י קשה הדבר לאומרו ואי אפשר לפה לפרשו לשני אתליטין שהיו עומדי׳ לפני המלך ומתגוששים זב״ז אלו רצה המלך פירשן ולא רצה המלך לפרשן נתחזק אחד על חבירו והרגו וכו׳ ע״ש דהדבר הזה קשה עד מאד דמיד שהרגו א״ל הוא י״ת אי הבל אחיך ולא מיחה בידו מקודם כמו שבא אל לבן בחלום הלילה וא״ל השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע אכן עולם כמנהגו נוהג והוא י״ת נתן רצון חפשי לכל אדם לעשות טוב או רע אכן אחר הנעשה יַחקֹר דינו וכן הי׳ כאן אף שהבל עשה כדין וכדת להושיע הנערה ולהצילה ולהרוג את הרודף בכ״ז גם הרודף לא נתחייב בעמדו על נפשו להרוג את רודפו ועז״כ יש צדיק אובד בצדקו וגו וע״ז מסיים שם רשב״י והי׳ מצוח ואומר מאן יבעי דיני קדם מלכא וע״ש במתנת כהונה שפי׳ מי יתבע דיני ודמי מיד המלך כי דְמֵי בראשו שאם היה רוצה היה מוחה ביד המכה ע״כ.

ואפשר דכל המאמר הזה על מעשה קין והבל נאמר אשר הוא הי׳ רואה גלגולת אחת שצפה ע״פ המים היינו מיתת הבל שמכנה בשם גלגולת על שהוא גלגול חוזר בעולם והוא צפה ע״פ המים שצף ואין לו ישוב נכון ואמר הוא לתרץ זאת על דאטפת (שרצית להרוג) אטפוך כי הבא להרוג השכם וגו׳ ואין מיתתו בב״ד של מטה ובכל זאת סוף מטיפיך יטופון כי נתחייב בדינא שמים רק שאין דמו מסור בידינו כי האי דישמעון ב״ש והבן כי נכון הוא לדעתי.

בשבת זכור תרנ"א בס' ויקרא.

דרוש ריג.

זכור אשר עשה לך עמלק וגו' לא תשכח, עיי' רמב"ן במה שאמר באזהרה יתירה לא תשכח שהוא מיותד לגמרי ע"ש וכבר כתבתי על פרשה ומצוה זו מה טעם יש בהן (בדרוש ס' ודרוש קל"ה ור"ה וקצ"ג ומימרא תע"ז ומימרא תק"ז) וכעת אשר עמדנו פה היום בהתחלת ספר ויקרא אשר בא בו מעשי הקרבנות אשר נלקחו ממנו בגלותנו בעונינו אשר אין לנו לא מקדש ולא קרבן עד שקמו בנו הני בריוני דאית בן לבער ולהתם כל מעשי הקרבנות מתפילתנו באמרם הזמן עבר להתם הטאות אדם בקרבן ונסכים, והוא ההיפוך ממה שלמדונו חכמינו ז"ל באמרם לולא המעמדות לא נתקיים שמו"א כנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי ולכך הי' נקראים משמורי הקרבנות אנשי מעמד (עיי' מס' מגילה ל"א ע"ב) ושם אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאי' ואתה עושה להם כדור המבול א"ל לאו א"ל במה אדע א"ל קח לי עגלה מישולשת וכו' א"ל תינח בזמן שביהמ"ק קיים וכו' א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהם אני מעלה עליהם כאילו הקריבום ומוחל אני כל עונותיהם עכ"ל שם ומה לנו הבטחה גדולה מזו שהבטיה הוא י"ת בעצמו למחול כל עונותינו בעסקנו במעשה קרבנות וכן אמרו ז"ל על מה שנאמר עצי שיטים עומדים יכול שבטל סוכוים ת"ל עומדים שעומדים לעד, וכן אמרו במה שנאמר משכן משכן שנתמשכן על עונותיהם של ישראל (עיי' דרוש נ"ט שכתבתי אריכת דברים בזה) ועדין משכוננו מונח כמום לכפר על חטאתנו והיינו לאלו אשר עדין עיניהם תלויות מצפות ומיחלות על גאולתנו וביאת משיחנו להשיב כהנים לעבודתם אבל לא לאלו אשר אבדו תקותם והמירו את דתם מלתת אחרית ותקוה לגאולתם לאלה אין להם חלק במשכונם, לכפר על עונם, ונמישלו בזה למי שהשכין על חובו כלי חמדתו אשר יָרַש מאבות אבותי' אשר כל חפציו לא ישוו בו כי הם סגולת אבותי' וזקני' ואת אלו נתן למשכון על חוב עצום אשר עלה למעלה מן שוי הכלי אשר התמשכן והנושה בטח בו בידעו כי לא יעזבו בירו בכל הון דעלמא אחר ימים רבים ראה הנושה בו שקנה לו הלוה כלים כאלו בדומה לראשנות והביאם לביתו בראיתו כזאת מיהר לפקיד את האיש ולקרבו למשפט לפני שופטי ארץ לשלם את נשיו אשר רבה למעלה ראש הלוה העני הזה שיחר את פני' לאמר לו למה תעשה כן לעבדך ומה יום מיומים הלא משכוני בידך אשר ידעת שלא אעזבנו בידך בכל הון דעלמא ויען האיש ויאמר אחר ראותי שלקחת לך כלים כאלה ודוגמתם ועוד יפים ומהודרים מאלה אשר הנחת בידי הנה נא ידעתי כי לא תחפוץ עוד לגאול את אלה אשר הנחת בידי לכן גם אני על משרתי אעמוד לבא על שלי והנמשל הוא בבית ישראל וכל זמן שישראל עיניהם תלויות ומיחלות לגאול את אשר מכרו אזי משכונם בידו כביכול אבל בהתיאשם ממשכונם לבלתי לגאול עוד בזה אבד המשכון ואבד אלפי זוזי. והאומר הקב"ה ותרן יותרן מעוהי. ואנן בדידן עדין אנו אומרים בתפילתנו ואשי ישראל תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל

עמך ואשי ישראל ועבודתם באין זבח ואין קרבן הוא רק בקריאתם תורת העולה והקרבן וכבר כתבתי (מימרא ש"ע) שהקרבנות הי' לבטל מחשבות שנאינו הם האוה"ע אשר רדפו אותנו מאז היתה יהודה לגוי ואף קודם לכן אשר רצו לעקור את הכל וע"ז בתר אברהם את האיל ואת העגלה לבתרים ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואמרתי שם שרמז בזה על שאמרו ז"ל במס' מגילה בכל יום יוצאים הני לקראת הני ואלמלא כן לא נתקיים עלמא והיינו ישראל שכל העולם כולו לא נברא אלא בשבילם ותורתם וכמש"כ שם הרמב"ן ז"ל על וירד העיט הוא הרמז לאוה"ע שירד לבטל הקרבנות ועז"א וישב אותם אברהם היינו בתשובה ותפילה ועוד ניחא יותר שבזה עצמו ישב אותם על שפעל בתפילתו שההתעסקות בתורת עולה היא כעולה עצמה ובזה ביטל מחשבתם לבטל ממנו הקרבת הקרבן אשר לזה אמרתי שזהוא כונת המאמר שאמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ולא אמר בלשון עתיד יזכה לראות אמנם כונתם בזה על שהוא מתאבל על יהודה וירושלים ובזה ישתדל בכל עוז להשלים ולמלאות בכל אשר לאל ידו לכל הנעשה בה הוא רואה מיד בשמחתה דלא אבד מאומה בהורבנה והוא מקריב עדין את עולתו ועובד עבודתה ולכן באשר ביטלנו כל אלה מבלי להזכיר עוד מעשי הקרבנות בזה הרעו לנו הרבה יותר מאשר הרעו לנו אויבינו בהחריבם מקדשנו כמובן ולכן אין נפלאת בעינינו במה שקמו עלינו שונאינו בזמננו לנתוץ ולהרוס ומי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזזים הלא ה' זו חטאנו לו, מאז חדלנו כל אלה ונהיה כגויי הארצות וצא ולמד ממה שסופר בתלמוד בהאי מעשה דהמן הצורר ומרדכי היהודי ושם נאמר בלקה המן את הלבוש ואת הסים ובא לו למרדכי להלבישו ולהרכיבו על הסוס בבואו שמה מצאו ורבנן יתבי קמי' א"ל במאי עסקיתו וא"ל מרדכי בזמן שביהמ"ק הי' קיים האדם מתנדב מנחת סולת יהי' מקריבין ממנו מלא קומץ ומתכפר בו ואחוי הוא לרבנן מדת קמיצה שהיא היתה מעבודת הקשות שבמקדש, כשמעו זאת אמר המן אתי מלא קמצא קמהא דידכו ודחי עשרת אלפים ככר כסף דידי, שמעו! וראו! איך השינא והעוכר את ישראל הודה ולא בוש שמלא הקימץ קמח אף בלא הובאה פנימה ורק ההתעסקות בה בטלה ככרי כספא דידי' ואיך לא יכסה בושת וכלימה פני כל אלה אשר יצאו לבטל את כל אלה מישראל ובשיאלו במה עסקתם אמרתי דהוא ראה וידע איך נהפך לו מרעה לטובה את אשר פעל ועשה ולא בלבד שלא נעשתה עצתו להוריד את מרדכי אשר שנאת מות שנאו כ"א אף גם זאת שנצטוה להגדיל כבודו בפני קהל ועדה לגדלו ולפארו בכבוד שלא נעשה כמוהו לכל שרי ועבדי המלך ולזה דימה בנפשו שמרדכי וריעי' השתדלו כל אלה בשרי המדינה להטות לב המלך עליהם כי הי' שם שבעה שרי פרס ומדי רואי פני המלך ואולי על ידם פעלו כל אלה אבל לא כן הי' אף שמרדכי ידע את כל אשר נעשה לא עשה מאומה לשחר פני המלך והשרים כ"א לא סר מבית מדרשו ואחוי לרבנן הלכות קמיצה כאילו לא נעשה דבר, כי הוא ידע את כל אשר נעשה לבטל מחשבות שנאינו וכבר אז"ל על פסוק פנו לכם צפונה הנאמר לישראל בקרבתם

לגבול אדום (מימרא קל"ה) מהו פנו לכם צפונה א"ר חייא אמר להם אם אתם רואי' שמתגרה בכם אל תעמידו כנגדו אלא הצפינו עצמכם ממנו וכו' אם ראיתם שמזדוג לכם ברחו לתורה ואין צפונה אלא תורה ע"ש וכן עשה מרדכי תחת בואי אל המלך והשרים להפר מחשבות ישונאני הלך הוא לביהמ"ד ועסק בס' עבודה ולזה אמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה והוא על שני אופנים שידע את כל אשר נַעֲשָׂה לפנים בישראל להגן בעד ישראל את תרופתם ורפואתם וסגולות כל המצות כמש"כ (מימרא תק"י) ובזה ידע את כל אשר נַעֲשֶׂה אנחנו בעת צרה וצוקה, וכמאמרם ז"ל אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשי' כי כבר ברא הוא י"ת הרפואה למכה כמש"כ שם שהרפואה נתנה לנו ע"י תורה ומצות אשר נצטוינו להגות בהם כל ימינו אמנם אנחנו לא נדע מה לעשות אבל הוא ידע הרפואה לזה ולבש שק ואפר והתענה וכן עשו כל השומעים בקולו ובזה נושעו לא כאשר אנחנו עושים להקהיל קהילות להביא עצה ופלילה איך נערוך מלחמה נגד אויבי ושונאי ישראל ובמה ננצחם ולשלוח אנשים ולהושיבם בפארלאמענט" להמליץ בעדינו ואסתר המלכה אז"ל בטעם אחד שלה שלכן לא הגידה את עמה ואת מולדתה שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך כי ראתה עד אנה באו ישראל בימי' ההם כי עזבו את ה' ותורתו ובידעה כי לא טוב יצא מזה ואחרית שמחה (ששמחו אז בהשוותם לגויי הארצות) אחרית שמחה זו תוגה היתה וכאשר פתרה כן הי' כי יצא מהשתוות הזה אשר נשתוו לגויי הארצות לקרוא לשולחן המלך ע"י"ז בא השטן וריקד ביניהם ויבא המן והבעיר חמת המלך עליהם (עיי' דרוש ק"ג באריכות מה שנרמז בשם המן ומה שעשת אסתר לבטל מחשבתו הרעה). ואחר כל המאורעות האלה אשר עברו על ישראל שבו לאלהיהם בלב שלם ולזה אמרו חז"ל הדר קבלוה (את התורה) בימי אחשורוש כי ראו כי רק התורה הקדושה היא חיינו ואורך ימינו, ובאמת גם בקבלת התורה בסיני נדחקו לזה רק ע"י עמלק שבא ללחום את ישראל והוא הוא הסיעם להר סיני וע"כ נאמר שם ויסעו מרפידים ויחן שם ישראל שכתב רש"י ויחן בלשון יחיד על שחנו שם בלב אחד ומקיש חנייתם לנסיעתם מה חנייתם בתשובה אף נסיעתם בתשובה וכאשר ראו עצמם נרדפים מעמלק קדמו עצמם לבית המדרש לקבל התורה וכן הי' אצל אחשורוש שע"י רוע הגזירה קבלו שנית התורה בנפש חפיצה (ועיי' מש"כ מימרא תק"ז) במה שאמר המן לאחשורוש דאין אלקי' בעזרתם על שישנים הם מן המצות וישכח שהישן נוכל לעוררו משינתו ובאמת הוא עוררן משינתם שינת האולת וכאשר כתבתי על נדדה שנת המלך ואז"ל שנת מלכו של עולם שאמרתי שהיא השינה של מלך עולם אשר ישראל ישנים, ואוי לשונאי ישראל אם לא יקיצו מעצמם וישנים שנת מלך עולם עד שבא עשו וכת דילי' לעוררם משינתם ולזה בא כאן הכפל בזכור אשר עשה לך עמלק כי הוא זה בא רק על שלא רצו לקבל את התורה ורפו ידם מה' ותורתו להחיות כגויי הארצות ולכן בא עמלק את כל אלה נזכור מעצמנו ולא נמתין עד שנתעורר ע"י שונאינו כי אז חלילה רעה גורלנו ולזה כפל האזהרה לאמור

זכור מעצמך ומסיים לא תשכח וזהו איננו עוד אזהרה שלא נשכח כי אם הוא אומר כמובא אם לא תזכור אתה למחותו, בכל זאת לא תשכחנו כי הוא יזכירך ואין אתה עתיד לשכחו כי הוא י"ת מעמיד להם מלך כהמן והוא יזכירם והבן, וכן הי' אצל יעקב אבינו אשר שכח עצמו וביקש אהבת אחי' לשלח לו מלאכים להשלימו פגע בו המלאך ויאבק עמו כמש"כ (מימרא תע"ז) ורמזתי זה בספרי ת"י והוא דבר נפלא בטעם איסור גיד הנשה וכבר הבאתי (בדרוש קי"ד) במה שאמר בזוהר הקדוש על פסוק ויגע בכף ירכו דהיינו שנגע בסמכין דילי' היינו באלה שסומכין למעמידי הדת באלה נגע לבלתי סמוך להוגי' בתורה ואמרתי דזה בודאי אין ביכולת הס"מ לגרוע מיעקב פרנסתו אשר תבא לו מיראי השם והם אמוני ישראל המהזיקי' בעין החיים אלו אין מסורים בידו למנוע אותם מלהחזיק בעין החיים כי אם יש ג"כ סמכין מכת דילי' אשר ג"כ יסמכו ידי חכמים ותלמידיהם לא מצד תורתם כי במה נחשב הוא להם כי אם כאשר יתמכו ידי עני ואביון מעמי הארץ ואלה הסמכין הם מדילי' מס"מ באלה נגע למנעם מתת מפתם לחכמים ותלמידיהם וכעת נראה עוד, עפ"י מש"ב ברמזים (מימרא רצ"ד) שנגע בתרי סמכין דלי' היינו בסמ"ך דסיני שמשם יצאת תורה לישראל ובסמך דיוסף שהוא היה הסומך והתומך לכלכל ולפרנס אבינו ואת ביתו (ע"ש כי נכבדות מדובר בם) ואלו הן עדין תרין סמכין אשר בית ישראל נשען עליהם והיינו עשירי וקציני העם אשר נתנו לתמוך את בית ישראל, ועוד סומכין סמוכים ותקיפים יותר מאלה והם רועי ישראל העומדים על הפקודים להורות לעם ה' דרכי ה' בתורתו ואמונתו והראשנים הם סומכי הגוף והשניים הם סמכי הנפש להושיבה על כנה ובתרי סמכין אלו נגע המלאך אשר הם מתוארם בירך יעקב ובתחילה שלח ידו לקחת לו עשירי העם שלא להחזיק עוד בעין החיים (וזה נרמז בכ"ף הירך היינו שלקח הכף מן הסמך כי עיקרו היתה הכף אשר כפו פרש לעני ובלקחו הכף מן הסמך נשאר שמו עלי' לבדו והיא הס"מ ר"ל ואת אלו לקח כבר כי זה ימים רבים אשר אין תומך וסומך לאם כל חי היא תוה"ק ואחרון הכביד שבזמננו שלח ידו גם בסמכין השניים היושבי' ראשנים במלכות מלכו של עולם והם רועי ישראל סמכי הנפש וגם בסמך הזה נגע בכף שלו ונשאר רק שמו עלי' ס"מ ובזה נתקע כף ירך יעקב אשר הוא צולע עדין על יריכו ועיי' עוד (בדרוש ק"ג) במה שכתבתי על מאמר אסתר לשאול את מרדכי מה זה ועל מה זה שאז"ל שאמרה לו דילמא עברו ישראל על המשה חומשי תורה שכתוב בהם מזה ומזה הם כתיבי' וה"א דבר נחמד ונעים כי תורתנו הקדושה צדיקים ילכו בה ופושעי' יכשלו בה להפך דברי אלקים חיים ובאמת אמרו זאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם החיים לא זכה נעשית לו סם המית וגם בשם המן נכלל הטומאה והקדושה אשר נכללים במספר צ"ה כמנין שמו ובשם משה נכלל שם המן במילואי והיינו המלוי של משה והם מ"ם ש"ן ה"ה הוא אותיות המן וזהו מה שאמרו אם לא שבו ישראל ולא שמעו אל משה מעמיד עליהם מלך כהמן ובזה גם הס"מ נעשה סמך לתוה"ק והיא מתוארת באות מם שהם ארבעי' יום

שקיבל משה את התורה והוא א״כ סמך ותומך המ״ם ולזה נקרא סמ״ך מם שהוא סומך ותומך המ״ם שהיא תוה״ק. (עיי׳ מימרא תע״ב) שהתורה הקדושה מזה ומזה הי׳ כתובה כאשר פירשתי, דפושעים יכשלו בה הוא ג״כ סומך ותומך המ״ם של אלו הפוקרים המהפכים דברי אלקים חיים אחר דעותיהם דעת החיצונים לעשות בה כל מה שעולה על רוח טומאתם וזהו אשר נגע ישרו של עשו בסמכין דיעקב וכבר כתבתי לעיל (מימרא תקי) במה שאמרו ז״ל ע״פ כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים שאמרו דאין היא י״ת מכה לישראל אא״כ שברא להם רפואה תחילה ואמרתי דרפואתם בידם כי ליכא מידי דלא רמיזא באוריתא והיא אספלנית ותחבושת וצרי ומזור לכל הבא עלינו וע״כ אמרו ז״ל אם רואה אדם שיסורי׳ באים עליו יפשפש במעשי׳ פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה אשר אמרתי כי הוא י״ת יורה חטאים בדרך ובמה שחטאו מייסרם ונוכל לידע ע״י העונש במה חטאנו אכן אם לא ימצא האדם במעשי׳ דברים המתאימים עם עונשי׳ הבאים אלי׳ ואיננו יודע על מה ולמה ככה עשה ה׳ לו יתלה החסרון בביטול תורה על שלא למד לא מצא במה חטא כי אלו למד וידע נודע לו חטאתו ע״י עינשו המאורע לו וזהו שאמר כרפאי לישראל והיינו אם הוא י״ת מרפא את ישראל וזהו שיביא עליהם יסורים וחליים ח״ו וממכה עצמה מתקן רטי׳ בזה נגלה עון אפרים היינו שנגלה להם במה חטאו ומה עונם והבן, וכאשר הארכתי (בדרוש קנ״ה) שע״י שכחת התורה בימינו לא נמצא עוד תרופה למכותינו ולא ידענו איך נשוב לה׳ אלקינו (עיי׳ שם באר היטב) וכמש״כ שם על מאמרו י״ת כי אתי עזבו ותורתי לא שמרו שאמר הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו היינו אם גם אותי עזבו ורק תורתי שמרו הי׳ יודעי׳ מיד לשוב בידעם במה חטאו והי׳ הרפואה קרובה לבא ע״ש.

והנה חכמינו ז״ל גילו לנו איזה דברים מהעינשים המתרגשית בעולם על איזה חטא הם באים וסוד ה׳ ליראי׳ המה ידעו זאת ברוח קדשם אשר הופיע בית מדרשם איך באו הדברים על עונות ופשעים ידועים כמו שאמרו בפרק״א חרב בא לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה ע״ש וחרב זה לקצת מפירשים הוא נאמר על המלחמות כנאמר וחרב לא תעבור בארצכם שאמרו ז״ל אפילו חרב של שלום אכן על שאמרו ז״ל (בפ״ג דמס׳ תענית) על אלו מתריעין בכל מקום ובתוך הדברים נאמר גם על החרב מזה נראה שאין זה חרב של מלחמה דאין זה מכה מהלכת אם ישא גוי אל גוי את חרבם ללחום מלהמתם ע״ש ברמב״ם ולכן אמרו שהיא החרב איש ברעהו כאשר יקומו המון עם להריק חרבם נגד דברים אשר לפי דתי המדינה על מכינם והם רצו להרוס ולנתוץ כאשר עולה על דעתם למלאות רצונם וזדונם וירימו את ידם נגד חוקי המדינה זהו מכה המהלכת והן הן הנקיבים בשם מריבי העם, וכאשר נראה בזמננו כל אשר נעשה והוא לדידן כחרב נוקמת נקם הברית חרבו של עשו הניתן בידו כשאין ישראל עישין רצונו של מקום, ובזמננו אלה אשר דל כבודנו בגוים יירדנו פלאים הסיבה הוא כאשר אמרתי שנגע ישרו של עשו בסמכין שלנו והן הסמכין של ישראל העומדים על הפקודים לנהל עדת ה׳ ואלה היודעים

על מה ולמה באה לנו כל אלה הם שמים יד לפה ולא יוצאי' ביד רמה נגד המשחיתים והם נתארים בעגוי הדין והוא אם הב"ד יודעים משפט הנשפט ומענים ומושכים את הדין להרשיע את הרשע ולהצדיק את הצדיק, ואלה פסל את הראשונים הם אלה הפקידים החדשים מקרוב באו לרחק את ישראל מאביהם שבשמים ולקרבם לגויי הארצות אינם נתארים בעגוי הדין כי אינם מענים את דינם ובחיפזון יצאו להפיק זממם ולגמור את אשר החלו לעשות והם נכללים בעיוות הדין והן המורים בתורה שלא כהלכה שלא נאמר זה להתיר את האסור ולטהר את הטמא כי זה דבר קטן בעיניהם כי אם נאמר שמורים ומלמדים את התורה שלא כהלכה כי היא התורה הקדושה נתונה לנו ולבנינו להבדיל אותנו מן העמים ולהיות עם קדוש והם ימרו בעצתם וקרעו את פרוכת הקודש המבדיל אף בין קידש לקידש כאשר יסופר מהמהריב את מקדשנו שאמרו ז"ל שגדר את הפרוכת והציע ס"ת ועבר עלי' עבירה כאשר כתבתי ע"ז (דרוש פ"ח ע"ש) ממש כ"כ עשו המה שהציעו ס"ת להראות שהם לומדי ה' ובתוכם ישימו ארבם להסית ולהדיח את ישראל לנתקם מאביהם שבשמים כאשר עשו זאת צדוק וביתוס כאשר הארכתי בהם ובמעשיהם המתועבים (דרוש ח' ס"ב) זהו המורים בתורה שלא כהלכה וע"ז כונו חז"ל באמרם חרב בא לעולם היינו חרבו של עשו בא על המורים בתורה שלא כהלכה וכבר כתבתי על מאמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד והיינו אם יפגע בנו המנוול והמשוקץ עשו אחינו נמשיכהו לביהמ"ד אמנם מה נעשה אם כמשכהו לבתי המדרשות המורים בתורה שלא כהלכה הלא מצא מין את מינו, וה' הטוב ירחם את צאן הנדחה ויקויים בנו ואשיבה שופטיך כבראשונה ויתמו חטאים מן הארץ חוטאי' לא נאמר אלא חטאים ורשעים עוד אינם ובלצגבב"א*).

תוכחה מגולה במה שנפרץ בדורנו לקבלת הר"ב אף בלא נודע להם אם בקי בתוה"ק.

מימרא תקטז.

בס' שמות ג' י"ג ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי וגו' ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר אלהים וגו' הנה זה קשה מאד דהאיך עלה על דעת אדון הנביאים שישאלו ב"י על שמו י"ת האיך הוא נקרא ומי אמר להם שהוא י"ת בשם יקרא הלא כל השמות של כל הדברים לא נקראי' כי אם להבדיל הנקרא בהם משאר דברים הדומים לו במינו ובסוגו וזה לא יתכן להאלהי העולם אשר הוא יחיד באין דומה לו ואין שני לו להחבירה ולישם שבו אך למה הלא די לנו אם נתארו באלהי עולם ועיי' רמב"ן וראב"ע אשר התאמצו ליישב כל המקשה בפסוקים האלה ויותר קשה במה שהשיבו הוא י"ת בשלשה מלות ויאמר הנאמרים זה אחר זה ויאמר אהי'

---

*) במס' שבת קל"ט א'. רבי יוסי בן אלישע אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל וכו' ע"ש.

אשר אהי׳ ויאמר כה תאמר אב״י אהי׳ שלחני אליכם ויאמר עוד אלקי׳ אל משה כה תאמר אב״י ה׳ אלהי אבותיכם אלקי אברהם וגו׳ שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדר דר וכ׳ רש״י ז״ל בשם ב״ר חסר וי״ו לומר העלימוהו ולא יקרא ככתבו וזה זכרי למדו האיך נקרא וכן דוד אומר ה׳ שמך לעולם ד׳ זכרך לדור דור עכ״ל וכן אז״ל לא כשאני נכתב אני נקרא וכל זה צריך ביאור. אמנם כבר כתבתי (במימרא ס׳ ומימרא תל״ה) במה שאמר הוא י״ת למשה וארא וגו׳ באל שדי ושמי ד׳ לא נודעתי להם ואמרתי ששמו של הקב״ה הוא תורתנו הקדושה אשר עליה אמרו המקובלים הנאמנים קב״ה ואוריתא חד הוא ומאן דידע הא ידע הא כנאמר אשגבהו כי ידע שמי כי התורה כולה היא שמותי׳ של הקב״ה וכל היודע את תוה״ק כל הטבע כלה משתעבדת לו ואבותנו הקדושים אשר לא קבלו עדין את התורה לא ידעו עדין את שמו י״ת בידיעה ברורה כ״א בידיעה חיצונית הי׳ השתעבדות הטבע להם עפ״י נסים נסתרים ולא נמשך מאלי׳ וזהו בכח השם אל שדי שיש ביכולתו להטיב עם עבדי׳ עושי רצונו להעלותם למדרגה עליונה אשר לא זכו עדין לעלות אלי׳ ע״ש וזהו ידיעת השם י״ת אשר ע״ז התכוין המלך דוד בצוותו לשלמה בנו ואמר ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך והטיבו אשר דברו בזה מחקרי עמנו דלשון ידיעה נאמר על המשיג בשכלו מהות הדבר על בוריו אבל לא כאשר יאמרו הם דהידיעה היינו ידיעה שכלית ומחקור על דרכי הגיון להרחיק משמו י״ת כל עונג גשמיי ולהכירו לבלתי קץ ותחלה כי אם כונתו להעמיק בתורתו הקדושה ובזה ידע ויכיר שמו י״ת והוא הוא*), ואבותנו הקדושים אף שידעו משמו י״ת השם הוי״ה ב״ה והשיגו כי בתור״הק נכלל שמו י״ת הי׳ רק ידיעה היצונה כי התורה לא נתנה עדין ולזה אמר ושמי ה׳ לא נודעתי להם. וטרם נתנה התורה לישראל הי׳ השם הוי״ה הזה אשר נכלל בו תוה״ק הי׳ בבחינת אהי׳ ולכן אמר אמור לב״י אהי׳ שלחני אליכם ולזה רמז להם מיד ואמר זה שמי לעולם והיינו עוד כל ימי עולם לא נשיג התורה עד תכליתה כמו שלא נוכל להשיג הבוב״ה עד תכליתו כ״א כל ימינו נעלה מעלה מעלה ולכן זה שמו לעולם אהי׳ אשר אהי׳ ורמז לו מיד בשמו י״ת לא כשאני נכתב אני נקרא היינו כמו אשר בשמו י״ת הנכלל כהתו״כ לא נקרא ככתיבתו כן בכל התורה הזאת לא נקראת ככתיבתה כפשוטה הנשמע ממנה כי התוס׳ מרובה מן העיקר והיא התורה שבע״פ ואם נאמר עין תחת עין או גם בעלי׳ יומת איננה ככתיבתו כ״א כקריאתו בע״פ אשר נמסר לנו והוא כן בכל התורה שגדולה שימושה יותר מלימודה כי זהו שימושה של תורה לעשות אותה כמו שראינו עשות אותה מרבותנו וחכמינו הקדושי׳ ואף המנהג עוקר הלכה וישראל במצרים אף אם הי׳ בהם רעים וחטאים מאד אשר קטרג עליהם מה״ד בצאתם לאמר הללו והללו וכו׳ מ״מ הזקנים שבהם ידעו יסודי אמונת אלקי אבותם וידעו משמו שלהקב״ה

*) ז״ל הספרי פ׳ עקב סי׳ מ״ט ע״פ ולדבקה בו. דורשי רשומות אמרו רצונך שתכיר מי שאמר והיה העולם למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר את הקב״ה ודבק בדרכיו ואם עשיתם זה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי.

שהוא נכלל בתורת ה׳ המיועדת לתת להם ובבא משה אליהם לאמר ה׳ אלהי אבותם שלחו אליהם יבדקו אותו טרם יאמינו כי ויישאלוהו על שמו י״ת ולזה אמר והתבונן משה באמרו אם יאמרו מה שמו כדי שנדע שאתה הוא שלוחו של מקום ב״ה מה אומר אליהם כי אין בידי מאומה משמך י״ת (עי׳ דרוש ע׳) וא״ל י״ת אהי׳ אשר אהי׳ ובזה גילה לו יסודי תוה״ק הנכללים בשמו הגדול והי׳ בזה די והותר להכירו לשלוחא דרחמנא ותורה לבקש מפיהו, ובזה ניחא מה שאמר הוא ית׳ תחילה אהי׳ אשר אהי׳ ואח״כ אמר כה תאמר אהי׳ וידוע מאמר חז״ל ע״ז ובזה ניחא כי הראשנה נאמר רק למשה כדי שידע ויכיר מהות כבודו י״ת הנכלל בתורתו ובשנית א״ל מה שיאמר לישראל היינו אהי׳ שלחני אליכם וזה הי׳ ג״כ בזמה״ז מלפנים בישראל כשקבלו עליהם רב ומורה אשר ילמדו ממנו הי׳ שואלים תחילה ממנו מה שמו של הקב״ה והיינו תורתו אם תורת ה׳ בפיהו וידע לישא וליתן בתוה״ק ואז קבלוהי וכן כל פעם בבואו אל הקודש לדרוש לעם ה׳ דבר ה׳ הי׳ מקדים דבר שמעתתא להראות חילו באיריתא בתורת רבינא ור״א משא״כ בדורות האלה אשר נזורו אחור ולא לפנים ישוב הראשי הדישים קורי׳ הישם ככתיבתו והיינו עפ״י התורה שבכתב הפשוטי של מקרא ואין להם יד וישם בתורה שבע״פ והוא ההיפוך מזה שאמר דוד מלך ישראל לשלמה בנו דע את אלהי אביך היינו שידע ויכיר את אלהי אבי׳ בידיעה ברורה ע״י תוה״ק והפך בה והפך בה דכולא בה ושלשה אלה תורה ועבודה וגמ״ח נאמרו כסדרן שבתחילה מקדים התורה בלימודה ואח״כ נקבל ממנו העבודה ואח״כ נוכל לפארהו גם אם הוא גומל חסדים וה׳ ברחמי׳ יגדיל תורה ויאדיר אכי״ר.

(עיי׳ דרוש פ״ד) במה שכתבתי במה שנאמר בנתינת התורה במה שנאמר והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עלי׳ ה׳ באש ובמשל שהמשלתי שם בהאמת והשקר והערמה כי הדברים אמיתיים הם והי׳ סכנה עצומה ליתן ולכתוב את התורה הזאת כי רבים הללים הפילה ועצומי׳ כל הרוגי׳ כי רק צדיקי׳ ילכו בה ופושעים יכשלו בה והוא בא יבא רק באיחזי׳ הס״ת ערום בלי מסורה ולזאת הקדים הוא י״ת למשה עבדו בשמו י״ת ואמר זה שמי לעולם ונכתב לעולם חסר והיינו שניתן שמו י״ת לעלם שהוא נעלם ונסתר אור הגנוז לצדיקי׳ בכל דור אשר יתנו עיניהם ולבם להבין עמקי תורה הזאת ומעמיקים בה להבין ולהשכיל על כל הנאמר בה ולא ללוקחה על פשוטה ובתקינא זוהר תקונא תשסרי איתי בזה״ל ומאן דמנע רזא דעקרא דתרי תורות כאלו אהדר עלמא לתהו ובהו ואלין אינון דאמרין דלא אוריתא אלא כפשטא ולית בה רזא אחרא עכ״ל (עיי׳ מש״כ ע״ז דרוש נ״א) שזה הי׳ עצת אשת קרח אשר אמרה לו כסה לכולא מתיכתך בתכלתא ע״ש*) ומזה יצאה כת הקראים ועל שם זה נקראו קראים כי הם ילמדי התורה ככתיבתה

*) מה נאמר (דרוש נ״א) בענין מצות תכלת במצות ציצית אשר עי״ז הלביש קרח ר״ן איש בטלית שכולו תכלת יוצא לנו מזה שזה היה הסימנאר הראשון שרצה קרח לייסד בישראל אשר הסתה לזה זכל אשתו ובאשר אין חכמת נשים אלא בפלך כלה ענין וילך.

וקריאה הפשוטה ובזה מהפכים דברי אלקים חיים, ומהם נתפשטו האמונות החדשות בעולם, עד שבזמננו הרעו והשחיתו עוד יותר מהקראים כי הם (הקראים) לקחו הכתובי' כפשוטי' והחמירו בדברים הרבה יותר ממנו ואלו בזמננו אחזו בקוליהן ולא בחומ־יהן ותחת קראים ראוי' לקרואתם קרעים כי קרעו את התורה הקדשה לשנים עשר קרעים ועוד יותר לעשות בה כל העולה על רוחם, וכן הקדים חוא י"ת למשה בהגלות לו שמו י"ת שהיא התוה"ק הקדים לו לאמר זה שמי אבל זה זכרי לא כשאני נקרא ונכתב בכתיבה לא כן אני נקרא והעדות ע"ז שם הוי"ה שכל הויות כלולים בו ונקרא רק בשם אדני אדון כל הארץ, וכן הוא בקריאת כהתו"כ והבן את זה הדק היטב.

וגם בעלי המשנה והתלמוד הגדול וכל מה דתקון רבנן כעין דאורייתא תקנים והעמידו דבריהם על ד"ת ולא כאשר נכתבים הם נקראים כי אם להקור בהם בטעמם ונימוקם ואז דעת קדושים נמצא בהם ולא כאלה הקוראים דתלמוד כמו שקוראי' התורה שבכתב, כי לא כשאני נכתב אני נקרא, וזהו זהב רותח לפיהם המתלוצצים על חקר הלכה בפלפול וסברא*).

מימרא תקיז.

במס' ביצה כ"ה ע"ב תנא דביר"י מימינו אש דת למו אמר הקב"ה ראויין הללו שתנתן להם אש דת איכא דאמרי דתוהן של אלו אש שאלמלא לא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בפניהם והיינו דאמר ר"ל ג' עזין הן ישראל באומות וכו' ע"ש והוא פלא ואמרתי עפ"י מש"כ בדרוש ל"ח בטעם גלות מצרים שהוצרכו לירד שם לקנות שאור שבעיסה על שהי' מיועדים להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש להאיר על הארץ ומהם תצא האור לכל יושבי תבל ואם נשארים על מתכונתם בני אבותינו הקדושים היו עלו למעלת להיות כמלאכי אלקים שאינם מוכשרים עוד להפיץ דעת ליושבי תבל ע"ש והוא הדמיון והנרמז להם במה שפירשתי על מה ששולח יעקב אבינו אצל לבן שאמרתי שהי' פי שנים ברוח אמנו רבקה על שראתה בצדקת ותומת בנה שאינו בקי ברמימות ולא יוכל לקים בעשו אחי' לכך שלחהו ללבן אחי' וישם יראה וילמוד מרמת רשעים ומעשיהם ויכול לעמוד בהם וכן עד"ז הוצרכו שבטי יה תמימי דרך וישרי לב לירד למצרים (דרוש ל"ח) וכעת נראה יותר לפי מה שביארתי (מימרא תע"ג) על מאמרם גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים שזה גדול מי שרואה טריפות לעצמו ממי שמחמיר על עצמו שלא לאכול בשר כלל ע"ש וכבר מצינו בשבטי יה דברים זרים לנו והלילה ליתן דופי בהם ובמעשיהם כי זרע ברך הם וכבר אמרו ז"ל על מה שנאמר וישתחו ישראל על ראש המטה שהשתחוה על

*) במס' שבת (קל"ט ע"א) ע"פ שבר יי מטה רשעים שבט מושלים (ישעי' י"ד) מר זוטרא אמר אלו ת"ח שמלמדים הלכות ציבור לדייני בור ע"כ ולא נודע פירושו מה זה הלכות ציבור ומי הם דייני בור? ולדעתי **הסימן נער ופּטרונו יגידו לנו פִּתְרונו.**

שהי' מטתו שלימה שהרי יוסף מלך הי' וירד לבין האימות ועמד בצדקו וקו לשארי השבטים שנשארו בבית אברהם שלא הי' בהם שום דופי אמנם הי' כל מעשיהם לש"ש והי' מתנהגים בכל מעשיהם במדה"ד וראובן בקנאו בעלבון אמו תבע ביקרה בתמימת לבו להכין בית מושב אבי' בבית אמו ואף שבעיני אחי' לא הוטב עד שחשבוהו כאלו שכב את פילגש אבי' אבל בעיני' הי' כמחויב בדבר (עיי' מש"כ מימרא קפ"ב ע"פ ויהי' ב"י שנים עשר) וכן במעשה שכם קמו כאיש אחד על כל בני העיר לנקים על שטמאי את אחותם באמרם הכזונה יעשה את אחותנו וכן לא יעשה בבת יעקב דנו כלם לחייבי מיתות ואף שעפ"י דין תוה"ק לא נתחייבו בני העיר אבל הם בקנאם קנאת ה' צבאות ואיש ה' תוקד בקרבם עד לב השמים עשו כל שבידם לעשות לכבוד שמו י"ת והי' דומים בזה כמו שמצינו ברשב"י ובנו כשיצאו מן המערה (היבאה במס' שבת ל"ג ע"ב) שראה זורעים וקוצרים ונתן עיניו בהם לכלותם עד שהושבו ע"י אלי' ז"ל למערתם ולולא כן החריבו את העולם והי' צריכי' עוד להחבא במערה עד שנתישבה דעתם להנהגת העולם וכן הי' אז שבטי ישראל קידם קבלת התורה אשר דרכיהם דרכי נועם ונתיבותי' שלום ועיי' מש"כ ע"פ אחלקם ביעקב שאמר להם אביהם על שמעון ולוי כי לא האישים איתם מכל וכל כ"א שיהי' מידתם טיב ורוחם נכונה אם יתחלק בכלל כל ישראל שיטול כל אחד ממידתם ע"ש וא"כ הורדת שבטי ישראל למצרים הי' דוגמת חזרת המערה לרשב"י כי לולא כן לא קאים עלמא לפניהם בקנאם קנאת ה' צבאות וכמו שנסתלק אלי' בקנאתו הגדולה לכבוד שמו י"ת ולכן שפיר אז"ל עזים שבאומות ישראל ועוזם וזמרתם הוא שמו י"ת כאמרם בשירה עזי וזמרת יה ולולא קבלו את התורה אשר היא במדת הרחמים כמו שכתבתי על מאמרם בראשית ברא אלקים שהוא במדה"ד ועל שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר למדה"ד שהוא נגד תורה שבכתב ושבע"פ ע"ש (מימרא רע"ה) ובזה יוצדק במה שאז"ל על שאמר א"א במה אדע נתבשר בידוע תדע והוא אינו מובן כי הוא רק אמר אילי יחטאו בני ובזה יתפרש שפיר (עיי' דרוש ע"ח).

והוא משיורי שיעורים בס' **תצא** בשנת תרי"ג.

דרוש ריד.

כי תצא למלחמה וגו' ושבית שביו וגו' כי תהיין לאיש שתי נשים וגו' וכי יהי' לאיש בן סו"מ וגו' וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד עיי' רש"י בדרש הסמוכין של שלוש אלה וכבר כתבתי עליהן . . . . . וכעת נראה עוד בישנקדים לדבר במצוה הכתובה בס' הזה והיינו מחיית עמלק שנצטוינו באזהרה רבה למחות זרעו של עמלק בעשה ולא תעשה ומה מצוה זו ומה טעם יש בה היבצר לה' למחות ולכלות עם עמלק אשר יאבד זכרו לנצח ולא יזכר ולא יפקד עוד. וביותר קשה להבין תחילת המעשה מלחמת עמלק בס' בשלח אשר היצרך האדון הנביאים להדבילית כאלה לאמר ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב

על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי וגו׳ כל הענין ההוא קשה עלינו עד מאד שהוצרך מרע״ה מעשים כבדים במלחמה זו עד שהי׳ צריך סעד לתומכו ולבסוף נאמר ויחלויש יהושע את עמלק, ומדוע נותר כל נשמה ממנו אחר כל הפרתקאית האלה — והנה רש״י פירש בחר לנו אנשים גיבורים ויריאי חטא שתהי׳ זכותן מסייעתן ע״ש גם זה קשה שהוצרך התאמצית כזה אכן נ״ל שפרשה קטנה זו נאמרה על ההוה אז ועל העתיד לבא אחרי׳ כי עמלק הוא זרעו של עשו וכבר כתבתי בס׳ תולדת שנשתייר עשו בקיום עוה״ז על ברכתו על חרבך תהי׳ והוא ושרו חד הוא כי היא לו מרכבה כהנחש קודם החטא וא״א לעולם בלעדו כמו שא״א לעיסה בלא שאור והשאור בפ״ע בלתי מוצלח לאכילה כלל ולכן אי אפשר ג״כ להכרית זרעו של עמלק בכל אשר נעמול להכחידו רק הוא בעצמו תפארתנו וזכותנו שנעמול ונייגע להכריתו ובאמת כתיב רק תמחה את זכר עמלק שיאבד זכרו ולא נזכירהו ולולא המצוה זו כבר הי׳ שכוח ממנו לגמרי, אמנם לזה בא הצוי בכפל לא תשכח והיינו לא תשכח מלמחותו תמיד וזהו הבערת שאור מקרבנו אשר תהי׳ השמאל דוחא וימין מקרבת והבן.

והנה עיקר אחיזת ושליטת עמלק ושר דילי׳ הוא כאשר התנבא עלינו אבינו יצחק באמרו והי׳ כאשר תריד ופרקת עולו ע״ש ע״כ אמרו ברפידים שרפו ידם מתורה ומצות ע״כ בא עמלק והיינו בכל זמן שאנו משולחים ביד היצה״ר וניתן לו מקום מושב בתוכנו ונפשנו מסור בידו אז בא גם הוא בכת דילי׳ וידוע מש״כ הזוהר ה״ק בס׳ וישלח ע״פ ויאבק איש עמי והוא השר של עשו וכאשר ראה כי לא יכול לו ליעקב עצמו נגע בכף ירכו והיינו סמכין דילי׳ שהם התומכים של ת״ח בכל דור ודור, והנה בזמננו זה עינינו ראו מה שנעשה בקרב ישראל ודבר אלקינו יקר בימים האלה כי אין דורש ואין מבקש והתורה מונחת בקרן זויות ות״ח מתמעטי׳ והמעט אשר נשארו בני מנהגים בכבדות ולא יוכל למלט משא אשר עליהם לכלכל ביתם ואין לאל ידם לעמוד בפרץ ולגדור גדר בעד הפרצים והמשחיתים בעם, ומי שאינו יודע לאמן את ידיו ולשונו בלשון לאומים לדבר צחות בלשונות אחרים לא ירים ידו ולשונו להוכיח בשער רבים כי לא יאבו לשמוע אלי׳ כלל וכלל ואף כי לא מש מאהל התורה בנעורי׳ ותורת רבינא ור״א שגורים בפיו — עד שעי״ז הוצרכו איזה ת״ח לעשות עקירה ממקום קדוש ולבטל ימים ושנים מלימודם לימוד תורת אמת כדי לקנו׳ הבלים הרבה מהבלי הגוים כדי לפתוח בשער פיהם בלשון אחר ואולי עי״ז יכניסו ג״כ דברים אמתיים מדברי אלקים חיים בלב שומעיהם אשר ישימו העיקר טפל והטפל עיקר.

ולמהד״ר לשני תגרים האחד הי׳ אתו כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות והשני הי׳ לו כל תמונה מעץ וברזל בדיל ועופרת אשר ישחקו בהם הקטנים והתגר הזהבי מכר בשעה אחת ייתר ממה שמכר האחר בשנה תמימה כי מחיר קנינו הי׳ בכפלי כפלים מחבירו כמובן לימים נזדוגו יחד במדינה רחוקה אשר לא עמדו עדין על מעלות ומידות והנהגות ונימוסי המדינות המיושרות ממולאות בחכמה ודעת כי אנשים פראים הם כצעירים וקטנים כנודע ממדינות החדשות שנתגלו בימינו אלה, ושם באו שני התגרים האלה לעשות מלאכתם

במסחר וקנין ופתה כל אחד מהם בית ממכרו והעמידו כל אחד מהם ארגז זכוכית לפני מסחרו ובהם דברים הנמכרים בחנותו כנהוג והנה זה בעל מלאכת הזהבי נתן בארגז שלו מרגליות ואבנים טובות והאחר נתן במיצאי כל מיני שחוק פרה קטנה דוב ונמר תרנגל ותרנגולה כלב וחזיר אשר לא ראו כהנה מבריות קטנות כאלה אשר לא נמצא' עדין בתוכיהם ויתמהו האנשים וכל העובר ושב שם קם ועמד במקומו להסתכל ולראות דברים כאלה וירבו שם הקונים עד שאלו יוצאים ואלו נכנסים ועוד ימים מעוט' מכר כל אשר הי' אתו בדמים יקרים ועוד התאוו תאוה לקנות עוד עד אשר הבטיחם להביא להם עוד מדברים האלה, והזהבי אשר הי' לו בחנותו דברים יקרים כלים מכלים שונים נעשים בחכמה נפלאה ככלי מירה השעית וכלי המידד האויר והאש והמים וכל מיני המשקים אין דורש ואין מבקש עליהם כאשר ראה כן תמהו ואמר מה זאת במדינתנו מכרתי בשעה חדא יותר ממה שמכר חבירי בשנה שלימה ועתה נהפך היא והלואי שאמכור בשנה תמימה מה שימכור הוא בשבוע וחדש אחד עודנו עומד ומשתאה על המראה הנפלאה בעיני' והנה אוהבו ויודעו בא אליו ממדינתו ואחר שאלם בשלום כל אחד סיפר לו את כל אלה ויען רעהו ויאמר הזאת לא ידעת אחי מדוע אין קונה על מלאכתך הטובה, במדינתנו אשר המה אנשי מדע עומדים ברום המעלות ונפשם קצה כבר בדברים האלה אשר הכל המה מעשי תעתועים מעשי נערות וילדות ופעם אחת בשנה אשר יקרה ואחד מהם קונה דברים כאלה לבני' ובנותי' הקטנים ולהם לעצמם קונים להם זהב וכסף ואבן טובה וכל מלאכת מחשבת אבל במדינה זו שאנשיה מנוערים מכל חכמה ועומדי' עדין בשפל כל התחתון כצעירים ונערים במדינותנו האיך יקנו ממך דברים אשר לא ידעו ולא יבינו למה הן ומה להן. אבל איעצך נא אחי הלא מכסף זהב אשר אתך תוכל ג"כ לעשות כל הדברים האלה אשר לרעיך מעץ ואבן ועוד יותר יפים ונאים מהם הואל נא אחי אישב עמך חודש ימים ונעשה כל הדברים הכלים האלה מכסף וזהב אשר תעמידם לפני מסחרך ויקפצו הקונים ליקחם וע"ז יכנסו במסחרך ויעמדו על הדברים היקרים אשר אתך וירגילו בהם ואז תראה אשר תרבה למכור ויעש כן ובתוך כך העמיד בארגז שלו דברים קטנים מעץ ואבן עד אשר עשה ותיקן כדברים האלה מכסף וזהב ובימים מעטי' עשה פרי וגדל והצליה עד אשר לא קני עוד מאומה מעצים ואבנים הללו והנמשל מובן מעצמו כי ליכא מידי דלא רמיזא בתורתנו הקדושה וכל דברים אמתיים הנמצאים בדבריהם המרובי' לקיחים מאתנו מחכמת תוה"ק והנותר הבל המה ובדורות ראשונים הי' עם ה' עם חכם ונבון ודברי' הללו החיצונים הי' הבל בעיניהם ולא ראים ולא השגיחו לתת דעתם עליהם אבן בדורות הללו אשר דור תהפוכות המה ושכלם ובינתם כצעירים ונערים כי דור אוהב חדשות הוא וכנערים מסלסלים ומהתלים בדברי שטות והבל הבלים וחכמות הרמות נשגבות בעיניהם כי לא יושגו בהשקפה מועטת ובוחרים בהבלי הגוים בדברים פשוטי' ודרישות של מה בכך אשר אין בהם תבונה כי אם אמר ואמרת ומקוצר רוחם לא ישמעו דברי חכמה הבנוים על דרך אמת ומה יעשו אלו ת"ח אשר טוב סחרם

מפנינים ועמהם כל אבן יקרה נופך ספיר ויהלום ואין קונה, אי לזאת יעצו גם המה בחכמה בחזון תרונה להעמיד בפתח ומבוא בית אולפנם דברים קטנים אשר דעת הנערים נוחה מהם ובתוכם טמונים דברים יקרים מפז ופנינים, ויתנו גם הם את קולם במחנה העברים לאמר שמעוני שמעוני גם אנכי לא נופל מרופאים רופאי אליל לדבר צחות בלשון לאומים כמיהם ובשמעם זאת יטו אזן לשמוע דבריהם ובינתיים יבא העת אשר ימצאו מקום להכניס בלב שומעיהם גם דברי תורה"ק ומצותיה כמו שפירשתי אצל המרגלים ע"פ ויהס כלב את העם אל משה (רש"י שלח לך) ואף כי מה להם מה לת"ח המכירים האמת שיבלו אף שעה אחת בדברים החיצונים ללמוד לשונם ולדבר כמוהם מ"מ מה יעשו עת לה' לעשות וגו' (עיי' מש"כ ע"פ לא תעלה במעלות וגו' דרוש קע"ד) ועל דרך כלל ידי ת"ה אסורים בכבלי ברזל ואין לאל ידם למלאות רצון קונם כי עיניהם לשולחן אחרים צופית ואין תומך ואין עוזר לת"ח כ"א אחד בעיר ושנים במשפחה אח קרוב או דידו ובן דודו וגם זה לא בהשפעה מרובה בענין טוב כ"א כל אחד לבדו בפנייה המיוחדת זה תומכו עבור התמדו בתורת ה' וזה עבור עסקו בחכמות וספרי היצונים והכל ישבחוהו על חכמתו בהויות העולם, ולוא חכמה ישכילו ושניהם יחד יחזיקו בידו בחבר יחד הוי' לו רו"ח והצלה יותר ממה שמקבל פרס מכאו"א.

וכל זה מבואר בפרשה קטנה זו בתחילת מלחמת עמלק אשר נחתם כי מלחמה לה' בעמלק מדור דור והיא המלחמה הזקה אשר לא פסקה מאז יע"ע והרעי' מהימנא שראה כל זאת בעתיד לבא אמר למשרתו יהושע בחר לנו אנשים וכפירש"י גיבורים ויראי חטא שהם גיבורי' בתורה לכבוש יצרם וכח בידם לצאת חוצה לחתור אחר אנשים הללו שיצאו מכלל ישראל לבעיל בת אל נכר ולזה אמר וְצֵא הלחם בעמלק והוסיף לאמר מחר (ויש מחר אחר זמן מרובה אשר יבא העת) ואנכי נצב על ראש הגבעה וידוע כי ת"ח שבדור נקראו משה כדמצינו בש"ס משה שפיר קאמרת והיינו שיעמוד רק בראש הגבעה לא בראש ההר הגבוה כ"א בראש הגבעה והתורה תהי' מונחת בקרן זוית ומטה אלקים בידי שאין לי על מי להשען כ"א על אבינו שבשמים כנאמר שבטך ומשענתך המה ינחמוני, ועי"ז אמר והי' כאשר ירים משה את ידו וידי משה גברו ועשו חיל בישראל והכל סרים למשמעתו אז יגבר ישראל וכאשר יניח ידו ואין לאל ידו לעשות (אז) יגבר עמלק. אמנם הטעם אשר לא הרים ידי' בלי הפסק לא הי' המניעה מצדו אשר התעצל הת"ח בדורו כ"א עבור וידי משה כבדים שלא הי' שולט בידי' לעשות ברצונו ולבו (ומד"ע) ויקחו אבן (תואר להחיצונות עין ואבן) וישימו תחתי' היינו תמיד ותחת תורת משה לקחו בידם עין ואבן ובילדי נכרים ישפיקו, וישב עלי' היינו שהוצרך גם לישב על אבן זה אשר שמו תחתי' ולעסוק בדברים הללו ואהרן וחור הוא אחי' ובן אחותו היותר קרובים אליו רק הם לבדם תמכו בידי' וגם זה לא כאיש אחד בלב אחד בהתחברות כ"א מזה אחד ומזה אחד, והוא רומז לכהונה ומלכות לצדיק ועשיר כי הצדיק יחזיק בידו של ת"ח עבור תורתו והעשיר הקרוב יחזיקנו על התחכמו

בחכמת אחרות וכמש״כ ועז״א ויהיו ידי׳ אמונה שתקפו וחזקתו נשאר רק באמונה אצל אנשי אמונה עד בא השמש הוא הצלחת רשעי׳ בעוה״ז יבבא שמשם יציץ צדיק כמובן.

אמנם גם הדרך הזה לצאת חוץ לעסוק בדברים כאלה למען הישיב העם אשר כבר יצאו לא דותר לכל אדם כי אם למי שבטוח שעכ״פ היא ישוב לאיתנו וכאשר נאמר על בחר לנו אנשים וכפירש״י גיבורים ויראי חטא, אמנם מי שאינו בטוח בעצמו לא יצא כלל וכאמר החכם מכ״א כל באי׳ לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים ופירשו בו שהוא התואר לחכמת חיצונות רק שנוכל להבדיל בין יציאה לביאה והיינו מי שבא שמה להיות מן הבאים בתוכה ללמדה א״כ כבר פירש מן החיים ועזב חכמת תוה״ק לעסוק בדברים הללו ובודאי לא ישיב עוד משא״כ היוצא מחכמת התורה לפי שעה ונכנס שמה לא להשתקע שם וליש״ש מתכוין כדכתיבנא יכול לצאת לשלם כאשר ראינו באמת ברבינו הרמב״ם זצ״ל ע״כ מצינו דהרשב״א ז״ל החרים בזמנו לעסוק בדברים אלו טרם מילא כריסו בש״ס ומפורשי׳.

וביותר הדבר מתוקן לחנך הנעורי׳ עפ״י דרכים האלה לתייר השכל בחכמת אנושי כי גם כי יזקין לא יסור ממנה והיא שורש פירה ראש ולענה. ואפשר דכ״ז רמזה לנו תוה״ק בס׳ הזה באומרו כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך והיינו כשתרצה לבנות בית חדש והיינו להדש דבר בעניני הדת והאמונה לפי המקום והזמן אזי יגדור בעדו גדר גדול כי יפול הנופל היינו הנופל היא האיש אשר השגותי׳ חלושות והוא הנופל ממך בשכלי הוא יכול ליפול מהר מבנין החדש הזה אף אם הבנין הזה איננו מהתנגד לאמונת ישראל ואמר ע״ז **שדך לא תזרע כלאים** היינו כלאים להרכיב שני אלה יחד חכמת התורה עם החכמות החיצונות פן תוקדש המלאה הזרע והוסיף לאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כי יתכן שלימוד הנער בילדותו היא רק כהרישה שמשדד אדמתו והוריש ופותח הארץ כדי להכניס בתוכה הזרע אשר יזרע אח״כ וכן לימוד הנער ג״כ אין כונתו בלימוד הזה שיביאנו לידי מעשה ומה שילמוד עתה יזכור לעולם כי הלימוד הזה הוא רק לפתוח עיני׳ ולבו להיות מוכשר לקבל תורה וזהו החרישה, ושור יתכן לתאר בו חכמת התורה כנאמר ורב תבואות בכח שור ובכור שור הדר לו וחמור הוא כנוי לאוה״ע וחכמותיהם כי המה דומי׳ לחמור ולזה אמר לא תחרוש (לב הנער) בשור וחמור יחדי׳ להיות מתכוין לחנך הנער בשני ענינים אלו יחד. וכן אמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדי׳ והיא ג״כ תואר לזה כי החילוק בין צמר ופשתים הוא כי הצמר הוא בטבעו דבוק זב״ז עד שצריכי׳ לנתקן מהדדי והפשתים הוא בטבעו מיבדל ומפריש בחלקי׳ עד אחר שיד האדם שולט בו בניפוץ ושזירה עד שנוכל לארוג ממנו בגד והוא רק ע״י מעשה לזה הזהיר אף אם תראה שחכמותיהם מסודרים ומלובשים נאה ומסודר בכ״ז לא תלבש ותרכיב יחד הצמר והפשתים כ״א צמר תחילה והבן כי קצרתי בזה וצריך ביאור קצת. והוסיף לאמר שלא יקשה בעיניך שבאו האזהרות רבות כאלה על ענין אחד כי כל כך האדם עלול ליפול בהטעי׳ עד שאני מזהירך לאמר גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך

אשר תכסה בה והיינו אף באין לך מיתרות כלל כ"א הכסות אשר תכסה בה לבלתי היות ערום והוא הדבר ההכרח לאדם ואדם כזה בודאי לא יבעט מרוב טיבה צריך שמירה יתירה להזכירו כל מצות ה' לבל יסור אחר לבו ועיני' ועאכ"וכ שלא יתגרה יצה"ר בנפשו בדברים כאלו להשען על בינתו לילך ולתור בחכמתו חכמת אדם הבל ותוהה ולעשות הדשות או להרכיבם עם הישנות והבן את כל אלה.

ובזה נבא לבאר כונת הענין של פרשה זו כי ידוע מאמר הז"ל ע"פ וכמעשה הגוים ההם לא עשיתם היינו כטובות שבהם כי יש דברים הרבה בענין האמונה אשר להם סידור נאה והנהגה נכונה יותר ממנו וזה בא מחמת טלטול הגלות אשר עברו עלינו והמה יתבי בחמרא על דורדי' ובזה יש מקום וידים מוכיחות לקטני גדולי פושעי ישראל לילך בעקבותיהם ולאחוז בחקותיהם ומנהגיהם אף שבלי ספק שכל אלה הי' בינינו מקדם וכל אלו ראוי' לעשות ולנהוג בדרכי ישראל ע"ז אמר כי תצא למלחמה על אויביך והיינו כמש"כ שתצטרך לצאת חוץ למחיצתך ללחום את אויביך אשר יצאו כבר חוץ למחיצה ושבית שביו היינו שלא די אם תעמוד נגד המסיתים יתראה להם כי אין ממש בדבריהם והכל המה בזה לא די לבד כ"א ושבית שביו שצריך אתה לשבות ולהשיב מה ששבה היא והסית והדיח או ושבית שביו כל מה שאתה שובה ממנו שביו הוא ולא לו כי כל אלה לקח מאתנו ונשתכח ממנו ונשאר בידם. אמנם אם ראית בשבי' אשת יפת תואר (כי ידוע שהתורה נמשלה לאשה טובה אשת חיל והזרות נמשלה לאשה רעה) וחשקת בה ולקחתה לך לאשה שתמצא בדבריהם הבל איזה דבר חכמה ואמיתית אשר ראוי' לאחוז בה ולנהוג אחרי' אזי לא תקח אותה כאשר תמצאנה בידם כי כבר עלו עלי' קמשונים וחרולים מלובש בקליפות שונות כי אם והבאתה אל תוך ביתך וגלחה את ראשה היינו הראש וההתחלה שלה תגלח ממה שצמח עלה בהיותה בין הגוים ועשתה את צפרני' שהגדילה בגיותה והסירה את שמלת שבי' מעליה מה שלבשה בבגדים זרים ליפות אותה בהבליהם ותכיר האמת שבה בלי הקליפה ובכתה את אבי' ואת אמה שתבכה ותתאונן ותאנח בזוכרך שמהם הוצרכת לקחתה ויפה אחז"ל שתעקר שם ע"ז מפי' שלא תצטרך לומר כי זה יאמרו בגוים ומהם למדת כ"א תחקור היטב עד שתמצא השורש בתוה"ק ואל תתגאה לדרוש הדברים כדי להראות לפני העם בקיאתך בתועבותיהם וכאז"ל ישתה מים מבורך ואח"כ תהי' לך לאשה כמובן.

והנה בזמננו זה פשתה המספחת הזאת בעם ה' בעוה"ר וכבוד התירה אשר הכל ספון בה הורד מכבודה וגברו החיצונים מאד עד שנלאו כל העם לשמוע ד"ת חכמה ומוסר השכל בדברי אגדה והפלפול התורה נשתכח מכל וכל ושועלים קטנים חבלו כרם ד' צבאות כי אינם יודעי' מאומה מתורת רבינא ורב אשי כי אם יש להם שם בלשונות לאומים ועת לעשות לה' הוא כדכתיבנא ותצטרך ליצא אחריהם ללחום עמהם ובכונה לש"ש כי חד מינן דעייל להתם כתרי וכמאה מינייהו כי מי שמלומד בחכמת תוה"ק החכמות האחרות כשפחות לגבי גבירתה וכקוף בפני אדם. אמנם כשיראה אותו ת"ח

עולה עצמו לגדולה והצליח ועשה פרי להפיץ מעיינותי' חוצה מאז והלאה שזכה להיות ראש ומדבר בעם יתן תודה ויודה האמת בקהל עם לאמר (כמש"כ הרמב"ם ז"ל באיגרותי') כי עיקר חכמתי והכמת כל אדם אשר יתפאר בו הוא תוה"ק והשאר הכל ואיננה חשיב אצלו כלל ויכבד ת"ח בכל יכלתו ויכריז עליהם אנשים הללו אנשים של צורה הם ואלו אשר אין בידם כ"א חכמות החיצונות בלבד כלא חשיבי' (עיי' דרוש קע"ד ובהערה שם).

ובזה נבא אל ביאור הפרשה שלאחרי' שאמרה כי תהיינה לאיש שתי נשים (היינו שהכריה לצאת חוצה ליארם ג"כ אשה זרה היא החכמה החיצונה ויהי' לו א"כ שתי נשים) האחת אהובה (היינו אהובה בעיני הבריות היא הזרה בזמה"ז) ואחת שנואה (היינו חכמה האמיתית) וילדו לו בנים והי' ביום הנחילו את בניו (היינו פריו אשר נשא שיודיע ברבים תולדות בני' ומעשי' הטובים אשר יהי' לו ומאין זכה לכל זה אזי) לא יוכל לבכר את בן האהובה ע"פ בן הבכור השנואה לאמר כי האהובה גרמה לו את כל אלה כי אם את הבכור בן השנואה יכיר ויודה כי אתה האמת לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי לו משפט הבכורה והוא ראשית אוני כמו שהעיד ע"ז רבינו הגדול הרמב"ם באיגרת שלו שלא נלקחו לו החכמות החיצונית כ"א לרקחות ולטבחות לתוה"ק ע"ש והבן. עיי' ענין הזה דרוש קע"ד בס' יתרו ע"ש היטב הדק.

בהיותי לשאוף רוח חיים בכפר פערכטאלדסדרף סביבת ע"מ ווין יע"א בשנת תרנ"א.

מימרא תקיח.

סוטה י"ד ע"א דרש ר"ש תורה תחילתה גמ"ח וסופה גמ"ח וכו' כבר כתבתי ע"ז (בדרוש א') ובעת נראה עוד בשנדקדק מה רצה להודיענו בזה אם להגדיל מידת גמ"ח כאשר כתבתי שם בשם אמוה"ג בעל חתם סופר זצ"ל האם לא ידענו זה מתוה"ק אשר הפליגה בזה במה שאמרו ע"פ אחרי ד' אלהיכם תלכו וכי אפשר להלך אחר השכינה אלא הדבק בדרכי' מה הוא וכו' אשר מזה נראה כי בא להורות לנו כי לא כחכמת הטבע חכמת תוה"ק כי היא כרחוק מזרח ממערב מחכמות אחרות (וכאשר רמזתי זה בפר"א על משנה משה קיבל תורה מסיני אשר אמרתי על שלא אמר התורה בה' הידיעה כי על הכלל כלו יצא והיינו חכמת התורה לא קיבל אלא מסיני כי לא הי' לא מבוא אצלה אף שהי' ממולא מחכמת תבל ומלואה, ולולא הוא י"ת עוזר לאדם להשיגה לא יכול לה וע"ז אנו מתפללים בכל יום בהתחלת תפילתנו לאמור אתה חונן לאדם דעת ומתפללים שהוא יחננו מאתו י"ת דעה בינה והשכל, כי להשיג תוה"ק בהלכתה צריכה סיעתא דשמיא ילזה אז"ל בברכות ע"פ ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וד' עמו שהלכה כמותו שהשיג שמעתתא אליבא דהילכתא על אשר ד' אתו. והוא חסד מאתו י"ת אשר חונן לאדם דעת, ותבונה להשיג תורתו אשר גבהה למעלה משכל אנושי אבן כל זה הוא באדם העוסק בתורה לשמה אז הוא י"ת מפיו יתן

דעת ותבונה, אכן בעוסק בה שלא לשמה כדי שיִקרא רב ולהראות שלא יבצר ממנו כל חכמה ומדע זה לא יזכה לכתרה של תורה לכוין הלכה לאמיתה ולהשיג המכוון בה אף אם חכמותי' בחוץ תרונה ומילא כפו ממנה בכל גדותי' ובזה יתפרש מאמרם ז"ל שאמרו ע"פ פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד אלא העוסק בתורה לשמה זה תורה של חסד ושלא לשמה היא תורה שאינה של חסד ובזה ניחא דהעוסק בה לשמה הוא יחונן בחסד מאתו י"ת להשיגה על אמיתתה אבל בעוסק בה שלא לשמה לא יחֻנן בחסדו י"ת להשיגה לאמתתה ותורתו רק תורת אדם ולא תורת חסד והבן. והנה תורה"ק אף שפתחה בחכמת תבל ומלואה להגיד לנו מעשה בראשית ובריאת כל יצורים איך הבורא ב"ה טָבע וְיָצר כל ברואי תבל בכל זאת רומזת חכמית רמות ונשגבות של תוה"ק וכאמרם ז"ל על מלת בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ועל והארץ היתה תוהו אמרו שרמז על הדורות שקדמו למ"ת וע"פ ויקרא לאור יום זה מעשה הצדיקי' ולחשך קרא לילה זה מעשה הרשעים, וכדומה מה שדרשו ז"ל על מעשי בראשית כי היא התוה"ק מדברת בתחתונים ורומזת בעליונים וכן איתי בילקוט וב"ר מ"ג ע"פ כה אמר בוראך יעקב ר' פנחס בשם רבי ראובן אמר אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי מי בראך אני אומר לך מי בראך ואני אומר לך מי יצרך יעקב בראך ישראל יצרך דכתיב בוראך יעקב ויוצרך ישראל ע"כל לעניננו וע"ז אמר החכם מכל אדם אשר כל חכמתו שאב ודלה מתוה"ק (כאשר כתב רבינו הרמב"ן ז"ל בהקדמתו) אמר עלי' פיה פתחה בחכמה (היינו חכמת תבל ומלואה להגיד לנו יצורי וברואי תבל אבל) ותורת חסד היינו תורה שהוא י"ת בחסדו יחונן בה את האדם, על לשונה והבן. וחסד הזה להשיג מחשבותי' י"ת לא נצטרך דוקא בהתחלנו בה כ"א. גם אם הוא גדול בתורה ולמד תורה הרבה גם שם עדין צריך להסד עליון לחננו דעה בינה והשכל להשיגה לאמתתה כי כאיש כן גבורתו וכאשר הצטרך לסיעתא דישמיא בעומדו בשפל המדרגה בהתחיל ללמוד ולבקר בהיכל ה' תוה"ק כן הוא צריך עוד לחסד אף בעמדו במעלה רמה אשר למד תורה הרבה וע"ז אמר כל ימי' יהי' בעיניך כחדשים וזהו שרמזה לנו התוה"ק שהתחילה בגמ"ח וסיימה בג"ה להורות על הכלל כלה כי התורה לא נקנית כי אם בחסדו י"ת אשר יחונן אדם בו מתחילתה ועד סופה, וזהו תחילתה גמ"ח וְסופה גמ"ח והבן את זאת.

עוד נוכל לפרש עפ"י פשוטו דאף שאז"ל אל תעשה עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה היא רק שלא נלמוד לתכלית זה להתגדל בה שיקרא רב או להחיות בה לעשות כלי אומנתו דזהו תורה שלא לשמה ובלומד עד"ז אמרו כל הנהנה מד"ת נוטל חייו מן העולם אבל אם למד וכונתו להגדיל תורה ולהאדיר שיזכה להרבות לו תלמידים ושומעים לתורתי אם יקובל לרב ומורה אף שיודע כי זה מן הנמנע אם לא יטול סיפוקי והספקת תלמידי' מהנתונים תחת דגלו זה איננו בכלל נהנה מד"ת ועושה קרדום להפור ויישר כחו וחילו לאוריתא וכל שבט לוי היו מיועדים לקבל פרס מאחיהם בכדי שיורו משפטי' לישראל וגם יששכר וזבולן הי' עד"ז וע"ז

נאמר עץ חיים היא למחזיקי' בה ללימדי' לא נאמר אלא מחזיקי' ואם זה עבירה בלומדי' לקבל פרס מאהיהם ללימודם איך היא עץ חיים למחזיקי' יהיא מצוה הבאה בעבירה אם לא כדכתיבנא שלא נאמר כי אם אם כונת לימודו רק להחיות בה אבל אם למד ע"מ ללמד אף שיודע בודאי שרק ע"י גומלי חסדים טובי' יעמוד על עמדו ללמוד וללמד זהו לא בלבד שאינו נאסר כ"א אף מצוה בידו לזכות את הרבים אם ע"י לימוד או ע"י מחזיקי' ומסייעי' ללמוד ונהפוך הוא כי התורה רק נדרשת ונתגדלה במיעוט סחורה ימיעט דרך ארץ דמרבה נכסים מרבה דאגה ולאו כו"ע כרא בן חרסים וראב"ע ולזה רמזה לנו התוה"ק שהתורה תחלתה גמ"ח והיינו כשמתחיל ללמוד צריך לגמ"ח שיגמלו אתו ולהחזיק בידו כדי שיכול ללמוד וגם סופה אם נתגדל בתורה ונעשה רב וראש תורתו מתרבה ונתגדל אם עודנו צריך לגמ"ח ולא כשנעשה גביר עשיר וקצין כמובן. (ועי' דר"ש פ"א בקרבנות הנשיאים).

יסוד מוסר מה שאמרתי בעלותי לח"ת בש"ת שנת תרנ"ב לסמיכת התורה.

מימרא תקיט.

ולא קם כמשה וכו' לכל האותות והמופתים וגו' ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל כבר כתבתי על סמיכת תוה"ק באופנים שונים וכעת נראה במה שהובאה ברש"י ז"ל מאמר ר"י בתחילת התורה שאמר לא הי' צריך להתחיל את התורה כ"א מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשנה שנצטוו בה ישראל וכו' ע"ש וכבר תמה ע"ז הרמב"ן והלא מעשי בראשי' הוא מן ההכרח לידע ע"ש וביותר הי' קשה לי במה שאמר שם שלא יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים וזהו קשה עד מאד הלא מעולם הכי נהוג באוה"ע שגוי זה הוריש גוי אחר וישבו תחתם ולמה נגרע אנחנו בני ישראל מהם וכן מובאה גם ברמב"ן אשר היה מעולם המנהג כן. אמנם לפי מה שביארתי בס' לך שאמר הי"ת לא"א לך לך מארצך וגו' שעל הכלל כלו יצא שיהי' זרעו של אברהם גרים עלי הארץ הלזו כי חלקם בחיי עולם הבא ובזה תתקיים האומה ישראלי' עלי תבל למקיימי תורת ה' אשר היא תכלית כל הבריאה כלה והם דומים בזה למלך גדול אשר רצה לשלח את בנו האהוב לאחת מאיי הים לאסוף שם חכמה ומדע מקריית הטבע ומליאה אשר לא ייכל ללמוד ולהתבונן בארץ מולדתו ולתכלית זה שלח לפני' לשם אחד מישרי הגדולי' אשר לו בעם רב ותקף ליישב שם המדינה ולהכין לפני בנו האהוב כל הדברים הנצרכי' לבן מלך וכאשר ידע אם יהי' בני שם בכבוד וגדולה כבן מלך להיות שליט ומישל כרצינו ולעשית כל העולה על רוחו, ועי"ז ברבות הימים ישכח כל תכליתו למה נשתלח שם ויהי' שם כיתר העם אשר נשתלחו שם רק להכין הדרך לבן המלך אשר יאסף שם חכמה ומדע לזה החכים המלך ולא גילה לבני האהוב שהשר ימישל ההוא הוא אחד מעבדי המלך אביו ורק אחר שלחו את השר המישל לשם אמר לבני שישלחנו לאי הרחוקה הזו אשר השר המישל היא מאוהבי' אשר

יבקש וישחר פני' ליתן עינו ולבו על בנו וליתן לו די מחסורו כל אשר ישאל ממנו ובזה יהי' בנו כפוף ונכנע תחת יד השר ההוא לעשות כל אשר יצוה עלי' וכן עישה ומידי ישנה בישנה שלח במסתרים לבל יֵדַע לאיש הון רב להחיות שם את השר וכל העם אשר אתו, וברבות הימים שכח השר הזה את עצמו וינהג בכבדות עם בן המלך וינהלהו בלחם צר ולא נתנו כמעט להרים ראשו בין עמו עד שבא צעקת הבן לאבי' לאמר השר איננו אתו עמו כתמול שלשום וכן הוא בבני ישראל אשר נשתלחו הנה לקנות תורה ומעשים טובי' בעלמא חשיכא הדין ולזה נבראו ונתיסדו עמים רבי' להכין תבל ומלואה לפניהם ושלא ידעו כי הכל עבורם ברא לא הודיעם אשר תבל ומלואה רק על צירם תסוב ולזה נאמר בראשית ברא אלקי' וגו' והיינו בשביל ישראל שנקראו ראשית שיקיימו התורה הנקראת ראשית ובשביל משה הנקרא ראשית לאלה היתה כל היצירה כלה וא"כ אף אם הם רק גרים פה עלי תבל בכל זה רק עבורם מתקיים עלמא כנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקת שמים וארץ לא שמתי, והנה האוה"ע ילעגו לנו אם נאמר כי ישראל בחר לו יה והם סגולתו, כי יאמרו בגוים אם כדבריכם כן הוא למה אתם המעט מכל העמים דחופים ורדופים בכל מקום והם לא ידעו כי הוא זה מן ההכרח לבלתי יתערב עם הנבחר בגויי הארצות להיות כמוהם והנה בשבעים זקנים שהעתיקו את התורה לפני תלמי מלך מצרים אשר היתה אז ידו תקיפה על ישראל שינו בתחילת העתקה לכתוב אלקי' ברא בראשית שלא יאמר בראשית שם הוא והיא ברא אלהים וכתבו שם התום' דלכך יאמר בראשית שם היא כי הוא מן הראוי' להתחיל בשם ה' ובאמת נוכל לומר דלכך פתח בבראשית להורות לנו ישתכלית שמו"א הוא על שם ראשית היא התורה וישראל ובנכתב כסדרן אלק' ברא בראש' לא נודע לן זה כי נאמר כפישוטו הוא נכתב ולכך שינה בלשונו להודיע ישלתכלית זה נברא העולם אמנם גבי תלמי המלך אשר היו אז כפופים תחתי' לא מלאם לבם לפרש זאת לפני' ע"כ כתבו כמשמעו הפשוט ובזה ג"כ נכון סמיכת התורה היינו לעיני כל ישראל נוכל לכתוב בראשי' ברא כנ"ל משא"כ לאוה"ע צריכי' לשנות כי לא יאמינו זאת, אכן כבר כתבתי בס' בהעלתך בענין הענן על המשכן שבא לרמז על האומה הישראלית שנסתר דרכם לפני אוה"ע והענן כסה פניהם שלא לראות עין בעין בנפלאות שעושה הוא י"ת בעם הנבחר וזה נצטרך מאד לקיום התורה כי הם מיועדים לייסר את ישראל ואם עינים להם ויראו כי בני אל חי הם לא ימלא לבם אותם לנגוע בישראל, ובמה יֻסְּרוּ בעברם ולא יקיימו התורה הזאת, עד אשר יטיב ישראל את מעשיו ולא יצטרך עוד לשבט מוסר ואז באמת נאמר ונתן ד' אלקיך את כל האלות על שונאיך אשר רדפוך (עיי' מימ' תל"ט) אכן בהראות ד' נפלאות לעיני כל העמים בזה ידעו ויכירו כי ישראל הם עם סגלתו וישיבו ידם אחור מלפגוע אותם, וע"ז היכיחם הר"מ באמרו תהילה ומונה וסופר את הגדולות והנוראות אשר עשה ד' לישראל וסיים ותבואו אל המקום הזה ויצא סיחון להלהם בנו ולא מלאו לבם ללחום אתם אם לא הם עצמם היו במעל הזה ולא לקחו מוסר מכל הנפלאות האלה ובזה התאמת מה שאמר

ולא נתן לכם לב לדעת וגו׳ כי אם הם בעצמם ידעו והבינו מה שעשה הוא י״ת אתם אז יקיים בהם וראו כל עמי הארץ כי שם ד׳ נקרא עליך ויראו ממך, והנה אם יודע זאת בגוים כי רק התורה והישראלי הם תכלית הבריאה כלה לא יאמרו להם ליסטים אתם אכן באשר לא הטיבו עדין את דרכם ע״כ יאמרו עוד בגוי׳ לסטי׳ אתם כי הארץ לא שלכם היא כי אם לנו נתנה וצריך להתחיל עוד כבתחילה בראשית ברא אלקי׳ והיינו בשביל ראשית והבן (עי׳ מימרא ת״מ קרוב לזה).

בס׳ תולדות תרנ״ב בחינוך ס״ת הק׳ לחברת סנדיקאות ומחיי החיות והיולדות.

דרוש רטו.

ואלה תולדות יצחק ב״א וגו׳ עפ״י מש״כ בס׳ ואלה תולדות נח נח וגו׳ שאמרו במדרש נח לשמים ונח לבריות, והיינו שלא הוכיח בני דורו והי׳ נח דעתם בזה אמנם ראינו אח״כ התולדה מזה שבא המבול לעולם ולזה אמר אלה הן התולדת של נח נח ע״ש ובהיפך אמר כאן ואלה תולדת יצחק שיצא מהם יעקב ועשו האמיר בפ׳ שכל העי״כ סיבב על קוטב וציר של אלו. והתחיל בהריונם ואמר יצחק הי׳ בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הורה לן בזה שיצחק המתין וצפה עד שהי׳ בן ארבעים שנה שנזדוקה לו רבקה אשה הוגנת לזרע אברהם, הנה נא רבותי אנחנו נאספים בזה לחנך סתה״ק אשר נכתבה ונתחדשה מחברת סנדיקאות אשר נתיסדה להושיע לאלה היולדות העניות אשר אין לאל ידם לכלכל ימים בואם עת לידתם ליתן להם מחי׳ וכלכלה וגם אם בן הוא אשר תלד לעמוד לימינה להכניסו בבריתו שלא״א במצות סנדיקאות ויישר כחם וחילם אשר לבם נדבה אותם למצוה רבה כזו ומצוה גוררת מצוה שראשיה השתדלו בכל כחם לקבץ מנדחי ישראל תרומות ונדבות לכתוב להם כתה״ק לעת מצ״א לקרות בתורה בעת המצטרך לקרוא מקרא קודש בש״ק בבית היולדת אם יקרה ביום ש״ק וחפץ ד׳ בידם הצליח ונאספו כהיום בש״ק בביהכנ״ס שלנו אשר הרוב הנדבות נאספות מהבאים בתוכנו להתפלל וסימנא מילתא אחז״ל אשר קרה מקרה קודש הזה בס׳ הזה פ׳ תולדות יבה יסופר מלידה הראשונה ומהריון של אמתנו הקדושה רבקה אשר עם הנבחר יצא ממנה, ואמר ויעתר יצחק לה׳ לנוכח אשתו כי עקרה היא וכבר כתבתי לעיל (מימרא תנ״ג ומימרא ת״ע) בדקדוקי המקראות אלו במה שאמר והיפך הסדר שלא אמר ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק ע״ש שכתבתי שבא להורות לן שלא היתה רבקה אמנו עקרה מתולדתה וטבעה כ״א היא עצמה התפללה ע״ז שלא תלד בידעה כי עשו וזרעו יצאו ממנה כמו בחזקי׳ מלך יהודה דלא רצה לישא אשה משום דחזי דנפקי מיני׳ זרעא דלא מעלי ותנביא א״ל דלא שפיר עביד דבהדי כבשי דרחמנא למה לך ולזה הוצרך יצחק להתאמץ בתפילה על שהיא התפלל שלא תקובל תפילתה כדרך שהקב״ה התפלל ביהו״ב שלא תקובל תפילת עוברי דרכים ע״ש ולא באתי עתה אלא

להוסיף דאם ראתה מרחוק דעשו יצא ממנה בודאי ראתה ג"כ מה יהי' בי אשר מלכים יצאו ממנו לפני מלוך מלך בישראל והי' עשו שר וגדול בימי' עד שכביש ממלכות הוא ואלופי' ושריו ויצא לקבל פני אחי' והיו עמו ארבע מאות איש אשר הוא כמו עכשיו ארבע מאות אלפים ומה לה יותר מזה בראותה כי מלך גדול כמוהו יצא ממנה והוא ההיפוך מזמננו זה אשר ישמחו האב והאם אם יראו שבניהם יהי' מוצלחים בחייהם בעושר וכבוד כנגידי וישרי הארץ ואף אם עי"ז יעזבו ויסוגו אחור מאמונת אבותיהם אמונת ישראל ויחיו כגויי הארצות ויתערבו בגוים ויעשו כמעשיהם ויטמאו במאכליהם ומשתיהם ולבסוף גם לוקחי' בנותיהם בכל אלה לא איכפת להו אם רק ימלאו בכסף בתיהם, ובזה יגדלו את בניהם בדרך גויי הארצות ללמדם ולחנכם במלאכתיהם וחכמותיהם ולא יתנו אל לבם דברי חז"ל שאמרו כל שאין לומד את בנו תורה כאילו קברו, וכאשר אמר הוא י"ת לישראל בשעת מתן תורתנו הקדושה שהתיצבו תחת ההר ואמר אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהי' קבורתם וכאשר אמרתי כי אין מזל לישראל בהאי עלמא ולא הי' ולא נבראו כ"א להיות עם נבחר נושאי התורה אשר בעבורה נברא כהעו"כ וכל זה בא יבא על כי רחמי האבות על בניהם ואיזה חכם הרואה את הנולד ומה יעשה הנער כי יגדל ומאין יבא עזרו אם לא ישלח ידו ולקח מעץ הדעת טוב ורע, אכן רבקה אמנו לא שקטה רוחה באלה בראותה גדולת בנה בעלמא חשוכא הדן וראתה יותר כי אחרית שמחה זו תוגה וראתה מה שראה יצחק בעלה אחרי כן אשר חרד חרדה גדולה עד מאד בבא עשו לפני' ואז"ל על שראה הגיהנם פתוחה תחתי' ומה לו בהצלחת בנו בזה אם כבודו ירד אחרי' בגיהנם להיות נדון שם על כל מעשי' אשר הריע לעשות ונכמרו רחמי' על בנו האהוב אשר ראה אש מתלקחת אשר לא תכבה בוער בו ע"כ חרד חרדה הגדלה הזאת ע"ש ולכן העריכה והפילה תחינתה לפני שיכן שחקים שתשאר עקרה ולא תלד בנים לגיהנם כאשר השיבה ילתא דביתא דר"מ להאי צדוקי דאמרה לי' במה דשאל לה ע"פ רני עקרה לא ילדה רני וא"ל פירושו רני כנסת ישראל דלא ילדה בנים לגיהנום כוותיכי כתבתי ע"ז (דרוש ס"ט) בחנוכת ביהכנ"ס בישנת תברי"ך ע"ש שעוררתי על התרשלות לימוד התינוקת של בית רבן שאמרתי אז איך לא יכמרו רחמיהם על בניהם בנתנם אותם לבתי נכרים ללמוד אומנות אשר יתפרנסו בהם בימי חיי הבליהם ומוסרי' אותם לחלל שבתות ויו"ט ולאכול כל תועבה הזה רחמי האב על הבן ? אם יחיהו בעולם עובר וימיתהו מיתת עולם והרעו בזה יותר מפרעה אשר השליך הבנים ליאור והי' מיתתם מיתה זמנית שאבדו בזה מעולם עובר והם ממיתים אותם מיתת עולם והרוצה למות יחי' עצמו ע"ד הזה ולדעתי זה אמר שלמה החכם מכל אדם (משלי י"א י') באומרו יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי, אשר קשה מאד מליצת הכתוב הזה להרכיב שני דברים שאין להם דמיון כלל, אמנם ראינו כאשר יגדל אחד ממנו את בני' לתורה ולעבודה יאמרו בגוים האם זה רחמי האב על הבן? הלא אם יגדל הנער מה יעשה אשר יחי' בו, והאבות העושי' כן הן אכזרים נגד בניהם אבל לא כן אלה

אשר ימהרו לשלוח בניהם בנעריתם ללמדם מעשה אומן הם המרחמים על בניהם ועי״ז בא החכם לאמר זה הצדיק בהשלימו לעשית רצון קונו יביא רחמיו אף על בהמתו ואיך לא ירחם על פרי בטנו אמנם אשר לא ירחם על בניו כרחמי אלו הרשעי׳ הוא משום דרחמי רשעים אכזרי והיינו מה שהם מרחמים על בניהם להכין להם הדרך בעוה״ז היא אכזריות גדולה כי מאבדים את עולמם ומוסרם לגיהנם אשר אשם לא תכבה לעולם, את כל אלה ראתה רבקה אמנו ובחרה להיות עקרה שלא תלד מאשר תוליד בנים לגיהנם כי נכמרו רחמה על בניה.

זאת ועוד אחרת הראה לנו ממעשיה הטובי׳ כי בהכבד הריונה עלי׳ מיהרה לדרוש את ה׳ ולהתפלל עלי׳ ולא כאשר עשה אָסא מלך יהודה אשר נאמר עלי׳ גם בחליו לא דרש את ה׳ כ״א ברופאים, כי אף שנתנה התורה הק׳ רשות לרופא לרפאות מ״מ לא יסיר מה׳ מבטחו ואם רואה אדם שיסורים באין עלי׳ אחז״ל יפשפש במעשי׳ ואח״כ ידרוש גם ברופאי׳ אשר ניתן להם רשות לרפאות והוא כמש״כ הרמב״ם ז״ל שהוא כמו אשר נתן הוא י״ת לחם לאכול בעת אשר ירעב האדם ולא יאמר אם רצונו י״ת להחיותו יחי׳ גם בלא אכלו כי אם כה יאמר אולת היא לו וכלימה כי הוא אמר יהי כן אם תאכל מה שהזמנתי לפניך בזה תחי׳ וכן הוא ברופא, ולא בזה בלבד כ״א בכל עסקינו אשר נצלח בו לא נשכח כי מאת ה׳ היתה לנו ולא כחנו ועוצם ידינו עשתה כל זאת כאשר כתבתי ביוסף הצדיק שראה אדוני׳ כי ה׳ עמו והאיך ראה בזאת רק שראה שכל מה שעשה יוסף בכחו וחכמתו תלה הכל בשמו י״ת וזהו שאמר שראה שכל הוא עושה ה׳ עמו (עי״ש) ולתכלית זה ניתן לנו מצוה רבה כזו לכתוב לו כל מי אשר לאל ידו ס״ת אשר נאמר בו ועתה כתבו לכם השירה הזאת וגו׳ למען תהי׳ לי לעד בבני ישראל והיינו שכל מעשי׳ שיעשו יהי׳ מקושרים במה שכתב בתורה הזאת ובמלך ישראל אשר הוא הגדול באחי׳ ועליו יותר מהם לסור מאחרי ד׳ ומצותי׳ ללכת בדרכי הגוים ומלכיהם אשר יסובבוהו המצוה בו לכתוב לו שני ספרי תורה האחת המונח לו בבית גנזיו בביתו כאשר יעצור בעמו להנהיגם במלכותו יהי׳ לו הס״ת אשר יקרא בו תמיד ואחת היוצא עמו למלחמה בצאתו ללחום באויבי׳ יתלה כל הצלחתו בספר התורה הזה ועז אמר וקרא בו לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל וכן בכל אחד מישראל תהי׳ לו התורה הזאת לעד אשר יתלה בה כל מאורעותי׳.

ובזה מה טוב ומה נעים מעשי החבורה הזאת אשר השכילו לעשות בזה להרכיב שני אלה יחד לחישע ולתמוך אלה הילדות בצער ועוני בכל אשר לאל ידם על המכוין להקים תורה הזאת ולא לילד חלילה לבהלה כ״א לגדל את בני׳ על התורה והעבודה כמצוה עלינו.

ואז״ל אעפ״י שהניח לו אבי׳ ס״ת מצוה עלי׳ לכתוב לו ס״ת מחדש והיינו אף שקיבל הנהגתו עפ״י דת תוה״ק מאבי׳ ישתדל לכתוב לו התורה מחדש כי הדורות משתנות וקבלת אבותי׳ לא די לו בדור אחר דור משא״כ בתוה״ק היא עומדת לעד אף אם ישתנה הדור בחדשות וחכמות רמות ומלאכות נפלאות היא התורה לא תשתנה ובכל יום תהי׳ בחדשה לנו כאילו היום

נתנה וזה יורה בכתבו אותה מחדש והבן, וכאשר חצה יעקב אבינו את בניו ואת נשיו כבא עשו לקראתו אמרו במדרש (היבא בדר״ש ק״צ) מה עשה הלבישן לבנים מבחוץ וזיינם בפנים ואמרתי דהא דזיינם מבפנים היינו ע״ד שאמרו ע״פ ששים גיבורים סביב כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה גיבורים בתורה מלומדי מלחמה במלחמת התורה והיינו דיעקב ירא אולי יטו בני׳ אחר עשו בראותם גדולתו ותפארתו ואלופי׳ ומלכים ממנו יצאו ובא לקראתו כמלך ושרי׳ והיא ובני׳ היו כלם רועי צאן וכמו שאמרו במדרש שאמר יעקב לראובן בעת פטירתו ראובן בני אני אומר לך למה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותדבק בעשו אחי וזהו שזיינם מבפנים באמונת אבותי׳ הקדושי׳ אשר השריש בלבם כמו שאמרו לו בשעת פטירתו שאמרו שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד המיוחד וזהו שזיינם בפנים וכן אנו נוהגים כאשר נקבל פני מלכנו יוצאי׳ לקראתו בספרי תורתנו הקדושה בידינו ובזה מרמזים מה שהשיבו המו״ע לנבוכדנצר למסים ולארנונית אתה מלכנו ולכל אשר תשים עלינו אבל לא לעקיר חלילה תיה״ק וכן עשיתם אתם בכתיבת ס״ת ויישר כחכם וחילכם ויהי נועם ה׳ עלינו ויברך מעשי ידינו ובלצגב״ב אמן.

מימרא תקכ.

סוטה י״ד ע״א דרש רבי שמלאי תורה תחילתה גמ״ח וסופה גמ״ח (מימרא תקי״ח) כתבתי שם דהתורה שנתנה לנו הוא גמ״ח מאתו י״ת אשר גמל אותנו להאריך ימינו וכן אמרינן בברכת ק״ש בכל יום אהבה רבה אהבתנו חמלה גדולה חמלת עלינו וכו׳ רחם עלינו ותן בלבנו להבין וכו׳ נראה ממה דחשבינן להסד ולרחמים מאתו י״ת אשר נתן לנו תורת חיים, ותורתנו תחילתה גמ״ח במה שעשה הוא י״ת כתנות עור לאדם ולאשתו וכתבתי בס׳ בראשית בכפרי תפארת ישראל דהגיד לן בזה דאף אם הזהירני לאדם שלא יעשה כך וכך כי לא טוב תהי׳ אחריתו אם לא נשמע אלינו ועשה אשר זמם וקרה לו אשר הזהרנו עלי׳ בכל זאת נגמול חסד עמו כמו באה״ר שא״ל י״ת לא תאכל מעץ הדעת כי באכלך ממנו תמ״ת והוא לא נזהר ועשה בכ״ז ריחם הוא י״ת עלי׳ והלביש ערומי׳ וכן נעשה אנחנו (והקירה זו שמעתיה בינקותי מהגאון המפורסים מו״ה וואלף ראפאפארט שהי׳ א״ב דק״ק פאפא זצוק״ל) אמנם על סופה גמ״ח שהיא קבורת מרע״ה לא נתפרש עדין שיהי׳ דמיון לזה ויתכן זה לפי מה שאמרתי (במימרא קל״ד) על המדרש רבה סוף בלק ע״פ והם בוכי׳ וגו׳ שכתב והוא (מרע״ה) עמד נגד ס׳ רבוא וכאן רפו ידי׳ אלא כדי שיבא פנחס ליטול שכרו ולפי שנתעצל לא ידע איש את קבורתו והמדרש הנ״ל סותר בעצמו כמובן ואמרתי על שהי׳ נקבר מול בעל פעור נסתר מקום קבורתו כי הי׳ נהרו אלי׳ כל גויי הארץ וברוב הימים יטעו שיקהלו ישם על שהוא מקום מקודש לבע״פ ויהי׳ שם בית וועד לע״ז ע״כ ישם הלקת מחוקק ספון ולא ידע איש את קבורתו אכן זה גופא דהוצרך משה ליקבר שם מול בעל פעור הוא כדאמז״ל לכפר על עון בעל פעור אכן אם משה בעצמו קינא קנאת

ה' כאשר עשה פנחס הי' מכפר בחיי' על עון הזה ולא הי' צריך ליקבר שם, אבן גם זה שאירע כן לאדון הנביאי' שהמתין לזה עד שבא פנחס אמרתי שהוא בא על עצלות אחרת עפ"י מש"כ בס' אחרי במיתת בני אהרן שאמז"ל על שהורו הלכה בפני רבן והכתוב אמר בהביאם איש זרה ואמרתי דאיש זרה הוי דע"י שמילא לבם אותם לעשות דבר מבלי שואלם את רבם ע"ז חוצפה השגו וגם איש מבני ישראל בא להעיז פני' נגד מ"ר לאמר על המדינית בפני מ"ר זו מיתרת או אסורה ומעלה עליהם הכתיב כאילו הם הביאו איש זרה לפני ד', ובילקוט ראובני אמר דלכך נאמר שני בני אהרן על שנשמית נדב ואביהו נתגלגל בפנחס ולא מתו בני אהרן כ"א ממה שהי' מתחילה שנים ועתה נעשו אחד כי נתיחדו בפנחס ולתקן את אשר עותו בחייהם בהביאם איש זרה נתקן המעוות ע"י פנחס ונטל רישות ממשה כאמרו ז"ל שאמר למשה למדתני רבינו הבועל ארמית קנאין פוגעי' בו ונתעלמה ההלכה ממ"ר כדי שיבא פנחס, ומן השמים נתעכב משה על שגם התם התעצל משה בלימוד הקטורת לאהרן כמש"כ כי לולא כן לא בא זה לידם וזהו כונת המדרש שבאן רפו ידי' כדי שיבא פנחס ולמה בא זה לאדון הנביאים על שנתעצל וכדכתיבנא דע"י עצלותו באו נדב ואביהו לזה והוצרך פנחס לתקן וע"ז נקבר הוא מול בית פעור ולא ידע איש את קבורתו וכדכתיבנא — וא"כ שהוצרך לקבור מ"ל בעל פעור וע"ז נסתבב שלא ידע איש את קבורתו הוצרך לזה שהוא י"ת בעצמו קברו כי מי יקברנו אם לא ידע קברו ובזה מתורץ קושית תוס' בסנהדרין (הובאה בדרוש ב') דשאל האי מינא אלהיכם כהן היא דאמר ויקחו לי תרומה כי קבר למשה במאי טבל והקשו שם בתוס' דלמה לא שאל האיך טימא למשה ותי' דאנן נקראי' בנים למקום, אכן הקושי' במקומה דאם הוא י"ת נידון ככהן לא נכנהו בכהן הדיוט כ"א ככה"ג אשר גם לבני' לא יטמא והדק"ל איך טימא למשה ולהנ"ל ניחא כי הי' כאן מת מצוה כי לא הי' לו קוברי' על שלא ידע איש קבורתו, ולמ"מ הותר כה"ג לטמא, והנה כל אלה גרם לו הארון הנביאים בעצמו על אשר התעצל ואעפי"כ גמל ד' חסדו אותו וקברו בעצמו וזהו תחילתה גמ"ח וסופה גמ"ח והיינו באופן שאם גם אנחנו גרמו לנו כל אלה בכ"ז גבר עלינו חסדו לגמלנו כל טוב סלה וזהו יסוד מיסד לכהת"ז כולה אף שנזהרנו באזהרות כפולות מכופלת לעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת ונאמרו כל המאורעות הרבות והרעות בעברנו עליהם, כל זה לא יעצרונו מלהשיב לה' אלקינו אף כי הרבינו לפשוע ולא נזהרנו בכל אשר הזהירנו בכ"ז היא כרחם אב על בנים ומרבה לסלוח לשבים אלי' אבי"ר.

מימרא תקכא.

ראיתי בסידור המקובל חסד לאברהם שכתב על מה שאנו חותמין בק"ש של שחרית באמת ויציב וכו' שנאמרו בו ט"ו ווין כתב הוא ז"ל שמכוון בו שם הוי"ה ב"ה והיינו י"ה' פעמים וי"ו הוא י' ה' ו' וה"ה' בתיבת הדבר נשלם בו השם הוי"ה ב"ה ע"ש, ואני לדידי שאין לי עסק בנסתרות אמרתי באישר ט"ו ווין עילים לסך צ' ובמלת אמת והיינו האלף שבו עילי' לסך

צ״א הוא בגי׳ **אמן** שהוא ר״ת של אל מלך נאמן שנשלמי׳ ע״י סיום הש״ן במה שסיים ה׳ אלקיכם אמת וביחיד המתפלל יאמר בתחילת ק״ש אל מלך נאמן ואלו באין להשלים מנין רמ״ח׳ תיבות בק״ש, ובזה משלימין מנין רמ״ח בט״ו ווין ומלת א׳מ׳ת׳ ובאות ה׳ של מלת הדבר עולה בצירוף הט״ו ווין למספר צ״ה והוא לרמז במה שכתבתי (בספרי מו״ד דרוש ק״ג בשם הילקוט ראובני) לצ״ה כחות שבקדושה ואמרתי שם שצ״ה כחת שבקדושה הם המ״ח נביאים ושבע נביאות שעמדו בישראל להחזיק התורה שנתנה למ״ם יום ובהיפוך יש צ״ה כחת בס״א הם המהפכים ד״א חיים בתוה״ק אשר אמרתי הרמז שאמרה אסתר אולי עברו על הח״ת שכתב בה מזה ומזה הם כתובים ע״ש.

וכתב עוד שם א׳ה׳י׳ה׳ פעמים אהיה עולה לגמטרי׳ אמת, והיינו הוא כיתב י׳ה׳ו׳ פעמים י׳ה׳ו׳ עולי׳ לסך הנ״ל ואני אמרתי שגם א׳ה׳י׳ה׳ עולה כך ונוכל לכיין בו מה שאמר היא י״ת למשה על מה שאמר וכי אוציא אב״י היינו מה זכות יש בידם ע״ז השיב אהי׳ אשר אהי׳ והיא א׳מ׳ת׳ היינו אמתיי של תורה שיקבלו ומרומז זה ג״כ במה שנאמר אך טוב לישראל והיינו אך מרומז לשם א׳ה׳י׳ה׳ היא טוב לישראל כמש״כ בדרוש (כ״א) על האי גלא דמחינן לי׳ באלותי דחקיק עלי׳ אא״א, גם בל״ז עפ״י פשוטו ניחא כי גם אכין ורקין מיעוטי׳ הם ונאה עניותא לישראל ולזה אך טוב לישראל.

ובזה ניחא מה שאז״ל על אא״א שבישרו על הגליות ואיך נרמז בזה הגלות ובזה ניחא כי רק כשהם מושפלים תחת אויביהם אז הוא י״ת בבחינת אהי׳ להושיעם בכל צרותם והבן. ויתפרש ג״כ (בתהלים נ״ח) שאמר אחר שילומת רשעי׳ ישמח צדיק כי חזה נקם ויאמר אדם אך פרי לצדיק והיינו מה שהי׳ תהילה הצדיק בבחי׳ א׳ך׳ וראה שלות רשעי׳ בראותו שילומת רשעי׳ יאמרו הכל א״ך׳ פרי לצדיק היינו מה שהצדיק נתמעט תחילה הוא פריו וכאמרם ז״ל ע״פ אף חכמתי עמדה לי היינו התו׳ שלמדתי באף היא עמדה לי והבן.

מימרא תקכב.

בשמחת פורים חייב אדם לבסומי בפורי׳ עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (מגילה ז״ן ע״ב) כבר כתבתי (דרוש מ״א) וכעת נראה עוד דממרדכי הצדיק נוכל ללמוד בזכרנו אותו להיות כמותו מה שנעשה לזה לבא למדרגתו, ומארור המן נוכל ללמוד שלא נהי׳ כמוהו לעשות רע כי אחרית רשעים נכרתה, וכבר כתבתי במק״א מה שיורה לן הצדיק בצדקתו יורה לן הרשע ברשעתו ומשניהם נוכל ללמוד והחילוק ביניהם שהצדיק יורה לנו מה שנעשה והרשע יורה לן מה שלא נעשה. וא״כ מרדכי היא בבחינת עשה והמן בבחינת לא תעשה ודקיי״ל עשה דוחה ל״ת לכך נדחה המן מפני מרדכי. והנה מרדכי והמן הם שני קצוות רחוקות זמ״ז כרחוק מזרח ממערב כי מרדכי הי׳ בשלימות הצדקות ובהיפך המן הי׳ בקצה האחרון מן הרשעה וביניהם יש מדרגות הרבה כי יוכל להיות תם וישר אבל לא כמרדכי וכן בהמן יש רשעים גדולים אבל לא כהמן הרשע ובין שני קצוות המרוחקות

נוכל בקל להבדיל אף אם אדם איננו מושלם בדעתו ואם גם בין שני אלו לא יוכל אדם להבדיל נודע שאין בו עוד דעת אדם לכן אמר שבכל כך חייב לבסומי עד שלא ידע להבדיל בין המן למרדכי ובזה כבר הגיע לשכרותו של לוט כמובן.

עוד יתכן לפי מה שאמרתי כבר דלכך קבעו לשתות יין על נס פורים על שקבלו אז התורה ברצון טוב ופסקה המודעא רבה לאוריי' ועד זמן ההוא הי' מודעא רבה לאמר אנוסים היינו ולזה הי' צריך הישראלי לשמור עצמו משתיית היין כי אז יאמר כל לבו ויאמר ג"כ שאנוס הי' בקבלת התורה אכן מימי אחשורוש ואילך לא יירא עוד מזה ויוכלו לשתות כל צרכן. אמנם עדין לא נוכל לסמוך אם יאמר לנו שהוא יהודי פנימי והיצין ואריר המן הרשע וברוך מרדכי הצדיק אולי אין תוכו כברו ואין לבו כפיו ובתיבי ישים ארבי ואיני מאמין כלל אמנם בנכנס יין יצא סוד ואז מגלה כל לבו ולזה אמרו חייב לבסומי בפוריי' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ואם אז יאמר ארור המן וברוך מרדכי נוכל לידע ממנו כי הוא בכל לבו. כאשר אמרו ג"כ על כוונת השבטיי' אצל יוסף שחשדום להיותם מרגלים ע"כ וישכרו עמו כמובן.

וע"ד הלצה אמרתי במסיבה כי מרדכי מתואר ביין ישן אשר דעת זקנים נוהה הימנו כי הם אינם רוצים בחדישות המתחדשות מזמן לזמן כ"א נשארים על מתכונתם באמונתם ותורתם אשר קבלו וראו מאבותיהם אבל לא כן המן הרשע וכת דיליי' כי הישן מפני חדש יוציאו והוא מתואר ביין חדש (הייריגען) וכל אדם רוצה יותר ביין ישן כי הוא משובח רק אם הרבה לשתו' איננו מבחין עוד בין חדש לישן וממלא גרונו ממה שבא לידו בין חדש ובין ישן.

מימרא תקכג.

יראת ה' ראשית דעת כן הוא במשלי ז' א' ובתהלים קי"א נאמר ראשית חכמה יראת ה'. הנה כבר כתבתי (דרוש ר"ב) על הא דשמעון העמסוני דרש כל אתין שבתורה עד שבא לאת ה' אלקיך תירא פירש א"ל תלמידיו כל אתין שדרשת מה תהיי' עליהם וא"ל כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה והיינו שהורה לן פירושא דהאי קרא שאותו את הנאמר ונטפל לשמו ית' נירא מלדרוש בו וא"כ בזה כבר דרש גם את האת הזה ע"ש וכבר הי' אפשר לדרוש את ה' אלקיך תירא לרבות תוה"ק שנירא מכבוד תוה"ק אכן לא רצו לדרוש כן כי עפ"י המקובלים הנאמנים קוב"ה ואורייתא חד הוא ע"כ לא דרשו רק על לומדי תורתו, וכבר כתבתי (דרוש ד') על מאמרם בפרק"א כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת היינו אם יראת ה' קודמת לחכמתו ובראותו בחכמתו התנגדות לתורתו ויראתו ידע ויכיר שלא השיג עדין האמת בחכמתו ותועה היא בדרך עיוני ויסיר ממנה לחטותה ע"ד אחר יוכל לבא על השגה אמיתית וחכמתו מתקיימת וע"ד כלל בצאתו להקיר ולתור בשכלו בידיעת דבר בה

כאשר יעין זה החסיד בעל הוה"ל בשער היחוד אם רוצה לילך בדרך הזה לא ילך לבדו בדרך המסוכן הזה כ"א יקח לו מורה דרך היא תוה"ק ואחר עצתה ילך לבטח דרכו וכל מה שימצא התנגדות לה בחכמתי ישליך אחור (ע"ש הדברים באריכות) ועיי' דרוש ס"ד במה שכתבתי ע"פ וצדיק באמונתו יחי' שהוא חי רק באמונה אשר הוא מאמין בלי ידיעה וחקירה שכלית וע"ז נאמר באברהם והאמין בה' ויחשביה לצדקה כי יצא מאיצטגניותו לבלתי לחקור עוד בשכלו כאשר הורגל עד הנה כ"א באמונתו יחי' וכ"כ ברעיי' מהימנא שנאמר ויסתר משה את פני' כי ירא מהביט אל אלקים הא' הסתרת פנים הי' ג"כ עד"ז שכבש כל ידיעותי' וחקירותי' שהלך בהם עד הנה כי ירא מהביט אל אלקי' והיא יראה התרוממת ישחס על כבוד קונו לבלתי לחקור עלי' בשכל אנושי ובאמת אז"ל בשכר ויסתר פניו זכה לקירון פנים (והיא ע"ר שפירשתי על ולא ישיגו אירחות חיים היינו השגת השכלי) שגם כל ישראל יראו מגשת אלי' כי קרן אור פני', וכבר כתבתי (בדרוש י"ד) במה שהראה הוא י"ת למשה האות במטה אשר נהפך לנחש ירצה הוא י"ת להורות שאין מופת חותך ודבר ברור בעלמא הדן בידיעת שמו י"ת וסיים בדבריו למען יאמינו בך דהיינו אם תראם שאין דבר ברור בעולם ידעו ויכירו כי רק באמונה הם עושים וזה רמז לו במה שאמר אחוז בזנבו ויהי למטה בכפו ועיי' מש"כ (דרוש ס"ד) על הא דאמר רבי יוחנן לתלמיד אחד שראה מהש"ר מנסרים שערי' מאבנים טובות כמו שדרש ר"י וא"ל ר"י אלמלא לא ראית לא האמנת מלגלג בדברי חכמים אתה ואמרתי שם דעל אשר מן השמים הראהו מה שדרש רבו ולא הניחוהו על אמונתו אמונת רבו מזה הוכיח ר"י דאם לא הראו לו לא הי' מאמין ולכך נתן עיני' בו וענשו ע"ש מזה נשמע דרק על אמונה מקבל האדם שכרו ולא על ידיעתו, ובזה תמהתי על החסיד בעהה"ל במה שהעמים עלינו בשער היחוד לחיוב מצוה לחקור בשכלנו עפ"י מופתי הפילאזאפיע ביחוד הבורא ב"ה מבלי להשען על האמונה לבדה לולא שנאמר שרבי יוחנן השיג בחכמתו על שהראו מה"ש לאותו תלמיד מה שראוי' להאמין באמונת חכמים בזה הראו לנו שאם לא ראה לא האמין ולכך ענשו על לגלוגו ע"ש משא"כ בצדיק אשר באמונתו יחי' ואלף מופתו פילאספי לא יכריעו אותו ולעזוב אמונתו אשר בזה מצוה ג"כ לחקור בשכלו עד שידו מגעת, ולזה אמרתי במה דאמר מלכנו דוד לשלמה בנו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך אשר מזה הוכיחו שמצוה לחקור בשכלו, דזהו דוקא באדם חכם כשלמה בנו דחרב פיפיות בידו להנצל מאשה זרה והם הראש והראשון האמונה שלימה אשר בידו אשר כל חכמות החיצונית לא יזיזו אותו ממקומו ושנית לו כי הוא חכם מחוכם ובודאי לא יכשל בעיונו וילך לבטח דרכו לזה דק ואמר ואתה בני היינו אתה שידעתיך בצדקתך וחכמתך אתה דע את אלהי אביך ולך הותר ולא לאחר כמובן. ועפי"ז קשה בעיני מאוד מאוד מה שהמשיל רבינו בחיי פ' ג' בשער היחוד לחולה שהוא בקי בחליו וסומך על רופא שמרפא אותו והוא מתעצל לעיי' בחכמתו לדעת אם הרופא מתעסק ברפואתו כהוגן אם לא ע"ש ואין המשל עולה יפה כי שם יוכל

להיות שהרופא טועה ברפיאתו משא״כ באמונת הבורא ב״ה אמונתני שלימה ובטוחה ונאמנת מאד כמובן.

וככר כתכתי לעיל (מימרא תקט״ז) שזה שאמר דוד המלך לשלמה דע את אלקי אביך לא נאמר על חקירה ועיוני השכלית במיפתי חכמית חיצונית כ״א על עיוני עמקי תוה״ק כאמרם ז״ל הפך בה והפך בה דכלא בה ע״ש וגם מש״כ (דרוש רי״ב) דכל ענין הזה בחכמת אלהות הביאו לנו מהכמי אוה״ע אבל לנו בני ישראל נתנה לנו תורתנו הקדושה וכה נהגה יומם ולילה ובה אנו מכירים גדולת הבוב״ה לאהבה וליראה שמו ולא נצטרך לזה צבא השמים לעורר בנו אהבתו ויראתו ואין להקב״ה בעולמו אלא ד״א של הלכה בלבד וכאמרם ז״ל ע״פ לא בשמים היא לא באיצטגלוגין, וע״ז אמר המלך החכם יראת ד׳ ראשית דעת והיינו אם נתחיל לידע את חכמית אלהית נירא ונפחד את השם הנפחד והנורא לבלתי נגוע בו וכמו שפירש שמעון העמסוני על את ה׳ אלקיך תירא וכן הי׳ כונת דוד מלכנו בשירותי׳ ראשית הכמה אם באת לדרוש בחכמה ראשיתה יראת ה׳ לבלתי נגוע בכבודו ז״ז כש״ה וכמו שהתחילה תורתנו הק׳ בראשית ברא אלקי׳ וגו׳ מבלי הקדם לנו שיש בורא ומנהיג לעולם והוא ברא שמים וארץ כאשר כתבתי באיפן אחד על סמיכת התורה לעיני כל ישראל נוכל להתחיל בלי הקדמה בראשית ב״א וגו׳ ובאמת ע״י חקירות האלה לידע שהוא ב״ה קדמון ואין ראשית לראשיתו ושאינו גוף והוא יחיד באחדות גמור ע״י הקירות האלה הביאו איש זרה למחנה העברים לפרש מקראי קודש בחכמות היצונית אשר אין להם חלק בתורת ה׳ וצא ולמד מחכמי התלמוד אם נזכר בדבריהם לפרש מקראי קודש ע״ד שפירשו כל אלה המתפלספים בהכמינו וראה מש״כ רבינו הגדול הרמב״ם ז״ל באיגורתי׳ שלא לקחו אלה החכמות החיצונות כ״א לרקחות ולטבחות לחכמית תוה״ק להראות העמים והשרים את יפי׳ ובכ״ז מתאונן ומתאבל שנתמעט עונתה של תוה״ק ע״ז ומה נאמר אנחנו בדורתנו האלה שנעשו אלו חכמות החיצוניות לעקרת הבית והתורה מונחת בקרן זויות כאשר הארכתי בזה (דרוש קנ״א ודרוש קנ״ו) וכל זה בא לנו ע״י שלא דרשו את ה׳ תירא וחשבו למצוה להקור במציאות ה׳ ומהיתו לרהק ממנו כל משיגי הגוף אשר אין מבוא בו לשכל אנושי וכמאמר המקיבלים האמיתיים בזוהר הקדוש אנת הוא חד ולא בהושבנא ולית מהשבה תפיסה בך כלל ובזה נירא את ה׳ אלקינו לבלתי דבר בו מאומה*) וזהו כונת אומרו

*) ולדעתי מה שפתחה תורתנו הקדושה בראשית ברא וגו׳ לא רצה בזה להודיע סדר הבריאה ע״ש רש״י שכתב ג״כ שלא הי׳ זה כונת הכתוב לאמר לנו מה שנברא תחילה ולדעתי הפסוק הראשון הוא רק הקדמה ומבוא לכה״ת כלה ומרמז לנו מה שאז״ל ע״פ מיום ברוא אלקי׳ שמו״א מיום ברוא יש לך לשאול ולא על קודם הבריאה, וככר אמרתי ברמז בדברי שיחות חולין של חז״ל במה שאמרו במס׳ תענית בענין הגשמים אמרי אנשי .במפתח בבא מיטרא בר חמרא סך שקך וגני״ אמרתי שבא לרמז שכל הוכחות שבעולם על חיי נצחיי של אדם כמבואר בקהלת הוא הכל אחר שנאמין שיש לעולם בורא ומנהיג כבודו ית משא״כ לאלו הפוקרי׳ במציאת הבוב״ה והכל טבעי אצלם שתיקתנו יפה מדיבורנו

י״ת הובאה בילקוט ירמי׳ ט׳ ע״פ אותי עזבו שאמר הוא י״ת הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שאין לו מובן כלל כי אם עזבו את ה׳ האיך ישמרו תורתו ובזה ניחא שהוא י״ת אמר הלואי שאותי עזבו לבלתי לחקור חקרי אלוה ועי״ז תורתי שמרו וכדכתיבנא וה׳ הטוב יכפר בעדנו ויסיר מסוה הסכלות מעל פנינו ובתורתו הק׳ יאיר עינינו או״א.

מימרא תקכד.

בס׳ שמיני הוא אשר דיבר ה׳ בקרובי אקדש. רש״י א״ל משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש הבית ע״י מיודעי׳ של מקום והייתי אומר או בי או בך עכשי׳ אני רואה שהם גדולים ממני וממך ע״כ הנה כבר כתבתי ישוב נכון על מאמר זה התמוה (דרוש מ״ג) שהי׳ מוטל עליהם לקדש שמו י״ת בלב העם באמונת הבוי״ת ותכלית משכן הזה הנעשה לשכן שמו י״ת בקרב העם ויען לא עשו זאת בחייהם הוכרחו להשלים קידוש שמו במיתתם ע״ש כי הוא דבר נאה ומתקבל ועיי׳ עוד (מימרא רי״ג) מש״כ על קושי הנאמר בפ׳ ויאמר זה הדבר אשר צוה ה׳ תעשו וירא אליכם כבוד ה׳ אשר ג״כ קשה דמה הי׳ להם עוד לעשות עיי׳ ראב״ע ורמב״ן שם ואמרתי דזהו מכלל התוכחה על שלא ידעו על מה ולמה שוהה האש מן השמים לבא כי כבר עשו הכל בעשיית המשכן והקרבת הקרבנות הכל כאשר צוה ה׳ לעשות למה עוד אחרו פעמי מרכבות השכונה לבא וא״ל משה זה הדבר היינו בזה הכל תלוי אשר צוה ה׳ תעשו שאין די בזה במה שהכינותם משכן לכבוד ה׳ בזה לא נעשה רק התחלה לעבודת ה׳ והעיקר הוא אשר צוה ה׳ תעשו ואח״כ יראה אליכם כבוד ה׳ ועיי׳ עוד בזה הענין מש״כ על המדרש שנתעצל משה בהריגת זמרי כדי שיבא פנחס ויטול שכרו ע״ש (מימרא קל״ד) שאם לא נתעצל משה בביאת אהל מועד ללמד לאהרן מעשה הקטורת לא באו בני אהרן למכשלה הזאת להביא אש זרה ולהורות הלכה לפני משה רבן ועי״ז נשכח ממנו הלכה עד שבא פנחס להזכירו וא״ל הוא קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקי ותיקן בזה נשמות נדו״א אשר הי׳ מגולגלים בפנחס ופרשתי בזה המדרש פליאה שאמר על שנתעצל משה במעשה זמרי לפיכך לא ידע איש את קבורתו ע״ש כי הוא דבר נחמד ולזה משה שפיר קאמר שסבר שיתקדש שמו י״ת על ידו או ע״י אחי׳ ובאמת הי׳ כן שלא מתו

להגטותם הדרך וזהו שאמר אם במפתח בבא היינו אם מיד בבאנו הנשמים יורדי׳ (ורמזתי מלת ב׳ב׳א׳ הוא ר״ת של תחילת התורה בראשית ברא אלקי׳ ואם בפתח הזה ימטיר עלינו לבלתי האמין אז בר נגר והיינו כמרא״א לית נגר ובר נגר דיפרקינו) מך שקך וננא והבן. ולזה הקדים לנו במבוא תורתנו לאמר בראשית והיינו ראשית כל דבר הוא ברא אלקי׳ א״הש וא״הא ובאין התחלה זו אין אומר ואין דברים. ואת השמים ואת הארץ כולל כל הבריאה כלה והקדמה זו כוללת לכל התורה כולה. והוא כאילו אמר בפתיחת התורה מה שנאמר כאן בס׳ התורה הזה הוא אחר שתדע ותודה בראשית ברא אלהי׳ אה״וה.

בני אהרן אלא ע"י שהורו הלכה בפני משה רבן והוא י"ת חס על כבוד חסידי' ועבדי' יותר מעל כבודו כמו שכתב הזוהר על יבישת ידו של ירבעם בהושיטה נגד הנביא שאמר שם על דפלח לע"א אין כתוב כאן אלא דפשט ידו לעדו הנביא (הבאתיו בדרוש קצ"ד) וכן כאן על איש זרה ועל פרועי ראש ועל שתיית יין על כל אלה ויתר הוא להם רק על היראת הלכה לפני משה לא ויתר וזה הי' קידש שמו י"ת שהראה שכבוד לומדי תורתו יקר בעיני' יותר מכבודו וכמה טפשאי הני אינשי (אחז"ל) דקיימי קמי ס"ת ולא קיימי קמא גברא רבא וכמאמרו הוא י"ת בעצמו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו ובמה שקיבל אהרן תנחומין על בני' במה שא"ל משה ילא התאבל על שבר הגדול אשר קרהו נתקדש ג"כ שמו י"ת ובזה צדקו דברי הרעי' מהימנא שנתקדש הבית בו ובאה"' כמובן ודינ"ם.

בס' קרח נדרש על המאורע שאיש ישראלי אחד פער פיו נגד עם ה' לחרף ולגדף.

מימרא תקכה.

ויקח קרח וגו' רש"י וקרח שפיקח הי' מה ראה לשטות זה עינו הטעתו שראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו ע"ש הנה כבר כתבתי ע"ז (בדרוש קל"ח) דאמאי באמת לא עמד לו זכות בני' הצדיקי' ושמואל בקוראי שמו ואמרתי שם דאם לא נעשה משפט בקרח לא יצא שמואל ממנו כי הוא רצה להפוך הקערה על פיה ע"ש כי טוב הוא, וזהו מה שאמרו מקום נתבצר להם בגיהנם והיינו ע"י שירד הוא שאולה והי' לאות לבני מרי על כן נתקיימו בני' ע"ש ועוד אמינא (דרוש נ"ד) במה שאמר ובני קרח לא מתו במה דאז"ל עיקר תולדותיהם של צדיקי' מעשים טובים ואלו נולדו לקרח במה שירד חיים שאולה בזה נתן עדות מקוימת על תורת ה' ומשה עבדו ע"ש והוא מילא תכליתו במיתתו מה שלא מילא בחיותו כי לתכלית זה ניתן לו עושר רב אשר הי' לאל ידו לעמוד לימין רבו כמש"כ שם, אמנם אף לזה לאו כל אדם זוכה אשר יתקדש שם שמים על ידו כמו שנתקדש ע"י מיתת קרח ואף בזה זכות בני' עמדה לו או נהפוך היא ע"י שנתקדש ש"ש על ידו וניתן בזה עדות נאמנה על משה ותורתו בזה זכה שיצא ממנו שמואל ובני קרח המשוררים ובאופן זה זכות עצמי גרם לו שתהי' מיתתו כפרתו וזכה שיצאו ממנו בנים טובים כאלה ולזה לאו כל אדם זוכה, ועל שלא נעשה פתגם המלך מלכו של עולם מהרה על כן מלא לב אדם לעשות רעה (אמר החכם מכל אדם) על כן באמת אמרו גם להיפך ובני קרח לא מתו דאף שקרח נאבד ונאסף בחטאו וכרוזא נפקא בחיל לאמר משה אמת ותורתו אמת בכל אלה בני קרח לא מתו יעדין יש רעים וחטאים אשר לא ישמעו לקול הקורא וממאנים במשה ותורתו כמש"כ שם במה שסיפר רבב"ח ששיים בדברי' ואנו בדאין והיינו שאינם מאמינים בדברי חכמים על כן מלא לבם אותם עדין להיות כקרח ועדתו למרות כבוד חכמים וכבוד תורתנו הקדושה, ועוד רעה עתה מאז כי

אז בימי קרח הי' צריך השטן הוא היצה"ר והוא מהמ"ו להעשיר את קרח בהון רב כידוע בעושרו של קרח שמצא אוצר אחד מהשלשה שאצר יוסף במצרים כי לולא כן לא מלאו לבו לקום נגד רבו ולחלוק עלי' משא"כ בזמה"ז אשר הוצפה יסגי אם רק מוצא פרנסתו במסחר בגדים ישנים ובלואים ועצמות יבשות כבר הוא עשיר בעיני' לחרף ולגדף על דברי חכמים עד שגם בכל עם ישראל יתן דפי לקרותם בשמות נרדפים אשר נקראו מרשעי אוה"ע ואוי לו ואוי לנפשו ואם הנביא ישעי' נענש על דיבור קל שהקל בכבודם של ישראל לאמר בתוך עם טמי שפתים אנכי יושב מה יהי' משפט המחרף והמגדף הזה אשר החציף פני' לקרותם לעיני כל העם יהודים חזרים רק על שלא נעשה פתגם מהרה כאשר נעשה אז בקרח ועדתו ולא קרהו אסון מיד בפצותו את פיו אשר מילא בצואה רותחת לזה אף בפתחה של גיהנם איננו הוזר ועל קרח אז"ל שעתיד לעלית ועלי' נאמר מריד שאול ויעל כי נתקדש ש"ש על ידו וכמש"כ שם (דרוש קל"ה) מה שאין כל אדם זוכה אף לזה וה' ישפית יגלימו עלינו ועל כל עמו ישראל אמן סלה. והנאמר על המאורע נאמר.

א' לס' פנחס פה פערכטאלדסדארף סמוך לעיר וויען.

דרוש רטז.

פנחס ב"א ב"א הכהן השיב את המתי וגו' כבר כתבתי בענין הזה (מימרא מ"ז ודרוש י"א) ובספרי תפארת סי' ל"ב ע"ש היטב ולא באתי כאן אלא להעדפה על כל הנאמר ונישנה בענין הזה במה שנאמר בסוף ס' בלק וישב ישראל בשטים ויחל העם וגו' ויצמד ישראל לבעל פעור וגו' ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגו' הנה זה קשה עד מאד איך נפל עם ה' בפתע פתאום משמים לארץ עד שנצמדו לבעל פעור אשר אז"ל כהדין צמיד פתיל אשר נצמד על הכלי בדביקות עד שצריך לנתקו בכח מן הכלי אשר נצמד עלי' וכן איתי בת"י שם שכתב ואתחברו עמא בית ישראל בבעל פעור כמסמרא בקיסמ' דלא מתפריש בלא קסמא וכו' ע"ש וזה קשה מאד איך הפך ישראל היש מהר ככושי עורו וביותר כל זה נעשה לעיני משה רבם אשר חז"ל אמרו לעולם ידור אדם במקום רבו שכ"ז ששמעי ב"ג קיים לא נישא שלמה ב"פ ואיך נעשה נבלה כזאת בישראל לעיני משה. אכן תורת ה' תמימה משיבת נפש ומינה ובה נוכל ליישב כל המוקשה בתחילה ובדברים מעוטים תסיר הצעיף אשר נתכסה בה וזה גם כאן במה שנאמר ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש וגו' דזהו ג"כ קשה דלא מצינו בכל אשר חטאו ישראל שנאמר כן וכאשר עשו ישראל את העגל אמר משה מי לה' אלי ויתקבצו אליו כל בני לוי ומה הי' חסר כאן לעשות ככה ולומר כן ומה הי' צריך לזה לשופטי ישראל וביותר שהי' הר"מ וכל ישראל בוכים כאשר החציף והעיז הרשע פני' אשר באמת גם חז"ל התעוררו ע"ז ואמרו שכ"ז הי' כדי שיקום פנחס ויטול שכרו ע"ש ברש"י ז"ל

אמנם כבר הבאתי המדרש בס' תצוה (דרוש נ"ח) ע"פ בשיה"ש הנך יפה רעיתי וגו' עיניך יונים, ראה מה שהקב"ה מקלס את ישראל עיניך יונים אלו הסנהדרין מה כל הגוף הולך אחר העינים כך כל ישראל הולכים אחרי הסנהדרין על מה שאומרי' טמא טמא טהור טהור וכו' ע"ש ולכן באמת אמרו חז"ל על פסוק ואשימם בראשיכם קרי בי' ואשמם בראשיהם היינו שאשמת הדור תלוי בראשיהם כי הוא יסוד מוסד שהתורה נקנית הוא באמינת חכמים (עיי' דרוש ר"ב) הארכתי בזה במה שדריש ר"ע את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח ולא ירא ולא פחד מלרבות יראת ת"ח ליראת שמי י"ת על שהיא י"ת חס על כבוד חכמיו יותר מעל כבודו ע"ש באריכות וכמו בתוה"ק היתה סכנה עצומה ליתנה לנו כמש"כ (דרוש פ"ד) כי ע"י הודעת האמת ניתן מקום לשקר להתלבש בה כן הוא ג"כ במנוי שופטי ישראל אם הם טובים ושלמים הם אמוני ישראל אשר כל בית ישראל נשען עליהם אמנם כתועלתם כן רעתם ואם ח"ו נהפוך הוא הם כצרעת ממארת לשונאי ישראל כאשר כתבתי בזה (דרוש קנ"ט) ע"פ והמדריש ורדו בכם שנאיכם והנה עמלק ובלעם בעצה אחת באו לחטוא לישראל לאביהם שבשמים וכאשר כתבתי שם על ביאת עמלק שכל ביאתו לא היתה כ"א על אשר שמע שישראל עשו מריבה עם רבם ובא הוא להמשיך אלי' כת המתנגדים להמרידם על משה ותורתו ולכן לא הניחו משה לבא אל המחנה וצוה ליהושע לצאת חוצה להלחם אתו ע"ש.

וכן הי' עצת בלעם ובלק ב"צ אשר קראו לקלל את ישראל (עיי' כ"ז דרוש ק"י) באריכות דברים שכל יראתו של בלק לא היתה כ"א אולי יעזבו כל עמו אמונתם ויחזיקו בדת ישראל ותורתם ע"כ התחכם להביא ולהראות להם איש נביא וחכם כמשה ובכל זאת עומד על עמדו ועומד מנגד לדת ישראל ובזה יעמיד את עמו על עמדו לבלתי פנות אל משה ותורתו (עיי' שם) שהבאתי דברי הזוה"ק במאי דשאל האי כותי לר"א ואמר הילא תקיפא חמינא ביה בבלעם יתיר מבמשה ע"ש במשל נחמד ונעים ותוכן הדבר שלא הניח הוא י"ת לבוא לבלעם למחנה ישראל ולכך בא הוא כביכול לקראתו הזינן מיני' מה הי' כונת בלעם הרשע, ובאמת כאשר ראה שלא עלה בידו מה שזמם לעשות הפך עצמו לדרך אחר באופן אשר מהם עצמם תצא הרעה ויעץ לבלק לקדמם ולקרבם בכל אשר ידו מגעת וישראל בתומם קבלו זאת בסבר פנים יפות באמרם אולי רצונם בזה לקרב עצמם אל השכינה ולקבל עליהם עול מלכות שמים להיות עם אחד עם ישראל כמי שבא יתרו לקול השמועה ודבק עצמו לעם ישראל אבל טעו בזה כי כבר עמד השטן הוא בלעם הרשע על ימינם להעמידם על טעותם ובזה נלכד ישראל ברשת הטמונה להם, אמנם היעשה ישראל דבר מבלי רצון ראשיהם ושופטיהם כנאמר עיניך יונים וכל ישראל הולכי' אחר הסנהדרין וראשיהם אשר ע"ז נאמר ואשמם בראשיהם, ועל כרחך גם ראשיהם נלכדו ברשת רשעת רשעים האלה וכאשר נראה באמת לבסוף שיצא נציב ראש בית אב לשבט שמעון והחציף פני' לעמוד נגד משה לקרב המדינית וכאשר כתבתי שם שהי' טוען שהדבר לא לבד שהותר כ"א גם למצוה

יחשב לקרב רחוקים להביאם תחת כנפי השכינה (עיי' דרוש י"א וספרי ת"י) וכ"כ הי' במעשה עגל שנקהלו אל אהרן קדוש ה' לאמר לו קום עשה לנו אלהים ביודעם אם לא יַעֲשֶׂה כן ברצון אהרן ירגמום כל העדה כאשר כתבתי שם (דרוש ק"ד ע"ש באריכות) וגם הכא לא מלאם לבם להתערב בגויי הארצות אם לא הי' להם סעד וסמך באיזה ראש רשע אשר נתנכר לאבי' שבשמים, אכן לא נודע מי הוא זה ואיזה הוא העומד בראש העם מתנכר ברשעתו וטומאתו והדבר דומה למה שמספר מישנים קדמונות באיזה קהלה בעדת ישראל שנגנב ונתרוקן הבית הכנסת בלילה אחד מכל המטמונים מכסף וזהב ושמלות הקדש ותהום כל העיר וידעי בבירור שאחד מקהלתם עשה התועבה הזאת הרב דשם הקהיל כל הקהל לבית תפילתם ועמד לדרוש בדברים כבושים והגדיל החטא הזה עד למאוד ,ואמר בקול ענות גבורה שבטחונו חזק בה' שיֻוַּדַע הדבר בעוד ימים מעוטי' מי הוא הגנב ובהתלהבותו התחיל לצעוק בקול גדול ראו ראו רביתי אל ראש הגנב יצא הלהב בכובע שבראשו ונבהלו כל הקהל ובחופזם ובבהלם הישיט אחד מהם וחטף הכובע מראשו וידעו כל הקהל כי הוא הוא הגנב ויחפש יִמָּצא אחר אשר רבים מהנאספים מיהרו לבא לבית הגנב לחפוש הבית טרם בואו הביתה ומצאו כל הגנבה, וכן הי' הדבר הזה כי אף שגלוי' לפני' יתברך עפ"י מי נעשה התועבה בישראל לא גלה זאת כמו במעשה עכן אשר מעל בחרם בימי יהושע שהוא י"ת אמר ליהושע וכי דלטור אנכי אתה עשה והפיל יהושע גורלות ונודע לו בשלמי נעשה הרעה הזאת וכן הי' כאן שאמר הוא י"ת למשה קח את ראשי העדה והוקע אותם נגד השמש (וכונתו י"ת בזה שיוציא הדבר לאמיתו כזוהר השמש וכישאז"ל על ואם זרחה השמש עלי' בבא במחתרת היינו שהדבר ברור לך כשמש, ומסולק בזה קושית הראב"ע ז"ל שם) ויאמר משה אל ראשי העם שפטו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור, ובזה אותו הרשע אשר ידו הי' במעל הזה לא יוכל לשפוט את אנשי' אשר על ידו נצמדו לב"פ וכאשר ירא מזה אותו סורר ומורא אשר תצא הרעה נגד פני' הקדים הוא והעיז פני' ללמד סנגורי' על העוברים האלה ובכ"ז לא נודע עדין כי הוא הוא הסורר ומורה עד שבא פנחס לתור אחריו וגלה נבלותו לעין כל כאשר כתבתי שם כי רק לב רע אשר בקירבו הסיתו לכל רעות האלה להתיר איסורים ע"ש וכן הוא בזמננו אשר רק התאות הרעות ומידות המגונות יטו לב החכמים בעיניהם האלה לסור מכל דברי התורה יאֻנֶּה הוא פנחס זה אליהו אשר בא יבא בבא"ס.

בס' מטות.

דרוש ריז.

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר וגו' כבר כתבתי ע"ז (מימרא רי"ט) במה שנאמר' פרשה זו אל ראשי המטות עי' רש"י רמב"ן ראב"ע ותוכן דִּבְרֵי שם להורות להם שאשמת העם תלה בראשיהם אשר בידם למחות שאם לא מחו ושתקו לכל הנעשה אשר הי' בידם למחות

ולא מיחו בזה נתנו קיומם על הדבר כמו בהאב והבעל אשר בידם להפר נדרי הבת והאשה וכאשר לא מיחו ביום שומעם נתנו קיומם על הנדר, וכאשר נרמז זה למשה בתחילת שליחותו שאמר לו הוא ית' מטה בידך שכתבתי שם בכונת חז"ל שאמרו מזה שבידך אתה חייב ללקות והוא על תרי אנפין שרק על מה שלאל ידו לעשות הוא נלקה ולא על מה שאין בידו לעשות ע"ש (מימרא רמ"ט) ועי' בדרוש הקודם במה שכתבתי במה שאמר הוא ית' למשה קח ראשי כל העם והוקע אותם נגד השמש שכונתו על ראשי העם שנתחייבו מיתה על אשמת העם ומשה בחכמתו וצדקתו בידעו כי לא כל ראשי העם חטאו בזה ולהוציא הדברים לאמיתם צוה לשופטיו שהם יהרגו איש את אנשיו ועי"ז נתגלה בשלמי הרעה הזאת ומי מן הראשים אשר ידו במעל הזה כמש"כ לעיל ע"ש. ועי' מש"כ (מימרא ל"ה) בענין הקרשים העמודי' הנעשים במשכן העדות שהעמודים רומזים לראשי העם אשר בית ישראל נשען עליהם והקרשים שבהם רומזי' על מה שאמרו אין אדם נתמנה על הציבור אא"כ קופה של שרצים תלה בו ע"ש ובעת נראה יותר שהקרשים רומזים לתלות בהם כל הנעשה בישראל הן לטוב או לרע ח"ו כנאמר כמאמר החכם מושל מקשיב וגו' כל משרתיו רשעים ואז"ל מדמושל ע"ד שקר כל משרתי' רשעים מושל ע"ד אמת כל משרתי' צדיקים ולכן שפכתי שיחי וכעסי הרבה פעמים בחיבור הזה ואמרתי שהאשם תלוי בראשי הדשני אשר העלינו עלינו הן הם מהרסנו ומחריבנו ומהם והם הריב מהם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס עי' דרוש י"א במה שפירשתי עפ"י ויקרב לאחיו את המדינית לעיני משה ולעיני ישראל אשר אינני מבין כלל וכלל וביותר מלת ויקרב קשה מאד עי' ראב"ע והרשב"ם שם שדחקו מאד ליישב פעולה זו ולפי דברינו ניחא, וכעת מצאתי און לי בפירושי שם שהוא יצא לקרב בעיני הדעת להתיר נישואי בת אל נכר וזהו לעיני משה וישראל ואין כל חדש תחת השמש ואשר נעשה היום מראשי הדשני שבאו במחתרת להתיר מאיסרת ולעשות רצוצים חפשים מן המצות, כל אלה כבר קדמום רשעים כמותם ולא עלתה בידם, ומצאתי כעת סייע וסעד לדברי מש"ס סנהדרין פ"ב בסיפור המעשה זמרי ושם נאמר שהתקבצו שבטו של שמעון ואמרו לו לזמרי אנו נידונין למיתה ואתה תעמוד מרחוק ולזה קיבץ כ"ד אלף אנשי' משבטו ובא למשה לדון לפני' ע"ש ובבא פנחס לנקום נקמת ה' הצטרך להצטדק משבטו של שמעון בכדי שיניחו אותו ליכנס לקובה וא"ל וכי היכן מצינו ששבט לוי גדול מכם ואמרו עד אף הוא לעשות צרכי' נכנס ובודאי התירו הפרושים את הדבר ע"ש ומזה נראה האמת כאשר כתבתי כי האיך מצינו זאת שיאמרו לנשיאם לקום ולעמוד לימין הנשפטי' אשר נגמר דינם למות בחטאתם אשר חטאו הלא נגמר דינם בסנהדרין ומה יעשה הוא להצילם האם לפרוק עול התורה והמצות מעליהם עוררוהו, אשר לזה לא צריכים ליה ולדידיה כי זה הם בעצמם יכולים לעשות אם לא כדברינו כי חלילה לעם ה' לקום כאיש אחד לפרוק עול מלכות שמים מעליהם ולכפור בה' ותורתו, וכבר כתבתי שקרשי המשכן מרמזים על הרוזנים שבישראל אשר עומדים על עמדם

בראי מוצק לשמור ולעשות כל התורה והמצוה בידם כאשר קבלום מאבותיהם ועי"ז דרישו ז"ל מאי עצי שטים עומדים שעומדים על עמדם לעולמי עד, אכן הדבר יצא להיתר מנשיאם זימרי שאמר להו שאין איסור בדבר ונהפוך הוא שאם נתיר הדבר רבים ניצולו שלא יצא מכלל ישראל אמנם לא נתפרסם עדין התירו לכלל ישראל כ"א בשבטו נודע הדבר אשר רבים מהם שהלכו אחר תאות לבם הזונה כמוהו נלכדו ברשתו ורשעתו, אכן כאשר נעישה דין באלה אשר מילאו אחרי' התקבצו עלי' לאמר למה תחשה ותתאפק להוציא מחשבתך אשר השבת והורית קום קרא מקראך והוראתך אשר הורית לפרסם משנתך לעיני כל ולזה כאשר בא פנחס במחתרת אמרו הניחו לו כבר התירו הפרושים את הדבר כי אמרו שנתקבל דעת רבם ויצא הדבר להיתר והבן את זה כי הוא קולע אל השערה על הנעשה בזמננו ע"י החטאים האלה בנפשותם אשר עושים כמעשי זימרי למלאות תאות לביהם, ומבקשי' שכר כפנחס ליתן ברית שלום בינינו ובינהם כמובן.

ראה ריח בני כריח השדה ברכו ה'.

דרוש ריח.

בס' עקב ט' י' ויתן ה' אלי שני לוחות האבנים וגו' ויאמר ה' אלי קום לך רד מהר מזה וגו' הנה לא ראיתי בכל המפורשים שידקדקו בזה שאמר הוא י"ת למשה שימהר לירד ומה לו למהירות הזה הלא מה שנעשה נעשה כבר ואין בידו לתקן ומה המהירות בזה והיותר קשה במאורע הזה שאמר ויהי מקין ארבעים יום נתן ה' אלי שני לוחות האבנים ויאמר ה' אלי קום רד מהר מזה והוא המשמעות שמיד אשר נתן בידו שני לוחות אמר שירד מהר והרמב"ן כתב לקמן בלוחות שניות שא"ל שיעשה לו ארון לתת בתוכו הלוחות כתב שם וז"ל ולא אמר לו כן בלוחות הראשונות לפי שהי' גלוי לפני' שישברם עכ"ל שם ובזה יותר קשה דלמה נתנם לו כלל וכלל כמובן, אכן יתכן לפי מה שביארתי (דרוש נ"ט) במה שנאמר שם (שמות ל"ב י"ט) וישבר אותם תחת ההר דזה קשה דהרי נאמר תחילה שם ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וגו' ואיך שיברם תחת ההר הלא המחנה רחוקה מן ההר ואמרתי שם בהא דאז"ל ויתיצבו תחת ההר הנאמר במתן תוה"ק היינו שכפה עליהם הר כגיגית שאם לא יקבלו התורה שם תהי' קבורתם חלילה ועיי' רש"י ע"פ אלה פקודי המשכן משכן שנקרא משכן על שנתמשכן על ישראל ועיי' (דרוש ס"ז) במה שכתבתי שטובה גדולה עשה הוא י"ת לישראל לעשות להם משכן לכבודו י"ת כי בזה משכונם בידו י"ת לשפוך חמתו על עצים ואבנים מבלי לכלותם חלילה בחטאתם ועי"ז אמר בנדבת המשכן ולא יהי' בהם נגף בפקוד אותם כי ענין העגל לא נמחק כאמור וביום פקדי ופקדתי שאין לך פורענות שאין בו מחטא העגל אכן המשכן מכפר על שעדין משכוננו בידו י"ת ולזה גם עתה אחר שחרב בית מקדשנו עדין אנו מודים ומשבחים לפני' י"ת על כל הטובות שעשה לנו שבנה לנו בית הבחירה לכפר על חטאתנו, ובעת ההיא אשר

ישראל חטאו ולא הי׳ עדין משכן בידם למשכן על חטאתם השכיל הרעי׳ מהימנא ושיבר הלחות תחת ותמור ההר אשר עדין נתונים תחתי׳ להתגעש עליהם ע״ש ולכן באהבת הוא י״ת לעמו אשר בורא להם רפואה קודם למכה נתן תחילה הלוחות ליד משה ואח״כ אמר לו לך רד מהר מזה כי שיחת עמך ומזה בעצמו למד משה ליתן תרופה לישראל בשבירת הלוחות ועל כן אמר כאן במשנה תורה ואשבר אותם לעיניכם והיינו שהמתין עד שבא למחנה להראותם להם מה שאבדו בזה טובה גדולה אשר לא נהיתה כמוה בכל העולם להיות בידם מחצבי שמי מרום והי׳ זה בעיניהם יותר משריפת בית אלקינו ולכן אמר לו י״ת לך רד מהר דוגמא שאמר משה לאהרן בוצא הקצף והחל הנגף א״ל קח את המחתה והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם (במדבר י״ז י״א) ועיי׳ דרוש ק״ע במה שכתבתי בתפילת משה שהי׳ הכל פלפולי׳ אוריתא מה שהכריע הוא בפלפולו העצום לזכות את ישראל בדינם יהוא י״ת הסכים לדעתו במה שאמר פסל לך היינו הפסילת שלך תהי׳ והיינו פלפול התורה ניתן לו לדון בה לפי פלפולו ולזה בא המאמר חז״ל ע״פ אשר שיברת שא״ל יישר כחך ששיברת שהודה לו על זכותו שלמד על ישראל ועיי׳ במה שכתבתי (מימרא של״ד) דזהו בעצמו שבירת הלוחות במה שסתר הדין לזכותם ופירשתי במה שאמרו לוחות ושברי לוחות מונחים בארון והיינו כל מה שמחלקים בה בין דין לדין לסתור המובן ממנה כפשוטו היא הכל מנה וממנה בעצמה ע״ש כי היא נכון מאד ובזה נוכל ליישב במה שאז״ל ששיבר הלוחות הי׳ לדונם כפנויה ולא כא״א וזה אינו מובן כלל דאם ע״י קבלתו שקיבל הלוחות עבורם אם נתקדשו בזה כמו בשליח לקבלה א״כ מה מועיל שבירת ואבידת הלוחות וכבר נתקדשו ואם הי׳ רק שליח להלכה לקדשם מה הי׳ צריך לשברם ודיו אם לא יותנו להם והרי עדין לא נתקדשו ובזה ניחא כי בשבירת הלוחות טען שלא נתקדשו כלל כמו שאמרו ז״ל שטען לי צוית ולא להם וזהו השבירה ובזה לא נתקדשו כלל וכלל והבן.

ועיי׳ שם (דרוש ק״ע) שכתבתי דבזה ראינו דרק ע״י פלפול תוה״ק ניצלנו ולא ע״י פשוטה שאנו יודעי׳ ולומדים מש״כ בה בזה לא עדין היה תרופה ונהפוך היא שהיא היא התחייבם לכליון חרוץ הנחרץ כ״א ע״י פלפולא דאורייתא נצלנו וחבל על דאבד מאתנו בזמה״ז ויפה אמר הצבי בישראל מי יתן לנו מועדי החילוקי דרבנים כמובן.

ועיי׳ מש״כ (מימרא רע״ה ושס״ב) בסמיכת התורה על מה שאז״ל בשיתוף מדהר״ח למדה״ד והיינו שהתורה שבכתב היא במדה״ד והתורה שבע״פ היא מדהר״ח והיינו פלפול התורה ולפי פשטות התורה נתחייבו כליי׳ חלילה אכן מרע״ה בפלפולו דנם לזכות, והתורה שבכתב היא רק החומר של תוה״ק והתורה שבע״פ היא הצורה כי בלעדה לא נודע לנו אף מצוה אחת לעשיתה כתיקונה אשר נצטוינו עליה על כן ישראל במדבר כל ארבעים שנה שנתעכבו שם לא למדו כ״א תורה שבע״פ לעשות כל מצוה ומצוה כתיקונה כאשר כתבתי כל זה (בחיבורי מעשי אבות בחלק ראשון בפסקי תורה שבכתב ושבע״פ) ומשם ואילך אף בהיותם בארצם הי׳ כל לימודם עדה״ז והתורה שבכתב

לא נתנה כי אם לעדת לישראל כמש״כ (דרוש פ״ד) ע״פ והיתה השירה הזאת לכם לעד כי ה״ סכנה עצומה ליתן תורת ה׳ בכתב וזה ה״ עד עלה עזרא מן הגולה וראה שחלילה תשתכח תורה מישראל אם תתקיים רק מפה אל פה התקין קריאת התורה ולימודה בכתב וה״ נהג בזה כמו בזמן רבינו הקדוש אשר התיר לעצמו לכתוב התורה שבע״פ בספר על סער עת לה׳ הפרו תורתך כנודע וכן עשה עזרא בימיו לכונן ולייסד הלימוד בתורה שבכתב אף שה״ סכנה עצומה כי ע״ז פקרו המינים באשר דימו שכל אלה הדברים שבע״פ לא נולדו כ״א ממה שנאמר בתורה הזאת ועיי׳ מש״כ (דרוש ס״ז וקס״ה) ע״פ כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה בספר התורה הזאת ובאמת כל ימי בית ראשון לא יצאו כת הקראים ולא צדוקים וביתוסים כי לא ה״ להם מקום על מה שיסמכו משא״כ בבית שני שהעמידו עיקר הלימוד על תורה שבכתב עד שברוב הימים דימו שכל התורה המצוי׳ בידם רק מהתורה שבכתב הוצאת ע״ז מצאו המינים מקום לבקר ולפקר ולעקר והם לא ידעו ולא הבינו כי עיקר התורה והמצוה בע״פ נתנו ודברי חכמים וחידותם לא נאמרו כי אם להסמיך כל אלה המצות על הנאמר ונרמז בתורה שבכתב והיה סכנה עצומה ללמוד התורה שבכתב טרם ידעו התורה והמצוה לשמור ולעשות ולקיים אמונתו אמונת ישראל אשר למד על פה כאשר נהג מרע״ה עם ישראל כל ארבעים שנה שה״ במדבר, וע״ז כיונו חכמז״ל באמרם מנעו בניכם מן ההגיון כי בלומדם תחילה פשטות המקרא אשר דברה תורה כלשון בני אדם יְמָאֲנוּ אחרי כן לשמוע הנדרש בתורה שבע״פ. ולזה כונו חז״ל באמרם פני משה כפני החמה שהיינו כמו שהמסתכל בעינים פתוחות בזוהר החמה בלי ספק שישחית את עיני׳ כן הוא המסתכל באור הגדול בתורה שבכתב והבן.

ולזה החכים מאור הגולה רש״י ז״ל לייסד ולכונן פירושו על דרשות חז״ל לבל נוציא המקרא ולא נעמידנו על פשוטו לבד, ולדעתי מה שאמרו רב כהנא הוינא כבר ארביסר ולא ידענו שאין המקרא יוצא מידי פשוטו אין כונתו שלא ידע פשטות המקרא ולא ידעו כ״א מדרשו כי זה אינו מובן הוא כלל כי אם נהפוך שלא ידע שאין המקרא יוצא להתפרש מידי פשוטו בלבד והיינו שאין מקרא יוכל להתפרש ולקבל על הדעת בפשוטו גרידא אם לא ניתן לב על הנדרש עלי׳ והוא נכתב כתפוחי זהב במשכיות כסף והבן את זה.

ומשבח אני בזה את קדמוננו וביחוד ה״ זה מנהג פולין שהתחילו ללמד התינוקות בהויות דאביי ורבא גמרא ופ״ת ובזה נעשו גדולים בתורה חריפים ובקיאים וזה ה״ בלי ספק גם מנהג אשכנז אשר מהם הרביצו תורה במדינתנו ונקבו בשמותם בשם חריפים ואשר נודעים לי בשמותם הם הגאון רבי שלום חריף בק״ק לק״ב והגאון דקהל ווערבוי בשם רבי קאפל חריף וגם רבינו מאוח״ג בעל חתם סופר ה״ נקרא בנעורתו בבואו למדינתנו בשם רבי משה חריף ועוד יותר כי ה״ לימוד התורה חרוץ ושנון כנודע כי עיקר לימוד התורה ה״ התורה שבע״פ ועל ידה באו להבין ג״כ מה שנאמר במקרא. אמנם מאז קמו בנו הני מסיתים ומדיחים לעשות שלום בעולם לרחק ולקרב

היינו לרחק ישראל מאביהם שבשמים ולקרבם לגויי הארצות הם אמרו ראשית הלימוד תהי׳ בדקדוק לשוננו הקדושה כי האיך יובן המקרא לאשורו אם איננו בקי בדרכי הלשון ואח״כ יתמיד בלימוד התנ״ך מרישא לסיפא עד שיהי׳ בקי בהם ובשמותיהן על בוריא ואח״כ ילכו מחיל אל חיל ללמוד תורה שבע״פ גמרא ומפורשיה ודכירנא כד הוינא טליא לימי עדן בין בחורים הקטנים המתחילים ללמוד בישיבה כאשר באו הרבה בחורים ממדינת ביהם אשר שם כבר התחילו לדרוש בזמן זמנם וזמניהם הי׳ בקיאים בטיב הלשון בדקדוק לשוננו וגם בלשון לאומים ובאו למדינתנו ללמוד גם גמרא הם אמרו במדינתם ר״ל על לשונם לאמר „המקרא קודש הוא נול יתר התנ״ך הוא נול ,דקדוק הלשון הוא ג״כ נול“ והגמרא אחרי כן הוא האחד (דער איינזער) ובזה נשלם האֶלֶף, כן אמרו בהתחלה וראה מה עלתה בידם כי גם הנולן לא נשארו וישראל לא ידע מאומה ואינם עתה לא במקרא ולא במשנה ואף לא בדרך ארץ כי אם אין תורה אין דרך ארץ אז״ל (עיי׳ מש״כ ע״ז מימרא תק״ט) וראה עתה והביטה איך נפלה עט״ת ישראל ואם נהיתה זאת באשר החלפנו רק קודש בקודש דרך לימוד תוה״ק מה תהי׳ עלן באשר התחלנו עתה ללמוד תוה״ק בדרך הגוים והרבנים וראשי אלפי ישראל נתגדלו על ברכי נכרים ויצאו מבית תלמוד סימינאר (קראתיו „סימן רע״) כי הוא סימן רע לתלמיד שאינו רואה סימן ברכה בתלמודו כי יוצאי׳ ממנו תלמידים הכופרים לעין כל בכל תורה כולה כנודע זאת (וראה מה שסיפר מ״ב אחד שנתקבל והוצאה מסימנאר אשר כפר בפה מלא כל הנסים ונפלאות הנאמרים בתוה״ק עד שנתעורר עלי׳ הכומר שבמקום ההיא ואמר בזה״ל ראי דער גלייבט ניכט אמאל אן אלטען טעסטעמענט איזט איזט ראבינער). וגאוני זמננו אשר הי׳ רע בעיניהם בעת צאת אז תרגומו של החכם רמ״ד עד שאמרו שהגאון בעל נו״ב זצוק״ל קרע בגדיו בשמעו אז צאת תרגום הנ״ל לא היתה זאת אשר תרגומו לא הי׳ ישר בעיניהם כי לא נמצא זרות בו ובתרגומו הלך לר״ב בעקבי רבינו הקדוש רמב״ן ז״ל כי אם על זאת הי׳ רע בעיניהם על יודעם מראשית אחרית וידעו אז והכירו מה שיצא מזה וכאשר כתבתי במבוא הספר על אמה״ג בעל התם סופר זצוק״ל שלא הרחיק את לשונם כ״א זדונם וראה והביטה כמה הרחיק מהם ומשנוייהם עד שפעם אחת בדרשת שה״ג היטב חרה לו על הראב״ע ז״ל שפירש על הנאמר ארמי אובד אבי שקאי על יעקב אבינו שקרא בזה תגר על הראב״ע ז״ל לקרוא את אבינו בשם ארמי שהוא מארץ ארם יהוכיח אז על חילופי השמות הנהוג לקריתם ולהחליפם בשמות הנכרים אשר התחילו לנהוג בעמינו ודכירנא כאשר השיא את בתו בשמה יטל אשר נשאת לבן נגיד וקצין גדול במדינת אונגארן אשר נהג את ביתו ברמה ונשיאות כאחד השרים אמר אז בהקהל העם לתת הצעיף בראש הכלה היושבת על כסא חתן הכלות הוכיחה לעין כל לעירה שלא לצאת ממנהגי בית אבי׳ להנהיג את ביתה ואת עצמה במנהג הנשים הצדקניות והכשרות בישראל בתוך הדברים נתן את קולו בבכי לאמר „בתי! יטל שמך! בישראל אשר לא תחליפי „ותמיר שמך בשם נכרי׳ להקרא יולי! יכרומה יהויד בזה כגל

דמעה אשר גם מעיני כל הקהל דמעות כשטף נזלו, ת״אה מזה כמה גדול בעיני׳ לסיר אף מעט ממנהגי ישראל, ועל רבינו הרמב״ם ז״ל אשר נכבדות דיבר בו ואמר עלי׳ ועל הרמב״ן ששניהם היו מסיטרא דמשה רבינו רק הרמב״ם הי׳ מסיטרא דשמאלא והרמב״ן מסיטרא דימינא ושניהם הי׳ שמותם כשמו אמר בהא דאירע לו להרמב״ם איזה פעמים כאשר נשאל מחכמי לוניל וכדומה להראות להם מאיזה מקום בהש״ס היציא דין זה וזה ונעלם ממנו לפי שעה כאשר נמצא בשו״ת הרמב״ם אמר הוא שזה גרם ואירע לי על שהוציא ספרו מורה נבוכים ומקדים לזה לא קרה לו כאלה עי׳ (דרוש יו״ד) מה שכתבתי ע״פ ויהושוע וכלב חיו מן האנשים וגו׳ ומה שרשמתי שם בשם אמוה״ג זצ״ל. ולכוין דעת אמוה״ג זצ״ל נ״ל כעת שעשיית ס׳ המורה לרבינו הרמב״ם הי׳ דוגמת שבירת הלוחות וידוע מאמר הז״ל שע״י שבירתם ירד שכחה לעולם ולזה אירע לו להרמב״ם מה שאירע לו למ״ר אחר שבירת הלוחות ובינקותא אמרתי על מה שאז״ל על אשר שברת יישר כחך ששברת מהא דאז״ל דבשיבר הלוחות ירד שכחה לעולם (יתכן עפ״י מה שאז״ל בתהילה למד משה התורה ושכחה עד שנתנה לו במתנה והיא נשמע ממה שנאמר עֲלֵה אלי ההרה ואתנה לך לוחות העדות והתורה והמצוה וא״כ בקבלת הלוחות ניתן לו מתנה זו שלא שכח מה שלמד ע״כ בשבירתם נלקחה ממנו מתנה זו) ואחת מכחות הנפש היא כח הזוכר ובזה זוכר מה שלומד ובישברו הלוחות נשתבר בו כח הזה לכן א״ל הוא י״ת יישר כחך ששיברת והיינו אצלך ישאר הכח הזה על מתכונתו והבן). ולפי אמרם ז״ל שפלפול התורה ניתן למשה והיא מהנאמר פסל לך היינו הפסולת שלך תהי׳ ופירשתי שם (דרוש ק״ע) שזה נאמר על פלפול התורה כי היא הפסולת של ההלכה היוצאת ממנו ע״ש ואם לא היתה שכחה בעולם לא הוי צריכנא לפלפולא כאמרם ז״ל בשלש מאות הלכות שנשתכחו באבלו של משה וכולם החזירם עתניאל בן קנז בפלפולו (עיי׳ משכע״ז) וכן הי׳ אצל מ״ר שהחזיר כל מה ששכח בפלפולו ובזה נתישר כחו שנשבר בשבירת הלוחות והבן את זאת ולזה שפיר אמר פסל לך וגו׳ אשר שברת והבן ואם זה היישר כח על שבירת הלוחות גם הוא על שכחת הרמב״ם כן הוא דע״י שנשכחו מקורי ומוצאי הלכותי׳ נתרבה הפלפול לבאר דברי׳ כמובן.

ובמה שאמרתי שבבית ראשון קודם עזרא הסופר הי׳ עיקר לימודם בע״פ איש מאיש בזה מתורץ פליאה עצומה אשר נצטערתי בה מנעורי ע״ע בס״ת שמצא חלקי׳ בימי יאשיהו המלך נמצא כתב בה יוליך ה׳ את מלכך וגו׳ דמשמע דלא ידע המלך והכהנים מה שכתב בסתוה״ק עד שהי׳ הדברים הנאמרי׳ בו חדשים בעיני כל רואיהם והיא פליאה נשגבה ובזה ניחא מאוד כי הי׳ עד עזרא הסופר הס״ת רק לעד בבני ישראל וכל אחד מישראל הי׳ לו ס״ת בבית גנזי׳ והמלך אמון ברשעתו טמן לגמרי הס״ת שבהיכל וכל לימודם הי׳ הכל על פה עד שבא עזרא שנאמר בו ויקרא בספר תורת אלקים מפורש וישום שכל ויבינו במקרא וע״ז אמרו (במגילה וי״ו א׳) ויקרא בתורת אלקי׳ זה מקרא מפורש זה תרגום וישום שכל אלה פסקי הטעמים וכו׳ אשר נראה מזה שהתחיל היא ללמדם לקרות התורה

ולתרגמה וזה אין לו מובן אם לא כאשר אמרתי שהי׳ כל לימודם ע״פ כמו שלמדוה במדבר וקיימו כל התורה כלה כאשר קבלוה ינהגו כל עדת בני ישראל עד שתיקן הוא להיות קורין בתורה בשני וחמישי ובשבת ואף שהי׳ התקנה ממרע״ה יוכל להיות שהתרשלו בתקנתו עד שנשכחה לגמרי אבל מ״מ לא הי׳ עיקר לימודם רק בע״פ ושמחו על הס״ת שמצאו כמוצא שלל רב בקראו בו הכהנים מה שכתוב בו וזה נכון מאד להסר ממנו התלונה הזאת והבן. ומובן ג״כ מה שאמרו שם על אותיות מנצפ״ך דלא ידעו הי באמצע והי בסוף אשר ג״כ קשה להבין ובזה א״ש כמובן ועל זה כיונתי מאז בהוצאתי המחברת מעשי אבות (תרכט״ל) וכתבתי במבוא הספר „בו „ילמדו בני ישראל את המעשה אשר יעשה האדם וחי בו לעולם טרם „בואם אל הקדש פנימה ללמוד תורת משה רבינא ורב אשי ומעשי אבות „לבנים תקבר על ידי המורים הישרים בלבותם ואלקים כל מזימותם באותות „לבית אבותם עכ״ל שם ע״ש בהקדמה להלק ראשון שכתבתי ועל דרך „כלל אצל האבות ילמדו הבנים המעשה אשר יעשו ואצל הזקנים ילמדו „תורה המבארת המצות ובזה נלך לבטח דרכנו וכו׳ ועד״ז קבלו אבותנו „תורתנו הקדושה אשר המעשה קדמה ללימוד וכו׳ ע״ש עוד שם בזה״ל ובאשר „שזה מעשי אבות כי על האבות מוטל החיוב ללמוד את בניהם מצות ה׳ „אף טרם בואם ההדרה ללמוד אצל רב ומורה לכן קראתי שם המלאכה „מעשי אבות והמחברת הזאת לא נעשה ללמוד אלא ללמד מתוכו לנערי „בני ישראל ולהורות הדרך למורי בני ישראל אשר ילכו בה להורות להם „הדרך העולה בית אל שלא יהי׳ דבר באמונת ודת ישראל אשר לא ידעו ממנו״ ושמחתי מאוד בראותי ע״י מכתב העתים שבארין אשכנז הכינו בתי מדרשים למורי בני ישראל (לעהרער סעמינאר) ולבלתי התקבל מורה האמונה (רעליגיאנסלעהרער) כי אם מבתי המדרשות הנ״ל, אכן כאשר שמעתי וגם ראיתי לא באו עוד בזה לתכלית הנרצה באשר לא ידעו המורים ההם ולא למדו שם המורים היוצאי׳ משם התורה שבע״פ ודברי התלמוד ומפרשיו זרים בעיניהם עד שאינם בקיאים גם בלשוננו הקדושה. (ובאמת למה לא נבוש ולא נכלם וליפול על פנינו בבושה וכלימה נגד כל גויי הארצות אשר בכל אמצי כחם וחילם ישתדלו בכל תוקף ועוז להשאר על לשונם אף אם הם תחת מלכות וממשלת לשון אחר כמו מדינת אונגארן, פאָלען, באֶהמען וכדומה ואנחנו בני ישראל אשר כל מהיתנו וחיינו תלוים בלשוננו הקדשה עזבנוה והיא כמעט לזרה בעינינו ובדאי בושה וכלימה יצא ולמד מדורות שלפנינו אשר בכל הקהלות הקודש כל מכתבי הכלל כתקנותיהם וכל חשבונותם נכתב הכל בלשוננו אשר אבדנו כלם אבדנום גם לראשית החכמה וראשית דעת אין אומר ואין דובר לא כאמור לדוד מלכנו אשר פתח ואמר לכו בנים שמעו לי יראת ה׳ אלמדכם והיא באמת תכלית כל הלימוד ואם רבי לא שנה רבי חייא מנ״ל ובזה לא נחה רוח חכמים עדין בבית המורים האלה אף כי טובים המה מהראשנים).

ואם זה המעוות בבית **מורי הילדים** (לעהרערסעמינאר) מה נאמר ומה נדבר **מבית המדרש הגדול** (ראבינערסעמינאר) אשר ממני

יצאי רועי ישראל ומורי הוראות מנהיגי העם להורותם תורת ה' ומציתיו*) אומר אני עליהם טוב שלא נבראו משנבראו ועכשיו שנבראו ואין מקום עוד לעקור ע"ז מקרבנו כי היא מצר שהחזיקו בו רבים ובפרט שהיא ג"ב גזירות המלכיות שהעומדים על הפקידים להורות לעם ה' דרכי ה' יהי' מלומדים גם בחכמות התבל ומלואה והם צוו ונבראו נאמר ועכשיו שנבראו נפשפש במעשינו להכין דרך אשר לא נכשל בו אשר נוכל לילך לבטח דרכנו ואנן בדידן נגהג בזה ונלך בעקבי אבותינו הקדושים וראה והבט מה שכתבתי (מימרא כ"ד) ברבקה אמנו במה שאמרה ליעקב אבינו קום ברח לך אל לבן אחי וגם בספרי תפארת ישראל בס' תולדות וז"ל שם „וכראות רבקה זדון לב בנה עשו אשר צודה על נפ"ש אחיו בנה האהיב לה מכל קראה את בנה יעקב ואמרה לו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך כי הי' עשו מאז והלאה כאוהב דבק „ליעקב כלא נעשה עמו דבר ובקרבו ישים ארבו להרגו וזה גלתה לו אמי „בצדקתה לידע איך ישתמר מהלקת לשון אחי' לבל יפול ברשתו אשר „טמן לו וגו' ובחכמה פתחה את פיה ואמרה ועתה בני שמע בקולי וקום „ברח לך אל לבן אחי חרנה וגו' הי' בזה פי שנים ברוחה לשלח את בנה „ללבן אחי' להציל אותו מחמת אחיו בהיותו שם בבית אחיה ואף גם זאת „בהיותו בבית לבן ילמוד להזהר ולהשמר בהכירו תרמית וערמימות רשעי „הארץ ויוכל לעמיד בעשו ותחבולותיו וגו' ע"ש ועיי' עוד (מימרא ת"ז) „שכתבתי שעל כן טמן יעקב עצמו בבית מדרשו של שו"ע עפ"י מה שאז"ל „אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד ע"ש ועשה בזה כמו שיעין הרשב"א „ז"ל שלא לעסיק בחכמות החיצונות עד שמלא כריסו בתורת ה' ע"ש היטב „הדק" ועוד במימרא פ"ג. ותוכן הדברים כי מאת ה' היתה זאת שיקח יעקב הברכה דוקא במרמה לבלתי יצא בה ביד רמה כי גנובה היא בידו (עי' דרוש קצ"ח ודרוש ר"א) וזה הי' הכל בעצת וחכמת רבקה אמנו, וזהו אשר כתבתי (בספרי תפארת וז"ל שם בס' תולדת בהערה שם מ"ו) „ברכו עתה „שיחיה על חרבו אשר אם יעקב אחיו ירף ידו מאמונת אבותיו ימהר עשו ויחיש „במעשהי לקום עליו ותחת אשר היה עשו מיועד לכלכל ולפרנס את יעקב אחיו „ולא מילא תכליתו ונתנה הברכה ליעקב לעמוד בעצמו לבלתי השען על עשו, „ואולי מרוב ברכה גם הוא ישכח כל תכליתו על הארץ ללכת בדרך אחיו לאחוז „בזמרת הארץ לזה היקם עליו אחיו בחרבו. ומאז והלאה שנא ואיב עשו את אחיו „על הברכה אשר ברכו אביו ויעקב לקח הברכה אשר רק אליו תבא ויאמר „עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. ומאת ה' היתה זאת „אשר תבא ברכת עשו ליעקב במרמה למען יעורר עליו חמת אחיו ולא „יתקרב יעקב לעשו להיות עם אחד בארץ, ועוד שנית שלא יצא יעקב „ביד רמה בברכתו אשר נתברך לעשות כל העולה על רוחו, כי ירא מעשו „אחיו שיעורר קנאתו עליו וכל זה נעשה בפלס מאזני צדק ואבן צדק מאת „ה' להעמיד זרעו של אברהם אבינו על רגל ישרה לילך בדרכי התורה

*) בשבת קל"ט א' רבי יוסי בן אלישע אומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו צא ובדוק בדייני ישראל שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל וכו'.

והיראה בעבודת בוראו אשר בראו לזה ומאז ועד עתה לא היצאת המישטמה מזרעו של עשו לשטום את זרעו של יעקב ובכל דור עומדים עליהם לכלותם בחורשים רעים אשר יחריישו עליהם בשנאתם איתם ואין העלילית סיבת השנאה כי אם השנאה היא סיבת העלילות ולולא חסדי ה׳ וגו׳ כבר קלים מן הארץ עכ״ל שם ולזה נהיה נשמרים מאד להתראה לפני אויבינו כסגנים וחורים אשר זהב וכסף להם במילואם וכאשר כתבתי (במימרא יו״ד) במה שאמר יעקב לשלוחיו אם יפגשך עשו אחי וגו׳ שברצונו הי׳ להבריח מעשו שלא יראה בהונו ורכושו כדרך שאמר אח״כ לבני׳ למה תתראו והחרזתי בזה

הַבְּרָכָה רַק בְּמִרְמָה וְעָרְמָה, לוּקָחָה וְהוּבָאת לָנוּ
לְבַל נֵצֵא בָהּ בְּיָד רָמָה לַחֲרוֹת אַף אָחִינוּ בָּנוּ!
וְאִם לֹא הוּבָאת בְּהֶעְלֶם עַיִן, תִּהְיֶה לָנוּ כָּאֶפֶס וְאַיִן
וּכְמוֹ אָז כֵּן עֲדַיִן, נֵאָצְרֶנָּה וְנִצְפְּנֶנָּה כְּבָבַת עָיִן.

ולא על קנינינו ורכושנו בלבד נשואים עיני שונאינו עלינו כי אף גם זאת אף על חכמת תבל ומלואה תעלה קנאתם עלינו בראותם יהודי יעלה עליהם ועיי׳ היטב במה שכתבתי דרוש קצ״ב שכל קנאת פרעה ועמו הי׳ על שראו ישראל עולים עליהם בכל חכמה ומדע ולזה אמר יוסף בחכמתו לאחיו אם יאמר אליכם פרעה מה מעשיכם תאמרו אנשי מקנה הי׳ עבדך מנעוריהם למען ישבו בארץ גושן כי הי׳ טוב ויפה בעיני פרעה ועבדיו אם ראה איתם מוצלחים בכל חכמה ומדע גיבורים ואנשי חיל כאשר אמר על יוסף הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו אכן החכם רואה את הנולד ואם עתה ימצאו חן בעיני׳ לגדלם ולנשאם אחרית שמחה תהי׳ תוגה כאשר הי׳ באמת אחרי כן וכאשר אמרתי שם במה שנאמר ואת ענינו זו פרישת דרך ארץ שהיא כפשוטו שסגרו להם שערי החכמה והמדע כאשר ראינו זה גם בזמננו כי אמרו עם בני ישראל רב ועצום הוא רק ממנו כמש״כ שם ועיי׳ היטב הדרוש קפ״ט ענין בית המדרש של שם ועבר שהטמין בו יעקב אבינו טרם לכתו ללבן אחי אמו ולזה הלכה אמנו רבקה לדרוש את ה׳ לבהמ״ד של שו״ע ומה הי׳ התגרות עשו באחי׳, ומה נחלק בית מדרשו של שו״ע מבית מדרשו של אברהם אבינו ועיי׳ עוד מזה במימרא תע״ד אשר נראה משם כי שו״ע לא נתנו עיניהם ללמוד חכמת הויות העולם ובית מדרשו של אברהם אבינו הי׳ פתוח לארבע רוחות להרבות נפשות אשר עשה בחרן, ולזה אמרו במדרש רבה ע״פ פנו לכם צפונה אם עשו עומד עליכם אל תעמדו נגדו אלא הצפינו אתכם בבית המדרש אמר הצפינו ומצפון הזה הוא שיצפינו חכמותיהם אשר בהם נוטל עשו חלק בראש וראשון כמש״כ על פסוק אשר חלק ד׳ לכל העמים את זה יצפינו ויקראו רק בבית מדרשיהם אשר רק תורת ה׳ חוקי׳ ומשפטי׳ ילמדו שם ובזה לא יקנאום עשו וכת דילי׳ ובזה נוכל לפרש היטב במה ששלח אבינו לעשו לאמר עם לבן גרתי ואז״ל שר״ל תרי״ג מצות שמרתי ומה רצה בזה ולזה ניחא כי באמור לו שגר עם לבן והוא לבן על מתכונת עשו יאמר עשו

אם מבית מדרשו של לבן יצא א״כ מתגדר במלאכתי ונכנס לגבולי לכן א״ל עם לבן גרתי אבל רק תרי״ג מצות שמרתי ביודעו כי בזה הדרך לא יתקנא עשו והבן את זה — וכמי שלא נצא ביד רמה נגד כל עמי הארץ בקנינינו כך לא נצא לעין כל בחכמותינו אשר ניתן להם ולא לנו כמו שכתבתי (במימרא תצ״ד) במוצאי דבה על הארץ עד שהגיעו לב ישראל לאמר נתנה ראש ונשיבה מצרים אשר לא דימו לישוב שם להיות עבדים כ״א לכבוש הארץ הכבושה להם ולהיות שם ממלכה בתוך ממלכת ארץ ולהיות כמשפחות האדמה ולמה להם לכבוש ארץ כנען ולהיות שם עפ״י התורה והמצוה ובסירם ממנה ילכו בשבי ויתפזרו בין העמים להיות למשל ולשנינה ולא זכרו כי היא התורה רק היא חיינו ואורך ימינו ע״ש היטב כל הענין הזה — ועיי׳ עוד מה שכתבתי במימרא תצ״ח במה שהבדיל הוא י״ת בין אור לחושך והיינו שאין מבוא מחכמת הטבע לחכמת תוה״ק ובזה עשה שלום בעולם כי לולא כן אף בבתי מדרשות לא נוכל להצפין והבן.

על כן רע עלי המעשה אשר עשו לבטל בתי המדרשות מבני ישראל ובטלו הישיבות אשר אבותנו הקדושי׳ אף קודם מתן תוה״ק הי׳ זקנים יושבי ישיבה כמאמרם ז״ל א״א זקן יושב בישיבה היה וכן יצחק וכן יעקב ומרבה ישיבה מרבה חכמה והמה הפכו הקערה על פיה לקְרותה סעמינאר כאשר קראו להם העמים המקום אשר יצאו מישם כהניהם מורי אמונתם והיא סימן־נער כי היוצאים הם נערים מנוערים מכל מצות ה׳ מיראתו ותורתו ואם לעצתי ישמעון השם סימענאר לא יזכר ולא יפקד כי אם בית המדרש או בי רב יקרא ולא יהי׳ עוד בית וועד לזנות ללמוד שם חכמות זרות סרות צרות לתורתנו הקדשה כאשר אז״ל ע״פ (בישע״ כ״ה כ׳) כי קצר המצע מהשתרע וגו׳ עיי׳ יומא ט״ת ע״ב שזה נאמר על הפסל שהעמיד מנשה בהיכל ועיי׳ מש״כ דרוש צ״ג על מאמרם ז״ל בית הועד יהי׳ לזנות ע״ש ולכן הראש והראשון שבביהמ״ד הנ״ל יהי׳ ת״ח גדול ממולא בתורה ויראת ה׳ זקן יושב בישיבה והנועדים אצלו ללמוד יהי׳ בחירי חמד עוסקי׳ בהויות דאביי ורבא מתפללים ערב ובוקר בבית מדרשו. והוא יתן עינו עליהם אם יראת ה׳ על פניהם וזה יהיה עיקר למודם והתְפל יהי׳ טפל ללמוד גם חכמות אחרת שלא תהי׳ זרה להם וכאשר כתבתי (מימרא תע״ח) על פסוק במשלי אכול דבש הרבות לא טוב וחקר כבודם כבוד, ואחר אשר למד שם כמידתו יקבל התרה מהרב היושב בישיבה אשר יתן עדותו עליו כי פרקו נאה ומלא ברכת ה׳ בתורה ועבודה ואח״כ יהי׳ מוכשר להיות דיין ומורה הוראה בישראל, וכ״כ הלעהרער סעמינאר לא יהי׳ האנשים האלה ריקים מתורה שבע״פ, ואם גם בכל זאת נשתברו הלוחות ונתמעט העונה של תורה אשר כל חפצנו לא ישוו בה ועדין לא בא העת אשר לא יום ולא לילה כמימר רבי ישמעאל לבן אחותו בכל זאת עת לעשות לה׳ הוא ומצווים אנו עפ״י גזירת המלכות בכל זאת תהי׳ תורת ה׳ ואהבתו ויראתו עקרת הבית אשר כל חפצנו לא ישוו בה והדרשות יהי׳ מיוסדים על אדני פז של תורתנו הקדשה עיי׳ מש״כ (דרוש רי״ד) על לא יוכל לבכר את הבכור בן האהובה ובזה נגדיל התורה ונאדיר והתורה והמצות יגינו עלינו

לבלתי היות עוד לשמצה בקמיני ויקום בנו ועמדו זרים ורעו צאנני ועל התורה והעבודה נגדל בנינו ובנותנו, וכבראשנה נשיבה שופטני, יה׳ היא מחיקקנו והיא יושיענו במהר׳ בימינו, וזהו חלקנו וגורלנו, אשר הנחילו לנו אבותינו, זקנינו ואבותינו, וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עלינו, ויתנו יקר וגדולה לאמונתנו, אשר היא חיינו ואורך ימינו, עד יבא משיח צדקנו, ויוליכנו קוממיות לארצנו אמן.

מימרא תקכו.

פסחים פ״ז א׳ א״ר אלעזר לא גלו ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמ׳ וזרעתם לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא להכנים כמה כורים ע״ש כבר הובאת לעיל (מימרא תק״א) שהיא נגד מאמרם ז״ל שאמרו קידושין ע׳ ב׳ קשים גרים לישראל כספחת ע״ש במה שכתבתי שההיספה זו על ישראל נאמרה וכעת נראה עוד במה שאמר הוא י״ת לא״א והתברכו בזרעך כל משפחות האדמה אשר כבר כתבתי שיהיו ישראל לאוה״ע מה שהיה שבט לוי לישראל שנאמר בו יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל אמנם איך יהי׳ זה הלא אז״ל אסור למסור תורה לאוה״ע כנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטי׳ בל ידעום וכל תפלתינו בימים הנורא׳ באמרנו ובכן תן פחדך וכו׳ ויכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך וכדומה והאיך נהי׳ כזאת אם אנו מצווים באזהרה שלא ללמוד להם תורה ומצות וגר שבא להתגייר (יבמות מ״ז ע״א) מרחקים אותו ואומרים לו שלא יוכל לעמוד בעול המצות. אמנם אחת הוא בכלם והיא יסוד כל המצות שהאדם עלי הארץ ידע ויכיר כי הוא גר בארץ ובתבל הזו ולא נברא כ״א לעשות מעשים טובים ולקנות מעלות ומידות טובים ויקרים לנחול בהם העו״הב חיי נצחיי ולזה הציב הוא י״ת אבן פינה לישראל באמרו לאאע״ה לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך כאשר כתבתי כ״ז מבואר היטב בספרי ת״י בס׳ לך לך (ומבוארים היטב במאמרים אשר רשמתי שם וביותר במימרא קע״ג ודרוש ק״ו וק״ז) ולזה באו מצות רבות בתורתנו באהבת הגר ונאמר בפירוש ה׳ אוהב את גרים וכמעט נאמרו אזהרות יתרות בגר כבבני ישראל עצמן (ב״מ נ״ט ב׳) ודוד מלך ישראל השתבח בעצמו באמרו גר אנכי עמך וגו׳ וכבר הארכתי בחלק הראשון והוא בדרוש כ״ג וכ״ד שרוב מצות תוה״ק על יסוד זה נתיסדו להרחיקנו ולהבדיל אותנו מאהבת העולם ותענוגיו להחיית נפש הבהמיי שבנו, וגם לזה נתנה לנו התוה״ק להבדילנו מן העמים אשר כל מגמתם ותכליתם להחיות את נפשם בתענוגי עוה״ז ולכן כינה אתם הכתוב בשם ערלים אשר לא נימולו כי המילה היא המצוה הראשונה אשר נחתם בנו ליתן מתג ורסן לתאותנו ע״ש בחה״ר (דרוש כ״ד) במה שאמר אבינו במה אדע נאמר לו ידוע תדע כי גר יהי׳ זרעך וגו׳ וי״א לא חטא בזה לפי דחז״ל שאמרו ששאלתו הי׳ רק אם יחטאו בני׳ במה יזכו ואמרתי שם דזה הי׳ נחשב לו לחטא על אשר הי׳ הבטחון הזה על נחלת

כני' בארץ כשארי גויי הארץ וכזה הראה בנפשו כי עדין נקשר בעבותות העולם וע"ז בא הדיבור אלי' ידוע תדע (היינו בעצמך תדע מזה) כי יהי' זרעך בארץ לא להם שלא יגיעו למדרגה שהעוה"ז לא יהי' נחשב בעיניהם כ"א אחר שיהי' ימים רבים בגלות ומזה תבא להם הכרה שלימה לחיות בעלמא הדין כגר בארץ וכאורח נטה ללון ובזה לא ישתקעו לילך בשרירות לביהם לעשות כל העולה על רוחיהם כאמור כי אתם ידעתם את נפש הגר כי הגר בארץ נכרי' לא יבקש גדולות ויעבור על כל הבא עלי' ולזה נצטוו ישראל באזהרה יתירה לשמור שמיטין ויובלות וגם הארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים אתם עמדי, כי אם כה יהי' האדם על הארץ כגר בארץ נכרי' יבער מקרבו הרבה מידות רעות ומגונות ויקנה בזה כל מעלות ומידות טובות ויהי' דכא ושפל רוח לסבול בטוב טעם ודעת את כל העובר עלי' וגם לא ירים לבבו עד מאוד בכל אשר ייטיב לו כי יודע כי גם הטובות והרעות כאשר יחנו כן יסעו ועל יסוד זה רוב עמודי תורתנו הקדושה נתיסדו (עיי' מימרא תפ"ז מה שכתבתי על מה שנאמר בשירת הים תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבור עמך וגו' שהוא נאמר על ישראל עד ביאת הגואל ב"ב כי ישראל נקראים עוברים כעוברי דרך כי העוה"ז רק כעובר דרך להם ע"ש גם אמרתי שמזה יצא השם לקרותם עברי לא על שֶׁיָּשְׁבוּ בעבר הנהר כ"א על שהם בעוה"ז בעובר דרך (ומצאתי אח"כ טעם שם הזה באחד ממפרשי התורה אשר נעלם ממני כעת מקום מוצאו) ואם העם ישראל ישארו על מתכונתם לבלתי צאת ביד רמה לעיני כל העמים ויתנהגו כאביהם אברהם אשר הי' אז בדורו נשיא אלקים בעיני כל רואיו שומעי' ובכל זאת אמר גר ותושב אנכי עמכם אף אחר שָׂת תשעה מלכים תחת רגלי' כאשר הארכתי בזה (דרוש ק' ובספרי ת"י) אם כה ינהגו ישראל יתברכו בהם כל משפחות האדמה ללמוד מהם להיות כמותם גם הם ויהבלו את כל העולם ויתנו רסן ומתג לכל מעשיהם לא יריעו ולא ישחיתו ולא יקום עוד גוי אל גוי ובזה גם אנחנו בני ישראל לא נהי' עוד למשל ולשנינה בגויי הארצות ועיי' בדרוש ט"ו שכתבתי בברכת עשו שנאמר לו על הרבך תחי' שיצחק אבינו רצה ליתן שארית לעשו גם לחיי נצחיי דע"י שניתן החרב בידו לקום על יעקב אחיו אם יתרשל בעבודתו עבודת ה' ולחיות ע"פ האדמה כגויי הארצות ובזה יזרה בארצות אחרות וילך בגולה בדד כאלמנה מעונה ומדוכא בין הגוים מזה יעלה ארוכה למשפחות הגוים כאשר הארכתי בזה (דרוש ט"ו) במראה הסולם שראה אבינו ארבע מלכיות שעלו וירדו בו והיינו עלייתם וירידתם הוא ע"י ישראל וזה שגילה לנו האי תנא במתק לשונו, ופי' שנים ברוחו ליישב ולכונן שני קושיות א' מה שנגזר על ישראל בהטותם מתורת אלקינו לזרותם בארצות הלא יהי' די והותר במה שנגזר עליהם בארצם כמו ועצר את השמים ולא יהי' מטר וכאשר נאמר שיאמרו הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת בראותם שנהפכה כמהפכת סדום ועמורה ולמה להם להגלות מארצם שנית אם גם נגזר עליהם לעזוב את ארצם למה לא הגלם למדבר ולארץ אחרת אשר יתישבו שם במצור ובמצוק בלחם צר ומים לחץ ולמה הגלם בין האומות

לחלל שמינו בגוים ושלא נאמר על שהם ממלכת כהנים להדריך גם שארי האומות ולהקריבם לעבודת ה' וכמו שעשה אבינו הלא זה נאסר לנו כי מגיד דבריו ליעקב ולא עשה כן לכל גוי ואסור לנו למסור תורה לאינו ישראל לזה אמר ודייק בלשונו לא גלו ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, בראותם ישראל העם אשר בחר לו יה הם גרים בארץ אחרת ועומדים על עמדם לקיים כל אשר נצטוו וכל תאות העולם ימאסו אם רק יוכלו לעבוד עבודתם עבודת ה' מהם יראו וילמדו להיות ג"כ גרים בארץ ליתן מתג ורסן לבלתי עשות כל אשר בלב יצרם הרע כל היום*) ועיי' מש"כ (דרוש ע"ז) על מאמר הנפלא על מיעוט הירח במס' חולין ס' ע"ב) שהוא הכל רמז על ישראל שהם מושפעים ע"י אוה"ע כירח המקבל אורו מן החמה שאמר היא י"ת לכי ומעטי את עצמך, וצדיקי' יקראו בשמך ע"ש וזהו הגירות שרמז לן האי תנא בקצירת אומר, ומזה תבוא לנו הגאולה האמיתית אשר מהרה נשוב לארצנו ולעבודת מקדשנו תב"ותכ במ"ב אמן.

וזה לפ"ק גמר דרור להשיבנו אל הר המור:

וזה כתבתי כעת בחודש כסלו תרנ"ו לפ"ק.

*) וזהו יסוד כל התורה כולה שנדע ונכיר שבעוה"ז רק גרים היינו בארץ וכל מעשינו יכונו רק להביאנו ולהחיותנו בעוה"ב וכמו שאין בידינו להשיג הנהגות ומהות עולם הבא עולם המלאכים השכלים הנפרדים תהלוכותיהם מנהגיהם והיותיהם כן לא נוכל להשיג טעמי כל המצות שנצטוינו לזכות על ידם לעוה"ב לעולם שכולו טוב ובזה נפתרו לנו כל התמיהות מדוע לא נזכר בתורה ברמז ורמיזה משכר ועונש של עוה"ב אשר ע"ז פקרו המינים לומר שאין עולם אלא אחד עד שגם בזמננו פקר אחד מראשי חדשים אשר החציף הוא לכפור בשכר ועונש של עוה"ב ובזה יסכר פי כל מלשין וכופר ואומר לכל כי סבל הוא כי כל התורה נתיסדה על אבן פינה הזאת כי הסגירה לנו הדרך לכל מבואי ותענוגי עוה"ז ולהחיות כגרים בארץ נכריה וגם שארי האומות ילמדו יסוד זה ממנו כאמור ואם אין עולם אלא אחד למה לא נתנונו לחיות בעוה"ז ולהנות בה ככל אשר תאוה נפשנו (עיי' בספרי מעשי אבות בענין חזוק האמונה שכתבתי בסוף המחברת). ולכן נאמר נשנית בתוה"ק אהבת הגר אשר בתוכנו, ובזה זהב היתה לכפרי עוה"ב. ומיושב בזה קושית תוס' קידושין ע: ע"ב ד"ה קשים וכו'.

וזהו יסוד מוסד לכל תורתנו הקדושה.

פערכטאלדסדארף בחודש אב תרנ"ג לפ"ק.

מימרא תקכז.

במס' תענית כ"ה ע"א ר"א בן פדת דחיקי' לי' מילתא טובא וכו' חזיוהו דקבכי וחייך וכו' מי ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא יבי' אמרי לי' דחיי טפי או דחיינא א"ל דחיית א"ל א"כ לא בעינא עיי' רש"י שכתב דחיית נפישא או דחיינא וכבר דקדקו המפרשי' בזה דקשה לבאי"ה דאם

אם שני חייו פחות שנה אחת או חצי האם על זה יאמר לא בעינא ופירשו הם עפ"י, מה דאמרינן כיון שעבר אדם רוב שנותי' ולא חטא שוב אינו חוטא והבן. ואמרתי במה שיש לדקדק דלא אמר דחיי נפישא או דחיינא ולמה אמר לישנא דנקט הש"ס טפי תמור נפישי הגם שכל המאמר הזה תמוה דאמר ניחא לך דאפיך עלמא שאין לו מובן כלל אשר מזה נ"ל דר"א לא התאוה שלא יצטער עוד הי' כל מגמתו ללמוד וללמד מתוך הרוָחה ובזה יהי' דעתי מרוַחת טפי ממה דעסיק בה בצער ודוחק אמנם ידוע מה דאז"ל ע"פ שאמר החכם מכל אדם ואף חכמתי עמדה לי היינו התורה שלמדתי באף היינו בצער ודוחק הי"א שעמדה לי וכמו שאמר ר"י בן חנניא לברתי' דקיסר אי הוו סני טפי הוי גמירא, כהאי תנא דדמוך ואיתער וא"ל מאי ראית ואמר עולם הפוך ראיתי וא"ל אבוהא עולם ברור ראית עליונים למטה ותחתונים למעלה ומאן דמזעיר גרמי' בהאי עלמא מסגא גרמי' בעלמא דאתי וזהו יסוד עולם אשר הוא י"ת יסד עולמו וכאשר רמזתי במה שנאמר לרבקה אמנו ברציצת הבנים שמאמר הזה כולל כמעט כל הויות העולם בנאמר לה הרב יעבד צעיר בישר ובהיפך היינו הגדול בעושר וכבוד בעיה"ז יעבוד רק צעיר מעט ובהיפך ורב היינו הרבה יעבוד הצעיר חקטן בעושר וכבוד ולידת הצדיק הוא אשר יוליד בעיונו באוריתא והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ולזה אמר לו הוא י"ת ניחא לך דאפיך עלמא ויהי' מעתה הרב יעבוד רב והצעיר צעיר ובזה הבין ר"א כונתו של שי"ת ועז"א דחיי טפי היינו אם אלה השנים אשר התגלגל פה ועסק בתורתי מתוך הלחץ ודהק אם שנים אלו טובים יותר מהשנים דיהיה מעתה בעושר וגדולה וא"ל דחיית טפי היינו הני שנין דחית ועמלת בתורה בצער ודוחק יהי' טובי' מאלו השנים אשר תעמול בהרוחה ולכן אמר א"כ לא בעינא דכל כונתו בְרֶוַח עלמא לא היתה מתחילה אלא על שדימה שתורתו תהי' יותר מרוַחת אם יעסוק בה מתוך הרוחה וזה שא"ל הוא י"ת אפשר דמתילד בשעתא דמזוני היינו שיכול להיות דגם בעושרו יוליד ויחדש חידושי דאורייתא כי אלו הם תולדותיהם של צדיקי' ואפשר דלא יוליד כל עיקר ואף אם יוליד הני שני דחי הוו טפי וטובי' מאלו ולזה אמר כולא האי ואפשר א"כ לא בעינא כי חידושי ופלפולי דאורייתא טבים ליה מכל שני חייו ולכן בא שכרו ע"ז דאמר לא בעינא בהאי אגרא דיהבין תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמין והוא שכר נאה על פלפולא דאו' והני תליסרי הם נגד שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם ומהם יצאו עיקרא פלפלי וחידושי תורתנו הקדשה כמובן.

מימרא תקכח.

בגמרא (יומא ט' ע"ב) מאן דמשתעי ריש לקיש בהדי' בשוקא יהבא לי' עיסקא בלא סהדי, אמרתי דוקא על ר"ל אמרי זה ולא על שארי ת"ח גדולי' שהיו בדורו, עפ"י מש"כ רש"י ע"פ בס' הדברים הבו לכם אנשים שאמר להם אני איני מכירם אם בא לפני מעוטף בטלית אם הגון הוא

אי לא וכ״כ כתבתי (דרוש ק״ד) במה שהתנצל עצמו אהרן למשה באמרו לו אתה ידעת את העם כי ברע הוא יאף אם הי׳ אהרן קדוש ה׳ תם עם תמימים לא הכיר בעם ה׳ מי הם הטובי׳ באמת לזה אמר אתה ידעת ולא אני וכ״כ כתבתי במה דשלחה רבקה אמנו את יעקב בנה אל לבן אחי׳ ויהי׳ פי שנים ברוחה להבריח יעקב מאחיו וגם כדי שילמוד שם להכיר במעשי רשע אחי׳ אשר מתנחם לו להרגו ע״ש וכ״כ היא בת״ח אף שנוכל לבטוח בצדקתו ולא יפנה אל רשעת פועלי און מ״מ לא נוכל לבטוח עלי׳ בהצדיקו לפניני באדם שאין אני מכירין כי אילי טעה בו והחזיקו לצדיק גמור אכן ריש לקיש שהי׳ מתחילה ראש וראשון להני בריוני כנודע ממעשה שאירע לו עם רבי יוחנן שקיבל עלי׳ ללמוד תורה ונעשה אח״כ ראש וראשון לבני מתיבתא ונעשה גדול בתורה מתקיפי דארעא דישראל אשר נוכל לבטוח בצדקתי וישרתו וגם כל מעשי הרשע הי׳ גלוים לפני׳ באשר ראה וידע כל מעשיהם וע״ז נכון לבטוח עלי׳ במי שקירב שרק משתעא בהדי׳ בשוקא לעין כל נדע נכון שהוא איש אמת כמובן דוגמא לזה במה שאמרתי (דרוש קע״ד) על אמרם בזוהר ע״פ יודוך עמים אלהים וגו׳ ע״ש.

בהיותי לשאוף ריח חיים בכפר פערכטאלדסדארף בקיץ תרנ״ג לפ״ק.

מימרא תקכט.

ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה׳ במקום הזה וגו׳ ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער שמים והתרגום כתב על הא דאמר אין זה כ״א כ״א בזה״ל לית דין אתר הדיוט ע״ש וראה יעקב אבינו התועלת הגדול יוצא מבתי הכנסיות שלנו אמנם אם יתרשלו לבא בתוכם ומי שיש לו ביהכנ״ס בעירו נקרא שכן רע שנאמר עלידם הוי על כל שכני הרעים בזה הוא נורא מאד, כי כגדולתו כן שפלותו וע״ז אמר אין זה כי אם בית אלהים וכתרגומו לית דין אתר הדיוט כי על שאין נכנסים לתוכו נשאר רק בית אלהים ולא בית הכנסת (ואמר כמתמיה) וזה הוא שער השמים אשר בו יעלו תפילתנו למרום ולזה שפיר קראו אלו החיצונים לבתי כנסיות שלהם בית ה׳ (גאטטעס הויז) כי הוא רק בית אלהים לבדו. והמדרש אמר שראה ביהמ״ק בחורבנו וראהו בישובו ע״ש ויתכן לפרש לפי משאז״ל על משכן משכן על שנתמשכן על עונות של ישראל וכאשר כתבתי על שבירת הלוחות שנאמר בו וישבר אותם תחת ההר שאין לו הבנה כי המחנה הי׳ רחוק מההר והוא לא שיברם כ״א עד ביאו אל המחנה לעיני כל ישראל ואמרתי במה שאמר על ויתיצבו תחת ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית שאם לא יקבלו את התורה יכפה עליהם ההר וכפיה זו ג״כ קשה דהא קבלוה ברצון ואמר כל אשר דיבר ד׳ נעשה ונשמע אכן אמרתי דכפי׳ זו לא הוי לשעתא כ״א גם לעתיד אם לא ירצו לקבל את התורה ויעזבוה עוד הם עומדים תחת ההר לכופו עליהם חלילה והרבה שילוחי׳ למקום, וירושלים הרים סביב לה כמובן.

והוא ית׳ באהבתו לעמו ציה להם לעשות לו משכן אשר ישכן

בתוכם בכדי שיהי' להם ממה לפרוע מהם בעת יעזבו חלילה את תורתו אמנם אז בעגל שלא הי' להם עדין לא משכן ולא מקדש לפרוע מהם הי' בסכנת כליון חלילה ולכן טרם רדת משה מן ההר על שיחת עמו נתן לו י"ת שני לוחות האבנים (עיי' מימרא רי"ח) והוא שיברם תחת ההר שנענש עליהם והסכים הוא י"ת על ידו.

וזהו ג"כ תכלית נתינת הארץ לישראל אף כי הם גרים עלי תבל כאשר כתבתי בס' לך לך ולא הי' ראוי' להיות להם חלק ונחלה בעוה"ז כמו הלוים שלא הי' להם חלק ונחלה אכן נתנה להם כדי לגלותם ממנה בעת אשר יעזבו את תורת ה' ואין כל חדש תחת השמש ובאדם הראשון אשר הי' אבי כל חי עשה ה' ככה והושיבו בגן אלקי' אשר יתעדן בו מרוב כל ולשמור ולעשות כל אשר נצטוה הניחהו שם כדי לגרשו ממני בעת אשר לא ישמור דרך ה' וזה הי' לו לכפרה אשר לא מת מיד בעוברו על צוָאת הקב"ה, וכן עד"ז ניתן לישראל ארץ טובה ורחבה ביעודי כל טוב ונבנה להם בית הבחירה לכפר עליהם בעת שיחטאו, אשר ימצאו בו כפרה הן בישובו והן בחרבנו, ולזה כיון הרעי' מהימנא בשבירת הלוחות אשר נתנו לו טרם רדתו מהר ולזה הסכים הוא י"ת על ידו וא"ל יישר כחך ששיברת, אמנם לעתיד אשר יתמו חטאים מן הארץ ורשעי' עוד אינם כאשר יקוים בנו ושב ד' אלהיך את שבותך ויקבץ נדחינו אז יבנה בית ה' אשר לא ניתן עוד למשכן על עונם זה יקום לעד וכל זה ראה אבינו בחלומו וכאשר ראה חורבן בית מקדשנו אמר עלי' אין זה כי אם בית אלהים והיינו בית משפט ודין אשר ידין הוא ב"ה את עמו וכשראהו בישובו אח"כ על זה אמר וזה שער השמים אשר צדיקים יבואו בו וזאת מנוחתו עדי עד בב"א.

דרוש ריט.

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל וגו' הנה זה היום שמיני למילואים והי' שמחה לפני' יתברך כיום שנברא בו שמים וארץ ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' וכבר ביארתי זה (מימרא רי"ג) כי הי' ישראל אז ששים ושמחים כאשר בארתי שם שלא ידעו אחר עשו את כל אלה ועדין לא נראה השכינה וא"ל משה זה הדבר (הגורם) אשר צוה ה' תעשו ואז ירא אליכם כבוד השם ע"ש ואית' בילקוט פרשה זו ר"י אומר כתיב וידבר העם באלהים ובמשה שמע הקב"ה שהלשינו על כבודו ומכבודו שהוא אש אוכלה אש שלח בהם אש אוכלה אש ואותה האש שקעה בארץ ולא חזרה עוד למקומה אלא נכנסת לאוהל מועד וכל הקרבנות שהקריבו ישראל במדבר אותה האש יוצאת ואוכלת אותן ותרד אש מה"ש אין כתיב כאן אלא ותצא אש מלפני ה' ותאכל וגו' ואותה האש יצאה ואכלה עדת קרח (כנאמר) ואש יצאה מאת ה' ואותה האש יצאה ואכלה את בני אהרן שנאמר ותצא אש מלפני ה' אין אדם יוצא מן העולם עד שיעבור עליו מאותה האש שנאמ' ותשקע האש עכ"ל

הנה עמדו כל ישראל שם מצפים ומחכים שתרד איש מה״ש ועוד לא בא ויקחו בני אהרן נדב ואביהו איש מחתתו ויתנו בהם איש וישימו עלי׳ קטרת ויקריבו לפני ה׳ אש זרה אשר לא צוה אותם ותצא אש מלפני ה׳ ותאכל אותם וימותו לפני ה׳ וכמעט נהפכה כל השמחה לינון ואנחה, יבאמת קשה עד מאוד דמה ראו על ככה שני גדולי הדור כאלה שאמר עליהם משה עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך ומה ראו לעשות כזאת אמנם דבר גדול הראו לנו בעשותם כאלה כי כבר הארכתי במק״א (דרוש קכ״ד) שאין רשות לשנות דבר בעבודת ה׳ אשר אין מביא לשכל אנישי איך יעבוד ובמה יעבוד לשמו הגדול והנורא וכאמרם על מה שאומרים האל הגדול הגיבור לולא אמרו משה אנן לא אמרינן לי׳ ולכן אין לנו בעבודת אלקינו כ״א כאשר קבלנו מאבותינו וכל מה שלא נצטוינו בעבודתו י״ת זרה היא לנו ואף אם רוצים לפאר ולהדר עבודת ה׳ ע״ז לא נשמע ולא נאותה להם בזה כאמרם לולא אמרו משה ואנשי כנה״ג אמרוה לא נשמע להם, ובעת אשר שלמו ימי המילואים ובכר נעשה כל אשר צוה ה׳ ובכ״ז לא נראה כבוד ה׳ וכאמרם במדרש שאמר אהרן למשה אחי משה כמה ביישתני שאחר כל המעשים שנעשה עדין לא באתה השכינה ובלי ספק קרח ועדתו אשר נתקנאו בכהונה גדולה באמרו לבסוף מדוע תתנשאו על קהל ה׳ אף אם עדין לא יצא לערוך מלחמתו נגד משה ואהרן בכל זאת גם עתה העלה טינו בלבו להיות חולק על רבו וכאשר כל ישראל עמדו וצפו אשר תרד האש מה״ש ותאכל העולה והשלמים כן היא בקרבו שם ארבו שלא תצא האש מה״ש ויראו כל העם שאין ממש בדברי משה אל ישראל ואת כל אלה מנפשו עבד וידוע מטענותיו שרצונו הי׳ להקל וליפות מצות ה׳ במה שאמר בית מלא ספרים פטור ממזוזה וטלית שכולה תכלת פטור מציצית (עיי׳ כ״ז דרוש קל״ח) בכת החדשים שחדשו דברים בעבודת ה׳ באמרם שהם מרוממים ומפארים בזה עבודת ה׳ והביאו איש זרה במחנה העברים לעשות כמעשי הגוים להתדמות להם בעבודתם ואף הטובים שבהם שכונתם לפאר עבודת אלקינו בכל זאת זרה היא לנו באשר לא נצטוינו ע״ז ולא כל אשר יפה הוא טוב (ניכט אללעס שענע איזט איך גוט).

ולגבי משה הי׳ מילתא זוטרא להוריד איש מן השמים לאכול את קרבנם ואם אליה׳ תלמיד תלמיד מתלמידיו הי׳ מוריד האש על מאה וחמשים איש אשר שלח אחזיה המלך אחריו פעמים (מלכים ה׳ א׳) מה נקל הי׳ זה ביד הרעי׳ מהימנא לעשות כזאת אבל היא לא רצה לעשות ולשנות דבר בעבודת ה׳ אשר לא נצטוה, אמנם בני אהרן הקדושים והטהורים אשר ראו בצרת הצבור וצרת אביהם אשר נצטער מאוד שמו נפשם בכפם להוריד האש מה״ש לקדיש שמו י״ת לעיני כל ישראל ולזה אף כי איש השמים הוקד בהם בכל זאת על אשר עשו מה שלא נצטוו יצאה איש מאת ה׳ והיא איש אוכלה איש היינו שאכלה איש השמימי אשר בקרבם ואכלה אותם וגם מילא מחשבתם הטובה לאכול את העולה והשלמים ובזה הי׳ קידוש שמו י״ת בכפלים להראות אף כי לטובה כונתם ומן השמים הסכם על ידם בכל זאת לא נישא להם פנים באשר עשו אשר לא צוה אותם והיינו אף כי

נצטיינו להקטיר קטרת בכל יום אבל הם לא נצטוו ובזה הביאו איש זרה ואותה האש עצמה אכלה הרן איש של קרח ועדתו בהקריבם להקטיר אשר לא נצטוו וגם שאין אדם מת מן העולם עד שיעבור עליו מאותה האש הוא כי אם הוחק משפט מָוֶת על העושה דבר טוב אשר לא נצטוה עלי' על אחת כו"כ שיושפט משפט מות אם עושה דבר אשר נצטוה עלי' שלא לעשות ומי הוא נקי אבד, ויצא מזה עמוד ויסוד חזק שלא לעשות ולהוסיף דבר בעבודת ה' אף אם רק לפאר ולרומם עבודתו בזה ואף משה ואהרן אף שידעו שע"י מעשה הקטורת יביאו איש מה"ש לא מלאם לבם לעשות כן על שלא נצטוו היום להקטיר קטרת אכן העוררים על הכהונה אז כקרח ועדתו לא לקחו מוסר בזה ונהפוך הוא שהם אמרו שהאש יצאה מה"ש לשרוף שני בני אהרן באשר איננו ראוי' לכהונה גדולה ונענש במיתת בניו ולא מתו על מעשה הקטרת כ"א בעון אביהם מתו ולכן לא שמעו למשה אז אשר אמר להם בעשותם הקטרת שסם המות ניתן בתוכו כי בו מתו נדו"א כי הם אמרו שבעונם מתו ולכן נשרפו באותו האש עצמה אשר מתו בו הצדיקי' הללו, ומשה ואהרן באשר ראוי' להביא קטרת ולא רשאים באשר לא נצטוו נכנסו לאוה"מ ללמד מעשי הקטרת והלימוד עוד גדול מהמעשה, וכן עשה מרדכי בנגזר עליו מהמן להמיתו עסק בהלכות קמיצה והכן.

בזה נתיישב לי במה שנתקשה לי כבר בנהפך הסדר שלקיחת הקטרת היתה טרם יצא האש ולמה נאמר תחילה ותצא האש ואח"כ ויקחו שני בני אהרן את המחתות ולזה ניחא דלכך הקדים יציאת האש שלא נאמר דהוצאת האש יצא לשרוף אותם ע"כ הקדים הוצאת האש ללמד שהאש יצא לאכול הקרבנות ואף שהם השתדלו בזה נשרפו גם הם על אש זרה אשר הביאו והבן, וכבר כתבתי (דרוש ס"א) כי הוא י"ת יסד את אמונתנו על שני עמודים חזקים והיינו על המעשה והלימוד אשר המעשה קדמה בזמן על הלימוד והיינו לעשות כאשר קבלנו האמונה מאבותנו ולזה הי' מרמזים הקרשים למשכן על המון עם שאינם בקיאי' בתוה"ק שאם הם יראו מראשיהם שיוצאים מקבלת אבותיהם לא ישמעון אלי', ופירשתי מאמרם ז"ל במה שאמרו בי"ח קללות שקילל הנביא לא נתקרר דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן וגו' (עיי' דרוש נ"ז) ובזה אם גם נדב ואביהו שכחו עצמן וטעו בהוראתם להביא איש אשר לא נצטוו הי' מוטל על המון עם הדיוטי' שבישראל לעמוד נגדם שלא לעשות ולשנות בעבודת ה' דבר אשר לא נצטוו וכל העם ראו ולא מיחו ע"ז אמר משה לאהרן ובניו שלא יפרעו ולא יפרומו וכל ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' אשר הם ראו ושתקו והיא תוכחת מוסר לזמן הזה אשר כל הנעשה בישראל ע"י ראשי העם אשר הלכו חשיכה ולא נוגה להם ואם הם ילכו עקלקלות על אשר לקחו ואכלו מעץ הדעת ונשכם הנחש הקדמוני עד שנשתבש שכלם אשר לא ישיגו עוד אורחות חיים למה לא יעמדו נגדם הדיוטים שבנו (עי' היטב זה הענין במימרא רס"א ורס"ב וביותר בדרוש קס"א בחינוך ביהכנסה"ק) אשר לא נשתכרו מיין פתנים בראותם מחבלים כרם ד' צבאות, יראה ה' בעניני להטות אלי' לבבנו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם בב"א.

ביום שני של חג השבועות בעת הזכנ"ש תרנ"ד לפ"ק.

דרוש רכ.

אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה כה יעצו לנו חז"ל להפר עצת שטננו אשר יפגע בנו ללחום אותנו. רבותי! יצאתי היום מגדרי לדבר אל העם תוכחת מוסר ביום הזנ"ש אשר נהגו בו החדשים מקרוב באו לספוד ולקונן על המתים שכבר מתו ביום שמחתנו לעורר לב הבנים על האבות שהלכו לעולמם, ולא כן ראינו מימינו מגדולי ישראל גאוני ארץ והם לא עשו כן לעורר קינה ונהי בימים קדושי' האלה אכן אחזתי הפעם במדתו של אהרן הכהן אשר נאמר בעשות ישראל את העגל אשר חטאו חטאה גדולה והשתתפו בזה אהרן קדוש ה' אשר אמרו לו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו תמור משה אחיך אשר לא ידענו מה הי' לו ובתומת לבו נעשה אשר נעשה ושם נאמר וירא אהרן ויבן מזבח לפני' ויאמר חג לה' מחר ואמרתי מאז כי כונת אהרן הי' באשר ראה כל אלה הסובבים אותו לעשות את זאת הם אנשים אשר לא ראה והכיר מתמול שלשום כי לא באו לפני' בכל בואו לדרוש בקודש להזהיר את בני ישראל לעשות ולקיים כל דברי התורה הזאת וראה עתה אשר הרע לעשות בזה לעשות להם מנהיג כי אין מחשבתם טהורה בזה ורצה לעירום ולהוכיחם ולהשיבם לאביהם שבשמים ואיך יכול לעשות הלא כל אלה אשר ראה לא יבואו לפני' בבואו לדרוש את ה' בפני קהל ועדה כי לא ראם מעולם לא בשה"ג ולא בש"ש לכן נבון תחבולת יקנה ובנה המזבח לדרוש את ה' לפני העגל המסכה אשר ידע כי שם נקבצו כלם ושם ישמיעם ד"א חיים וכן דעו נא רבותי כי זה גם אותי הנעני להרים קולי במחנה העברים בעת אשר לא הורגלתי עד הנה כי לא באתם כל פעם בהרימי את קולי לעורר את לב בני ישראל על התורה ועל העבודה לא בשה"ג ולא בש"ש ולא אוכל למשככם לביהמ"ד לכן עצת חכמינו ז"ל תקום לזכור את יום המיתה ר"ל בהזכרת נשמת אבותנו אשר הלכו למנוחות ועזבו איתנו לאנחות. הדיבור החמישי מעשרת הדברים אשר קרינו ביום אתמול היא כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך וגו' נותן לנו אריכות ימים על מצות כיבוד או"א וכבר כתבתי ע"ז (בחיבורי מעשי אבות בהזכרת נשמות) בזה"ל „מי שמכבד את אבותיו בחייהם הוא יכבדם גם במותם להזכירם לטובה לפני „שוכן שמים אשר בידו נפשות המתים והחיים, והזכרת נשמת האבות גם „היא מן הכבוד הראוי' לאבות מן הבנים גם אחרי אשר הפרדו מהם לשכון „בצל מרומים בגן עדן אלקים אכן דעו נא דְּעַ כי הזכירה היותר טובה „המגעת מן הבנים לאבות היא אם יטיבו הבנים מעשיהם לבלתי ישמיעו אל „אחיהם, הסרים מאחרי אלהיהם, כי אם יחזיקו באמונתם אמונת אבותיהם, „אשר קיימו וקבלו עליהם, לדורותם הבאים אחריהם ואז אשרי מילדיהם, „אם בשמם יזכרו בשתוליהם אשר ישתלו במחניהם, וישמחו האב והאם „ביוצאי חלציהם, ובזה יתעלו ויתרוממו נשמותיהם ויתענגו ברוב טוב הצפון „לפניהם, וגם ימליצו טוב על בניהם מכבדיהם".

במה שאמרו במצוה זו בכיבוד א״וא ה״א בחייהם וגם במותם ובמה נכבדם אחר אשר כבר מתו אמנם אז״ל כל המניה בן כמותו כאלו לא מת כי ברא מזכה אבא אם נראו הגידולים שישאר אחרי׳ והם דבקים בד׳ ובתורתי נעשה כאילו הוא חיים עודנו כאשר כתבתי (דרוש ק״ז) במה שנאמר שלש פעמים בשנה וגו׳ ולא יראה פני ריקם ע״ש וע״ז אמר החכם מכל אדם ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים היינו ע״י החיים ששארו אחריהם (על) אשר הם חיים עודנו ובזה הוא מכבד אבותיו אף אחר הפרדם ממנו כי עלה יעלו מעלה מעלה בגידוליהם ונטיעיהם ששארו אחריהם ובזה יזכרו נשמות אבותיהם לטובה כמש״כ (דרוש ק״ח) וזהו הזכרת נשמות אבות האמיתי לא כן בבנים אשר לא אמון בם וישליכו אמונת אבותיהם אחר גוים הם לא בלבד שלא יכבדו את אבותיהם כ״א אף גם זאת שיחללו וישפילו עד לעפר כבוד אבותיהם.

וזה לשון הזוהר סוף ספר ויקרא בן יכבד אב ועבד אדוניו בן יכבד אב כדא״א כבד את אביך ואת אמך ואוקמא במיכלא ובמשתא ובכולא האי בחייהי דאתחייב בי׳ בתר דמית אי תימא הוא פטור מיני׳ לאו הכי דאע״ג דמית אתחייב ביקרא יתיר דכתיב כבד את אביך במאי האי ברא אזיל באורח תקלא ודאי מבזה לאבוהי הוא ודאי עביד לי׳ קלנא ואי האי ברא אזיל בארח מישור ותקון עבדוהי ודאי דא אוקיר לי׳ לאבוהי אוקיר לי׳ בהאי עלמא גבי בני אנשא אוקיר לי׳ בההוא עלמא גבי קב״ה וקב״ה חיים עלי׳ ואותיב ליה בכורסייא דיקריה ודאי בן יכבד אב וכו׳ ע״ש.

ולזה אמרתי בעשרת הדברות שהדברות אחרונות מקבילות להראשונות אשר נאמרו לכבוד שמים אשר ע״ז אוה״ע אמרו לכבוד עצמו הוא דורש עד שישמעו דיבור החמישי של כבד או״מ וכל הנאמר אחריו נמשך להכיבוד של אבות כי אם בן יכבד אבותי׳ שיאמר עליהם אשריהם מהגידולים שגידלו וישארו אחריהם יזהר שלא ירצח ולא יגנוב ולא ינאף כי אם ישמור עצמו מכל רע לכבד אבותי׳ ולזה נאמר מיד אחר הכיבוד לא תרצח לא תגנוב וגו׳ ובאלה יכבד אבותי׳ ובזה מאריך ימי אבותי׳ כאלו עודנם חיים כי חיים הם בחיי בניהם אחריהם וזהו שאמר שלמה בחכמתו ושובח אני את המתים שכבר מתו מן החיים (ע״י חחיים) באשר המה חיים עודנה וזהו אריכות הימים שהימים אשר חיו ע״פ האדמה נתארכו ע״י בניהם ובני בניהם ע״ע. (ועיי׳ דרוש ק״ח) במה שכתבתי בהא דהרג משה את המצרי בהזכירו עלי׳ ישעת בני אשר יצא ממנו ע״ש כי טוב הוא ובהיפך מצינו גבי ישמעאל אשר קטרגו עליו מלאכי עליון להמיתו בצמא בזוכרם בנים היוצאי׳ ממנו שהמיתו ב״י בצמא והוא י״ת הושיעו באשר הוא שם שהוא הי׳ צדיק וכן נאמר לא יומתו אבות על בנים ולא הבנים על האבות ועל הנאמר פוקד עון אבות על בנים אז״ל שהיא כשאוחזים מעשי אבותיהם בידיהם ומה שנאמר לא יומתו בנים על אבות היא באין אוחזים מעשי אבותיהם והם טובים מאבותיהם, ובהיפך אם האבות טובים רק דנפקין מינהון זרעא דלא מעלו ע״ז נאמר לא יומתו אבות על בנים ולא יזכר להן עון בניהם ואם האבות לא טובי׳ המה אבל נפקי מנהון זרעא דמעלו בזה אף שהאבות

נתחייבו מיתה בידי שמים לא יומתו בזכות בניהם אשר יקומו מאחריהם וזהו נ"כ לא יומתו אבות על הבנים היינו עבור הבנים וכן הוא בבנים אם טובים לא יומתו על אבות אשר לא טובי' היו ואדרבה אבותיהם נצולים בזכותם ובהיפוך אם לא טובים הם ונתחייבו מיתה בידי שמים לא יומתו בחטאם על אבות היינו עבור אבותם שהיו טובים וזכות אבותם סיעתם. ובזה האדם ההוטא שתים רעות עשה א' מה שחטא בנפשו ודמו בראשו שנית מה שחטא נגד אבותיו אשר הי' בידו להצילם מעונותיהם ע"י גידולים טובי' שיצאו מהם והוא לא עשה כן ואשמם בראשו וזהו פוקד עון אבות על בנים כשאוחזי' מעשי אבותיהם בידיהם והבן את זאת. והיינו שפוקד גם העון שעשו הבנים לאבותיהם על שלא זיכו אבותיהם במעשיהם.

וזה עד רבעיהם ולא יותר שלא נחשב להם עוד עון ועוניש אבותיהם אבל במידה טובה עושה חסד לאלפים ואם בנים טובים יוצאי' מהם מצילים אבותיהם ואבות אבותיהם עד לאלפים דורות וזהו מדה טובה המרובה ממידות פורענות חמשה מאות פעמים. ועיי' מה שכתבתי בענין רבו של רבי מאיר דהביא איתו ר"מ לחיי עוה"ב דזכות ר"מ עמד לרבו דלא מצו דיינן לי' ולהורירו לבאר שחת על שהעמיד איר גדול בישראל כמו ר"מ וכל הלומד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו אחז"ל ונתקיים בו לא יומתו אבות על בנים כמ"ש בזכות הבנים לא יומתו אבותיהם ובזה הבנים הטובים מזכים לאבותיהם ולאבות אבותיהם עד אלפים דורות מלפניהם אף אם לא היו אבותיהם טובים וישרים כנאמר ועושה חסד לאלפים, ולזה נאמר באברהם אשר אמר לו אלקים ואתה תבא אל אבותיך בשלום שנתבשר שאביו בא לחיי עוה"ב אף שהי' עובד אלקים אחרים כי איך יורידו אותו לגיהנם אם הניח בן כזה אחרי' אשר מילא כחעו"ב בכביד ה' ולזה אמרו ישראל במ"ת שאמר הוא י"ת הביאו ערבים על קבלת תורתי וא"ל בנינו יהי' ערבים ואמר הוא י"ת הרי אלו ערבים טובים שאין הכונה שאם ירפו ידם מהתורה ישתלם מהבנים כי זה יהי' כערבות ראובן על בנימין שאמר לאביו את שני בני תמית אם לא אביא את בנימן ואמר אבינו ע"ז לא ירד בני עמכם כי אמר בכור שוטה הוא ומה זה ערבות אם ימות בנימן בדרך אם גם שני נכדיו ימית*) אמנם ערבות הבנים הוא שאם גם אם הם לא יקיימו התורה עכ"פ יגדלו בניהם לתורה ולא יומתי האבות עבור זכית הבנים ובהיפוך הבנים לא יומתו בזכות האבית.

עיי' סוטה מ"ט ע"א דאמר רבא ע"פ מי בז ליום קטנות אלה קטני

*) ניתן לפרש דמה שאמר הוא י"ת במתן תורה הביאו לי ערבים לא הי' כונתו י"ת שיביאו ערבים שיערבו עליהם לפרוע מן הערב אם לא יקיימו את התורה כי מה צריך לזה ערבים אם מעצמותם יוכל לגבות חובו ונהפוך על כי הוא אב רחמן אמר שיביאו ערבים של איצטרך לפרוע מנופם אם יפרקו היו עול שמים מעליהם וע"ז אמרו בנינו יהי' ערבים שיגינו בזכותם על אבותיהם ולא יומתו האבות על הבנים ובהיפך אם בניהם לא ישיבו את דרכם, לא יומתו בנים על האבות, כמו במלך דוד שהעלה בזכותו את בני אבשלום משבעה מדורי גיהנם והכניסו לג"ע.

בני רשעי ישראל שמבזבזין דין אבותיהם לעתיד לבא ע"ש ריש"י שקורעין גזר דין של אביהם במה שנצטערו בעונשי בניהם אשר נענשו עבור אבותיהם ובזה לא יומתו אבות על בנים היינו על שכבר קבלו ענשם בעונש בניהם וא"ת שעל זה גופא יענשו האבות במה שנענשו בניהם עבורם ע"ז נאמר שוב לא יומתו אבות על בנים היינו עבור צדקת בניהם. וכבר אמרתי כעין זה על מאמר תמוה בתוה"ק שאמר למך לנשיו כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי ואמר זה על שרצו לפרוש ממנו שלא להוליד עוד בנים ואמר שהוא לא יֵעָנֵשׁ אם הוא גרם לאיש שימות כי הוא קיבל פצע בזה ואם ילד הרג בעוונו שנלקחו בני' הקטנים בעינו לא יענש עליהם כי הם לקוהו בחבורתו וכמעשה שהובאה במדריש ע"ז שהרג זקנו וגם בנו הראו הנמשל בפועל והבן את זה. וזה הכל אם בן יכבד אב ביישר ובהיפך כאשר כתבתי על הרב יעבוד צעיר.

ובזה ההזכרת נשמות לא לנשמת המתים בלבד כ"א גם לנשמות החיים והיינו אם אבותנו הי' טובים ממנו יקוים לא יומתו הבנים על האבות ואם אנחנו טובים מאבותינו יקוים באבותינו לא יומתו האבות על הבנים כי ע"י גידולים הטובי' שהגיהו אחריהם יעלו מעלה מעלה לצרור נפשם בצרור החיים ולחזות בצל כנפי השכינה לחזות בנועם ה' ועטרותיהם בראשיהם ויתענגו ויזהירו מזוהר השכינה*).

דרוש רכא.

איתי בגמרא דתענית (ה' ע"ב) ר"נ ור' יצחק הוי יתבי בסעודתא אל ר"נ לר"י לימא לן מר מילתא וכו' בתר דסעיד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת וכי בחנם ספדי וכו' אלא מקרא אני דורש ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק וגו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים עכ"ל ומאמר הזה יפלא בעיני כל רואיו ע"ש רש"י ותוס' עיי' מש"כ (מימרא שס"ד) ע"פ ויצא יעקב מבאר שבע שיעקב יצא מבאר שבועות שלא יעמוד עלי' אבימלך ויאמר השבע לי כמו שנשבעו לי זקניך ע"ש הובאה בשם תנא דבי אלי' שלא יעשה ישראל שותפות עם הנכרי ע"ש היטב הדק ולא באתי אלא להעדפה דהנה אבותינו אברהם ויצחק ויעקב היו בימיהם גדולי הדור עד שהשכימו מלכים לפתחם לכרות עמהם ברית עד שאבימלך מלך פלשתים לקח עמו פיכול שר צבאו ובא ליצחק שיכרות עמו ברית לו ולזרעו ומה נאמר באברהם אשר כבש מלכים

*) עיי' דרוש ר"ה במה שהעלה דוד מלך ישראל את אבשלום בנו משאול תחתי' למדורי גן עדן. ובזה נתקיים בנים לא יומתו על אבות, ובתרח אבי אברהם נתקיים לא יומתו אבות על בנים.

*) וחדדתי חידה ע"ז לא יומתו בנים על אבות לא די זה בלבד כ"א אף גם זאת לא יומתו אבות על בנים. ולא די שלא יומתו אבות על בנים כ"א אף גם זאת שלא יומתו בנים על אבות. והבן את זאת.

אדירים אחר נצחם המשה מלכים והוא רדף אחריהם ונצחם שלא כמנהג העולם עד שרצו להמליך עליהם את אבינו להיות מלך עליון על כל גוים כאמרם ע"פ הוא עמק המלך ויצאו טבעם בעולם יותר ממלכי ארץ עד בא והגיע הדבר ליעקב אבינו שלא מצינו לו עוד גדולה וכבוד בין העמים כ"א התגורר בארץ מבלי צאת עוד שמו בין גויי הארצות כי הוא ברח מן הגדולה והכבוד ולא יצא עוד שמו בין מלכי ארץ עד שבנו האהוב יוסף הצדיק העמידו לפני פרעה ושאל לו כמה ימי חייך ואמר ימי שני מגורי מעט ורעים לא הגיעו לימי שני אבותי אשר רמז לו בזה שימי חיי לא הגיעו לימי גדולת אבותי' כי הוא יצא לגמרי מכבודו של עוה"ז ולכך יצא מבאר שבע אשר בלתי ספק הי' ג"כ גדול ומהולל בסגני המלך ושרי' והי' באים עמו בברית כאשר באו עם אבותי' אברהם ויצחק ולזה יצא משם ובחר להיות מעונה ומדוכה מתגורר בבית לבן אחי אמו והכניע והשפיל את עצמו נגד אחיו עשו לקרותו אדוני ובאלו הוא עבדו ולא אחיו אשר יצאו מבטן אחד וכל זה עשה להוציא מכח אל הפועל אשר נאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך ורצה שילכו בני' אחרי' בדרך הזה להיות מעונים ומדוכאים בזה העולם וכל מגמתם היה לא תהיה כ"א לעשות רצון קונם אביהם שבשמים ולחזות בנועם ה' בחיי עוה"ב יבחר בגלות לבני' להצילם מאש הגיהנם אשר הראה הוא י"ת לאבינו בברית בין הבתרים בלפיד אש ותנור עשן כאשר כתבתי במימרא ש"ע ע"ש ובדרוש קצ"ו אשר לא רצה אברהם להיות מלך ומושל על הארץ ביודעו אם בניו וזרעו אחריו יהי' בני מלכים לא יפשוט יצחק צוארו להיות עולה תמימה ע"ש היטב וזה רמז שם בלקחו מאבני המקום אשר שם מראשותיו כאשר כתבתי (במימרא שס"ד) ובסולם הנראה לו ראה אשר מלאכי אלקים והם שלוחי ועבדי המקום ב"ה אשר עלו למעלה בסולם המוצב ארצה וירדו בו היינו ע"י עליתם ירדו ממדרגתם וכאמור במדרש הבאתי' בדרוש ט"ו שא"ל הקב"ה ליעקב אף אתה עלה ולא רצה לעלות א"ל הוא י"ת אילו האמנת ועלית לא יהי' לך ירידה לעולם ועכשיו שלא האמנת ולא עלית יהי' בניך משועבדין בד' מלכיות, יכול לעולם ת"ל ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך מרחוק וזרעך מארץ שבים, שלא נאמר זה לעונש על שלא עלה ולא מילא דבר ה' שאמר לו עלה כי הי' זה הכל בחלים הלילה אמנם הי' זה כמו שנראה לאברהם בברית בין הבתרים שכתבתי (מימרא ש"ע) שהראה הוא י"ת לא"א מעשי הקרבנות ושיעבוד מלכיות ומתן תורה ומשפטי הגיהנם ובחר אברהם לזרעו שיעבוד מלכיות וזה נרמז במה שביתר הבתרים והלקם שימצאו ישראל ד"ת ביניהם שלא ישלטו בהם לכלותם חלילה ואם לא נגזר הגלות על ישראל לא הי' צריך לבתרם בזה הראה אברהם שבחר בגלות, ושני הרמזים אמת דארבע מיני קרבנות האלו הם נגד האומות שנרמזים בד' מלכיות האלו ובהיות ישראל על אדמתם בטלו השיעבוד של מלכיות ובביטול הקרבנות התחיל שיעבוד המלכיות ע"ש במימר' הנ"ל וזה הראה ג"כ ליעקב במראה הזאת שראה אוה"ע עולים ויורדים בו כמש"כ שע"י עלייתם הם יורדים לבאר שחת כמו שאז"ל ע"פ כי אתם המעט מכל העמים שתמעיטו עצמכם נתתי גדולה

לאברהם אמר אנכי עפר ואפר וכו׳ נתתי גדולה לנבוכדנצר וחביריו אמרו אדמה לעליון, וזהו הנרמז ליעקב שגם בבניו אין לבטוח להעלותם לכבוד ולגדולה ומזה נתירא יעקב בחלומו מלעלות פן גם הוא ירד על ידי עלייתו וכמש״כ בא״א בספרי ת״י בס׳ לך לך שלא רצה לקבל המלכות אף אם היו בטוח בעצמו שלא ירד בגדולתו אבל על זרעו לא הובטח וע״ז נאמר לו אילמלא האמנת ועלית לא הי׳ לך ירידה לעולם אבל עכשיו שלא האמנת ולא עלית יהי׳ בניך משועבדי׳ בד׳ מלכיות גילה לו בזה מדוע נגזר על זרעו להיות מדוכאים בגלות בין העמים כי לא זכו עדין לתורה ולגדולה במקום א׳ וכל זה הראה לו בחלומו שלא רצה לעלות לגדולה כי לא האמין עדין וע״ז נאמר לו אילו האמנת ועלית והיינו שלא תעזוב אמונתך בהעלותך לא הי׳ לך ירידה לעולם וכנאמר לדוד לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי וכמש״כ במחברתי (מעשי אבות על מאמר משה רבינו שאמר אכן נודע הדבר) והראה עתה מהזה זה ליעקב באשר הוא התחיל מעצמו לירד מגדולתו ויצא מבאר שבע לבלתי כורת ברית עוד עם מלכי ארץ כאשר עשה אברהם ויצחק כי הוא ראה וינס מכבוד וגדולה וכמש״כ (מימרא שפ״ח) ע״פ ויקרבו ימי ישראל למות ע״ש והיינו גדולת ישראל שהי׳ גדולי וחשובי עולם וחיותם בעוה״ז בעולם חשוך אשר לא יוכלו למלאות רצון קונם על כל גדותי׳ זה לבדו נחשב להם לגלות ולא הי׳ צריכי׳ לשעבדם משא״כ בזרעם אחריהם וע״ז נאמר ויקרבו ימי ישראל למות אבל יעקב אבינו לא מת וכאשר תמה ע״ז א״ל מקרא אני דורש והיינו זהו המקרא בעצמו אשר נאמר ליעקב בירא׳ו לעלות לגדולה שבני׳ יהי׳ באשר בחר שלא לעלות כי אם ישתעבדון ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים עודנו חי בקרבנו במידתו ומדרגתו וע״ז נאמר אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך מרחוק היינו במה שאתה מרוחק מאוה״ע ולא נכנסת בברית אני בזה מושיעך וזרעך (אני מושיע) מארץ שבים היינו ע״י שהם בארץ שבים בזה אני מושיעם וזה היא כונתי במה שאמרתי יעקב אבינו לא מת שעדין הוא חי וקים בדעותי׳ והסכמתו שיצא לגמרי מכבוד וגדולה בעוה״ז ולא רצה להתכבד עוד בין אוה״ע לא כאבותי׳ אברהם ויצחק שמלכי ארץ השכימו לפתחם לכרות עמהם ברית וע״ז אמר לו הוא י״ת ברדתו למצרים אל תירא מרדה מצרימה אשר אתה יורד מגדולתך להיות מושפל עד לעפר ואנכי ארד עמך והיינו אם ישראל בשפל מדרגה תחתונה בין האומות גם הוא י״ת כביכול הורד מכבודו כי הם עם ד׳ והוא כגיבור לא יוכל להושיע כאמרם ע״פ בעצלתים ימך המקרא שנאמר על שמו י״ת שנעשו כבודו כאילו הוא מך ובזה עמו אנכי בצרה כי עם ד׳ יקראו אף ברדתם מכבודם וזהו גלות השכינה אשר אנחנו הגורמים בעונותנו ועיי׳ בדרוש הקדום במה שאמר החכם מכ״א ושובח אני את המתים וגו׳ באשר הם חיים עודנו שקאי על המתים שחיים עודנם בבניהם ואברהם ויצחק בגדולתם אינם חיים בבניהם אשר כבודם עד לעפר הושפלה אבל יעקב אבינו במדרגתו לא מת ועודנו חי והבן,

ומה שפרק רבי יצחק קושיותי׳ וכי בחנם חנטוהו וכו׳ הסברתי עד״ז

כי רש"י ז"ל כתב בהקדמתו לשיר השירים אמר שם הדרשה תדרוש ואין המקרא יוצא מידי פשוטו ע"ש ובונתו כי הדרש וגם הפשוט אמת אכן לא ביאר לן הכתוב מה שנדרש בו כי אין ליתן לפרש בפומבי כל הגנוז וכמו שאז"ל וכמש"כ על אור הגנוז שאמר הוא י"ת אינו כדאי להשתמש בו רשעי' וגנזו לצדיקי' לע"ל כמש"כ שהוא נגנז לצדיקי' וחסידי הדור המה ידעו ויכירו את הנגנז בתורתנו הק' וכבר כתב רבינו הרמב"ם שהתחיל לפרש אגדת חז"ל והניח הדבר על שראה שגם בפירושי הדברים גנוזים כבראשונה ע"ש ולזה כיון במה שאמר מקרא אני דורש שלא יובנו דבריו כפשוטו כי הוא זה ע"ד דרוש ובמה שיסביר הדרוש יסביר גם דבריו והבן את זאת. עיי' מש"כ על מאמר הזה בדרוש ב' והי' דרוש נחמד ע"ש.

מימרא תקל.

פרק אבות פ"ג מ"י כל השוכח דבר אחר מתלמודו וכו' עד שישב ויסירם מלבו ע"כ וזה קשה עד מאד דהאיך יתכן זה שישב ויסיר משנתו ותלמודו מלבו. עיי' דרוש קנ"ו שהארכתי בענין הכבדת לב פרעה שכל שהוסיף דעת הוסיף מכאוב כי נשתבשו כבר ידיעותיו במחשבות זרות ודעות נפסדות בטומאת אלילים וקסמי' עד שלא הוכשר עוד להישיר שכלו להשיג דרך הקודש, ובזה יש להבין ג"כ דעת המקובלים שאמרו שהוא י"ת דילג על הגאולה כי לולא כן הי' נכנסים לנון שערי טומאה אשר אין לצאת עוד ממנה וזה אין לו מובן ועפי"ז ניחא כי בהאריכם שם יותר במצרים נשתקעו בטומאותיהם באמונתיהם ונשתבש שכלם עד שלא הי' מוכשרים עוד להשיג האמת כאשר קרה זה לפרעה בעצמו וכאשר כתבתי שם ע"פ כל באי' לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים דהאי השגה הוא השגה שכליית שלא יוכלו להשיג עוד אורחות החיים, וכאשר כתבתי גם מניעת עין החיים אשר מנע הוא י"ת מהאדם אחר אכלו מעץ הדעת (עיי' בספרי תפארת ישראל ענין הזה גם במימרא תע"ב במור דרור) וזהו כיון ישעי' באמרו דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב וגו' והיינו שנדרוש ד' אלקינו שם אשר היא נמצא תמיד והיינו בתוה"ק אם נחקור ונדרוש שָׁם את שֵׁם אלקינו שם נמצאנו ולא נטעה בלבנו להעלות דעות נפסדית וכוזבות אשר יוליכונו לאחור ולא לפנים ועז"א כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי וכרחוק מזרח ממערב כן רחק דעת ורעיון התורה מדעת ורעיון האדם אף אם רצוני לחקור ולשאוף הטוב והישר להוציא האור מהחושך (כי גם האור לא ימצא בלי אור) ואם לעתים יעלה בידו להשיג האמת במציאת הבי"ת ומפעלותי' עיד מעט והסעיף עניני בו ואיננו כי יבהלוהו רעיונות זרות להכחיש את הראשונות ולזה אחז"ל דפריש ממינא מיית כי אם פריש מאמונותי' ודעתי' הנפסדות אם נשאר עוד בחיים עוד מעט ישוב לאדמתו להשכלות הראשונות ולזה אמרו על חנוך שלקה אותו אלקים שלא ישוב מדרכו אשר התהלך לפני ה' לנטות אחר דעות המקולקלות בדורו, ולזה אמר גם היא י"ת למשה עבדו באמרו הראני נא את כבדך אמר לו לא תוכל לראות פני כי לא יראני אדם

וחי, והיינו אם ירצה להשיג ישמו י״ת בראי׳ ישכליית לא יהי׳ עוד שלא ישיג לסוזו, וכן הי׳ במתן תורה שאמר הוא י״ת פן יהרסו אל ה׳ לראות ונפל ממנו רב שאין הכונה שיהרסו לראות בראי׳ גשמיי כי לא ראו מאומה רק על ראי׳ שכליית שלא יהרסו להשיג בעיני שכליי והוא באמת הריסה ונפל ממנו רב. והוא כמו לא נפל דבר ארצה כי רק מי שאינו רוצה לראות (בשכלו) הוא רואה אבל לא מי שרוצה לראות ולחקור ולדרוש למצוא אור הוא לא ימצאנה. לא כאלו שיצאו למצוא האור (פֿאָרשען נאך ליכט) באמר גם האור לא ימצא בלי אור (איך דאז ליכט ווירד אָהנע ליכט ניכט גע־פֿינדען) (עיי׳ מימרא תצ״ח ומימרא תע״ב) ואיתי בזוהר פ׳ משפטי׳ על פסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ע״ש היטב ומסיים א״ר חייא ישם אלקי׳ אחרים לא תזכירו דא מאן דיתעסיק בספרין אחרנין דלא מסטרא דאוריתא לא ישמע על פיך דאסור אפילו לאדכרא לון למילף מיניהו טעמא כל שהיא על אוריתא עכ״ל והנה כל אדם אף אם איננו כאותן תנאים קדושי עליון דלא מסגו ד׳ אמות בלא תורה בכל זאת הי׳ מוכנים בכל עת לעסוק בדברי תורה כנאמר ודברת בם בשבתך ובלכתך בשכבך ובקומך משא״כ מי שיתן דעתו על ספרים חיצונים והכמת תבל ומלואה הוא לא ישיב מהרה לעסקת התורה ואדרבה מרחיק ממנה ומתהלוכתה וזה כונתם שאינו מתחייב בנפשו אלא עד שישב ויסירם מלבו כי בזה מסיר דעתו ולבו מד״ת והיבא בתשב״ץ על הפרקי׳ מנוסח משניות ישנים הגירסא עד שישכיל ויסירם מלבו וכונתם להנ״ל.

מימרא תקלא.

בפרקי׳ אבות פ״ו אריב״ל בכל יום ב״ק יוצאת מהר חורב ומכרזת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו׳ לא מצאתי ישוב נכון למשנה זו שאמר ב״ק יוצאת בלי נשמע קולה יתכן לפי מש״כ דרוש על אמרנו בכל תפלה ה׳ שפתי תפתח ע״ש שכתבתי שהדיבור הוא הנכבד היותר במין האדם כי בזה יבדל מכל חי אשר יש להם ג״כ כלי הדיבור כמו האדם ובכ״ז לא יוכלו לדבר ובזה הכתירו הבוב״ה מכל ברואי מטה אמנם החיים והמות ביד הלשין וכגדולתו כן שפלותו אם לא יישמור פיו ולשונו ולזה כתבתי על האי היכל שהראה לרבי ינאי ס׳ תהלים על שלא יוכל אדם לשמור פיו ולשוני אם לא יהגה בד״ת עיי״ש (דרוש קל״ו) ואמרו ז״ל ודברת בם ולא בדברים בטלים ואמר כל פטפוטי אסירי לצר מפיטפוטי אורייתא וטרם קבלת התוה״ק הי׳ הדיבור אצל אדם מביאו לידי חטא משא״כ אחר קבלת התורה נעשה הדיבור נזם זהב בכל אדם אמנם מעלבון התורה אשר לא יישע אלי׳ ומונחת בקרן זוית היא כנזם זהב באף חזיר שמגנה הנזם הזהב הניתן לו כי נידון בצואה רותחת תחת אשר נהיתה לו לעדי זהב והבן.

לסיום התורה בש"ת שנת תרנ"ו לפ"ק פ"ה ז"ה וויען יע"א.

דרוש רכב.

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו ב"י וגו' ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' הדקדוק עצום על הנאמר שיהושע הי' מלא רוח חכמה באשר הניח משה ידיו עליו וגם אם לא הניח ידיו עליו הי' מלא חכמה על כל גדותיו כי לא מש מאהל של משה כאשר העיד עליו הוא י"ת כאשר ביקש משה לפקיד איש תחתיו אשר יוציאם ואשר יביאם שאמר הוא י"ת על יהושע נוצר תאנה יאכל פריו ולמה תלה הכתוב חכמתו בהנחת יד משה עיי' מש"כ ע"ז (מימרא רכ"ו) שנית קשה הסמיכות של הפסוק ולא קם נביא וגו' שהי' צריך להקדים אחר הנאמר בפסוק הקודם ויבכו ב"י את משה שם הי' שייך לומר ולא קם וגו' אשר מזה נ"ל תוכחת מוסר למנהג הרע הזה אשר התחילו לנהוג בדורותנו כאשר יעלה בדעתם לפקיד איש על העדה אשר יוציאם ויביאם בית ישראל יעלה שם איש לפני ארון ד' להראות כחו וחילו אשר אין כחו אלא בפיו למלל רברבן ואם שפתיו אתו ויודע לאמן את פיו בלשון לאומים לשונות זרות צרות לתוה"ק יבחרו בו ואין טוב ממנו אף אם לא נתגדל על התורה ועבודה ואף אם אינו יודע מאומה מתוה"ק תורת רב אבינא יר"א (עיי' מש"כ ע"ז במימרא תקט"ז ע"פ מה ששמו מה אומר מעליהם ע"ש) אבל לא זו דרך העיר ולא דרך הקודש כי אם אין יראה אין חכמה והיינו אם אין חכמתו מיוסדת על אדני היראה אין זו חכמה ואינה מקובלת עלינו כלל כאמרם ז"ל ע"פ כי שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה וכו' ואין לנו תועלת בחכמה היוצאת מפי הסר מדרכי ה' ואם יהושע הי' מלא בחכמה כמ"ר לא ישמעו אליו ב"י אם לא נסמך ע"י רבו אשר סמכהו והניח ידיו עליו ידעו ישראל שראוי הוא לסמוך עליו ומאז והלאה וישמעו אליו ב"י לעשות כל אשר צוה ה' את משה, והנה כבר כתבתי (דרוש ק"י) במה שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין הלכו להם ע"ש רש"י טעם לזה ואמרתי כי מי אשר לא ידע את משה ולא הכירו כי אם למשמע אוזן אשר שמע גדולתו וחכמתו לאיש כזה הי' בלעם שקול כמותו בחכמה ובדעת אבל מי שהכיר את משה בעצמו וראה אח"כ את בלעם הי' רואה שהוא רחוק יותר ממזרח ממערב ולכך זקני מואב שלא הכירו את מ"ר בעצמו רק ששמעו מרחוק את גדלו וידו החזקה העריכו את בלעם בעמק השוה למ"ר לא כן זקני מדין שהכירו את מ"ר בעצמו כאשר ראו אח"כ את בלעם שבו למקומם בידעם כי לא פגע ולא נגע להעריכו נגד אדון הנביאים ע"כ הלכו להם, וכן בישראל עצמם אשר הכירו וידעו קדושת רבם לא פנו אל חכמתו של בלעם ולא אל נבואתו ולא על דבריו לזה אמר ויהושע מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו ע"כ וישמעו אליו ב"י ולזה אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והיינו בישראל אינו קם אבל באוה"ע קם ומנו בלעם שהם חשבו את בלעם כמשה אבל בישראל לא נחשב חכמות בלעם לכלום ואף גם את

יהושע תלמידו לא קבלו עליהם כ"א באשר סמך משה את ידי' עלי' לתמכי בסמיכת חכמים כמובן.

ועוד יותר נראה לומר עפ"י מש"כ במימרא רכ"ו במה שדקדקתי במה שאמר הפסוק רוח חכמה שכתבתי שם כי החכמות החיצוניות אף שהם חכמות רמות ונשגבות כאמרם ז"ל אין תורה באוה"ע תאמין אבל אין חכמה באוה"ע אל תאמין כי באמת יש חכמה באוה"ע אבל כל חכמת אדם בטבעת הנבראי' הוא רק רוח חכמה נגד חכמת תורתנו הקדושה וכאשר כינם החכם מכל אדם להבל ורעות רוח וכאשר נכנסו ישראל לארץ לכבוש מלכים אדירים ולהנהיג את הארץ הי' צריכי' ג"כ לחכמת חיצוניות ומאין יבואו אלה ליהושע אשר לא מש מאוהלו של משה ללמוד וללמד את כל התורה הנמסרה לו וכנאמר לו מפי הגבורה בעצמו והגית בו יום ולילה לזה אמר ויהושע מלא רוח חכמה אשר סמך משה את ידי' עלי' וכמו שאירע ליוסף כשעלה לגדולה להיות מלך שאמרו ז"ל שבא גבריאל ולמדו שבעים לשון בלילה אחת כ"כ סמך משה את ידי' על יהושע ללמדו בשעה חדא כל חכמית המצטרכות להנהגת המלוכה ולולא כן לא הי' ישראל שומעי' אליו אף אם יהי' חכם גדול בחכמת תבל ומלואה כי אמרו מאין באו אלי' חכמות אלו אם לא מיעט בהם עסקות ועונות התורה וכאשר כתבתי ע"פ ולא תעלה במעלות על המזבח וגו' ולא תגלה ערותך עליו ע"ש ובמשה רבינו היו שני אלה החכמה החיצונה והתורה הקדשה אחודים בידו כי הי' צריך להתייצב נגד מלכים ושרים וכל חרטומי וחכמי מצרים וכל רז לא אנס לי' בכל הכמות תבל ומלואה אף אם לא בלה זמנו לעסוק בהם כי חננו אלקים מתנת חנם בזה והי' לאחדים בידו ולזה אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים לכל האותות אשר עשה לפרעה ולכל עמו (אשר הוצרך להיות ממולא בכל חכמת הטבע) ולכל היד החזקה והמורא הגדול אשר עשה לעיני כל ישראל והיא חכמת תוה"ק וזה לא קם עוד בישראל שיהיו שני אלו לאחדום בידו כי אם ספרא לא סייפן ואם סייפן לא ספרא והבן עיי' מש"כ (מימרא שס"ב) התנצלות על הרמב"ם שמן השמים נתעכב לדרוש ולחקור בסתרי תוה"ק חכמת הקבלה על אשר הנסתרות לה' אלקינו ועי"ז הנגלות לנו ולבנינו ע"ש לפי דברינו אלו נאמר על החכמת החיצוני' הממעטית עונתה של תורה כאשר כתב הוא בעצמו ז"ל ועיי' מש"כ (דרוש קצ"ט) במה שנאמר ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר שעל כלל ישראל נאמר זה שאם ישימי בטחונם על ה' לבדו שלא ישתתפו עמהם פעולות אחרות אשר יוכלו לומר ידינו עשה החיל הזה אז הוא י"ת ינחם ע"ש ולענין המדובר פה נוכל לומר זה על הנהוג בזמננו זה אשר בוחרים למנהיג ומנהל לצאת ולבא לפניהם בוהרים באיש אשר לו שם ויד בלשונות וחכמות חיצוניות אף אם אין אתו עד מאומה בתוה"ק כי לזה צריכי' להתיצב נגד מלכים ושרים וחכמיהם ולא ידעו ולא יבינו כי גדולי הראשונים אשר היו לנו מאז ומקדם אשר לא הלכו כ"א בד' אמות של הלכה ולא הי' מדברים כ"א בלשון עמם ולא שם להם בחכמות החיצונים לפני מלכים התיצבו ומצאו חן והסד בעיני מלך ושרי' וכל אשר בקשו לא נאצל מהם כי יראתם

יתורתם עמדו להם עד שנקראו בפי המלכים אישים קדושים ויתכן כמש״כ כי כמו בשם הוי״ה ב״ה נכלל תוה״ק כמש״כ מימרא תקט״ז ע״ש כ״כ בשם אל אחר יתואר החכמות החיצוניות והם להם לאל אחר ועז״א ה׳, היינו הוי״ה י״ת אשר נכלל בו תוה״ק כאמרם ז״ל קוב״ה ואוריתא חד הוא השם הזה ינחנו בדד באין עמו אל אחר וכמש״כ על פסוק אין בארון רק שני לוחות הברית והבן (עיי׳ דרוש ק״א ע״פ כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים).

מימרא תקלב.

במדרש רבה בס׳ במדבר ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף וגו׳ אתה מוצא המנין הזה שוה למנין שנמנו ישראל במלאכת המשכן והוא הי׳ בשנה ראשונה וכו׳ ואימתי הי׳ המנין הזה בשנה שני׳ וכו׳ באותו המנין שמנאן כשיצאו ממצרים כמה הי׳ שש מאות אלף וכו׳ כשבא למנותן בשנה שני׳ בא׳ לחדש השני אתה מוצא אותן יתרים שלשת אלפים וחמש מאות והמשים ואין אנו יודעי׳ אלה היתרים אם מונה להם עשרים מר״ח ניסן של שנה שני׳ לצאתם מארץ מצרים או מונה להם עשרים מראש השנה שהוא ר״ה תשרי והוא שנה ראשנה ליציאת מצרים צא ולמד מן האדנים שהי׳ שם יתרים על המנין של י״מ ואם אי אתה מונה עשרים מניסן א״כ הי׳ זה בשנה אחת מיציאת מצרים וכו׳ אלא מה יש לך לומר מתשרי מנו להם עשרים שהוא ר״ה לברייתו של עולם וכו׳ ולכך כלל החשבון לומר שאין מונין להם מניסן אלא מתשרי ע״ש ואין זה לשונו ממש ע״ש והעולה מדברי׳ שרצה להוכיח שני דברים במנין שנת עשרי׳ א׳ שלא נמנו לשנות הי׳ אדם מיום שנולד מעת לעת כדרך כל המנוין שבתורה שהביא הרמב״ן שכולם מע״לע מיום הולדו שנית רצה להוכיח ששנה הנקבע לזה הוא שנות עולם והוא תשרי ולא ניסן ולזה הביא שלשה מנוין שנמנו הראשון בצאתם ממצרים בחודש ניסן שהי׳ אז ת״ר אלפים והשני באותה שנה עצמה בנתינת שקלים למשכן ושלישית בשנה השנית שהיה באייר אחר הקמת המשכן בשני אלה המנוין הי׳ מספרם שוה ומשני מספרים האחרונים שהי׳ בינם זמן חצי שנה והי׳ שוים במספרים מזה הוכיח שלא נמנו לשנית חיי אדם מיום הולדו מע״לע כי אם שנמנו לשנה ההיא שהתחילו למנות והנעשים עשרים בשנה ההיא משהתחיל המנין עד תום שנה ההיא הוא נמנה לעשרים בין שכבר הגיע לעשרים בהתחלת המנין או שיגיע לסוף שנה ההיא לעשרים יחשב ומה שתמה הרמב״ן ע״ז ששנות האדם נמנו מיום לידתו האמת כן רק לידע מנין בני אדם בשנה ההיא נחשבו כלם לפי השנה והיינו מי שנעשה בן עשרים בשנה ההיא הוא נמנה והבן את זה, ובזה שני מנוין בשנה אחת יוכלו להיות שוין אם לא נחסר מהם איש אבל הוספה לא אפשר כמובן רק לא נודע עדין איזה שנה נבחר לזה אם שנת י״מ או שנת העולם זה בא להוכיח משני מספרים הראשנים שהשנית היתה יתירה על הראשנה ואם הי׳ זה בשנה אחת לא יתכן כדכתיבנא וע״כ הי׳ זה בשני שנים אשר

בשנה השנית הגיעו ימי עשרים אשר לא הי' עדין בשנה ראשנה מזה נשמע כי הוקבע שנת העולם להתחלת ולסיום השנה והוא תשרי אשר הי' בין ספירה ראשנה לשני' רק עדין נוכל לומר ששנות כל אדם נמנים מיום ליום וגם אם באו למנין טרם הגיע חודש תשרי היו ג"כ יתרים על מנין הראשון ולא שנות ר"ה וגם לא שנות העולם משנין המנין אכן על שהי' מנינם שוה מוכח ששנת העולם גורם.

אלא דעדין הי' קשה לי על המדרש דלמאי צריך להוכיח ממנין הראשון על שלא הי' דומה למנין השני מזה הוכיח שתשרי התחלת השנה כדכתיבנא וזה הי' להוכיח משני המספרים השוים מזה נשמע דלא חשבי' לשנות האדם שנולד כ"א לשנת הספירה ומזה נשמע ג"כ שמתשרי מנינן דאם מניסן מנינן היו המספרים בשני שנים והאיך ישוו במספר אע"כ מתשרי מנינן והי' שני המספרים בשנה אחת כמובן ולא צריכין להוכיח זה ממנין הראשון בצאת מצרים. וזה יש ליישב עפ"י מה שכתבתי במימרא רס"ה ובס' ת"י ראש במדבר.

אכן גם זה יישבתי דהוצרך להביא מנין הראשון שהי' פחות ממנין השני כי לולא כן נוכל לומר דלכך הי' שני המספרים שוים על שלא נחשבו כ"א אלו שהי' בני עשרים כשיצאו ממצרים כדרך שמצינו בירושת הארץ שלא נתחלק אלא למשפחות היוצאות ממצרים וא"כ הי' כל מספרם שוה ולא הוצרכו להמנו' כ"א לראות שלא מת אחד מהם וא"כ אין כאן ראי' דלא מחשבי' לשנות לידת האדם לכך הביא ממנין המנוי בצאתם ממצרים שהי' פחות ממנין הבא אחרי' וע"כ לא חשבי' ליוצאי מצרים בלבד ונשמע כלם. ועיי' מימרא רס"ה מש"כ אני על שני המספרים השוים. ועיי' כת"י בגליון המשניות ריש מס' ר"ה עמש"כ רש"י ותוס' על ר"ה למלכים ומזה ראי' לפרושי שם.

לש"ש שנת תרנ"ז לפ"ק בס' וילך.

דרוש רכג.

וילך משה וגו' הנה לעיל בס' נצבים מסיים ואומר והי' כי יבואו עליך כל הקללות והברכות האלה והשבות אל לבבך ושבת עד ד' אלקיך וגו' והיא פ' תשובה שהיא מצות עשה מה"ת וא"כ בצדיקי' גמורים שאין להם לשוב על חטאי' שלא חטאו איך יוכלו לקיים מצות עשה זו אמנם כבר אמרתי במה שאמר הוא י"ת למשה בתחילת שילוחו בשואלו מה שמו מה אמר אליהם וא"ל אהי' אשר אהי' ואמרתי שהוא י"ת רצה שיהי' האדם עולה מעלה מעלה בהשגת הבורא ב"ה וכאשר אמרתי על אומרו למשה עבדו בבקשתו הראני נא את כבודך והשיבו לא תוכל וגו' כי לא יראני אדם וחי והיינו שכל חיות האדם בעוה"ז על אשר לא יראה כבודו י"ת עדין ובכל יום ויום יעלה מעלה מעלה בקדושתו וזהו ג"כ כונתו במה שאמר בקרובי אקדיש היינו בקרבת אלקי' אשר נשיגנו בכל יום ויום יותר בזה יקדיש יותר ויותר ויראה רחיקתו וזהו נכלל בלשון קדושה וכאשר פירשתי בזה המדרש שאמר ע"פ והייתם קדושים יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם

יהיא פלא דהאיך יעלה על הדעת להיות קדוש כמוהו י"ת רק כונתו דהאדם לא נקרא קדוש על שהוא קדוש נגמר בקדושתו כי לא נגמר קדושתו אף אם אלף אלפים שנים יחי' ויותר שיתקדש כן יוסיף קדושתו ופרישתו מהבי"ת וזה יש"א יכול כמוני שרצוני שתהי' כמוני כמו שאני נקרא קדוש ת"ל כי קדוש אני קדושתי בכל עת למעלה מקודשתכם ויותר שאתם מקדישי' עצמכם כן תראו ותדעו שקדושתכם רחוק רחוק מקדושתי וע"ז נאמר תכלית הידיעה שנדע אשר לא נדע וכן אמרתי בא"א שהלך שלשה ימים נבוך בעשתונותיו איך יצוה הוא י"ת לשחוט את בנו עד שביום השלישי נשא עיני' וירא את המקום מרחוק והמקום כאן שם כבודו י"ת שידע עתה כי מרחוק ד' נראה אלי' שלא ישיגנו והבן. וזהו ג"כ כונתו י"ת באומרו והתקדשתם והייתם קדושי' כלומר בכל מה שאתם קדושי' כלומר בכל מה שאתם קדישי' כן תוסיפו קדושה ופרישה מקדושתי והבן.

ועד"ז גם אבותנו הקדושים וגם משה רבינו הי' כל ימיהם בתשובה שיותר שעלו מעלה מעלה בכל יום להשגת כבודו י"ת כן גדלה תשובתם על יום אתמול אשר עבר שלא עבדוהו במה שיעבדוהו היום והיה כל ימיהם בתשובה ואין לך קדוש בישראל אשר יעלה מעלה מעלה שלא יהי' בעל תשובה ולזה כוונו הז"ל במתק שפתותיהם באמרם במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקי' גמורי' יכולים לעמוד והיינו שאמרו רבנן כאן בכפילא ותרתי ש"מ בעוה"ז ובעוה"ב והיינו אותן שהם לדעתם צדיקי' גמורים כי גמרו והשלימו נפשם ובאמת הם צדיקי' באותה מדרגה אין בעלי תשובה יכולי' לעמוד שם כ"א עוד ילכו מחיל אל חיל להוסיף קדושה ובהיפך בעוה"ב מקום שבעלי תשובה עומדי' על מדרגה זו אין צדיקי' גמורים יכולי' לעמוד להנות מזיו כבודו י"ת כמוהם, ובזה הכל שוים במצוה זו כקטן כגדול גם מרע"ה הי' בעל תשובה ועיי' דרוש קל"ז בס' קדושי' שכתבתי שזהו כונת הכתוב שאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם שלא ניתן קבע לאמונתנו ולעבודת אלקינו כי לא נגמר בכל היינו כי הוא סולם מוצב ארצה וראשה מגיע לשמים אשר אין קץ ותכלית לעלייתה וכן בהיפך אמר לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמים ויורידה אלינו כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשיתה ולא עליך המלאכה לגמור כ"א לעלות מעלה מעלה והיא מוצבת ארצה מוכנת לעלות לכל מי שרוצה לעלות והיא הסולם (בגי' סיני) שראה ליעקב אבינו ומלאכי אלקי' עולים ויורדים בו כמאמרו ז"ל על פסוק אשר שם משה זכה נעשה לו סם החיים לא זכה נעשה לו סם מות חלילה וכל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא והבן את זאת.

אמנם אמר וה' נצב עלי' ופירש"י לשמרו וזה אינו מובן לפי פשוטו אכן כאשר ראה יעקב הסולם הזה ירא מאד כי הסולם גבוה מאוד ומי יכול לעלות בהר ד' ועז"א וד' נצב עלי' לשמרו שלא יפול הנופל ממנו ורגלי חסידיו ישמור והבא לטהר מסייעין לו ולולא הקב"ה עוזרו אז"ל לא יכול לו.

וזה הי' ג"כ תמיהת השאלת מרע"ה בתחילת שילוחו שאמר והן לא יאמינו לי שכתבתי שם שלא אמר זה על גאולה זו של מצרים כי זה יאמינו בודאי אם בא אחד להוציאם חפשים מאדוניהם ומעבודתם הקשה

אמנם אמר זה על הדורות הבאי׳ שיבא עת שלא יאמינו בעבד ה׳ ע״ש במה שאמרתי שהודיע שאין דבר ברור בעוה״ז והאמונה מוכרחת ע״ש ובכל זאת פליאה מופלאת היא בעינינו איך יתכן לשריש האמונה בלב אדם שאם לבו לא יאמין לכל מה שנאמר אלי׳ ומה יעשה אם לבו נוטה שלא להאמין ואיך נוכל לשפוט אדם על מחשבות לבו אשר נוטים שלא להאמין ומה יעשה אם הוא אינו מאמין אכן אמרתי שהנקודה ראשנה של האמונה נוטעת בלב כל ישראל להאמין בבורא עולם וזה נעשה בקרבתם לפני הר סיני שאמר הוא י״ת למשה הנני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם בזה הבטיחו י״ת שיאמינו לעולם במשה עבדו כי זכו אז למדרגת משה רבינו בנבואה אכן לא כמוהו ממש כי לא קם בישראל כמשה אכן השיגו כמו שמשיגים ורואי׳ בשמש בהיותה בעב הענן כ״כ השיגו אז ישראל בנבואת מרע״ה שהיא אמ׳תי ואין להרהר אחריו ובזה נשתרש בהם נקודה נפלאה של אמונה, וזהו כונתם ז״ל באמרם כשבאה נחש על חוה הטיל בה זוהמא וישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם ואוה״ע שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתם כי אין אמונה בהם ואין אמתלא ומודעא לאוריתא לחטאי׳ האלה בנפשותם לאמר צדיקי׳ אנחנו ולא חטאנו במה שאין אמונה בלבנו כי כזב בפיהם כי ראש האמונה שתולה בהם מסיני וכל מי שעוז פני׳ ישונה לומר שאינו מאמין בידוע שלא עמדו אבותי׳ על הר סיני אחז״ל ולזה החרזתי בשירי ואמרתי „אם הכל אני מאמין, זאת אמאן להאמין שיהודי אינו מאמין, אבל עד כה גבר להאמין.

עד שגם זאת מאמין, מה שאין להאמין, שהוא יהודי ואינו מאמין
לזאת לא יקרא כופר על אשר לא יאמין. כי אם על שהוא כופר במה שמאמין
ואנחנו איך נאמין, לאדם אשר לעצמו אינו מאמין, ולזה אמרו ז״ל
אין אדם משים עצמו רשע והבן.

אמנם זה יבא במה שאז״ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס״ד אלא נעשה לו כהיתר והיינו בהאריכו ברשעתו ותאותו עד שהעלה חלודה על אמונתו עד שמאמין בעצמו שאיננו מאמין, וזהו שנראה ליעקב במה שה׳ נצב עלי׳ לשומרו. וזהו ג״כ כונת הרמב״ם באומרו על מה שאמרו ז״ל בהקרבת הקרבן וכדומה כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ומה עשינו בכפי׳ זו הלא נאמר לרצונו ואין זה רצונו כ״א נכפה ועז״א כי רצוני הוא באמת לעשות רצון קונו ומה שאמר שאינו רוצה בזה כובש וכופה רצונו ובכפי׳ שלנו נעשה ועושה רצונו הניתן לו וזהו שאז״ל כופין אותו לרצונו שיבא לרצונו הטוב ולזה יתפרש שוב הכתוב הנאמר והתקדשתם והייתם קדושי׳ כי מלת והתקדשתםבהתפעל נאמר על הנראה בחוץ ואין תוכו כברו כאמרם יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב וע״כ אמר והתקדשתם שתכינו עצמכם כאילו אתם קדושי׳ והייתם קדושי׳, ואל יאמר כאלה המורדי׳ והפושעי׳ „מה אעשה ולבי בל עמי ולפני׳ חנף לא יבא״ „ואני כלבי כן פי׳ ולמה אני עמל לעשות דבר אשר אין לבבי נוטה לזה ע״כ אמר והתקדשתם והייתם קדושי׳ ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובה נחתינן ובהא סלקינן כי ישראל קדושים הם

ובקרבך קדוש, ורק חלודה ורפש וטיט הַגַל עַל אמונתו ובסור אלה מעלי׳ האמונה כזוהר הרקיע וכעצם השמים לטוהר היא בקרבו ולכן לא ניחא למרייהו לומר דלטורין עליהם כי אני ה׳ שוכן בתוך טומאתם ומטומאתם מהרה ישובון לתומתם, ועי״ז נענש ישעי׳ הנביא ע״ה באמרו בתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, כי רק טמא שפתים הם מבחוץ, ולא מבפנים, ועי״ז אמר החכם מכל אדם שחורה אני ונאוה כאהלי קדר וכיריעות שלמה כי אהלי קדר נראה לכל שחרותם ונָאוַת יריעות שלמה לא נראו כ״א להבאי׳ בית המלך, ומצינו בתוכחה שאמר ונתן ה׳ לך שם לב רגז וגו׳ והיינו שלבם הטוב תֵעָזב מהם בהיותם בארץ אויביהם והיא דוגמת עונשי׳ של נבוכדנצר שנאמר בו ומן בני אנשא טריד ולבב אנש עדת מיני׳ וזהו שאמר כאן בשובם אל ה׳ והי׳ כי ימצאוך הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך וגו׳ היינו שתשוב שוב אל לבבך הטוב אשר הי׳ לך לב טוב וישר לבב ישראל אשר ניתן בקרבך ושבת עד ה׳ אלקיך ומל ד׳ לטהר את לבבך מרפש וטיט אשר העלה שם בגוים אשר הדיחך ה׳ אלקיך שם וישיש ד׳ עליך והטיב לך אכי״ר.

לדוכרנא לאות ולזכרון.

בזוהר ס׳ משפטי׳ דף קכ״ד ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכו׳ ע״ש היטב עד תני׳ ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא תוסיף על אורייתא ולא תגרע מינה ר׳ חייא אמר ושם אלהים אחרי׳ דא מאן דיתעסק בספרין אחרנין דלא מסטרא דאורייתא לא ישמע על פיך דאסור אפילו לאדכרא לון למילף מינייהו טעמא כל שהו על אורייתא ע״ש.

מימרא תקלג.

בראשית. ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם לא ראיתי מי שמעורר על מה שאמר עיני שניהם ומה הי׳ חסר אם נאמר רק ותפקחנה עיניהם והנראה בזה כי האדם בבריאתו הראשנה לא הי׳ לו נטיה כלל וכלל לעשות דבר רע בעיני ה׳ כי נברא בצלם ודמות כביכול כנאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ומה שלא הוטב בעיני השם י״ת גם בעיני אדם לא הוטב לעשותו ולא הי׳ צריך אזהרה שלא לעשות דבר שהוא נגד רצון קונו ולא הי׳ צריך להזהר כי אם על דברים טובים וישרים לעושיהם ורק לפני י״ת היודע תעלומות הוא יודע שאף שהאדם לא ידע רעת הדבר צריך להזהיר אותו ממנו ולכך לא באת לו הצווי לא על רצוח וגנוב ונאף כי גם בלא נצטוה לא יעשה רע והי׳ עיני׳ פקוחות לעשות דברים טובי׳ בעיני אלקי׳ ואדם ועיי׳ מש״כ מימרא ת״ט ומימרא תס״ז בענין כהיית עינים של יצחק ויעקב אבינו שהי׳ רואים באור של שבעת ימי בראשית שאדם צופה בו מסוף עולם ועד סופו וכן הי׳ באדה״ר קודם החטא שראה רק בראיית עיני השכל ועיני הבשרי להסתכל בחמדת העולם היו סגורות משא״כ אחר חטאו בעץ הדעת נפתחו עיני השניים אשר לו ולאשתו וזהו פקיחת עיני שניהם היינו עינים השניים אשר להם והבן.

דרוש לשה״ג תרנ״ז לפ״ק.

דרוש רכד.

מאמר חז״ל בשעה שת״ח יושב ודורש וכל העם שומעי׳ הקב״ה מוחל עונותיהם של ישראל, בדקדוק שאמר ת״ח יושב במה שאמרתי בעולת התמיד על הנאמר וביער עלי׳ הכהן עצים בבקר בבוקר שאז״ל אף שבא אש מה״ש צריך להביא אש מן ההדיוט, ואמרתי עפ״י מה שכתב הרמ״ה טעם לאש על המזבח היא ההתלהבות לעבודת הבורא י״ת שנלהב עצמו בלהבת אש דת לעבודת הקוב״ה ולתורתו ואמרתי כמו שצריכין להלהיב איש לאהבת הבורא כמו כן אף אהבת עולם תוקד בקרבנו וכמאמר הילל כשנכנס למרחץ בואו ונגמל הסד להדא אכסניא כי אם נשליך תאות עולם לבלתי נהנה מעוה״ז ונהי׳ כמלאכי אלקי׳ ולא נהי׳ בגדר אנושי מאז והלאה לא תהי׳ תפארתנו על הדרך אשר נלך בדרכי ה׳ וכאשר כתבתי ע״פ ולא יבא בכל עת אל הקודש שלא יפרוש הכה״ג עצמו מכל תהלוכי עוה״ז ויהי׳ פריש לעצמו, ועוז נרמז לנו במצוה ראשנה שנתנה לנו בצאתנו ממצרים באומרו שבעת ימים תאכלו מצות ולא תאכל חמץ שלמדנו מזה דבר הבא לידי חימוץ אדם יוצא בה ידי מצה ושלא בא לידי חימוץ אין אדם יוצא בה ידי מצה כי לא צריכה שימור ולכן שני מיני אשים צריכי׳ אש הדיוט ואש השמימי אכן אש השמים צריך להיות תחילה ואח״כ מצוה להביא מן ההדיוט ולזה אמר ראשית חכמה יראת אלקי׳ דהיראה צריכה להיות ראש וראשון וזה הי׳ החטא של נדו״א בהקריבם אש זרה אשר לא צוה אותם ואף שנתכוונו לעשות רצון קונם אבל אחר שלא נצטוו ע״ז נקרא אש זרה ע״כ בבא אש השמימי נשרפו בה.

וכ״כ בהדורש לרבים אם בא יבא לדרוש באש זרה אשר לא נצטוינו להתיכה בחכמות החיצונית אשר לא נצטוינו בהם והיא זרה לנו אין כאן מחילה וכפרה משא״כ אם ת״ח יושב ודורש והוא ישמיע דברי אלקי׳ חיים דבר אלקינו ותורתו אז הוא י״ת מוחל עונותיהם של ישראל.

ולזה הוצרך ישראל לירד מצרימה לקנות להם שאור שבעיסה שהיו בני איו״ י טובים מאוד והי׳ כמעט כמלאכי עליון, וכאשר כתבתי על מאמרם עזין שבאומות ישראל ואלמלא לא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בפניהם כי מסרו נפשם על קדושת השם כאשר נראה ממעשי השבטי׳ שכל מה שעשו אף שנראו מעשיהם זרה לנו כמעשה ראובן ומכירת יוסף אחיהם לעבד ומעשה תמר וכלתו ומעשה שכם וחמור אשר באמת הוכיחם אביהם ע״ז וארר אפס כי עז כל מעשים האלה לא נעשו כי אם מיראת ה׳ אשר בלבם מלא על כל גדותי׳ ודנו הכל במדה״ד ודוגמא לזה אמרתי במה שנאמר על רשב״י ובנו כשיצאו מהמערה אשר נטמנו כי כמה שנים וכשיצאו וראו מנהגי העולם זורעי׳ וקוצרים ועושי׳ מלאכה כמנהג כל הארץ חרה אפם בהם על שאמרו שמניחי׳ חיי עולם ועוסקי׳ בחיי שעה ונתנו עיניהם בם לכלותם עד שבא אליהם אלי׳ זכור לטוב ובת קול מן השמים השמיעם לאמר להם הלהחריב את עולמי יצאתם

חזרו למערכתם ונשתהו שם עוד שנה עד שנתישבו דעתיהם עליהם לסבול תהלוכי תבל על מכונו, וכן הי' בני אבותינו טרם רדתם למצרים כולם קדושי עליון, לישאת נפשם בכפם על כל דבר פשע וחטאה המתהוים בעולם ולכן נתנו בגלות מצרים וישם נתקרר איש השמימי אשר בער בקרבם וזהו השאור שבעיסה אכן על גודל השיעבוד ששיעבדו עמהם גבר עליהם השאור שבעיסה עד שכמעט נתחמץ וזהו אמרנו בהגדה ש"פ מצה זו שאנו אוכלים ע"ש שלא הספיק בצקם של אבותנו להחמיץ וישראל הם הם הבצק שנילוש ע"י אבותנו ואם לא מיהר הוא י"ת להוציאם הי' מחמיצין, ועל שהוא י"ת הכניסם לצרה הזאת לקנות שאור שבעיסה ולולא כן לא באו לכלל זה לכן הדין נותן שהוא יוציאם ויצילם מזה ע"כ מיהר הוא י"ת להוציאם.

ולזה אחר יציאת מצרים שנשתנו טבעם ומהותם מהיותם כמלאכי מעלה ובאין לידי חימוץ ע"כ ניתן להם מצוה זו להשבית השאור מבתינו עד שנאמר לא יראה לך שאור ונתן בזה טעם לשבח בס' המצית שהוא אמר דראי' הנאמרת הכא הוא כמצוי בדברי בעלי דתלמיד על דברי' הנראי' לנו טובי' ונכוחים כמו רואה אני את דברי אדמון וכדומה והיינו שמידת השאור לא יראה לנו וברוך שכוונתי לפירוש הזה במה שכתבתי באופן א' בדרוש קצ"ג שהרמת ידו של משה רמז ע"ז שנרים ידינו על עמלק ומעשיו לא יוכשרו בעינינו כמו שאז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר היינו שינבל ויגנה מעשה יצה"ר ולא יראם לטובה ובזה יהי' בטוח שלא יבחר בדרכי' ולזה אמר כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו לבלתי הרימה נגד עשו אז מיד וגבר עמלק וזהו כמו כן הך לא יראה לך שאור היינו השאור שבעיסה לא יראה לך ולא תשגיח עליו ליתן עינך בו לטובה כ"א שקוץ תשקצנו ותעב תתעבנו. ומלבד זה שצריך כא"א מישראל לשאור שבעיסה מצד עצמו שיהי' אדם מעורב בין הבריות ולזכות לו שכר הרבה על כל פסיעה ופסיעה מלבד זה הי' זה מן ההכרה לאומה הישראלית כדי לקיים בהם ברכת אברהם שנאמר לו והתברכו בזרעך כל משפחות האדמה שמהם תצא תורה ועבודה לכל עו"כ כנאמר להם במתן תורתנו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש שיהי' ישראל לאוה"ע כמו כהני ולימודי ד' לכל ישראל ואיך ילמדו מהם אם הם יהי' כמלאכי עליון על כן הי' מן ההכרה להשוותם בטבעם לשארי בני אדם ועי"ז ירדו למצרים לקנות שם שאור שבעיסה ולא בחטאם וחטא אבותיהם נגלו לבין האומות וכאמרם ז"ל לא גלו ישראל בין האומות כ"א להוסיף עליהם גרים כאשר כתבתי (מימרא תקי"ז) וזהו ג"כ כונת המדרש במשל שהביא ביו"ד מרגליות שאבדה המלכה ורצה המלך לגרשה והשושבין הזכיר למלך שהמרגליות שאבדה הם משל אבי' שהפקידם למלך ואילו לא ניטלו ממנה והיתה רגילה בהם מנעורי' לא נאבדו ממנה והמלך הוא גרם אבידה הזאת ובזה נתרצה המלך. ועז נאמר בעבודת הפרך שנעבד ישראל נאמר וידע אלקי' היינו שהוא ידע מקירם וגזעם הטוב שלא ירדו לכל אלה אם נשארו על מתכונתם ולא ירדו למצרים לקנות שאור להחמיצם, ולכן אמר להם משה בהרימם את קולם נגד שמו י"ת אמר ה' ילחם לכם ואתם תחרישון כי הוא י"ת הוא היודע להפך בזכיתכם ולא אתם.

וזה הראה היא י״ת בהוציאם מארץ מצרים שירד הוא בכבודו ובעצמו להוציאם ולא ע״י מלאך להראמת שלא בחטאותנו ועונות אבותינו היינו שם לעבדים כי אם לטובת עו״כ נתנו שם וזהו פירוש האגדה שאומרי׳ ואילו לא הוציא הקב״ה את אבותנו היינו שהוא בכבודו ובעצמו גאלם משועבדי׳ היינו שהיינו אומרי׳ מחמת שיעבוד עונות היינו עבדי׳ במצרים ועכשי׳ שראינו שהוא בעצמו גאלנו נודע שלא היינו משועבדים למלאכת עבודה וזהו שמתחילי׳ בגנאי ומסיימים בשבח לכן מצוה עלינו לספר ביצ״מ ולהרבות בו כמובן.

וכל הרואה מעמד ומצב ישראל במצרים היה אומר שהם נבזים ושפלים בנים לא אמון בם ומשחתם בם והם עם לא טוב בהם אבל מי שהכירם טרם ירדו למצרים וראה עתה איך נשחתו ואיך נשפלו הי׳ מארר ומקלל את המצרים ביודעם שהם גרמו כל אלה להשחית עם טוב ויפה מהולל מכל בני אדם ולזה ביותר שרואה קלקולם כן יוסיף לארר ולקלל את המצרים שגרמו כל אלה להשחית נטעי נאמנים, ולזה כל עונות בית ישראל הוטל עליהם ועל צואריהם כמו שנאמר בשעיר המשתלח ונשא השעי׳ עלי׳ את כל עונות ב״י עיי׳ מש״כ שם שהוא הרמז על עשו וזרעו שעליהם הוטל כל עון בית יעקב כי רק הם גרמו כל אלה ובצאת ישראל ממצרים וקטרגו עליהם לאמר הללו עוע״ז והללו עוע״ז קטיגור זה נעשה סניגור ביודע טבעם ומהותם כי זהו שטנה על מצרים ולמידת זכות על בני ישראל, אשר גם ע״ז משה שפיר קאמר ד׳ ילחם לכם ואתם תחרישון וזהו ג״כ תנחם איתנו בראותנו מעמד הגרוע של עמינו ואיך שכח ישראל כמעט כל מהותו וטובו זהו בעצמו קטיגוריא על שונאינו שגרמו לנו כל אלה.

לפי האמור העם בני ישראל הוא האומן והמלמד לכל יושבי תבל להכיר את מי שאמר והי׳ העולם והם מורים את מוריהם ותחת אשר ילמדו מהם מורא שמים וכי גרים אנחנו פה עלי הארץ הם עומדי׳ עליהם לעשות עמהם רעה תחת טובה וזה בא יבא על אשר גם בני ישראל לא ישמעו לקול מוריהם וילכו אחר ההבל ויהבלו ואם בני ישראל לא ישמעו לי איך ישמע אלי פרעה, אמר הרעי׳ מהימנא וכאשר יעשו יֵעָשׂו גם עמהם אבל אם ת״ה יושב ודורש וכל העם שומעים לעשות כל אשר יאמר להם אז הקב״ה מוהל עונותיהם של ישראל ותשא השעיר עלי׳ את כל עונותיהם וישראל נושע תשועת עולמים ובזה ובלצ״ג ב״ב ונ״א.

להינוך ביהכנ״ס הק׳ בס׳ תבא תרנ״ז לפ״ק פה ז״ה וויען יע״א.

דרוש רכה.

הנה זה החינוך השלישי של בית הכנ״ס הזאת הראשנה אשר באנו למקום הזה שהי׳ בשנת תרל״ב אשר חכננו אותה בעינינו ולא הי׳ לנו כ״א המדור התחתון אשר נחלק בה מקום לעזרת נשים שנעשה ע״י מחיצה שנית לה בשנת תרל״ד שנבנה והוכן לבית תפילה בצירוף מדור העליון אשר נעשה לעזרת נשים בגזוזטראות הנעשים (גאלירעין) יפה ומהודר מאוד

כאשר סופר בשבחה ושבח האנשים העומדים על הפקודים אשר שחרו בכל כחם להעמידה על תילה כי עלו ע״ז הוצאות כמו אלפים דינרי כסף והוא בדרוש קס״א אשר הי׳ אז ראש הכנס״א בני הנחמד מו״ה משה נ״י ואתו עמו בשם הדומה לו מו״ה משה ליעבער בן של אותו צדיק ידיד לבי כקש״ת הגאון מו״ה נטע וואלף נ״ע שהי׳ דיין בק״ק פ״ב תלמיד מובהק מרבינו הקדוש בעח״ס ז״ל וזה עתה פעם שלישית אשר נתחדשה ונתיפה עד מאד בהשתדלות העומדים על הפקודים והוא חתני התורני מו״ה אפרים האפבויער בן לאותו צדיק מאד נעלה כמו״ה געצל ה״ב מפ״ב וע״י השתדלות רב והטרחה יתירה של ראש השני הוא הגביר הנכבד הר״ר שמעון יהודא שאפבערגר בן כמו״ה ליפמאן מק״ק סט. יערגן אשר לא נח ולא שקט ושם לילות כימים לעמוד על עישי המלאכה עד אשר נעשה הכל על תכלית היופי וההידור אשר השתוממו כל רואיה וקראתי עליה המקרא הזה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה כי היא ביתר שאת ויתר עוז מכל בתי כנסיות החדשות אשר נבנו בקרוב בימינו בעיר המלוכה פה.

והיא אף אם איננה חדשה כאלה החדשים בכל זאת היא לפי העת והזמן אשר יתגהנו בבנייני הבתים ותיקוני כלי הבית ומלבושי תפארת אשר הכל נעשו על אופנים הישנים בשמם (אלטדייטש) כן נתיסדה ונתחדשה אף זו (אלטיידיש דייטש) וכנאמר השיבנו אליך ונשובה חדש ימינו כקדם היינו אף שנחדש ימינו לפי תהלוכי הזמן אבל היסוד תהי׳ כקדם כאשר נהלנו וראינו אותו מאבותנו, וזאת הראה לנו ממצות כתיבת תוה״ק שנאמר בה כתבוה לכם למען תהיה לנו השירה הזאת לעד בבני ישראל והיינו כמו התורה הנכתבת לנו מחדש על קלף חדש מבלי לישנות בה אף אות אחת (כי לולא כן פסולה) כן בכל תהלוכותינו עלי תבל במילי דשמיא לא ישונה בה לא דבר ולא חצי דבר וכאשר אמרתי על הנאמר אמרו לפני מלכיות זכרונות המלוכני עליכם ובמה בשופר היינו בשופר הישן אשר לא נשתנה מאז שמענוהו בהר סיני במתן תוה״ק שנאמר בה וקול שופר חזק מאד משה ידבר והאלקי׳ יעננו בקול כן נבנה נתחדש ונתיפה ביהכנ״ס שלנו מבלי שנות בה דבר ממנהגי אבותנו הקדושים ויהי ד׳ אלקינו עמנו כאשר הי׳ עם אבותנו וכאז ישיר משה ובני ישראל את השירה כן נשיר גם אנחנו וכן נחגה גם אנהנו גם הבאים אחרינו והשאיר הקב״ה יומאס.

ע״כ הפתיחה.

בית הכנסת בית תפילת ישראל הראשנה נתיסדה ע״י יעקב אבינו אשר הצטער בגידול בניו ולהעמיד עדת ישראל על תילה יהיא הי׳ המובחר שבאבות הקדושים כנאמר יעקב אשר פדה את אברהם שגם אברהם אבינו אשר הי׳ ראשון לגרים גם הוא ניצל מכבשן האש בזכות יעקב שיצא ממנו וכאשר נלחץ ע״י עשו אחיו לעזוב את בית אביו לדרוך על במתי ארץ להתהלך בקרב תבל וביושביה.

א) על היסוד מוסד על ידי אבי אביו אברהם אבינו שא״ל הוא י״ת לך לך מארצך וממולדך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך וכאשר כתבתי בספרי ת״י כי על הכלל כולו יצא להיות זרעו אחריו גר בארץ לא להם

ילך למקום אשר יראם ה׳ בהליכה זאת נאמר ויצא יעקב מבאר שבע וילך הוגה שבא במסורה שיצא מבאר שבועה של אבימלך מלך פלשתים אשר בא בברית עם אברהם ויצחק לו ולזרעו כאשר אמר אם תשקור לי ולניני ולנכדי והוא יצא מזה ולא רצה עוד לכרות ברית עם אבימלך להיות יושב בטח בארצו להיות בעל ברית למלך ובחר להיות עבד בבית לבן מהיות ריע המלך (עיי׳ מו״ד מימרא תנ״א) כי לא הוטב בעיני ה׳ על ביאת אברהם אבינו בברית אבימלך ע״כ יצא משם להשתמט מברית הזה.

ובלכתו בדרך פגע במקום אשר לן שם על שבאת השמש שלא בעונתה כי היו אבותינו אברהם ויצחק גדולי עולם אשר מלכים קדמו לפתחם לבא עמהם בברית וכנאמר באברהם אחר לוהמו בארבעה מלכים אשר נצחו את החמשה והוא נצחם וישם נאמר שבאו לקראתו אל עמק השוה הוא עמק המלך שבא במסורה שבאו הכל אל עמק השוה להמליך את אבינו למלך על כלם והוא לא רצה (עיי׳ מו״ד) וגם יעקב אבינו לא נכחד מהם להיות רֵעַ המלכי׳ גדול ומהולל בקרב תבל והוא לא רצה בזה והלך בגולה להיות רועה צאן אצל דודו לבן וזהו שאמרו ששקעת לו חמה פתאום שלא בעונתה שלא הי׳ עדין זמן לזה.

ב) בבואו ללון במקום הזה לקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא אשר מילות ממקים ההוא יתירים ולא הי״ל לומר אלא וישם אבן מראשותיו וגם במקום ההוא הוא מיותר אשר באמת דרשו מזה שבא לומר שבמקום ההוא שכב אבל י״ד שנה ששהה בבית שם ועבר לא שכב בלילה כי הי׳ עוסק בתורה אמנם המקום הנאמר כאן הוא כנוי׳ לכבודו י״ת באמרנו ברוך המקום ברוך הוא כי הוא י״ת נקרא כן על שהוא מקומו של עולם ואבני המקום היינו אבנים של הקב״ה והם תרי מינים אבני קודש ואבני חול אבני קודש הם האבנים אשר הקיק בהם שמות בני ישראל אשר נאמר על האבנים שנשא אהרן על לבו בבואו אל הקודש לכפר על ב״י ואבני חול אשר הם ג״כ אבני המקום ב״ה אשר הוא י״ת רודה בהם את עולמו והם לפי זוהר הקדוש האבנים שרוגמים בהם האומות את ישראל ואת אלו נתן מראשותיו ופירש״י שעשאן כמין מרזוב להגין עלי׳ מהחיות השדה והוא עפ״י מה שאמרתי (מו״ד דרוש קצ״ז) ע״פ לא תוכל כלותם מהר פן תרבה עליך חית הארץ שאמרתי שהשאיר הוא י״ת מן האומות לבלתי כלותם מהר לייסר בהם את ישראל לעשות רצון קונם ובכלותם מהר ירבו עליהם וימשלו בהם חית השדה ואת אלה האבנים שם מראשותי׳ ובחר גם הוא הגלות לבני׳ כאברהם אבי׳ בברית בין הבתרים.

ג) בחלום הראו לו כי האבנים מריבים זה את זה והיינו ג״כ שני מריבות מריבות בני׳ שהי׳ מריבים זא״ז והיא מחלוקה לש״ש שכל אחד אמר עלי יניח צדיק את ראשו וזה ראה אח״כ בבני׳ שכל אחד מהם הי׳ מתאמץ שהוא יהי׳ האהוב מאביהם כנאמר ויראו אחי׳ כי אותו אהב אביהם מכל אחי׳ וישנאו אותו ועוד הי׳ ריב ביניהם כמחלוקת הילל ושמאי שלא הי׳ מסכימים לדעה אחת וכן הוא בעמי דארעא שכל אחד בוחר לו דרך אחר בתומתו וצדקתו כאשר כתבתי (מימרא קפ״ז ומימרא שע״ז) ע״פ וישכב ראובן וגו׳ ויהי׳ בני ישראל שנים

עשר ולא ראי זה כראי זה ומה שחישבי׳ אלו לצדקה נחשב לאלו לצעקה ובמריבות כאלה נעשו כולם כאבן אחת שנתיחדו יחדי׳ כמו את והב בסופה אבן עוד מריבה אחת בין אבני המקום והיא כמריבת קרח וכל עדתו אשר קמו ורבו נגד אדון הנביאים להטות לב ישראל מעלי׳ ולילך בדרכיהם, והוא כמריבה בזמננו זה אשר קמו בני הני בריוני לחדש חדשים באמונתנו לבלתי לכת בעקבי אבותינו לשמוע לדברי חכמינו, במסורה המסורה בידינו, ועד שר הצבא הגדולו לשלוח יד בתורתנו הקדושה ולעשות כל העולה על רוחיהם, כי הם חכמים בעיניהם והם זבל פרדותיו של יצחק מכספו וזהבו של אבימלך כי כסף הרבתה להם וזהב עשו לבעל ועשו פירוד בישראל ונעשו לשני מחנות. ועי״ז גם אבנים השניים אבני חול והם האבני׳ שרוגמי׳ בהם את ישראל התחילו לריב עמהם ליתן דופי במעשיהם ולתתם למרמס לרגליהם ובראות אבינו יעקב את כל אלה קרא בקול גדול לאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים מקום המשפט אשר הוא י״ת רודה את עולמו לעשות משפט עמו להטותם הדרך סרו מנה וזה הו׳ מראות הסולם אשר ראה מוצבת ארצה וראשה מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים כי אמר מלאכי אלקי׳ ולא אמר מלאכי ד׳ כי הוא מורה על מדה״ד והם משפטי ה׳ ע״י מלאכי׳ הויות אשר בהם עושה שפטי׳ בארץ והם עולים ויורדים כי כל המצר לישראל נעשה ראש כנאמר היו צריה לראש אמנם בעלי׳ זו הם יורדים כאמז״ל קוב״ה בעי לחרובי ביתי׳ ובעי לכפורי ידי׳ בהאי גברא כי לבסוף ישוב גמולם בראשם וכאשר כתבתי ע״פ והי׳ כאשר שש להטיב אתכם על מאמר הז״ל מי הדי קב״ה במפלתן של שונאי ישראל (מ״ד דרוש נ״ו) ובכל זאת ראה שה׳ הוא י״ת במדה״ר נצב עליו לשומרו, והיתה המראה הזאת לא לו לבדו כ״א על הכלל כלו יצא כמו באברהם בלך לך מארצך וגו׳ ואמר הכתוב והנה ה׳ נצב עליו היינו כבוד ה׳ הנראה בארץ אשר כל מקום מוקטר ומוגש לשמי כבוד הזה מוצב ומיוסד עלי׳ כי ממנו ומזרעו נתפשט האמונה בכל הארץ ויאמר אני ה׳ אלקי אברהם ואלקי יצחק אשר הרגילו את שמי בעולמי אני אני הוא האומר לך הארץ אשר אתה שוכב עליה והיא העולם כולו ואתה שוכב עלי׳ היינו באשר אתה שוכב עלי׳ והיא המטה העליונה אשר ממנה תוצאות כולם כאשר כתבתי (דרוש ט׳) במראה הזאת הארץ הזאת לך אתננה לבסוף תהי׳ תבל ומלואה לך ולזרעך, אמנם בתחילה יהי׳ זרעך כעפר הארץ נחשבים כעפר לדוש ועי״ז ופרצת ימה קדמה וגו׳ ונברכו בך כל משפחות האדמה והנה אנכי עמך בכל אשר תלך אשר לבסוף והשיבותך אל האדמה הזאת יהיא גאולה אחרונה בב״א.

הגם שאול בנביאים?

מימרא תקלד.

גם חתני הוא הגביר הנכבד כמו״ה אפרים האָפּבויער נ״י אשר הוא כעת ראש הכנסת (פּראֶזעס) ישלני השמיע את קולו בחינך הזאת (אחרי הלקחו הרמנה ורבותא ומני לעמוד במקום גדולים להשמיע קולו בקידם).

וכה אמר! אני הגבר אשר עומד לעת עתה לראש ביהכנ"ס שלנו לא אוכל עצור במילין להגיד גודל שמחת לבי אשר שמחתי בראותי החינוך בית מקדש מעט אשר הוכן ואשר הורם לבית ה' במלואו וטובו. ואני לא דרשן ולא דַּבְּרָן ולא נסיתי באלה, ולא ידעתי דבר כי אם במה שלמדתי בנעורי בבית אבותי היקרים, לכן אפתח את דברי במה שגם הקטנים בישראל יפתחו את פיהם בבואם אל הקודש פנימה והוא **מה טובו אהליך יעקב** אשר גם אויבינו אויבי ה' כבלעם בן בעור וכדומה הודו לזה.

אכן בפתרון המלות **מה טובו** אין הפותרים שוים כי הראשונים פתרוהו בלשון טובה (וויא גוט) והאחרונים החדשים פתרוהו בלשון יפה (וויא שאֶן) ואני אשר אינני לא חכם ולא נביא (בין וועדער ראבבינער נאָך פרעדיגער) לא באתי כי אם לעשות שלום בין שני הפותרים האלה הישנים והחדשים ולדעתי הקצרה ההבדל ההוא בין הראשונים והאחרונים הוא זה.

הראשונים והם אבותינו הקדושים היו מושפלים בין עמא דארעא ונלחצים להכין בית תפילתם באחת מזוית העיר העמידו בתי כנסיות שלהם כאשר הי' לאל ידם מבלי לנטלם ולנשאם ולהדרם כאשר ראוי לבית ה' ולא נעשו בתכלית היופי אבל טובים היו מאד (אָבוואָהל ניכט זעהר שאֶן דאָך אבער זעהר גוט) כי באו בתוכו ערב ובקר להעריך תחינתם ולשפוך שיחתם לפני יוצרנו למלאות בקשותנו ולזה הי' טוב מאוד על כן פתרוהו **מה טובו אהליך** (וויא גוט וויא טרעפֿליך דיינע געצעלטע).

אכן בדורותנו האלה אשר נתחדשו ימינו ונוכל להכין בית תפלתנו, בכל אשר תאוה נפשנו, וכן נעשה בכל מקום לפאר ולהדר בית מאוָינו נוכל לפתור **מה טובו** במלת יופי והידור (וויא שאֶן זינד דיינע געצעלטע יעקב), ועוד יש לחלק בין מילות **טוב ויפה** כי **היפה** הוא החיצוני הנראה לעינים ובראות עינינו נוכל להחליט שהדבר ההוא יפה ומהודר שאֶן ביים אנזעהען קעננען וויר ענטשיידען אָב שאֶן אָדער ניכט, אבל **הטוב** לא לא נראה בעינים כי אם אחר ההשכלה והעיון נוכל להחליט אם **טוב** הוא או לא ועל בית ה' לא נוכל להחליט ולומר כי טוב הוא כי היא **רק טוב** לנו אם נמלא תכליתו לבא בתוכו ערב ובוקר לערוך תפילתנו ואז הוא טוב מאד, אמנם אם הוא נעשה רק למראה עין ואין דורש ואין מבקש אז לא טוב הוא ושוא עמלו בוניו בו כי **מי שיש לו ביהכנ"ס בעירו ואינו נכנס לתוכו נקרא שכן רע** אמרו חז"ל **והוי על שכני הרעים** אמר הנביא, ואז הוא רק **יפה ולא טוב, ואנן אהובי!** עשינו בית קדשנו יפה ומהודר נעשנו גם כן **טוב** ויהי' **טוב ויפה** לנו ולבנינו ונבקרנו תמיד בוקר וערב בתמידן כסדרן וה' ברחמיו ישמע תפילותנו לטוב לנו ולכל ישראל אמן!

לפ' זכור **סתר** לפ"ק.

דרוש רכו.

בס' בשלח ויסעו כל עדת ב"י ממדבר סין ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם וירב העם עם משה הנה הוציא ד' את ישראל ממצרים להיות

להם לאלהים כאמרנו פעמים בכל יום אני ד' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם ולזה באו להם כל התלאות האלה אשר מצאם בצאתם ממצרים עד נתינת התורה הראשון מיד אחר צאתם ממצרים הפך ה' לבב פרעה אשר מיהר לשלחם מארצו כי אמרו כולנו מתים הפך עתה לבבו לרדוף אחריהם להשיבם לארצו. והוא למען ידעו ישראל כי עדין חופשם לא ניתן להם אף כי נעשה שפטים גדולים באויביהם אשר ענו אותם ד' מאות שנה והי' יכול להמיתם ברגע כמימרא כאשר נוגף סנחרב וחילו בלילה אחת שהכם מלאך ה' מאה ושמונים אלף אכן לא הושיעם בדרך הזה כי בראותם מלחמת ה' באויביהם יתנו ראש לשוב למצרים אשר נכבש תחת ידם כי הוכה המלך וכל חילו לכן הושיעם בדרך ים סוף שעברו בו ולא יכלו לשוב מהרה וגם רמז להם בזה עוד צריכי' לעבור במים עזים בין אוה"ע אכן בנטה משה את ידו נבקעו כל מימות שבעולם אשר יעברו בני ישראל ובכל זאת נאמר וימרו בים בי"ם שאחר שראו מצרים מת על שפת הים רצו לחזור למצרים וע"ז נאמר ויסע משה את העם שהסיעם בע"כ שלא רצו ליסע למדבר כ"א למצוא דרך לשוב מצרים משם באו למרה וימצאו שם מים ולא יכלו לשתות כי מרים הם בזה נרמז להם שאף שאם ימצאו מחייתם לא יוכלו לעמוד בהם כי מרים הם ומרה תהי' אחריתם אם יאחזו בהבלי העוה"ז עד יורה להם עץ להמתיק המים והוא העץ החיים להחזיק בו בימי חייהם ואז רק אז יומתקו להם מים המרים של עוה"ז ולא זולת ועל דרך כלל רצה הוא י"ת לכונן בית ישראל בעולמו להיות כהנים וגוי קדוש וללכת בדרך אשר דרך בה אביהם באמרו על אבינו כי ידעתי' למען אשר יצוה את בני' ואת ביתו אחרי' לשמור מצותו וחקתו ותורתו ואברהם אבינו הי' תחילה לגרים כי עד ימי' הי' כל העולם כלו על יסוד אחד והוא שאין עולם אלא אחד והיינו שהכל נברא להיות בעוה"ז ולהתענג בה ואח"כ לילך מהעולם כלא הי' והוא הי' הראשון אשר פקח את עיני' על העולם שכולו טוב ויצא ללמד שהאדם בעוה"ז רק כגר בארץ נכרי' עד שובו לעולמו אשר משם בא לשוב ולהתענג בצל כנפי השכינה כמלאכי עליון אשר לא נודע לנו מהיתם טיבם והיותם ולכן נתפרסם שמו בין הבריות לקרותו אברם העברי והיינו אברם המכנה עצמו בשם עברי עובר אורח על כן נאמר במלחמת ד' מלכים ויבא הפליט ויגד לאברם העברי כי נשבה אחי' ומשם זה נקראו עם ישראל עברים ולזה הוליכם ד' מתחילה ועד סוף ובאמור אברהם במה אדע בנתינת ארץ לו ולזרעו אשר אז"ל שהי' כונתו שאם יחטאו בני' מה תהי' ורצה להיות בטוח בזרעו אחרי' שיהי' דבקים בה' ובתורתו באת התשובה אלי' ידוע תדע כי יהי' זרעך גרים בארץ לא להם והיינו כל ימי חייהם יהיו גרים ועבדום וענו אותם זה יהי' ארבע מאות שנה, שיהי' להם ענוי ועבודה כעבדים על הארץ ואח"כ יהי' רק גרים על הארץ שלא ליתן מנוח לכף רגלם ויתכן על הנאמר שמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם שאז"ל בזמן שישראל עושי' רצוני ש"מ הארץ נתן לבני אדם לכן יהי' רק גרים בארץ לא להם כ"א לה' הארץ ומלואה ואחר כל אלה בתום כל הגליות יצאו ברכוש גדול כי כל העולם

שלהם יהי' ובזה נחה דעתו של אבינו ורצה הוא י"ת להדריך בני' אחרי' שידעו ויכירו כי גרים הם בעוה"ז ועולמם הוא בחיי עוה"ב על כן נחם בדרך הזה ובצאתם לחפשי מארץ מצרים גירה בהם פרעה וכל חילו לרדוף אחריהם עד שצעקו אל ה' ובקע לפניהם הים לעבור בתוכו וכמש"כ בספרי מ"א שהמים להם חומה מימינם ושמאלם ובישב רוחו יזלו מים לשטוף אותם כה תהי' מהלכם על הארץ, אבל הם המרו בים על ים סוף ונתנו דעתם לחזור לא"מ אשר עתה נכבוש לפניהם לכן נאמר ויסע משה שהסיעם בע"כ לכן בבואם מרתה מצאו מים מרים ובזה רמז להם כי מימי וחיי עוה"ז שתים הם וצריך להמתיקם בעץ החיים והיא תוה"ק משם באו לאילם ומצאו שם מרים עשרה עינות מים ושבעים תמרים לרמז על שבטי ב"י שהם שנים עשר ועל שבעים זקנים שבהם שהם הסנהדרין באלה ימצאו מרגוע בעולם וינוחו שם משם נסעו ובאו לאלים והתחילו מלינים על משה ואהרן באמור להם הוצאתם את העם למות במדבר, ולא הלכו אל משה לדרוש לה' ולא בטחו בישועתו אם הוא הוציאם ממצרים והוליכם למדבר ולא ימותו שם ויאמר ה' למשה הנני ממטיר להם לחם מן השמים אשר ילקטו יום יום ולא נתן להם מזונותם בפעם אחת לשבוע או להודש כ"א דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתו אם לא והוא כמו ששאלו תלמידי' לרשב"י מדוע לא נתן להם מזונותם בפעם אחת והשיבם כדי שיתלו עיניהם ולבם לשמים לייחל ולצפות על ישועת ה' וכבר נאמר ונשנה כל מה שנרמז להם בלקיטת המן ומה גם שיסד בו את השבת בתת להם ביום הששי לחם יומים לבל ידאגו בעתיד במנוחתם ביום השבת מבלי כל מלאכה ועוד דברים רבים אשר למדו מירידת המן ומעתה הי' להם כל צרכיהם כי גם בשר הוריד להם בשליו אשר אספו המרים המרים משם באו לרפידים (והשם רפידים נקרא מאז באו ב"י לשם כי במדבר אשר לא עבר עדין רגל אדם שם לא הי' מקומות ועיירות אשר נקראו כי וכל השמות שבאו בנסיעת ישראל הם נקראו על מאורע אשר אירע שם וזה נקרא רפידים) והוא על שם שרפו ידם ולא הי' להם עוד מקום לערער ולצעוק על צאתם ממצרים אשר הי' רצונם לשוב עוד כדכתיבנא וזה הי' רק על שרפו ידם מדברי תורה שלא רצו לקבלה כ"א להיות ע"פ האדמה כגויי הארצות וכשראו שלא נמצא שם מים התחילו לריב עם משה וא"ל משה מה תריבון עמדו ומה תנסון את ה' כי אמר לא הי' זה כי אם מסה ומריבה כי באמת לא צמאו למים ואילו הי' זה ג"כ מסגולת המן כאשר טעמו בו כל מטעמים שבעולם גם טעם המים לא חסר בו ולא הי' צריכי' למים ורק כאשר באמת צמאו למים צעק משה לאלהי' כי הי' כמו שנאמר על פסוק זה עני קרא וה' שומע והיינו אם אדם משפיל עצמו ואמר עני הוא ה' שומע לו ונעשה באמת עני כמו שאז"ל במס' פיאה מי שאינו לא חוגר ולא סומא ועושה עצמו כא' מהם אינו מת מן הזקנה עד שנעשה כאחת מהן וכן כאן על שאמר שצריכי' למים ובאמת לא הצריכו כדכתיבנא על כן הצריכו להם לבסוף, ונותן להם גם מים מצור החלמיש ומשם ואילך לא פסק הבאר ובזה הי' להם כל צרכם במדבר וכאשר הי' להם כל מבוקשם ויבא עמלק וילחם עם ישראל ומלחמה זו אין להבין איך מלאו לבו

לבא על עם שהיו עתה עם רב כחול חים ושש מאות חלוצי צבא בראשם איך מלאו לבו ללחום בם, אין זה כ״א אחר ששמע שעשו מריבה עם משה רבן ואף אם הי׳ זה רק מקצת העם אבל ראה שאחרים אין מוחים בידם אמר עתה אמצא מקום להטותם מן הדרך אשר דרכו בה אבותיהם ובאמת נאמר במדרש על הנאמר אשר קרך בדרך שהוא כמו אשר קראך באלף שקרא להם בשובה ונחת ואמר להם הלא אחים אנחנו בני איש אחד שובו אלי ונסעה ונלכה כמו שאמר אבי אבי׳ עשו ליעקב נסעה ונלכה ולא הי׳ מלחמה מלחמת חרב ואבדן כי אם מלחמת אמונה ולזה אמר משה ליהושע בחר לנו אנשים ופירש״י אנשים צדיקי׳ וישרים לא כמו שצבאו על מדין אשר שלחו שני עשר אלף וע״ז אמר צא והלחם בעמלק להרחיקו ולא נתנו לבא בתוכם כי ימצא שם עוזרים בישראל אשר יחזיקו ידם עמו וזהו שאמר וילהם עם ישראל היינו עמם וזרועם אשר יהי׳ עמו ולולא כן לא מלאו לבו לבא ללחים את ישראל וכן הי׳ בעונותינו כל פעם באשר קמו אויבינו עלינו הי׳ יד פרוצים מעמינו באמצעם וידם עמם וכן הי׳ בנס חנוכה הי׳ הרבה מפושעי עמנו בעצת היונים לסייעם וכן בזמננו זה אם לא הי׳ גם יד מאחינו עמם לא ירבו צעקתם עלינו, ובזה ניחא במה שצוה משה ללחום עם עמלק הלא אמרו במדרש ע״פ פנו לכם צפונה אם יעמוד עליכם עשו אל תעמודו נגדו כ״א הצפינו עצמכם לביהמ״ד ולמה צוה כאן ללחום אתו ולהנ״ל ניחא כי לא היתה זאת מלחמת הרב כ״א מלחמת אמונה ובאמת עשה משה כן ולא יצא ללחום עמו כ״א נכנס לביהמ״ד להרים ידו על ישראל להורות להם הדרך וכאשר עשה מרדכי בעומד עליהם המן שהלך לביהמ״ד והורה להם הלכות קמיצה והאמירה כלה לדורות נאמרה כאשר כתבתי (בדרוש רי״ד) ואמר מחר אנכי נצב ויש מחר אחר זמן מרובה אשר התנבא על דורות הבאים שהוא יהיינו העומד בהריקאו כמש״א משה שפיר קאמרת שנקראו התו״ה בשם משה ויבא זמן שמשה יעמוד בראש הגבעה ומטה אלקים בידו שאין לו סמיכה אלא על אבי׳ שבשמים כי שמו אבן תחתי׳ והוא א׳ משמות היצה״ר שנקרא אבן והוא הי׳ צריך לישב עלי׳ כי נלקחו הסמכין דלי׳ ואין תומך ואין סומך כ״א א׳ בעיר ובזה הי׳ ידי׳ אמונה שהחזיק ביד חזקה ובידים כבדות האמונה בישראל עד בא השמש שמשו של עשו ולכן בנה מזבח וקרא לו ה׳ נסי שבכל הנס הי׳ עבורו על שעשו מריבה אתו ע״י ז התעורר עמלק להלחם אתם ואמר כי יד על כס יה יתבן כי כס יה גימטרי׳ צ״ה והם צ״ה כחות שבקדושה וכנגדם צ״ה כחות בטומאה כאשר אמרה אסתר מה זה ועל מה זה שאמרה אולי עברו ישראל על התורה שכתובה מזה ומזה כמש״ב שם דרוש ק״ג וזהו מלחמת עמלק וע״ז מסיים מלחמה לה׳ בעמלק היינו לוחם מלחמת ה׳ להשאר התורה של תיקינה ע״י עמלק מדור דור כי לעולם לא תפסוק מלחמה זו בין יעקב לעשו כדי שלא ידבקו ויתחברו זל״ז ובזה המציה של זכירת עמלק לא ליה לדידיה כי אם לדידן בני ישראל נאמרה שנזכור תמיד לעמיד מרחוק עד אשר יניח ד׳ לנו מכל אויבינו ואז נדע כי לא צריכנא עוד לשבט מוסר ונלך לבטח דרכנו בהתפרסם שמו י״ת בכל הארץ והי׳ ה׳ למלך על כל הארץ ובזה יהי׳ ה׳ אחד ושמו אחד ב״ב אמן.

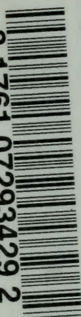
* * * * * * * * * * * *

ובזה בסתר אגמור דרור ובשיר מזמור נעלה אל הר המור.

בעזה"י.

אודה ה' בכל לבב אשר עד כה עזרני להוציא מחשבתי אל הפועל להביא הדברים אשר נאמרו בקהל עם מידי שבת בשבתו להשיב ולכונן לב עמי לשמו יתברך ויה"ר לפני בוחן לב וכליות שדברי יעשו רושם להשיב בנים אל אביהם שבשמים ויקוים בי מקרא שכתוב אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובון ומקום הניח לי לספר בשבחא דמרא היא ניהו אוהבי וריע כאח לי לצרה יָלד הוא ניהו הרב הגדול הישיש כמו"ה **משה זאקס** מכונה בשמו Dr. Sax מילידי ק"ק פראג יע"א והי' אב"ד ורב בקהל ליכטענשטאדט וגליל קארלסבאד וסביבותי' במדינת באֶהמען ולעת זקנתו הניח מעלי' כתר הרבנות ואוה למושב לו פה ע"מ וויען על שהי' בני' ובנותי' פה והוא הי' מאוהבַי ומכ־ר־י וכמה פעמים נשאתי ונתתי עמו בד' אמות של הלכה ובא מתוך העיר מביתו כל פעם ופעם לשמוע הדרשות של שבה"ג ושבת"ש והוא היא אשר הנעני ועררני כמה פעמים להביא דברי ולהעלותם על הדפוס באימרו לעון יחשב (עס וואֶרע אונפּערצייהליך) אם לא יצאו דברי אלה חוצה להפיצם בין אחינו בית ישראל ועל הימונתא דידי' אמר לי שאם אינני זקן כעת ותש כח היה היא מתאמץ בכל עוז לקבץ פרענאמעראטיאנען להיצאות דברים האלה חוצה. וחבל על דאבדין כי הוא הי' מן החדשים הראשונים, אשר לא התערב עם שונים, וחיבב תורתנו כמטמונים, והוא תלמיד מובהק מהגאון מו"ה שמואל ליב קוידערס זצ"ל שהי' רבאב"ד בקהל קאלארע בעהמ"ח שו"ת עולת שמואל מבית מדרשו יצא לישב על כסא רבנות בביהמן ורבני מדינת אונגארן ופולין אשר באו לעיר קארלסבאד השתעשעו עמו בבואם שם והיו מאוהבי' כי מצאוהו נכון בתורה ויראת ה' והרבה הצטער על אשר בניו היקרים לא תפשו אומנת אביהם ללמוד וללמד תוה"ק למלאות מקום אביהם והרבה פעמים אמר לי שבני' היקרים ונכבדים ינחמו, באמרם בנודע להם מעשי הרבנים החדשים בזמננו ואמרו לי ראה אבינו! כי טוב טוב לנו שלא עלינו למעלות הרבנים כי עלי' זו ירידה היא וכרחוק מזרח ממערב רחוקים מעשינו ופשעינו ממעשי האנשים האלה אשר חוטאי' ומחטיאים את הרבים וזאת היא נחמתנו וגם אתה אבינו תוכל להתנחם בזה על אשר עברנו על מצותיך לעלות ולדרוך על במותך, והרבה נצטערתי שלא יכולתי להרים עלי' הספידא יקרה אחר מותו כי הוא בענותנותו צוה לפני מותו שלא לומר עלי' שבחא אחרי מיתו וסימן טוב לאדם שלא נספד כהלכה ותהי נשמתו צבה"ח אמן.

M
G
19

3 1761 07293429 2